gemeente
Haarlemmermeer

raadsvoorstel

Onderwerp	Instemmen met het Verstedelijkingsconcept Metropoolregio Amsterdam, versie 3 (eindversie)
Portefeuillehouder	mr. Mariëtte Sedee-Schuitemaker
Steller	Mark Lammertink
Collegevergadering	21 december 2021
Raadsvergadering	
Raadsvoorstelnummer	2021.0003112

1. Voorstel

Collegebesluit(en)

Het college besluit de raad voor te stellen om:

1. in te stemmen met de eindversie van het Verstedelijkingsconcept Metropoolregio Amsterdam (MRA) als samenwerkingsproduct van de regio, waarmee een regio-brede basis wordt gelegd voor het maken van afspraken met het Rijk;
2. het college de volgende aandachtspunten mee te geven om daarmee in de uitvoerende fase mede de koers te bepalen:
   - in de verdere uitwerking moeten er keuzes gemaakt worden en het college gaat dit vervolgproces binnen de MRA met het Rijk de komende jaren aan;
   - het aanvullende onderzoek sociaal-maatschappelijke handelingsperspectief (kansengelijkheid, woonwerkbalans en gezondheid) vraagt nog om nadere afstemming, uitwerking en afweging;
   - Van belang is dat de raden (en staten) ook bij vaststelling van de fasering en de investeringsstrategie een rol krijgen;
   - het vraagstuk leefkwaliteit is breder dan alleen kwetsbare inwoners, het zou ook over gezondheid moeten gaan;
   - een aantal economisch relevante onderwerpen behoeft een nadere uitwerking, zoals het economisch profiel van de MRA en de deelregio's. Het nog vast te stellen, Amstelland-Meerlanden (AM) regio position paper Economisch Vestigingsklimaat wordt gehanteerd als uitgangspunt voor het verder concretiseren van de strategische lijnen voor het versterken van het economisch profiel;
   - integrale gebiedsaanpak Zuidflank. Bewaken dat alle relevante departementen hierbij betrokken worden;
   - luchtkwaliteit. Het is van belang om bij de beschouwing van dit vraagstuk ook de invloed van het verkeer op de rijkswegen mee te nemen;
   - Houtrakpolder. Vervolg de route om via het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied (NZKG) de Houtpolder uit de Visie NZKG 2040 te halen als reservering voor haven ontwikkelingen.

2. Samenvatting

Op 3 november 2021 heeft de Rijk-regio Stuurgroep de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA vastgesteld.

We hebben binnen onze regio en met het Rijk overeenstemming bereikt over hoe de veelheid aan onderwerpen in samenhang 'landen' in het Verstedelijkingsconcept.

De Rijk-regio Stuurgroep kan zich vinden in de eindversie van het Verstedelijkingsconcept.

Wij stemmen in met het Verstedelijkingsconcept MRA als samenwerkingsproduct van de regio, waarmee een regio-brede basis wordt gelegd voor het maken van afspraken met het Rijk. In de verdere uitwerking moeten er keuzes gemaakt worden en daarvoor is een aantal aandachtpunten geformuleerd.

Essentieel is de nadrukkelijke inzet op de verdere ontwikkeling van onze regio als een toekomstbestendige, evenwichtige meerkernige metropool. Met deze koers wordt ruimte gegeven aan 325.000 extra woningen tot 2050, waarvan minimaal 175.000 tot 2030 en ongeveer evenveel aan banen. En met de integrale aandacht die er is voor de grote maatschappelijke opgaven en transities waar we voor staan, bouwen we niet alleen woningen, maar duurzame steden en samenlevingen in een aantrekkelijk en vitaal landschap. Daarmee versterken de afzonderlijke gebieden van de MRA elkaar en de regio als geheel.

3. Uitwerking

Door de in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) samenwerkende partijen wordt in samenwerking met het Rijk een Verstedelijkingsstrategie opgesteld. Hierin worden de belangrijkste (middellange en lange termijn) systeemkeuzes op het vlak van wonen, werken en bereikbaarheid gemaakt. In de verstedelijkingsstrategie spelen de beleidsvelden landschap, ecologie, water, energie en sociaal een grote rol.

Op 11 mei 2021 is de tweede conceptversie van het Verstedelijkingsconcept MRA vrijgegeven voor consultatie. Op deze versie hebben de raden en staten gereageerd en deze reacties en het antwoord erop, zijn weergegeven in de Nota van Beantwoording wensen en opvattingen.
Dit heeft geleid tot versie 3, de eindeversie van het Verstedelijkingsconcept MRA. Deze ligt nu ter instemming voor.

Eerdere behandeling

- AM Redeneerlijn, d.d. 31 augustus 2020

Door de deelregio AM is een redeneerlijn AM-regio ten behoeve van de Verstedelijkingsstrategie MRA (redeneerlijn AM) opgesteld om de inzet te bepalen voor die regio in het traject van de Verstedelijkingsstrategie MRA.
Op 4 maart 2021 heeft de raad daarmee ingestemd (2021.0000067).
AM wil:

- Polycentrisch spreiden op basis van lokale kenmerken en kwaliteiten.
- Zoeken naar flexibiliteit en maatwerk waar het gaat om bouwrestricties vanuit Schiphol.
- Wonen, werken en bereikbaarheid in samenhang.
- Goede onderlinge verbindingen, voor meerdere modaliteiten.
- Bij landschap en recreatie inzetten op diversiteit en identiteit.
- Een robuust water- en energiesysteem ontwikkelen.

- Raadsvoorstel Verstedelijkingsstrategie 2030/2050 Metropoolregio Amsterdam: verzoek tot reacties op versie 2 Verstedelijkingsconcept, raadsvoorstelnummer 2021.0001307. Waarbij de raad heeft ingestemd met de wensen en opvattingen op versie 2 van het Verstedelijkingsconcept MRA.

Vaststelling eindversie Verstedelijkingsconcept MRA Rijk-regio Stuurgroep
Op 3 november 2021 heeft de Rijk-regio Stuurgroep versie 3 (eindversie) van het Verstedelijkingsconcept MRA en daarmee de volgende ambities voor de ontwikkeling van de MRA vastgesteld:
- De hele metropoolregio laten profiteren van de groei.
- Voldoen aan de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woon- en werkmilieus.
- Diversiteit en verbondenheid in de economie versterken.
- Meer balans brengen in wonen en werken.
- Zorgen voor een gezonde leefomgeving.
- Bereikbaarheid en bereisbaarheid in de MRA bevorderen.
- De uitstoot van broeikasgassen terugdringen.
- Door ontwikkelen van het metropolitane landschap.
- De regio klimaat adaptief inrichten.
- De biodiversiteit vergroten.

Verzoek om de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA te onderschrijven
We hebben binnen onze regio en met het Rijk overeenstemming bereikt over hoe de veelheid aan onderwerpen in samenhang 'landen' in het Verstedelijkingsconcept.
De Rijk-regio Stuurgroep kan zich vinden in de eindversie van het Verstedelijkingsconcept.
Gevraagd wordt aan ons college en aan de raad de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA te onderschrijven.
We worden verzocht uiterlijk vrijdag 11 februari 2022 de voorzitter van het bestuurlijk kernteam Verstedelijkingsstrategie hierover te informeren.

Verstedelijkingsconcept MRA
Essentieel is de nadrukkelijke inzet op de verdere ontwikkeling van onze regio als een toekomstbestendige, evenwichtige meerkernige metropool. Met deze koers wordt ruimte gegeven aan 325.000 extra woningen tot 2050, waarvan minimaal 175.000 tot 2030 en ongeveer evenveel aan banen. En met de integrale aandacht die er is voor de grote maatschappelijke opgaven en transities waar we voor staan, bouwen we niet alleen woningen, maar duurzame steden en samenlevingen in een aantrekkelijk en vitaal landschap. Daarmee versterken de afzonderlijke gebieden van de MRA elkaar en de regio als geheel.

De hoofdpunten van het Verstedelijkingsconcept MRA zijn:
- Ontwikkeling van openbaarvervoerslocaties tot gemengde woonwerkmilieus, met nadruk op knooppunten in en om Amsterdam en de Stadsharten Almere, Haarlem, Hilversum, Hoofddorp, Lelystad, Purmerend en Zaanstad.
- Versnelling op grote ontwikkellocaties in Almere Pampus, Westflank Haarlemmermeer en Hoofddorp, Zaanstad Achtersluispolder en Amsterdam (Zuidoost en Havenstad).
- Grote stedelijke vernieuwingsgebieden in Amsterdam, Lelystad en Zaanstad, inzet op energiearmoede en nieuwe preventieve vormen van beheer in wijken in de voormalige groeikernen.
- Een divers woningaanbod dat overal in de regio qua prijs, grootte, type en woonmilieu aansluit bij de behoeften, met bijzondere aandacht voor de betaalbaarheid.

- Versterking van de economische profielen van de deelregio's om daarmee de werkgelegenheid evenwichtiger over de MRA te verdelen en bij te dragen aan een betere woon-werkbalans, waarbij het versterken van het economisch profiel van Almere is benoemd als rijk-regio-opgave.
- Landschappelijke versterking, ontwikkeling van groene zones ten behoeve van landschappelijke en ecologische verbindingen en het uitbouwen van een MRA-dekkende recreatieve structuur; inclusief een integraal gebiedsproces voor de toekomst van veenweidegebieden en het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem Markermeer- IJmeer.
- Integrale systeemuitwerking voor een waterrobuuste en klimaatadaptieve regio (incl. ruimte voor piekwaterbuffering en aanpak van het watersysteem in de Gooi en Vechtstreek).
- Aanpakken van energieknelpunten korte termijn en in samenhang met de verstedelijkingsopgave verder uitwerken van het energiesysteem 2030-2050, met onder andere inzet op aanleg van nieuwe onderstations, lokale (wijk)opslag voor elektriciteit, ontwikkeling van een regionale waterstofbackbone en energiehubs op strategische locaties voor koppeling tussen het waterstof- en elektriciteitsnetwerk, ontwikkelen van warmtenetten in stedelijk gebied.
- De Nationale Omgevingsvisie (NOVI)-gebiedsaanpak Noordzeekanaalgebied met aandacht voor transitie haven naar hub voor duurzame brandstof en goederenstromen, ruimte voor circulaire economie, ruimte voor bedrijventerreinen, het verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit (met name in de IJmond) en locatiekeuze, omvang en inrichting van de tijdelijke piekwaterberging in/bij het Oer-IJ.
- Integrale gebiedsaanpak Zuidflank, waarbij de centrale vraag is: wat is de juiste balans tussen ruimte voor woningbouw, leefomgevingskwaliteit, gezondheid en de ruimte voor luchtvaart en welke keuzes en maatregelen (financieel, regelgeving, isolatie, en et cetera) zijn.

Reactie op de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA
Wij merken het volgende op over de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA.

- De hoofdlijn is akkoord, maar er zijn nog wel keuzes te maken

In hoofdlijnen kunnen we ons vinden in het MRA Verstedelijkingsconcept. Deze onderschrijven wij als de belangrijkste opgaven met een regionaal ruimtelijke weerslag.
In de verdere uitwerking moeten er keuzes gemaakt worden en graag gaan we dit vervolgproces binnen de MRA met het Rijk de komende jaren aan.

- Verwerking AM-Redeneerlijn

Vanuit de AM-redeneerlijn zien wij dat de prioritaire AM-onderwerpen als Leefkwaliteit Schiphol, verrommeld glas, mobiliteit (het idee van verschuiving van de Ring A10 naar de Ring A5/A9 is definitief van de baan; beide ringen zijn nodig), economische ontwikkeling en landschap (PARK21, Westeinderscheg, Amstelscheg en Diemerscheg) in het Verstedelijkingsconcept geland zijn.

- Het aanvullende onderzoek sociaal-maatschappelijke handelingsperspectief (kansengelijkheid, woonwerkbalans en gezondheid) verricht tussen versie 2 en 3 van het Verstedelijkingsconcept MRA is te snel in conclusies omgezet naar richtinggevende uitspraken in het Verstedelijkingsconcept MRA. Dit vraagt nog om nadere afstemming, uitwerking en afweging.

In vergelijking met versie 2 van het Verstedelijkingsconcept is versie 3, de voorliggende eindversie verder uitgewerkt. Grotendeels veroorzaakt door nieuwe onderzoeken en inzichten.

Het is gunstig dat er op het vlak van sociaal-maatschappelijke opgaven, woningbouw en economie onderzoek is verricht en dit de kennis heeft verbreed. We constateren echter dat deze onderzoeken, die nog niet breed ambtelijk en bestuurlijk besproken zijn, te snel in conclusies- en naar richtinggevende uitspraken zijn omgezet in het Verstedelijkingsconcept. Dit onderzoek is te snel verengd tot 'de balans van wonen-werken-voorzieningen-bereikbaarheid en naar het sociaaleconomische karakter van de deelregio's'.
Deze uitspraken behoeven een nadere uitwerking. Harde afspraken over deze onderwerpen, bijvoorbeeld over percentages sociale woningbouw, realiseren goedkope woningen of economische profielen, zijn dan ook niet te maken en wij verwachten dat deze ook niet in het kader van de verstedelijkingsstrategie gemaakt worden. Wij zouden dat ook niet wenselijk vinden.

- Rol van de raad bij vaststelling fasering en investeringsstrategie MRA

Het Verstedelijkingsconcept is het eerste onderdeel van de Verstedelijkingsstrategie MRA. De fasering en Investeringsstrategie worden later vastgesteld. Van belang is dat de raden (en staten) ook bij vaststelling van deze stukken een rol krijgen.

- Leefkwaliteit, gaat om meer dan kwetsbare inwoners alleen

In het Verstedelijkingsconcept is een nieuw deel opgenomen over de leefomgeving en specifiek gekoppeld aan kwetsbare inwoners. Een gebied met een ongezonde leefomgeving maar minder kwetsbare mensen is in deze redenering geen aandachtsgebied. Wat ons betreft is het vraagstuk over leefkwaliteit breder en gaat het niet alleen om kwetsbare inwoners. Zie bijvoorbeeld de aanpak van de leefkwaliteit rond Schiphol die wij integraal op willen pakken, voor alle inwoners, niet alleen voor de kwetsbare inwoners.

- Economie/economisch vestigingsklimaat

Een aantal economisch relevante onderwerpen behoeft een nadere uitwerking, zoals het economisch profiel van de MRA en de deelregio's. De AM regio stelt een position paper Economisch Vestigingsklimaat op. Dit position paper brengt de economische kracht van de AM regio in beeld, selecteert de twee sterkste ecosystemen en legt de focus op drie locatiefactoren die bepalend zijn voor het aantrekkelijk houden, versterken en toekomstbestendiger maken van het economische vestigingsklimaat. De AM regio is voornemens dit position paper als uitgangspunt te hanteren voor het verder concretiseren van de strategische lijnen voor het versterken van het economisch profiel zoals opgenomen in paragraaf 3.1 van het Verstedelijkingsconcept 2050.

- Integrale gebiedsaanpak Zuidflank

Wij zijn blij dat een van punten uit onze AM redeneerlijn, het keuzevraagstuk over balans tussen Schiphol en de gezonde leefomgeving in onze regio is opgenomen in het Verstedelijkingsconcept MRA.
Zorgdragen voor een gezonde leefomgeving bij het benutten van ruimtelijke kansen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor rijk en regio.
Er spelen diverse belangen die departementoverschrijdend zijn, het is van belang dat deze departementen zich ook verantwoordelijk voelen voor de oplossing van vraagstukken en dat het Rijk een lijn kiest en dat het niet uitmaakt welk departement zich uitlaat over het onderwerp. Bij keuzes die het Rijk maakt horen consequenties en die moeten samen worden opgelost, ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid.
Wederkerigheid tussen 'land' en 'lucht' is van belang voor de balans in de regio. De luchtvaart houdt rekening met het ruimtegebruik op de grond en vice versa.

- Luchtkwaliteit

De leefkwaliteit in de omgeving van Schiphol wordt onder andere door de luchtvaart beïnvloed. In dat licht is de luchtkwaliteit een belangrijk aandachtspunt. Het is van belang om bij de beschouwing van dat vraagstuk ook de invloed van het verkeer op de rijkswegen mee te nemen.

- De Houtrakpolder in het Verstedelijkingsconcept MRA

Een specifiek onderwerp wat voor Haarlemmermeer van belang is, is de Houtrakpolder.
Voor het Verstedelijkingsconcept MRA is de Visie NZKG 2040 uitgangspunt voor het verder na denken over de opgave die er voor dit deel van de regio ligt.
Hierdoor blijven partijen de Houtrakpolder zien als reserverelocatie voor de Amsterdamse haven. In reactie op versie 2 van het Verstedelijkingsconcept MRA is dit onacceptabel genoemd. Daarom heeft ons college op 21 oktober 2021 het Bestuursplatform NZKG formeel gevraagd de Visie NZKG 2040 aan te passen op het onderdeel Houtrakpolder in Haarlemmermeer door de reservering voor havenactiviteiten te laten vervallen en in plaats daarvan op te nemen dat de bestaande groene en recreatieve kwaliteiten van het gebied worden behouden en daar waar mogelijk versterkt.

- Afgestemd met de AM gemeenten

Deze opmerkingen zijn afgestemd met de AM gemeenten. Waarbij we bij de Schiphol gerelateerde onderwerpen een eigen, bij Haarlemmermeer passende formulering hebben gekozen; wij volgen de lijn afgesproken in de Bestuurlijke Regio Schiphol (BRS).

3.1. Wat willen we bereiken?

Regio-brede basis voor het maken van afspraken met het Rijk

Voor investeringsbeslissingen op het gebied van economie, mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie, landschap, recreatie, (hoger)onderwijs en de planvorming rondom woningbouw zijn substantiële rijksbijdragen noodzakelijk. Over het dekken van deze kosten zijn op termijn nadere afspraken nodig tussen rijk en regio. Dergelijke afspraken worden in toenemende mate gemaakt aan overlegtafels waarbij het Rijk in gesprek is met de MRA als geheel.

Eendracht maakt macht

Draagvlak voor het Verstedelijkingsconcept MRA onder de gekozen volksvertegenwoordigers is essentieel, om als MRA eensgezindheid uit te stralen. Met een gezamenlijk geluid ontstaat een sterke positie ten opzichte van het Rijk. In de samenwerking bij de realisatie van de grote opgaven die voor ons liggen werkt dit in ons voordeel.

Het Verstedelijkingsconcept MRA past in het beleid van Haarlemmermeer

Haarlemmermeer heeft een belangrijke positie in de MRA. Het verstedelijkingsconcept vormt de gemeenschappelijke basis voor het maken van afspraken tussen rijk en regio én afspraken binnen de regio. Deze gedeelde basis kan als input dienen voor lokaal en regionaal op te stellen beleid. Het verstedelijkingsconcept beschrijft de overeenstemming over de onderdelen voor de toekomst van de MRA als geheel en de positie van Haarlemmermeer en AM als onderdeel van de MRA in deze toekomst. Een belangrijk deel van de ontwikkeling van Haarlemmermeer is verbonden met de ontwikkeling van de MRA. Door in stemmen met het verstedelijkingsconcept verbinden we onze gemeentelijke koers met die van de MRA.

De raad blijft verantwoordelijk voor eigen beleid

De raad is verantwoordelijk voor de kaders waarbinnen de uitvoering van het verstedelijkingsconcept op Haarlemmermeers grondgebied gestalte krijgt. Alle overheidspartners op de diverse schaalniveaus worden verwacht de komende jaren zelf handen

en voeten te geven aan de verstedelijking, ieder vanuit de eigen bevoegdheden en instrumenten. De bevoegdheden van alle MRA-deelnemende raden en staten zijn hiervoor het uitgangspunt.

3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

Wij hebben samen met de regionale partners uit de MRA en het Rijk een Verstedelijkingsconcept MRA opgesteld. De fasering en investeringsstrategie volgen nog.

Nieuwe fase

Als het Verstedelijkingsconcept wordt onderschreven gaan we een nieuwe fase in.
Daarin worden verstedelijkingsopgaven in onze regio geagendeerd die we verder gaan oppakken.
We willen in de MRA met elkaar en met het Rijk concretere uitwerking van de opgaven, oplossingen en de fasering opnemen in de investeringsstrategie (bekostiging en financiering). In een uitvoeringsprogramma gaan we met het Rijk (met het nieuw kabinet) hierover afspraken maken.

Verstedelijkingsakkoord

Vooruitlopend daarop willen we als MRA over de opgaven uit de Verstedelijkingsstrategie MRA met het (nieuwe) kabinet afspraken maken in een Verstedelijkingsakkoord. Mede op basis daarvan kunnen alle overheidspartners op de diverse schaalniveaus de komende jaren ook zelf handen en voeten geven aan de verstedelijking, ieder vanuit de eigen bevoegdheden en instrumenten. Het Rijk beoogt de Verstedelijkingsstrategie MRA op te nemen in de Omgevingsagenda Noordwest Nederland en daarmee in het rijksbeleid. Binnen de MRA zal het Verstedelijkingsconcept doorwerken in de relevante lopende uitvoeringslijnen.

Bestuurlijke gesprekken daarover vinden plaats in de diverse MRA-platforms.

3.3 Wat mag het kosten?

Aan de uitvoering van dit voorstel zijn, naast de beschikbare ambtelijke capaciteit, geen kosten verbonden.

3.4 Wie is daarvoor verantwoordelijk?

De raad is verantwoordelijk voor de kaders waarbinnen de uitvoering van het verstedelijkingsconcept op Haarlemmermeers grondgebied gestalte krijgt.
De portefeuillehouder Ruimtelijke Ordening heeft zitting in het Platform Ruimte MRA en is binnen het college het eerste aanspreekpunt.
De portefeuillehouder Verkeer & Vervoer heeft, namens de Vervoerregio Amsterdam (VRA) zitting in de bestuurlijke Stuurgroep Verstedelijkingsstrategie MRA. Zolang de Verstedelijkingsstrategie MRA zich beweegt binnen de kaders die de raad heeft gesteld is het een verantwoordelijkheid van ons college. Op het moment dat er buiten de kaders getreden wordt, wordt hiervoor een voorstel aan de raad voorgelegd.

Op dit moment wordt er geopereerd binnen de gestelde gemeentelijke kaders.

3.5 Welke overige relevante informatie is beschikbaar?

Op 13 februari 2020, 2 juli 2020 en 25 augustus 2020 is de raad per brief, zonder kenmerk, geïnformeerd over de Verstedelijkingsstrategie MRA door het bestuurlijk team MRA Verstedelijkingsstrategie.

Op 15 september 2020 hebben wij de raad per brief, kenmerk X.2020.04035, de AM redeneerlijn met bijlage toegezonden.
Met het Raadvoorstel Verstedelijkingsstrategie Metropoolregio Amsterdam; Redeneerlijn Deelregio Amstelland – Meerlanden, raadvoorstelnummer 2021.0000067, heeft de raad op 4 maart 2021 ingestemd.

In juni 2021 hebben wij het Raadsvoorstel Verstedelijkingsstrategie 2030/2050 Metropoolregio Amsterdam: verzoek tot reacties op versie 2 Verstedelijkingsconcept, Raadsvoorstelnummer 2021.0001307, aan de raad verzonden. Op 1 juli 2021 heeft de raad dit voorstel (unaniem) aangenomen.

In Bijlage C 'Gemaakte afspraken' worden de uitkomsten uit de volgende overleggen weergegeven:
- Bestuurlijk Overleg (BO) Leefomgeving 8 juni 2020
- Rijk-regio afspraken BO-MIRT 25 november 2020
- BO Leefomgeving 21 april 2021

3.6 Wanneer en hoe zal de raad over de voortgang worden geïnformeerd?
In de procesvoorstellen van de MRA is dit nog niet uitgewerkt. Van belang is dat de raden (en staten) ook bij vaststelling van de fasering en de investeringsstrategie een rol krijgen.

Hoe verhoudt het Verstedelijkingsconcept MRA zich met de Omgevingsvisie Haarlemmermeer 2040?
Met uitzondering van het gestelde over de Houtrakpolder in de concept reactie met wensen en opvattingen, is het Verstedelijkingsconcept MRA in lijn met de ontwerp-Omgevingsvisie Haarlemmermeer 2040.

3.7 Wat betekent dit voor de Metropoolregio Amsterdam (MRA)?
Het is een traject dat door het de MRA is geïnitieerd zodat er een Verstedelijkingsstrategie MRA ontstaat waarin de belangrijkste (middellange en lange termijn) systeemkeuzes op het vlak van wonen, werken en bereikbaarheid gemaakt worden.

4. Ondertekening
Burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer,

de loco-secretaris,	de burgemeester,
Michiel Ruis	Marianne Schuurmans-Wijdeven

Bijlage(n):
- Verstedelijkingsconcept MRA EINDVERSIE
- Nota van Beantwoording wensen en opvattingen op Verstedelijkingsconcept MRA.
- Brief VC MRA voor raden en staten 8 november 2021

METROPOOLREGIO AMSTERDAM

VERSTEDELIJKINGSCONCEPT 2050

METROPOOL VAN GROTE KLASSE MET MENSELIJKE MAAT

3 november 2021
Een gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de Metropoolregio Amsterdam

metropool regioamsterdam

Rijksoverheid

Het wat en hoe van het Verstedelijkingsconcept MRA

Het Rijk en de Metropoolregio Amsterdam (MRA) willen gezamenlijk afspraken maken over de ontwikkeling van de MRA op middellange en lange termijn. Daartoe werken zij samen aan een integrale verstedelijkingsstrategie voor de MRA.

Het Verstedelijkingsconcept, inclusief fasering op hoofdlijnen, vormt de inhoudelijke basis voor deze Verstedelijkingsstrategie. De verdere uitwerking van de fasering en investeringsstrategie geven richting aan de uitvoering van dit concept. De Verstedelijkingsstrategie wordt gecomplementeerd met het Verstedelijkingsakkoord waarin de uiteindelijke wederkerig bindende afspraken tussen Rijk en regio voor de komende jaren gestalte zullen krijgen.

De Verstedelijkingsstrategie van de MRA is de gebiedsgerichte uitwerking van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). De Verstedelijkingsstrategie wordt opgenomen in de Omgevingsagenda Noordwest Nederland en vormt daarmee het gezamenlijke beleidskader en de uitvoeringsagenda voor de samenwerking tussen Rijk en regio. Dit Verstedelijkingsconcept (inclusief de fasering op hoofdlijnen) vormt de inhoudelijke basis voor de Verstedelijkingsstrategie van de MRA en voor lokaal en regionaal op te stellen beleid.

De Verstedelijkingsstrategie biedt zodoende een gezamenlijke koers, en tegelijk is het een uitvoeringsinstrument.

Totstandkoming

Het Verstedelijkingsconcept is tot stand gekomen in een gezamenlijk productieproces van Rijk en regio. Het vertrekpunt voor het Verstedelijkingsconcept is bestaand beleid op nationaal niveau, op provinciaal niveau en op gemeentelijk niveau, waaronder de Nationale Omgevingsvisie, de omgevingsvisies die voor provincies en gemeenten zijn gemaakt en het nationale Deltaprogramma. Ook zijn de afspraken die Rijk en regio in het recente verleden hebben gemaakt erin verwerkt, waaronder de afspraken over de meerkernige ontwikkeling tot 2030, gemaakt bij BO-MIRT 2020 en BO Leefomgeving 2020.

Op actuele maatschappelijke opgaven die met het bestaande beleid nog onvoldoende werden geadresseerd heeft aanvullend onderzoek plaatsgevonden. Dat is onder meer het geval op het punt van het sociaal-maatschappelijke handelingsperspectief (kansengelijkheid, woonwerkbalans en gezondheid), het economisch ontwikkelperspectief, de ontwikkeling en verduurzaming van het Noordzeekanaalgebied en de ontwikkeling van het energiesysteem op lange termijn.

Daarnaast heeft afstemming plaatsgevonden met relevante beleidsprogramma's die parallel in ontwikkeling zijn, zoals het Rijk-regioprogramma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) en programma's voor specifieke gebieden zoals het Handelingsperspectief Oostflank en het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied. Het Verstedelijkingsconcept brengt samenhang en focus aan in al deze onderdelen.

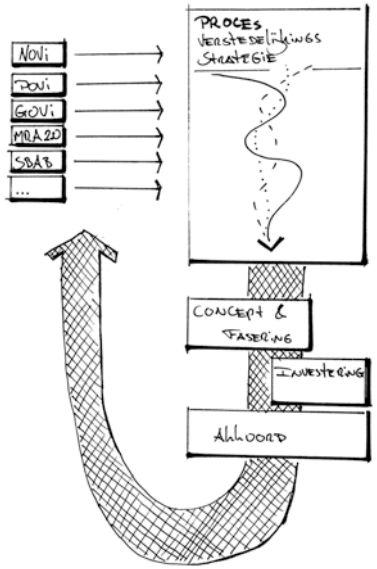

afbeelding 1
Proces Verstedelijkingsstrategie

Bestuurlijk proces

De definitieve Verstedelijkingsstrategie wordt – afhankelijk van de voortgang van de huidige kabinetsformatie – ter vaststelling aangeboden aan het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving voorjaar 2022, met daaraan gekoppeld het Verstedelijkingsakkoord, een set aan afspraken tussen Rijk en regio. Voorafgaand hieraan worden raden en Staten verzocht de inhoudelijke koers voor de Verstedelijkingsstrategie – het Verstedelijkingsconcept – te onderschrijven en daarmee de intentie uit te spreken deze gezamenlijke koers voor de regio te vertalen in de toekomstige eigen beleidsinstrumenten.

Aan de voorliggende versie van het Verstedelijkingsconcept gingen twee versies vooraf. Elke versie is besproken door de Stuurgroep van Rijk en regio, die telkens werd voorafgegaan door bestuurlijk overleg van MRA Platform Ruimte ten behoeve van afstemming binnen de MRA. Raads- en Statenleden hebben in april 2021 de mogelijkheid gehad geïnformeerd te raken over versie 1 en aandachtspunten mee te geven. In het voorjaar van 2021 hebben raden en Staten gelegenheid gekregen om hun wensen en opvattingen mee te geven, op grond van de tweede conceptversie van het Verstedelijkingsconcept. Ook Rijkspartners kregen gelegenheid om te reageren. De resultaten daarvan zijn in de voorliggende versie van het Verstedelijkingsconcept verwerkt.

Samenvatting

De samenvatting is een zeer verkorte weergave van het Verstedelijkingsconcept. De tekst van het totale Verstedelijkingsconcept is leidend.

Wat en hoe van de Verstedelijkingsstrategie
De Verstedelijkingsstrategie van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) is de uitwerking van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) voor dit gebied en wordt opgenomen in de Omgevingsagenda Noordwest Nederland. De Omgevingsagenda vormt het gezamenlijke beleidskader en de uitvoeringsagenda voor de samenwerking tussen Rijk en regio

Dit Verstedelijkingsconcept (inclusief de fasering op hoofdlijnen) vormt de inhoudelijke basis voor de Verstedelijkingsstrategie van de MRA en voor lokaal en regionaal op te stellen beleid. Het Verstedelijkingsconcept is door Rijk en regio samen opgesteld. De Verstedelijkingsstrategie wordt gecomplementeerd met het Verstedelijkingsakkoord waarin de uiteindelijke wederkerig bindende afspraken tussen Rijk en regio voor de komende jaren gestalte zullen krijgen.

Het vertrekpunt van het Verstedelijkingsconcept is bestaand beleid op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau. Daarnaast is het concept gemaakt in samenhang met (beleids)programma's die tegelijkertijd in ontwikkeling zijn en die de leefomgeving raken. Bovendien hebben we op een aantal onderdelen aanvullend onderzoek gedaan. Het Verstedelijkingsconcept brengt in dit alles samenhang en focus aan.

Gemeenteraden, provinciale staten, de vervoerregio, waterschappen hebben een reactie gegeven op een vorige versie van het Verstedelijkingsconcept. Hun wensen en opvattingen zijn in deze versie verwerkt. De stuurgroep Verstedelijkingsstrategie heeft op 3 november 2021 ingestemd met het Verstedelijkingsconcept inclusief fasering . Raden en staten worden na de stuurgroep verzocht om het Verstedelijkingsconcept te onderschrijven en de intentie uit te spreken deze te vertalen naar het eigen beleid. De uiteindelijke afspraken leggen we vast in een Verstedelijkingsakkoord, dat in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving 2022 tussen Rijk en regio wordt vastgesteld.

1. Inleiding

De komende jaren staat de Metropoolregio Amsterdam voor grote opgaven. Als Rijk en regio moeten we veel woningen bouwen en tegelijkertijd de overgang maken naar duurzame energie en warmte. We moeten ons aanpassen aan verandering van het klimaat en zorgen voor een sterke economie in een gezond leefklimaat voor mens plant en dier. En dat terwijl de tijd dringt, de ruimte schaars is en niet alle wensen naadloos op elkaar aansluiten.

Alleen als we het samen doen en de opgaven samenhangend aanpakken, zal het ons lukken om deze vraagstukken het hoofd te bieden. Daarom zetten het Rijk en de MRA) met de Verstedelijkingsstrategie gezamenlijk een koers uit voor de middellange (2030) en de lange (2050) termijn. In de strategie komen alle keuzes die we moeten maken, bij elkaar. Van hoe we duurzaam willen leven, wonen, werken en ons verplaatsen tot hoe we omgaan met landschap, energie, water, natuur en circulaire economie. De Verstedelijkingsstrategie draait daarmee niet om het bouwen van huizen, maar om het bouwen van complete steden en samenlevingen. De strategie laat zien waar we samen naartoe willen: naar een evenwichtige metropoolregio met een gezonde en veilige leefomgeving. Aantrekkelijk en internationaal georiënteerd. Van grote klasse, en met een menselijke maat.

Dat wil niet zeggen dat we alles al precies weten. Het Verstedelijkingsconcept bevat nog onbeantwoorde vragen en onzekerheden zoals de effecten van klimaatverandering, de impact van technologische ontwikkelingen en de lange termijneffecten van de COVID-pandemie. Zeker is dat we keuzes moeten maken, want niet alles kan overal en tegelijk. We moeten die keuzes in samenhang met het MRA-schaalniveau uitwerken. Zeker is ook dat we moeten investeren. Maar ook dat kan niet allemaal overal tegelijk. De Verstedelijkingsstrategie bestaat daarom uit drie onderdelen: een Verstedelijkingsconcept inclusief een fasering in de tijd, een investeringsstrategie en een Verstedelijkingsakkoord, waarmee Rijk en regio voor de komende jaren afspraken maken over hun inzet voor de ontwikkeling van de MRA.

Verstedelijkingsconcept 2050

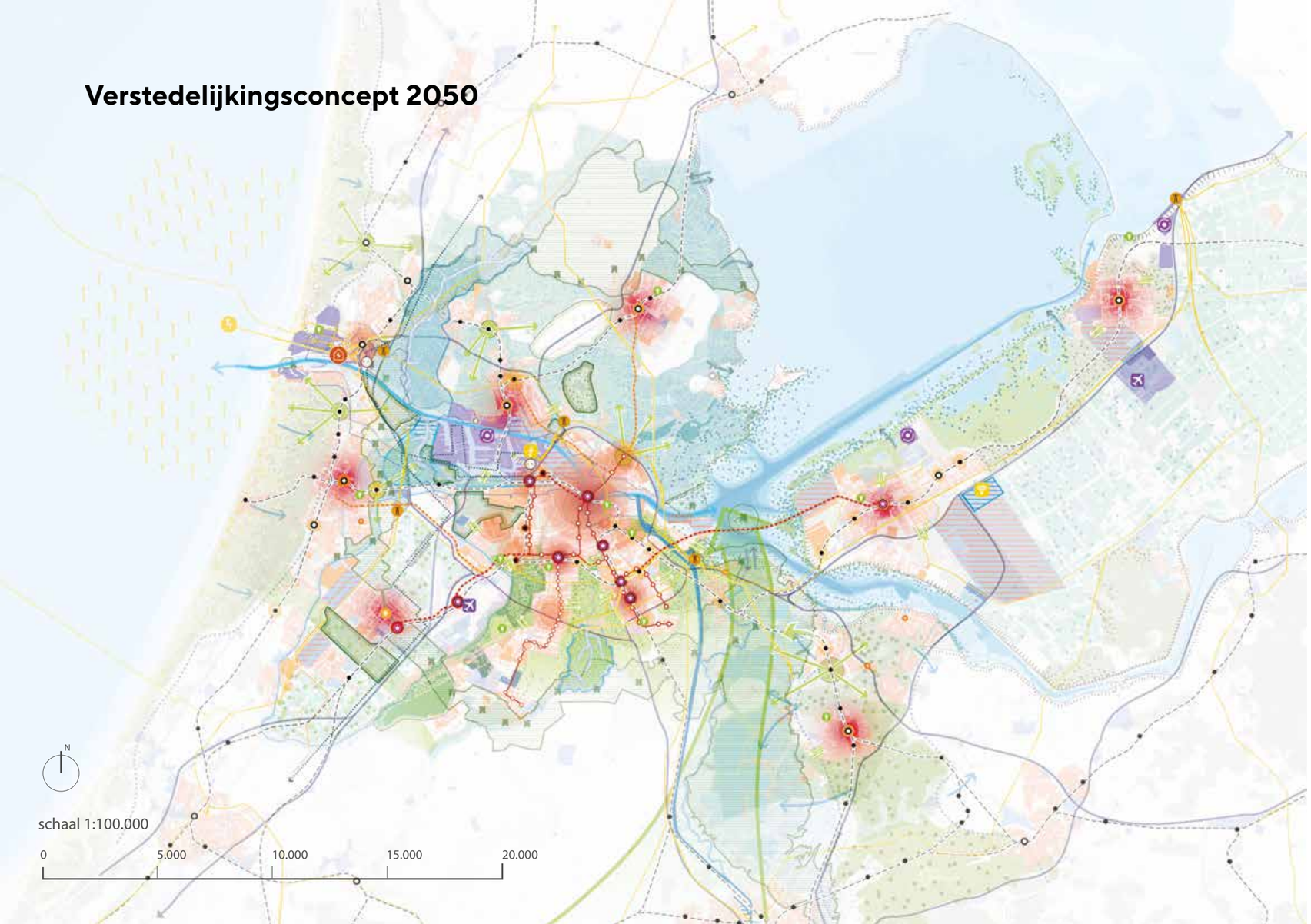

Legenda

- 380 kV-onderstation
- Conversie van waterstof naar elektriciteit
- EnergieHUB
- Windturbines op zee
- Ruimte voor Energietransitie
- Data
- Circulaire economie (grondstoffen)
- Vliegveld
- Woningbouw
- Kantoren / bedrijventerrein
- Zoekgebied 4e connectiviteitshub
- Waterrobuust en klimaatbestendig ontwikkelen
- Multimodal knooppunt
- Kennis & Innovatieclusters
- Energie Infrastructuur
- Bestaande snelwegen
- Bestaande spoorwegen
- Ringen draaiend houden
- Bestaande HOV metrolijnen
- Nieuwe HOV lijnen
- Nieuwe HOV metrolijnen
- Metrohalte
- Sprinter stations
- Intercity stations
- Stadshart
- Ecologische verbinding
- Waterbuffer
- Kustzone IJmeer
- Verdiepen open water
- Vasthouden en kwelwater benutten
- Zoekgebied tijdelijke waterbuffer
- Spons
- Extra afvoer
- Transitie beplanting
- Dijken versterken
- Zoetwater reservoir en piekwater berging
- Transformatie van agrarische functie
- Regionale kering
- Unesco heritage
- Recreatie gebied
- Scheggen (Diemerscheg, Westeinderscheg, Amstelscheg)
- Veenweiden Laag Holland
- Gooi en Vechtplassen
- Recreatieve landschapscorridors
- Buitenpoort
- Ecologische verbindingen
- Verbindingen
- NZKG landschap
- Stelling van Amsterdam

2. De groei en transitie in de metropoolregio Amsterdam: ambities

Met het Verstedelijkingsconcept willen Rijk en regio de onderstaande 10 ambities bereiken.

- De hele metropoolregio profiteert van de groei.
- Er zijn genoeg woon- en werkmilieus van goede kwaliteit.
- We versterken diversiteit en verbondenheid in de economie.
- We brengen wonen en werken meer met elkaar in balans.
- De MRA wordt beter bereikbaar en bereisbaar.
- De regio biedt een gezonde leefomgeving.
- We stoten minder broeikasgassen uit.
- We versterken de kracht van ons gevarieerde landschap.
- We richten de regio zo in dat die bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering.
- We vergroten de biodiversiteit.

3. Verstedelijkingsconcept: metropool van grote klasse met menselijke maat

3.1 Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

Via een meerkernige ontwikkeling geven we invulling aan onze ambities van evenwichtige groei.

Ontwikkeling van woon- en werklocaties

Het Rijk en de regio hebben afgesproken tot 2030 175.000 woningen te bouwen. Omdat de vraag naar woningen zo groot is, kijken we of we de bouwproductie tot 2030 kunnen verhogen tot 220.000 woningen. Voor het bouwen van complete steden en hun economische ontwikkeling is het van belang dat we voldoende ruimte hebben voor de bedrijven, waaronder te verplaatsen industrie uit de transformatiegebieden, en dat deze bereisbaar zijn voor de werknemers. Met het oog hierop ontwikkelen we een regionale bedrijventerreinenstrategie. Willen nieuwe woon- en werkmilieus daadwerkelijk bijdragen aan een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, dan zullen deze aan een aantal voorwaarden moeten voldoen op het gebied van bereikbaarheid, klimaatadaptie, biodiversiteit, water en energie.

De volgende ontwikkel- en stedelijke vernieuwingslocaties hebben prioriteit voor Rijk-regio-samenwerking:

- Knooppunten in en om Amsterdam.
- Stadsharten Almere, Haarlem, Hilversum, Hoofddorp, Lelystad, Purmerend en Zaanstad.
- Mogelijke versnelling op grote ontwikkellocaties in Almere Pampus, Westflank Haarlemmermeer en Hoofddorp, Zaanstad Achtersluispolder en Amsterdam (Zuidoost en Havenstad)
- Grote stedelijke vernieuwingsgebieden in Amsterdam, Lelystad en Zaanstad.
- Behoud van voldoende (milieu)ruimte voor bedrijventerreinen in het Noordzeekanaalgebied.

Met name de ontwikkeling van centrumgebieden buiten Amsterdam (de stadsharten en regionale centra zoals Beverwijk en Amstelveen) is van belang bij de ambitie om economische groei evenwichtig over de regio te verdelen en de woon-werkbalans in de afzonderlijke gebieden te verbeteren. We verwachten dat we van zo'n 10% van de banengroei in de nabijheid van OV knooppunten tot 2030 kunnen beïnvloeden waar deze landt, in aanvulling op de banengroei die al uit de deelregio zelf voortkomt.

Divers woningaanbod in de hele regio

Door de stijgende koop- en huurprijzen wordt de woningmarkt in grote delen van de MRA voor lagere en middeninkomens steeds minder betaalbaar en toegankelijk. Om de MRA op de gewenste manier sociaal en economisch te ontwikkelen, moeten we zorgen voor een divers woningaanbod dat overal in de regio qua prijs, grootte, type en woonmilieu aansluit bij de behoeften.

Ruimtelijk-economische strategie

De meerkernige ontwikkeling vraagt een ruimtelijk-economische strategie om de economische profielen van de deelregio's te versterken en daarmee de werkgelegenheid evenwichtiger over de MRA te verdelen. Deze strategie spitst zich toe op het uitbreiden van het economisch kerngebied, het versterken van gespecialiseerde clusters en het vergroten van de voordelen van sociale en economische diversiteit. Het economisch kerngebied wordt uitgebreid naar de stadsdeelcentra Noord, Nieuw-West en Zuidoost van Amsterdam en naar Zaanstad. In Hoofddorp bevorderen we economische diversiteit. Almere en Haarlem worden volwaardige stedelijke centra in samenhang

met het kerngebied. In Hilversum ligt de nadruk op het opschalen van de krachtige en veelbelovende sectoren. Een corridorontwikkeling kan de ontwikkeling van deze centra versterken. Goede verbondenheid met andere delen van de metropool is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. In de ontwikkeling van Amstelveen, Beverwijk, Lelystad en Purmerend ligt functiemenging en diversificatie van de bestaande economische structuur voor de hand.

Grotere kansengelijkheid
We willen dat de inwoners in onze regio gelijke kansen krijgen, onafhankelijk van waar ze wonen. Waar mogelijk dragen we daar met de Verstedelijkingsstrategie aan bij, bijvoorbeeld door maatregelen die segregatie tegengaan en nabijheid van werk en voorzieningen bevorderen. Het vergt voortdurende en per gebiedsdeel verschillende interventies op de woningmarkt om ook lage en middeninkomens blijvend te binden aan alle deelregio's van de MRA.

Stedelijke vernieuwing en beheer
Ons doel is dat zittende bewoners per saldo baat hebben bij de bouwopgave en verdichting. Tot 2030 wordt een deel van de nieuwe woningen gebouwd in stedelijke vernieuwingsgebieden, als onderdeel van een samenhangende, gebiedsgerichte aanpak die de leefbaarheid en de sociaaleconomische positie van de huidige bewoners versterkt. In voormalige groeikernen (Lelystad, Almere, Purmerend en Haarlemmermeer) zijn nieuwe vormen van beheer nodig om specifieke problemen in de wijken vroegtijdig te signaleren en aan te pakken.

Leefkwaliteit Schiphol in relatie tot verstedelijking in de MRA
In een groot deel van de MRA, in het bijzonder in de regio Amstelland-Meerlanden, beïnvloedt Schiphol de verstedelijkingsmogelijkheden voor de meerkernige ontwikkeling in een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. Schiphol is een economische motor, maar de luchtvaart beïnvloedt ook de leefkwaliteit en draagt bij aan de relatief ongezonde leefomgeving in nabijgelegen gemeenten. De luchthaven legt daarnaast een claim op de ruimte en beïnvloedt de ontwikkelingsmogelijkheden waaronder de mogelijkheden om het areaal verrommeld glas te transformeren. De regio heeft grote opgaven op het gebied van woningbouw, economie, mobiliteit, klimaat, energietransitie en groen. Dat vraagt om een integrale belangenafweging, met als uitgangspunt het principe van wederkerigheid tussen 'de lucht' en 'de grond': de luchtvaart houdt rekening met het ruimtegebruik op de grond en vice versa.

3.2 Groenblauw netwerk in en om de stad

Het gevarieerde en samenhangende landschap is een unieke, onderscheidende kwaliteit van de metropoolregio. Uitgangspunt bij de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk is dat functionele ingrepen in het landschap ook de beleving vergroten en dat ingrepen die de landschappelijke beleving moeten vergroten, ook andere doelen dienen. We werken dat uit via onderstaande lijnen.

Landschappen met bijzondere waarden: kwaliteitsimpuls
Een aantal gebieden binnen de MRA met bijzondere natuur-, erfgoed- of recreatiewaarden, vraagt om een kwaliteitsimpuls. Zo zijn de komende jaren veel inspanningen nodig om het Natuurnetwerk Nederland - inclusief Natura 2000 - af te ronden, waarna beheer en verbetering nodig blijven. Ook goede landbouwgronden blijven nodig, daarom moet bij afwegingen over ruimteclaims het behoud daarvan altijd meewegen.

Landschappelijke versterking
Onze landschappen dragen bij aan gezondheid, recreatie, verduurzaming en klimaatadaptatie. Daarom willen we de landschappen versterken en zorgen dat ze voor iedereen bereikbaar en toegankelijk zijn.

Groene zones: landschappelijke verbindingen
De landschappen in de MRA zijn niet alleen divers, maar hebben ook een aaneengesloten karakter. Menging van functies is hier een uitgangspunt, zodat de landschappelijke verbindingen - 'groene zones'- aan verschillende ambities kunnen bijdragen. Veel verbindingen - ook ecologische - moeten worden verbeterd om goed te functioneren.

Landschaps- en natuurinclusieve verstedelijking
Bij de aanleg van bijvoorbeeld wegen, woonwijken en bedrijventerreinen zorgen we dat die meehelpen om het landschap te versterken, in plaats van dat ze het landschap aantasten. Daarom werken we met een 'landschapsinclusieve ontwikkeling'.

Uitbouwen van een MRA-dekkende recreatieve structuur
We willen door de hele MRA een recreatieve structuur ontwikkelen die het mogelijk maakt het landschap te 'beleven', van voordeur tot buitengebied. We werken daartoe aan een schaalsprong via versterking en doorontwikkeling van de bestaande recreatieve structuur, rekening houdend met groei van de bevolking en van de recreatiebehoefte.

3.3 Systemen voor de toekomst

De meerkernige ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen en de ontwikkeling van het groenblauw netwerk in en om de stad vindt plaats in wisselwerking met de systemen van mobiliteit, ecologie, water en energie.

Water

Klimaatverandering en verdergaande verstedelijking hebben grote invloed op ons watersysteem. Dat vraagt om fundamentele veranderingen in het gehele watersysteem in samenhang met hoe we onze leefomgeving inrichten. De nadruk bij een waterrobuuste inrichting ligt op het vasthouden van water, op het zorgen voor voldoende drinkwater en verbeteren van de waterkwaliteit en op het zodanig inrichten van de omgeving dat de gevolgen van wateroverlast en overstroming zoveel mogelijk beperkt blijven, ook na 2050. Rijk en regio gaan een samenhangende systeemuitwerking maken voor een waterrobuuste en klimaatbestendige regio, waaruit blijkt waar en hoe de ruimtelijke ordening rekening moet houden met maatregelen voor de impact van klimaatverandering in locatiekeuze en gebiedsinrichting inclusief zoekgebieden voor tijdelijke piekwaterbuffering

Ecologie

Een toekomstbestendig ecologisch systeem draagt bij aan onze ambitie om de biodiversiteit te vergroten, maar ook aan een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, in en buiten de stad. Tot 2027 werken we aan de afronding van het Natuur Netwerk Nederland. Tegelijk werken we aan de groene zones met landschappelijke en ecologische verbindingen en aan een 'natuurinclusieve samenleving, met meer aandacht voor biodiversiteit.

Mobiliteit

Er is een mobiliteitstransitie nodig om de MRA bereikbaar en de steden leefbaar te houden. Met een samenhangende aanpak van de verstedelijking en het mobiliteitssysteem dragen we niet alleen bij aan bereikbaarheid en leefkwaliteit, maar ook bij aan duurzaamheid, gezondheid en inclusiviteit. Een Multimodaal Toekomstbeeld 2040 MRA (MTB 2040) is in ontwikkeling om richting te geven aan de keuzes die we hiervoor moeten maken. Omdat verstedelijking en mobiliteit samen oplopen, nemen we samenhangende besluiten over investeringen ten behoeve van de ontwikkeling van nieuwe woon- en werklocaties en het mobiliteitssysteem.

Een mix van maatregelen is nodig om duurzaamheid, leefkwaliteit en het functioneren van de netwerken te verbeteren. Bijvoorbeeld temperen van de groei van het autoverkeer via gedragsmaatregelen. En slim verstedelijken, via de meerkernige ontwikkeling en gemengde woon-werkmilieus op vooral binnenstedelijke ontwikkelingslocaties bij belangrijke ov-locaties.

Daarnaast zijn investeringen nodig in netwerken van fiets, openbaar vervoer, auto en hubs:

- Uitbreiding van het fietsnetwerk, onder andere met veilige, snelle en comfortabele doorfietsroutes.
- Een stapsgewijze schaalsprong van het regionale openbaar vervoer: regionale metronetwerk(zie paragraaf 3.3 systemen vor de toekomst onder mobiliteit) , HOV-busverkeer en mogelijk tram/ lightrail, ontvlechten van het regionale en nationale spoor voor meer capaciteitsruimte op het nationale spoor.
- Het autoverkeer op de ringwegen blijven sturen en verdelen over het netwerk. Afhankelijk van het resultaat van maatregelen voor verkeersvermindering, zijn grootschaligere investeringen in het wegennet nodig.
- Voor regionale en stedelijke bereikbaarheid: ringen van regionale hubs langs de corridors richting Amsterdam, autoluwe binnensteden en kernen, aandacht voor bereisbaarheid en betaalbaarheid voor praktisch en middelbaar opgeleiden en stimuleren efficiënte bundeling van goederenstromen.

Energie

We werken toe naar een geïntegreerd, hybride energiesysteem. De keuzes daarvoor hebben ruimtelijke gevolgen. Met de keuzes voor de verstedelijking in de MRA willen we daar, voor zover mogelijk, op anticiperen. Voor de energietransitie tot 2030 werken we met het 'basispad', met daarin projecten uit onder andere de Regionale Energiestrategieën (RES), investeringsplannen van TenneT, Gasunie en Liander en de Cluster Energiestrategie van het Noordzeekanaalgebied.

De energievoorziening zal in de periode 2030-2050 drastisch veranderen, maar hoe precies is nog onduidelijk. De volgende no regret-maatregelen zullen in de MRA in ieder geval nodig zijn:

- Het aanleggen van nieuwe onderstations.
- Het plaatsen van lokale (wijk)opslag voor elektriciteit om het netwerk te ontlasten.
- Ontwikkeling van de regionale waterstofbackbone, aansluiting op de nationale waterstofbackbone en koppelingen maken tussen het waterstof- en elektriciteitsnetwerk op de strategische locaties Velsen en Hemweg.

- Ruimte reserveren voor aanlanding, import, opslag en conversie van energie waarbij in het energiesysteem het Noordzeekanaalgebied net als nu een belangrijke rol heeft.
- Het maken van integrale uitvoeringsplannen, zowel ondergronds als bovengronds.
- Het ontwikkelen van warmtenetten in het stedelijk gebied.

4. Integraal te ontwikkelen gebieden

Wat betekenen de hierboven beschreven keuzes voor de bestaande landschappen, steden en economische centra in de MRA? Hoe kunnen we de kracht van diversiteit en identiteit optimaal benutten en versterken? Dat werken we in het Verstedelijkingsconcept uit voor zeven deelgebieden.

Noordzeekanaalgebied (NZKG)

Het Noordzeekanaalgebied geldt als cluster van stuwende, industriële economie en werkgelegenheid, kennis- en energiehotspot aan zee, nautische toegangspoort van de MRA en proeftuin voor toegepaste innovatie op het gebied van duurzaamheid en circulaire economie.
Rijk en regio hebben in 2013 in de Visie Noordzeekanaalgebied 2040 keuzes gemaakt voor de ontwikkeling van dit gebied. Daarbovenop liggen er nu ook de nieuwe grote opgaven: verduurzaming havencomplex, energietransitie, circulaire economie, woningbouw en stedelijke vernieuwing, gezondheid van de leefomgeving, watersysteem en het aanpassen aan klimaatverandering. De ruimteclaims vanuit deze opgaven wijzen niet automatisch dezelfde kant op. Om deze complexe opgaven te beantwoorden is het Noordzeekanaalgebied aangewezen als NOVI-gebied. Voor vraagstukken die niet in het NOVI-gebied kunnen worden opgelost of een bredere reikwijdte hebben, wordt de afweging gemaakt op het schaalniveau van de MRA en daarbuiten.

Op acht punten maken Rijk en regio nu al een keuze die duidelijkheid geeft over de te volgen koers:

- Verduurzaming (waaronder Tata Steel)
- Aansluiten op waterstofbackbone en overige in het CES-traject besloten onderdelen
- Ontwikkeling van transformatiegebieden onder de voorwaarden van de Visie NZKG 2040
- Het niet inzetten van de Wijkermeerpolder voor droge bedrijventerreinen inclusief de acceptatie consequentie dat ruimte voor uitbreiding zal moeten worden gezocht op andere locaties. Mogelijke locaties: Boekelermeer in Alkmaar, Baanstee Noord Purmerend, De Vaart Almere en Flevokust Lelystad
- Verbeteren gezondheid en leefkwaliteit als randvoorwaarde voor toekomstige ontwikkelingen
- Borgen en ontwikkelen natuur- en recreatiegebieden
- Identificeren van een zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging
- Behoud van de status van Unesco-werelderfgoed voor de Stelling van Amsterdam als randvoorwaarde voor toekomstige ontwikkelingen

Zes punten agenderen we voor verdere uitwerking in de NOVI-gebiedsaanpak Noordzeekanaalgebied:

- Transitie haven naar hub voor duurzame brandstof en goederenstromen
- Ruimte voor circulaire economie
- Ruimte voor bedrijventerreinen
- Uitwerking strategische reservering Houtrakpolder
- Verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit, met name in de IJmond
- Locatiekeuze, omvang en inrichting van de tijdelijke piekwaterberging in/bij het Oer-IJ

IJmond, Noord- en Zuid-Kennemerland

Dit gebied biedt ruimte voor de bouw van zo'n 40.000 woningen. Het accent van de meerkernige ontwikkeling ligt op de stadshartontwikkeling in Haarlem en de intensieve verstedelijking rondom station Beverwijk. Het deelgebied heeft een gevarieerd economisch profiel met werk voor zowel praktisch geschoolden als kenniswerkers. Het havengebied van de IJmond ontwikkelt zich als nautische toegangspoort, als 'groene stekker' en als TechPort. Ontwikkelgebieden rond OV-knooppunten bieden de kans om het Haarlemse economisch profiel te versterken. De Beverwijkse spoorzone legt een basis voor verdere verstedelijking en economische ontwikkeling ten noorden van het Noordzeekanaal. Via 'Amsterdam Beach' versterken we het toeristische karakter van de kustplaatsen. Keuzes zijn onder ander nodig rond regionale bereikbaarheid, het verbinden van Nationaal Park Zuid-Kennemerland met Spaarnwoude en PARK21, en de continuïteit van de landschappelijke structuur aan weerszijden van het Noordzeekanaal.

Zaanstreek, Waterland, Corridor Amsterdam-Hoorn

De stedelijke gebieden ten noorden van het IJ groeien de komende decennia door tot ruim 500.000 inwoners. Die groei zetten we in voor economische en sociaal-maatschappelijke versterking, bijvoorbeeld via integrale plannen voor de stadsharten van Zaanstad en Purmerend. Verdere relevante ontwikkelingen in Zaanstad zijn de mogelijk versnelde ontwikkeling van Achtersluispolder,

stedelijke vernieuwing in Zaandam Oost en de aanleg van de HOV-verbinding ZaanIJ. De veenweidegebieden, de droogmakerijen en de Zaanoever maken we beter bereikbaar ter versterking van de recreatiefunctie. Samen met alle betrokkenen kijken we naar de beste aanpak van bodemdaling in veenweidegebieden. Andere aandachtspunten: mogelijke versterking van het hoofdelektriciteitsnet naar Noord-Nederland en de verbinding A8-A9. Voor de hele regio is de ontwikkeling van de corridor Amsterdam-Hoorn van belang.

Oostflank en Markermeer/IJmeer
De Oostflank levert een grote bijdrage aan de MRA qua wonen, werken en recreëren. Met versnelling van de woningbouw in de stadsharten, met de grote gebiedsontwikkeling Pampus, de verkenning versnelling woningbouw Lelystad Zuid/ Warande in samenhang met (her)ontwikkeling bestaande stad en stedelijke vernieuwing spelen we hierop in.
Daarbij werken we toe naar complete steden en verbetering woon-werkbalans. Het economisch karakter van dit nieuwe land is nog volop in beweging. Het economisch profiel van Almere ontwikkelt zich verder door versterking van het cluster circulaire economie, ICT-tech en energietransitie. De ontwikkeling van hoger (technisch) onderwijs is hiervoor een belangrijke voorwaarde. Lelystad krijgt steeds meer een profiel als multimodale logistieke hub, ook dankzij economische ontwikkelingen in relatie tot Lelystad Airport, de haven, de positie in het energienetwerk en de sterke agrifoodsector. Het gebied biedt daarnaast kansen om de vrijetijdseconomie verder te ontwikkelen. Opgaven in dit gebied zijn onder meer: multimodale bereikbaarheid, natuur- en landschapsontwikkeling in en om Markermeer en IJmeer, en de mogelijke aanleg van een hyperconnectiviteitshub.

Gooi en Vechtstreek
De Gooi en Vechtstreek verbindt de dichtbevolkte stedelijke regio's Amsterdam, Almere, Amersfoort en Utrecht. De media vormen in dit deelgebied een herkenbaar cluster binnen het economische profiel. De Gooi en Vechtstreek onderscheidt zich door de grote cultuurhistorische gelaagdheid en diversiteit van het landschap en de natuur. De stadshartontwikkeling van Hilversum,de ontwikkelingen rond Station Hilversum, Hilversum Sportpark en Hilversum Mediapark, dragen bij aan de verdere ontwikkeling van het economisch profiel van de regio. Aandachtspunten in dit gebied: verdroging in de Heuvelrug mede in relatie tot de Vechtplassen. Om natuurwaarden te beschermen, waterkwaliteitsdoelen te halen en te zorgen voor een klimaatbestendig bebouwd gebied, is een integrale aanpak van het watersysteem nodig, in relatie tot het gebruik en de inrichting in de Gooi en Vechtstreek. Daarnaast is aandacht nodig voor het functioneren van de A1 en A27 in relatie tot (H)OV-verbindingen en het behoud van praktijkgeschoolde werkgelegenheid in de regio.

Zuidflank
Het samenhangend gebied van Amstelland-Meerlanden en de zuidkant van Amsterdam bruist van economische activiteit en trekt bedrijvigheid uit binnen- en buitenland. Naast algemene knelpunten zorgt de aanwezigheid van Schiphol op diverse plekken voor een extra uitdaging bij woningbouw. Het heeft tevens invloed op de mogelijkheden voor verstedelijking en het saneren van zo'n 800 hectare verrommeld glas. Rijk en regio moeten daarom keuzes maken over de leefkwaliteit rondom Schiphol in relatie tot de verstedelijking en de toekomst van de luchthaven. Dit vraagt om een integrale en gebiedsaanpak in de Zuidflank. Andere aandachtspunten in dit gebied: integrale ontwikkeling van stadshart van Hoofddorp in combinatie met het doortrekken van de Noordzuidlijn, de westflank Haarlemmermeer en de ontwikkelingen rondom station Duivendrecht passend bij het LIB, versnelling aanleg recreatiegebieden en het toegankelijk maken van het landschap tussen de dorpen en steden. Ook zijn er ontwikkelingen langs de vernieuwde Amstelveenlijn en in het centrum van Amstelveen.

Amsterdam
Amsterdam is de kernstad van de metropoolregio, met een zeer diverse bevolking, gevarieerde economische structuur en een grote aantrekkingskracht. Groei van de bevolking en van de economie moeten hand in hand te gaan met verbetering van het leefklimaat en gelijke kansen voor alle inwoners. Opgaven hier zijn de bouw van 150.000 woningen met bijbehorende voorzieningen en werkruimtes binnen de bestaande stad tot 2050, het bevorderen van de bouw van sociale en middeldure huurwoningen en het versnellen van de bouwproductie tot 2030 in Haven-Stad en Amsterdam Zuidoost. Aandachtspunten zijn onder andere: het bereikbaar houden van de woningmarkt voor lage en middeninkomens, de omschakeling naar een autoluwe stad, de schaalsprong in het hoogwaardige openbaar vervoer en het behouden en versterken van de groene scheggen en landschappen. Ook bínnen de stad wordt gestreefd naar meerkernigheid, door versterking van de centra in Noord, Nieuw-West en Zuidoost en door de verdere ontwikkeling van de Zuidas.

5. Fasering

We kunnen de ontwikkelingen in de Verstedelijkingsstrategie niet allemaal tegelijk uitvoeren. In een faseringsbeeld schetsen we de ideale ontwikkeling in de tijd.

Het komend decennium ligt de nadruk op het verlichten van de druk op de woningmarkt met de bouw van 175.000-220.000 woningen tot 2030. We benaderen de woningbouwopgave integraal: we bouwen niet alleen woningen, maar steden en samenlevingen. Het gaat hierbij vooral om ontwikkelingen rond ov-knooppunten en versterken van de stadsharten en economische profielen van de kernen buiten Amsterdam. Klimaatadaptatie, waterrobuustheid, natuurinclusiviteit en investeringen in het landschap zijn onderdeel van deze ontwikkelingen. Wat betreft mobiliteit zetten we de komende tien jaar vooral in op het uitvoeren van bestaande Rijk-regio-afspraken, maatregelen om de bereikbaarheid van Amsterdam en de stadsharten te verbeteren, afronding metropolitaan fietsnetwerk en voorbereiden schaalsprong mobiliteitsnetwerk. Voor energie richten we ons het komende decennium op het oplossen van knelpunten in het huidige netwerk en het verder uitwerken van een hybride energienetwerk voor de toekomst.

Voor een meer gedetailleerd faseringsbeeld verwijzen we naar het Verstedelijkingsconcept. Het faseringsbeeld zal in de uitwerking van het verstedelijkingsconcept worden aangescherpt en jaarlijks worden geactualiseerd.

Inhoudsopgave

Het wat en hoe van het Verstedelijkingsconcept MRA 2

Samenvatting 4

1. Inleiding 13

2. De groei en transitie in de metropoolregio 15

2.1 De kracht van de MRA 16

2.2 Urgentie van een integrale aanpak 21

2.3 Onze ambities 22

3. Verstedelijkingsconcept 33

3.1 Meerkerninge ontwikkeling met menselijke maat 35

3.2 Groenblauw netwerk in en om de stad 48

3.3 Systemen voor de toekomst 53

4. Integraal te ontwikkelen gebieden 69

5. Fasering 103

Bijlagen 112

Colofon 134

1. Inleiding

Inleiding

De Metropoolregio Amsterdam biedt een thuisbasis voor 2,5 miljoen inwoners, verdeeld over een groot aantal steden en dorpen. Dankzij de grote variëteit in woon- en werkmilieus is er ruimte voor iedere leefstijl in elke levensfase. En hoewel de meeste inwoners zich in de eerste plaats verbonden voelen met hun woonplaats, speelt het leven zich ook daarbuiten af. Sociale contacten, werk, uitgaan, bewegen: binnen het gebied dat ze kunnen bereizen, kiezen mensen daarvoor de meest geschikte of aantrekkelijke plekken uit, ongeacht gemeentegrenzen. De meerkernige structuur van steden en dorpen in een aaneengesloten landschap brengt een grote diversiteit in stedelijke milieus en landschappen met zich mee, en zorgt ervoor dat de menselijke maat behouden blijft.

De MRA is tegelijk een van de belangrijkste economische motoren van Nederland, met 300.000 bedrijven en 1,5 miljoen banen. De internationale oriëntatie en bereikbaarheid, in combinatie met de hoge leefkwaliteit, maakt dat de MRA meedraait in de internationale top. Dankzij de hoge leefkwaliteit en de gunstige economische positie oefent de MRA een enorme aantrekkingskracht uit, in binnen- en buitenland. Tot 2050 wordt een groei met bijna 700.000 inwoners en 270.000 banen verwacht. De komende tien jaar zal die groei het sterkst zijn.

Die magneetfunctie zet de leefkwaliteit tegelijk op onderdelen onder druk. De afgelopen jaren concentreerde de groei zich voornamelijk in en om Amsterdam. Dit heeft toenemende drukte en oplopende vastgoedprijzen tot gevolg. En als de verdeling van de groei blijft zoals nu, dan groeien de sociaaleconomische verschillen in de regio, met een negatieve uitwerking op de kansengelijkheid binnen de MRA. We moeten voorkomen dat een deel van de inwoners wordt weggedrukt vanwege de internationale aantrekkingskracht, zoals in veel andere metropoolgebieden in de wereld het geval is. De vraag is hoe we de groei accommoderen op zo'n manier dat we de leefkwaliteit en de economische kracht van de regio bestendigen.

Daarbovenop komen de transities die nodig zijn om de regio ook in de verre toekomst bewoonbaar en leefbaar te houden. De MRA ligt voor een belangrijk deel onder NAP en krijgt in hevige mate te maken met de gevolgen van de klimaatverandering, die ook nu al merkbaar zijn. Er liggen nationale en internationale afspraken om verdere klimaatverandering tegen te gaan en de biodiversiteit te versterken. Deze moeten op regionaal niveau gestalte krijgen.

Het schaalniveau van de Metropoolregio Amsterdam is hierbij van groot belang. De regio vormt functioneel één geheel: de MRA omspant het gebied waarbinnen het grootste deel van het woon-werkverkeer, de recreatieve verplaatsingen en de verhuisbewegingen plaatsvindt. Ontwikkelingen in het ene deel van de regio zijn ook van betekenis voor inwoners elders in de MRA. En ontwikkelingen op de ene plek beïnvloeden het functioneren van andere plekken in de MRA. Dit 'daily urban system' dijt uit. Er is sprake van een steeds sterkere uitstraling naar steden en regio's in alle windrichtingen. En internationaal is de metropoolregio goed verbonden met andere stedelijke regio's in Noordwest-Europa.

Om de urgente, complexe en omvangrijke opgaven tot een goed einde te brengen, zetten het Rijk en de MRA met de Verstedelijkingsstrategie samen de koers uit voor de ontwikkeling op de middellange en lange termijn. In de strategie komen keuzes op het gebied van leefkwaliteit, woningbouw, werklocaties, mobiliteit, landschap, energie, water, circulaire economie en ecologie bij elkaar. De strategie geeft aan waar we gezamenlijk met de regio naar toe willen. Hoe we voortbouwen aan een metropoolregio van grote klasse met een menselijke maat. En hoe we samen werken aan een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, ook op de lange termijn.

2. Groei en transitie in de metropoolregio

De Metropoolregio Amsterdam biedt een grote kwaliteit van leven. Dat is te danken aan de verscheidenheid, verbondenheid en menselijke maat die eigen zijn aan deze metropool.

De eerste helft van de 21e eeuw is een periode van groei en transitie. Iedereen krijgt daarmee te maken. Bewoners, ondernemers, bezoekers. Wij willen die ontwikkeling zo vormgeven, dat de kwaliteit van leven toeneemt. Een gezonde en veilige leefomgeving, aantrekkelijk en internationaal georiënteerd. Een metropool van grote klasse, met menselijke maat. Dat is goed voor wie woont, werkt of verblijft in de MRA, maar ook voor de welvaart en het welzijn in Nederland.

2.1 De kracht van de MRA
2.2 De urgentie van een integrale aanpak
2.3 Onze ambities

2.1 De kracht van de MRA

De MRA is een metropool van grote klasse met een menselijke maat. De inzet voor de verdere verstedelijking van de metropoolregio is om de identiteit en kwaliteiten van de MRA te versterken. Gecombineerd met de urgente, complexe en omvangrijke opgaven waar we voor staan, betekent dit dat we inzetten op een meerkernige ontwikkeling in een leefomgeving die in alle opzichten gezond, veilig en aantrekkelijk is.

De rijkdom van verscheidenheid

Verscheidenheid bepaalt de kracht van de Metropoolregio Amsterdam. Van de eeuwenoude binnensteden van Amsterdam, Haarlem en Weesp tot de groene wijken in Hoofddorp en Almere; van grootstedelijk tot suburbaan en dorps; van stranden bij Zandvoort en Wijk aan Zee tot de heidevelden bij Hilversum en Bussum.

Weinig metropolen ter wereld kennen zo'n verscheidenheid op relatief kleine afstand als de Metropoolregio Amsterdam. En die gaat veel dieper dan alleen in de landschappelijke en stedelijke verschijningsvorm. Binnen de MRA geeft de bevolking iedere stad en elk dorp zijn eigen couleur locale. Ook de afkomst van de bewoners in de regio weerspiegelt verscheidenheid, met maar liefst zo'n 180 nationaliteiten. Een breed scala aan bedrijven en instellingen maakt alledaagse diensten en producten permanent beschikbaar. Andere weten met hun innovaties en producties de ogen van de wereld op zich gericht. De Metropoolregio Amsterdam wil de meest inventieve regio van Europa zijn met de best opgeleide bevolking.

De verschillende delen van de regio hebben hun eigen specifieke economische profiel en deze profielen tellen op tot een compleet economisch spectrum, dat talent opleidt en aantrekt en op een aantal terreinen op een wereldwijd speelveld opereert. Het is op dit moment echter vooral het aaneengesloten stedelijk gebied van Amsterdam en de Zuidflank dat profiteert van de schaalvoordelen die een metropoolregio met zich meebrengt. Andere delen van de MRA kennen hun eigen specialisatie, maar die specialisaties doen nog te weinig met elkaar.

Regionaal en internationaal sterk verbonden

De Metropoolregio Amsterdam is een sterk verbonden regio. De stedelijke regio functioneert als één grote stad – als een samenhangend daily urban system – met 2,5 miljoen inwoners, 300.000 bedrijven en 1,5 miljoen banen. Veel mensen werken in een andere stad dan waar ze wonen. Inwoners kennen hun favoriete plekken om te winkelen, te stappen, te sporten of uit te waaien. Die plekken kunnen verdeeld zijn over de hele regio, alhoewel grote bevolkingsgroepen ook zijn aangewezen op werk en voorzieningen in een beperkter gebied.

De metropoolregio omspant het gebied waarbinnen het meeste woon-werkverkeer plaatsvindt. Tegelijkertijd heeft de metropoolregio ook een sterke band met de direct omliggende regio's. Ook daar wonen mensen die in de MRA werken, zijn bedrijven gevestigd die producten en diensten leveren aan de inwoners en bedrijven in de MRA en is op het gebied van vrije tijd onderling veel verkeer. Het gebied dat als dagelijks systeem (Daily Urban System) functioneert is dan ook groter dan het MRA-

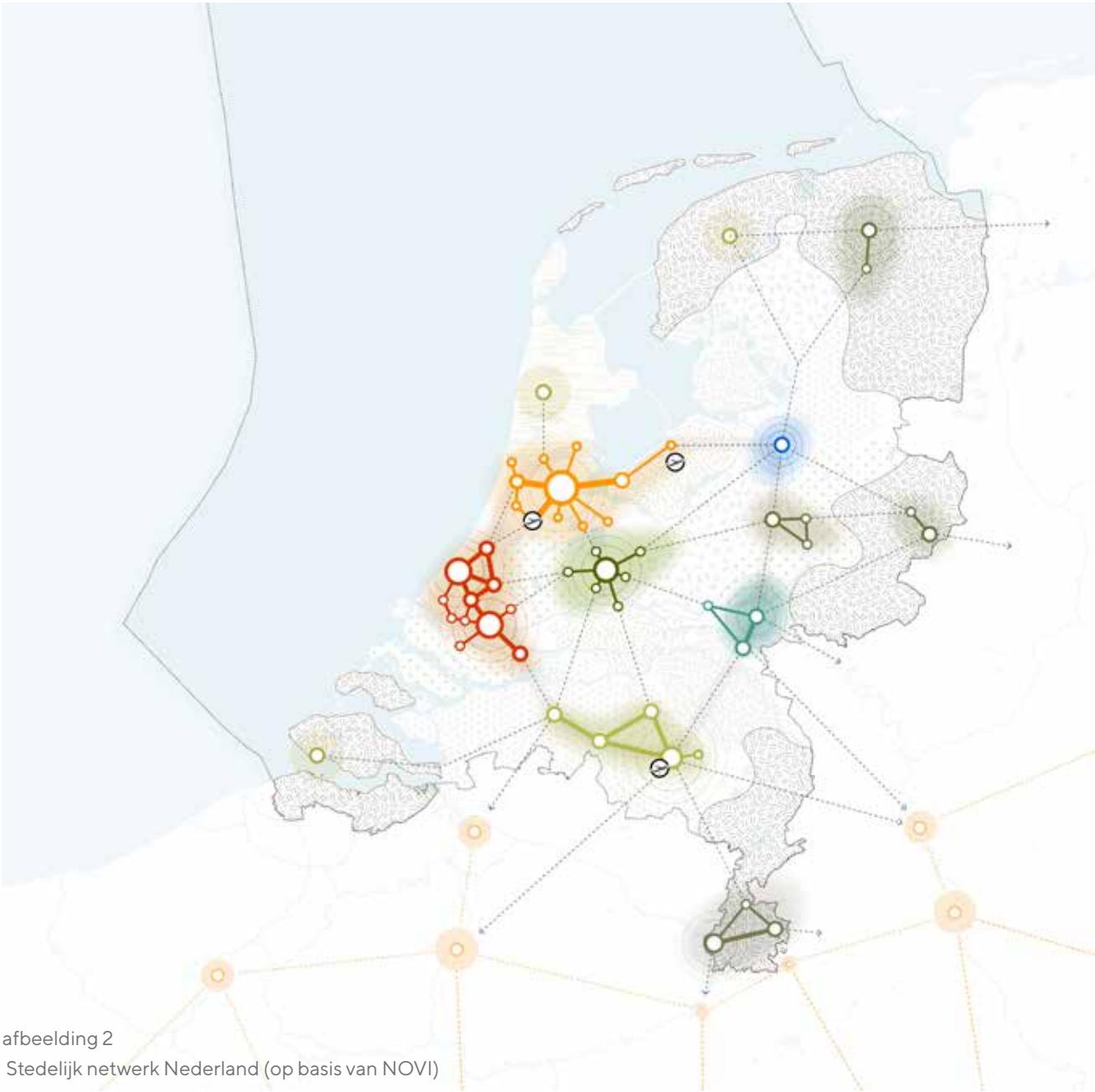

afbeelding 2
Stedelijk netwerk Nederland (op basis van NOVI)

samenwerkingsgebied. In functionele zin is er sprake van een steeds sterkere uitstraling van de metropool in alle windrichtingen: naar Noord-Holland Noord met Alkmaar en Hoorn, naar de Leidse regio en verder richting Rotterdam-Den Haag, naar Utrecht, Amersfoort en Zwolle.

Als een van de belangrijkste economische groeimotoren en het belangrijkste sociale en digitale knooppunt van Nederland doet de metropoolregio mee in de internationale top en is de regio ook internationaal sterk verbonden. Via de luchthaven Schiphol, de haven en internationale treinen, via digitaal knooppunt AMS-IX en via de sociale netwerken van de inwoners. Belangrijk is daarbij de verbinding met andere stedelijke regio's in Noordwest-Europa, zoals het Ruhrgebied, Frankfurt, Hamburg, Berlijn, Brussel, Parijs en Londen.

Meerkernige structuur in een aantrekkelijk landschap

De metropoolregio heeft een internationale oriëntatie, en weet die te combineren met de menselijke maat en hoge leefkwaliteit. Een belangrijke bijdrage daaraan levert de meerkernige structuur van de metropool, met Amsterdam als kernstad en op korte afstand een aantal nieuwe en historische steden en karakteristieke dorpen. Daartussen bevindt zich een aantrekkelijk en bijzonder gevarieerd landschap met veel open water. Het herbergt een veelheid aan waarden en kansen en is essentieel voor een hoge leefkwaliteit, maar staat op sommige plaatsen wel onder druk. In als zijn veelzijdigheid vormt het landschap een aaneengesloten gebied. Dankzij die structuur blijven de afzonderlijke steden herkenbaar en vormt het landschap een uitgestrekt recreatiegebied dat voor iedereen in de regio dichtbij is, hoewel op dit moment niet altijd toegankelijk.

In verhouding met andere metropoolgebieden in de wereld is in de MRA sprake van relatieve sociaaleconomische gelijkheid. Dat neemt niet weg dat ook hier sprake is van een toenemende ongelijkheid in de verdeling van inkomensgroepen over de regio, en van gebiedsgebonden gezondheidsachterstanden. Over de hele linie is de leefkwaliteit hoog, maar niet iedereen profiteert daar in gelijke mate van.

Zeven deelregio's met eigen, unieke kwaliteiten

De Metropoolregio Amsterdam is ingedeeld in zeven deelregio's die elk hun eigen unieke kwaliteiten hebben en die tezamen de kracht van de MRA bepalen .

Zuid-Kennemerland

De deelregio Zuid-Kennemerland biedt de MRA een uniek en aantrekkelijk vestigingsklimaat met ruime mogelijkheden voor recreatie en een hoogwaardig woon- en leefmilieu, dankzij de ligging aan de kust en de aanwezigheid van de historische stad Haarlem. De bevolking is relatief hoog opgeleid en onder hen bevindt zich een groeiend aantal expats. De badplaatsen en de natuur aan de kust (Nationaal Park Zuid-Kennemerland, de landgoederenzone in de binnenduinrand en het recreatiegebied Spaarnwoude) vormen een trekpleister voor een groeiend aantal bezoekers.

De economie kenmerkt zich door een groot aandeel zzp'ers en mkb'ers in de zakelijke dienstverlening, detailhandel en de creatieve en digitale sector. Daarnaast kent Zuid-Kennemerland een hoog aandeel (semi) overheidsorganisaties (provincie, rechtbank, onderwijs en zorg). Onderscheidend zijn culturele voorzieningen zoals een aantal grote musea, het horeca-aanbod en de positie van Haarlem als een van de beste winkelsteden van Nederland. Recent valt in de Haarlemse regio de dynamiek op van start-ups en scale-ups op het gebied van circulaire economie, gezondheid en toegepaste innovatie. In Waarderpolder Haarlem Business Park is Bouwlab gevestigd: een nationaal erkend fieldlab als innovatiehub voor nieuwe bouwtechnologieën.

IJmond

De IJmond kenmerkt zich door een grote verscheidenheid aan woonkwaliteiten. Van stedelijk tot dorps wonen, van betaalbaar tot duur. De woonomgeving wordt omrand door waardevolle landschappen: de kust, de ruige natuur van de duinen, de landgoederen, de Stelling van Amsterdam en het Oer-IJ.

Het gebied vormt de nautische toegangspoort van de MRA. Dankzij de ligging aan het Noordzeekanaal is het een centrum van productie, ontwikkeling en innovatie. De deelregio huisvest ook de opleiding in de maakindustrie. Daarmee is het de 'techport' van de MRA. De ambitie van de IJmond is om Techport beter nationaal bekend te maken, naar analogie van brainport Eindhoven. IJmond heeft een sleutelpositie in de bouw en onderhoud van offshore-windenergie en is daarmee ook de 'groene stekker' van de MRA. Daarnaast kent de deelregio een sterke logistieke sector, een regionaal georiënteerde zorgsector, innovatieve tuinbouw en dienstverlening. Bijzondere kwaliteiten voor toerisme en recreatie zijn de Beverwijkse Bazaar, de kustplaatsen, het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en het recreatieschap Spaarnwoude.

Zaanstreek-Waterland

De kwaliteit van Zaanstreek-Waterland is ruimte om te leven middenin authentiek landschap. Wonen in de stad of in het landelijk gebied, met scholen en voorzieningen nabij, altijd nabij water, groen en recreatiemogelijkheden,

afbeelding 3
Zaantheater

afbeelding 4
Heide en bos in het Gooise landschap

en goed bereikbaar via openbaar vervoer of auto. Het energieke regionale bedrijfsleven is gefocust op voedsel, (hout-)bouw, maakindustrie, circulaire economie en energietransitie en een ambitieus techniek- en ICT-cluster. Er wordt intensief samengewerkt tussen onderwijs ondernemers en overheid om daarmee de kwaliteit aan elkaar toe te voegen.

Het is niet alleen kwaliteit, het is ook identiteit die Zaanstreek-Waterland onderscheidt; Hollandser dan Hollands. Daardoor heeft de deelregio een grote toeristisch-recreatieve betekenis. Prachtige veenweidegebieden met eeuwenoude dijken en molens, weilanden rondom historische lintdorpen. De regio heeft een historie van economische en stedelijke ontwikkeling. In de 19e en 20e eeuw is de bedrijvigheid in de regio gemoderniseerd, maar sterk ondernemerschap, doe-mentaliteit en innovatiekracht bleven.

Almere-Lelystad
De steden op het nieuwe land kennen een unieke stedenbouwkundige opzet. Het landschap en de steden zijn tegelijk en in samenhang ontworpen. De samenleving is al sinds het begin krachtig verbonden is met de andere delen van de regio, zowel als het gaat om werk en stedelijke voorzieningen als in verhuisbewegingen. De natuurontwikkeling voor de kust levert een zeer bijzonder recreatie- en woonlandschap op en verrijkt daarmee het palet aan milieus in de MRA.

Het economisch profiel is nog vol in ontwikkeling. De economische structuur kenmerkt zich in toenemende mate door logistiek, ICT, techniek, circulaire economie, energietransitie, food, toerisme en recreatie. Op De Steiger en De Vaart in Almere zijn inmiddels belangrijke clusters in de circulaire economie ontstaan en Lelystad beschikt over bijzondere laboratoriumfaciliteiten op het gebied van luchtvaart, voeding en diergezondheid.

Gooi en Vechtstreek
Gooi en Vechtstreek is de groenblauwe verbinder van de dichtbevolkte stedelijke regio's Amsterdam, Almere, Amersfoort en Utrecht. Met hoogwaardige voorzieningen is de deelregio een prettige plek om te wonen, werken en recreëren. De woonomgeving is organisch gegroeid. Dit heeft geleid tot een grote variatie in kernen, elk met een eigen identiteit, en woonmilieus. Het hart van de Media Valley ligt in Gooi en Vechtstreek. Sectoren zoals ICT, artificial intelligence, creatieve industrie, zorg en recreatie vormen eveneens belangrijke onderdelen van de economie.

Het landschap is speciaal en heel divers. Er is bos, heide en open weiland. Er liggen historische buitenplaatsen en er is veel water, zoals het Naardermeer, het plassengebied, het IJmeer en het Gooimeer. Verschillende gebieden hebben een nationaal of zelfs internationaal beschermde status. De verscheidenheid aan landschapstypen en de kwaliteit daarvan, in een relatief klein gebied in de verstedelijkte Randstad, maken Gooi en Vechtstreek uniek.

Amstelland-Meerlanden
Deze deelregio heeft een stevige economische positie binnen de MRA, mede dankzij Schiphol en Greenport Aalsmeer. Vervoer en opslag, groothandel, detailhandel en overige zakelijke diensten zijn de grootste economische sectoren. Vanwege deze sterke concentratie van (internationale) economische activiteit heeft Amstelland-Meerlanden een grote aantrekkingskracht op werkgelegenheid vanuit heel Nederland. Het aantal arbeidsplaatsen is groter dan

de beroepsbevolking. Dat heeft zijn weerslag op de woningbehoefte. De plancapaciteit is groot. Naast generieke woningbouwknelpunten is de aanwezigheid van Schiphol een extra uitdaging voor het bouwen van de wenselijke nieuwe woningen.

De deelregio biedt diverse hooggewaardeerde woonmilieus. Van stedelijke appartementen tot historische kernen en dorpse en landelijke woonmilieus, aangevuld met hoogwaardige culturele voorzieningen en liggend in een rijkgeschakeerd landschap. Van buitenplaatsen langs de Amstel, recreatie bij de Westeinderplassen, Ouderkerkerplas, Diemerscheg en in het Amsterdamse Bos, natuurschoon in de Amstelscheg met de Ronde Hoep, de weidsheid van de Bovenkerkerpolder tot nieuwe en te ontwikkelen landschappen als PARK21 en de Westeinderscheg.

Amsterdam

Amsterdam is van oudsher een centrum van internationale handel. Grote stromen mensen, goederen, informatie en geld komen er samen. De aantrekkingskracht is vandaag de dag onverminderd groot, ook dankzij de cultuurhistorische rijkdom van de binnenstad met zijn grachtengordel en de internationale, vrijzinnige ambiance. Amsterdam trekt hierdoor niet alleen drommen toeristen, maar het heeft de handelsstad ook gemaakt tot een centrum van kennis, onderzoek en innovatie. De universiteiten, scholen en kennisintensieve bedrijven trekken het talent aan dat het menselijke kapitaal vormt voor de groeiende kenniseconomie. Een belangrijk positie daarbinnen hebben startups en de tech-sector.

Met name binnen en nabij de ring/A10 heeft Amsterdam alle kenmerken van een hoogstedelijk woonwerkmilieu, met een hoge bebouwings- en bevolkingsdichtheid en een grote diversiteit aan functies. Zo zijn er tal van internationaal vermaarde culturele instellingen gevestigd. Buiten de ring liggen uitgestrekte, modernistische tuinsteden waar steeds meer werkfuncties en voorzieningen neerstrijken. Het omringende landschap dringt via groene scheggen tot diep in het stadslichaam door.

afbeelding 5
Amsterdam

2.2 Urgentie van een integrale aanpak

De combinatie van de hoge leefkwaliteit, de menselijke maat en de internationale oriëntatie is een krachtige kwaliteit, maar het vergt flinke inspanningen om deze voor iedereen in de MRA in stand te houden. Zeker in het licht van de demografische en economische groei die wordt verwacht.

De afgelopen jaren, zeker vóór de coronacrisis, plukte de MRA in economisch opzicht de vruchten van haar internationale aantrekkingskracht. Maar die economische groei gaat niet overal even hard en niet iedereen profiteert er in gelijke mate van. De woningmarkt staat onder hoogspanning en de tekorten op de arbeidsmarkt lopen op. De sociaaleconomische verschillen binnen de regio nemen toe. Dat is onwenselijk – omdat de plek waar je woont niet van invloed mag zijn op de kansen die je krijgt, maar ook omdat praktisch en middelbaar opgeleide vaklieden onmisbaar zijn voor een goed functionerende metropoolregio.

Tegelijk hebben we te maken met een in hoog tempo veranderend klimaat en een biodiversiteit die in een paar decennia achteruit is gehold. De gezondheid van de woonomgeving staat op veel plekken onder druk. Het zijn processen die met spoed actie vereisen.

De urgentie werkt door in de volle breedte van de verstedelijking. We zien iedere ontwikkeling als een kans om de leefomgeving gezond, veilig en aantrekkelijk te houden of te maken. Groot of klein, binnen of buiten de stad. Die kansen zijn niet vrijblijvend: de urgentie is hoog opgelopen, elke kans moet worden gegrepen.

Dat betekent niet dat oplossingsrichtingen voor de verschillende opgaven één kant op wijzen. Ruimtelijke keuzes en keuzes in de tijd zijn en blijven noodzakelijk. Het betekent wel dat die keuzes gemaakt moeten worden vanuit een samenhangend, integraal, MRA-breed perspectief. Dat we opgaven zo veel mogelijk combineren in integrale projecten en gebiedsontwikkelingen. Pregnante voorbeelden zijn de leefkwaliteit rond Schiphol (paragraaf 3.1 en 4.6), de ontwikkeling en verduurzaming in het Noordzeekanaalgebied (paragraaf 4.1) en de sterke relatie tussen de stedelijke ontwikkeling (wonen, werken, voorzieningen) en de ontwikkeling van het mobiliteitssysteem. Keuzes hiervoor werken door in andere delen van de MRA en daarbuiten, en in de kwaliteit van de leefomgeving. De ontwikkelingen zullen dan ook in samenhang met het MRA-schaalniveau worden uitgewerkt.
Om tegemoet te komen aan alle urgenties zijn substantiële investeringen nodig, van publieke zijde maar zeker ook van private zijde. Veel van die investeringen moeten al op korte termijn, voor 2030, worden gedaan. Maar daarvoor hebben (internationale) investeerders, net als bewoners, wel het vertrouwen nodig dat de MRA ook op lange termijn voor iedereen een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving blijft bieden. De keuzes in dit Verstedelijkingsconcept zijn daarop geënt. Bij keuzes voor de korte termijn houden we steeds oog voor de lange termijn. We kijken zo'n dertig jaar vooruit, of nog veel langer als het om de effecten van de klimaatverandering gaat. Zo voorkomen we dat we vóór die tijd weer nieuwe maatregelen moeten nemen, en de kosten uiteindelijk nog hoger zullen uitpakken.

2.3 Onze ambities

Verstedelijking is meer dan het bouwen van woningen en bedrijfsruimten alleen. We bouwen complete steden met een hoge leefkwaliteit. Dat betekent dat aan bouwlocaties, zeker de grotere, ook investeringen verbonden kunnen zijn in infrastructuur, voorzieningen, de openbare ruimte en de energievoorziening. Andersom stellen het groenblauwe netwerk en systemen voor mobiliteit, water en energie voorwaarden aan de ontwikkeling van woon- en werkgebieden.

Bij alle stedelijke ontwikkelingen willen we de kans aangrijpen om de regio klimaatadaptiever, natuurinclusiever en waterrobuuster te maken, het specifieke profiel van de omgeving te versterken en het sociaal-maatschappelijke evenwicht in de MRA te verbeteren.

Stad en landschap hangen nauw samen. Het aaneengesloten, gevarieerde en waterrijke landschap is een belangrijke troef van de metropoolregio en is onmisbaar voor een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. Landschappelijke structuren zetten zich door in de stad, soms verscholen en soms uitgesproken. Verschillende functies van het landschap (zoals natuur, recreatie, water) kennen haarvaten al in de woonbuurt. Ambities voor stad en landschap zijn daarom nauw verbonden.

Ambities

- De hele metropoolregio laten profiteren van de groei
- Voldoen aan de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woon- en werkmilieus
- Diversiteit en verbondenheid in de economie versterken
- Meer balans brengen in wonen en werken
- Zorgen voor een gezonde leefomgeving
- Bereikbaarheid en bereisbaarheid in de MRA bevorderen
- De uitstoot van broeikasgassen terugdringen
- Doorontwikkelen van het metropolitane landschap
- De regio klimaatadaptief inrichten
- De biodiversiteit vergroten

De hele metropoolregio laten profiteren van de groei

De bevolking en de economie van de MRA blijven groeien. We willen die groeipotentie inzetten om de onderscheidende kwaliteiten verder te versterken: de combinatie van leefkwaliteit, menselijke maat en internationale oriëntatie, en de kenmerkende diversiteit. Om dat te bereiken, zetten we de meerkernige structuur van sterke steden en dorpen in een sterk landschap verder kracht bij.

Met de inzet op meerkernige ontwikkeling combineren we verschillende ambities. We verminderen de druk op de woon- en werklocaties in de Amsterdamse agglomeratie en beperken de groei van de spitspendel richting Amsterdam. We benutten de kwaliteiten van alle steden en dorpen in de MRA en komen tegemoet aan woningbehoeften per deelregio. We houden de menselijke maat in stand en we behouden zoveel mogelijk de open landschappen tussen de stedelijke gebieden in. Zo creëren we tegelijk gunstige ruimtelijke voorwaarden voor de grote duurzaamheidsopgaven van deze tijd: de mobiliteitstransitie, klimaatadaptiviteit, waterrobuustheid, biodiversiteit en schone energie.

Het is daarbij onze ambitie om door verstedelijkingskeuzes ook bij te dragen aan een verbetering in wijken waar een combinatie van ruimtelijke condities en sociaaleconomische kenmerken van de bevolking zorgen voor lagere kansen op een aantal kernonderdelen van het leven: welvaart, gezondheid en welzijn. Daarbij denken we aan menging en verbeteren van wijken door woningbouw en transformatie, het verbeteren van sociaal-maatschappelijke kansen, sociale cohesie en leefbaarheid in kwetsbare wijken door onder andere voorzieningenplanning, en verbetering van sociaaleconomische kansen in kwetsbare wijken door een betere bereikbaarheid van banen.

Voldoen aan de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woon- en werkmilieus

Rijk en regio hebben afspraken gemaakt over de bouw van 175.000 woningen tot 2030 en onderzoeken de mogelijkheid om in die periode nog eens 45.000 woningen te bouwen. Na 2030 lijkt de behoefte aan nieuwe woningen af te nemen, maar de prognoses kennen flinke bandbreedtes. Vooralsnog wordt uitgegaan van een bouwopgave van 75.000 woningen tussen 2030 en 2040 en nog eens 75.000 woningen tussen 2040 en 2050.

De verwachte economische groei, uitgedrukt in arbeidsplaatsen (banen groter dan 12 uur per week), bedraagt zo'n 250.000 tot 2040. Waar eerder werd verwacht dat vergrijzing zou zorgen voor afvlakkende groei, is de verwachting momenteel dat tussen 2040 en '50 de werkgelegenheid in dezelfde mate doorgroeit. We willen hier ruimte voor vinden, passend bij de aard van de bedrijvigheid.

De te ontwikkelen woon- en werkmilieus moeten passen bij de kwalitatieve vraag. Die gaat in toenemende mate uit naar gemengde (hoog)stedelijke woonwerkmilieus. De vraag naar nieuwe woningen komt vooral van starters op de woningmarkt en huishoudens die een kwalitatieve stap in hun wooncarrière willen maken. Daaronder bevinden zich ook senioren die passende woonruimte zoeken, en als ze die gevonden hebben een eengezinswoning achterlaten. De MRA, in het bijzonder Amsterdam, trekt bovendien veel jonge mensen uit binnen- en buitenland aan. De nieuwbouwvraag lijkt zich na 2030 te concentreren op (hoog)stedelijke

milieus, met een groot aandeel woningen voor één- en tweepersoonshuishoudens die dichtbij voorzieningen, werk en openbaar vervoer willen wonen. Tot 2030 zijn naast appartementen ook relatief veel eengezinswoningen in woonwijken nodig.

De betaalbaarheid van woningen is daarbij een steeds belangrijker aandachtspunt. Door de stijgende woningprijzen zijn betaalbare woningen in toenemende mate vooral in de randen van de MRA te vinden. Voor een evenwichtige (sociale en economische) ontwikkeling is het belangrijk dat in de hele regio voldoende betaalbare woningen van voldoende kwaliteit en omvang beschikbaar zijn. Dit geldt met name voor de binnenstedelijke locaties nabij ov-knooppunten, stadsharten en de grote ontwikkellocaties. Voldoende betaalbaar aanbod is niet alleen te realiseren door nieuwbouw, maar ook door het betaalbaar houden van de bestaande voorraad.

De kenniseconomie gedijt in gemengde milieus, omdat die de interactie en kennisuitwisseling bevorderen. Maar we willen ook productiebedrijven inpassen in de stad, in 'productieve wijken'. Transformatie van bedrijventerreinen met grootschalige woningbouw vergroot de sociaaleconomische opgave om voldoende ruimte op de locatie of in de nabijheid te behouden voor lokaal voorzienende bedrijven en werkgelegenheid voor met name praktisch geschoolden. Dat is een voorwaarde om te zorgen dat de reis tussen woon- en werkplaats voor praktisch geschoolden niet te lang en/of te kostbaar wordt. Bedrijfsruimte voor kleinschalige maakbedrijven en stadsverzorgende bedrijven is (net als sociale woningbouw) afhankelijk van betaalbare huurprijzen en wordt daardoor niet vanzelf door marktpartijen gerealiseerd. Ook vraagt het aandacht in de sfeer van de regelgeving.

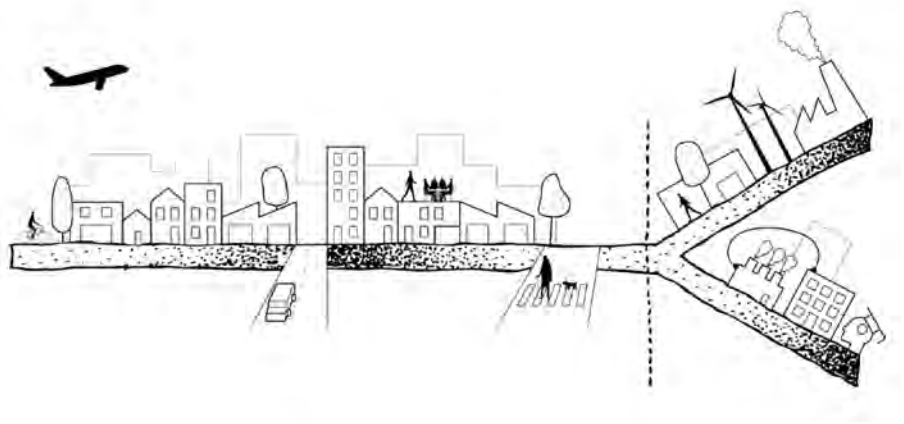

afbeelding 6 - De MRA voorziet in een rijk scala aan complementaire werk- en leefmilieus (bron: Mensen Werk, Hoe geven we ruimte aan de toekomst van werk? (2018), Spontaneous City)

Niet ieder bedrijf leent zich voor menging met woningbouw. Voor deze bedrijven, die wel belangrijk zijn voor de werkgelegenheid in de MRA, blijven voldoende ongemengde bedrijventerreinen nodig. Nieuwe plannen voor woningbouw die leiden tot transformatie en verlies aan bedrijventerreinen kunnen als voldoende ruimte voor bedrijvigheid beschikbaar is.

Diversiteit en verbondenheid in de economie versterken

'Diversiteit' en 'verbinding' zijn de leidende principes voor een meerkernige economische ontwikkeling. Regionale economische profielen dragen bij aan de verscheidenheid die de MRA kenmerkt. Schaalvoordelen op het niveau van de stad komen voort uit onderlinge nabijheid van economische activiteiten, waarbij een natuurlijke verdeling ontstaat tussen grotere steden met een diverse economische structuur en meer gespecialiseerde, kleinere steden. Amsterdam en omliggende gemeenten vormen in deze meerkernige structuur het economisch dominante kerngebied. Schaalvoordelen op het niveau van de metropoolregio komen voort uit sterke verbondenheid: fysiek, sociaal en economisch.

Een groot deel van de gemengde woonwerkgebieden zal ook in de toekomst in en om Amsterdam zijn geconcentreerd. Om de hele metropoolregio te laten profiteren van de groei van de werkgelegenheid, versterken we de vestigingsmilieus elders in de regio. Dat doen we door ook daar in te zetten op gemengde woonwerkmilieus met een eigen onderscheidend profiel en een wenkend ontwikkelingsperspectief, voortbouwend op de bestaande economische karakteristiek.

Met deze ambitie bouwen we ook door op het innovatie-ecosysteem in de MRA, waarin het bedrijfsleven,

kennis- en onderwijsinstellingen en de overheid elk hun rol hebben. De koers die de economie heeft ingezet, is die richting circulariteit en digitalisering. Stromen en kringlopen bepalen meer en meer de structuur van de regionale economie. Reststoffen van het ene bedrijf kunnen worden benut door een ander bedrijf, of door particulieren. Dat kan gaan om grondstoffen, restwarmte, CO2, afvalwater. We houden rekening met de mogelijkheid dat voorzieningen voor de circulaire economie en de traditionele economie gedurende enige tijd naast elkaar zullen bestaan, wat een tijdelijk extra ruimtebeslag tot gevolg heeft.

De innovatiekracht van de regio is hard nodig bij de omslag naar een circulaire economie. Hetzelfde geldt voor de digitalisering. Kennisontwikkeling en -toepassing zijn in de huidige praktijk al nauw verbonden. Stimulering is vooral wenselijk in de afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Nieuwe generaties werkenden hebben skills nodig die passen bij een circulaire en gedigitaliseerde economie.

De inzet op diversiteit en verbondenheid zal tot slot hand in hand gaan met het versterken van de internationale positie van de MRA. Door de verdere ontwikkeling van de haven, de luchtvaart, het internationale treinverkeer en het digitale knooppunt AMS-IX. Bij deze ontwikkelingen zetten we in op verduurzaming en het verbeteren van de gezondheid en leefbaarheid in de omliggende gebieden.

Haveneconomie

Het havenindustrieel cluster zorgt voor stuwende werkgelegenheid, waarmee geld over de grens wordt verdiend en die een grote multiplier voor de lokale economie kent. De haven fungeert als doorvoerhaven van hoogwaardige producten, vestigingsplaats van hoogwaardige industrie en bedrijven, proeftuin voor nieuwe bedrijvigheid en als ecosysteem met interacterende bedrijven, kennisinstellingen en publieke partijen. Om die rol te kunnen blijven spelen is recent geïnvesteerd in het vernieuwen van de zeesluis.
Het havengebied is voor een blijvend sterke positie op het internationale toneel en voor zijn spilfunctie in de nationale economie niet meer alleen afhankelijk van volumes, maar juist ook van de duurzaamheid van de bedrijfsvoering en de innovaties die daarbij horen. In de energietransitie is een belangrijke rol weggelegd voor de haven, vanwege de aanwezigheid van grote energievragers en de traditionele, maar eindigende doorvoerfunctie voor grondstoffen zoals kolen. Ook in de overgang van een fossiele, lineaire economie naar een circulaire economie is een belangrijke rol weggelegd voor het havengebied. De haven kan met zijn innoverend vermogen de transities in de bredere regionale economie aanjagen.

We willen dat het havencomplex zijn sterke internationale concurrentiepositie behoudt en bijdraagt aan een duurzame economische ontwikkeling. Daarvoor, en om de gezondheid en leefkwaliteit in de MRA te verbeteren, is verduurzaming noodzakelijk. Ook hechten we bijzondere waarde aan de specifieke werkgelegenheid die de haven biedt: praktische banen, binnen de geografische reikwijdte van veel inwoners.

Meer balans brengen in wonen en werken

Bij de expliciete keuze voor een meerkernige ontwikkeling is een evenwichtige ontwikkeling van de metropoolregio het doel. Op dit moment is in de metropoolregio sprake van een onevenwichtige ruimtelijke verdeling tussen de locaties waar mensen werken en wonen. Dit is een gevolg van een disbalans tussen een meerkernige ruimtelijke spreiding van wonen en een ruimtelijke concentratie van banen.

Vooral praktisch en middelbaar opgeleiden zijn om verschillende redenen minder goed in staat en bereid om ver, lang en tegen hoge kosten te reizen voor hun baan. Zij hebben doorgaans een lager inkomen, een lager autobezit en een lagere werkgeversvergoeding voor woon-werkverkeer. Daardoor weegt de afstand in tijd, geld en moeite relatief zwaarder voor hen dan voor hoger opgeleiden. Toch wonen deze groepen door processen op de woningmarkt vaker dan theoretisch opgeleiden buiten de kernagglomeratie, met relatief weinig lokale banen waardoor ze naar die voor hen in pure reistijd en brede bereikbaarheid minder goed bereikbare kernagglomeratie moeten reizen voor hun baan. Binnen de kernagglomeratie, waar juist meer banen zijn dan beroepsbevolking, zijn banen voor praktisch en middenopgeleiden bovendien vaker te vinden op de minder goed per openbaar vervoer bereikbare locaties.

Woonwerk balans

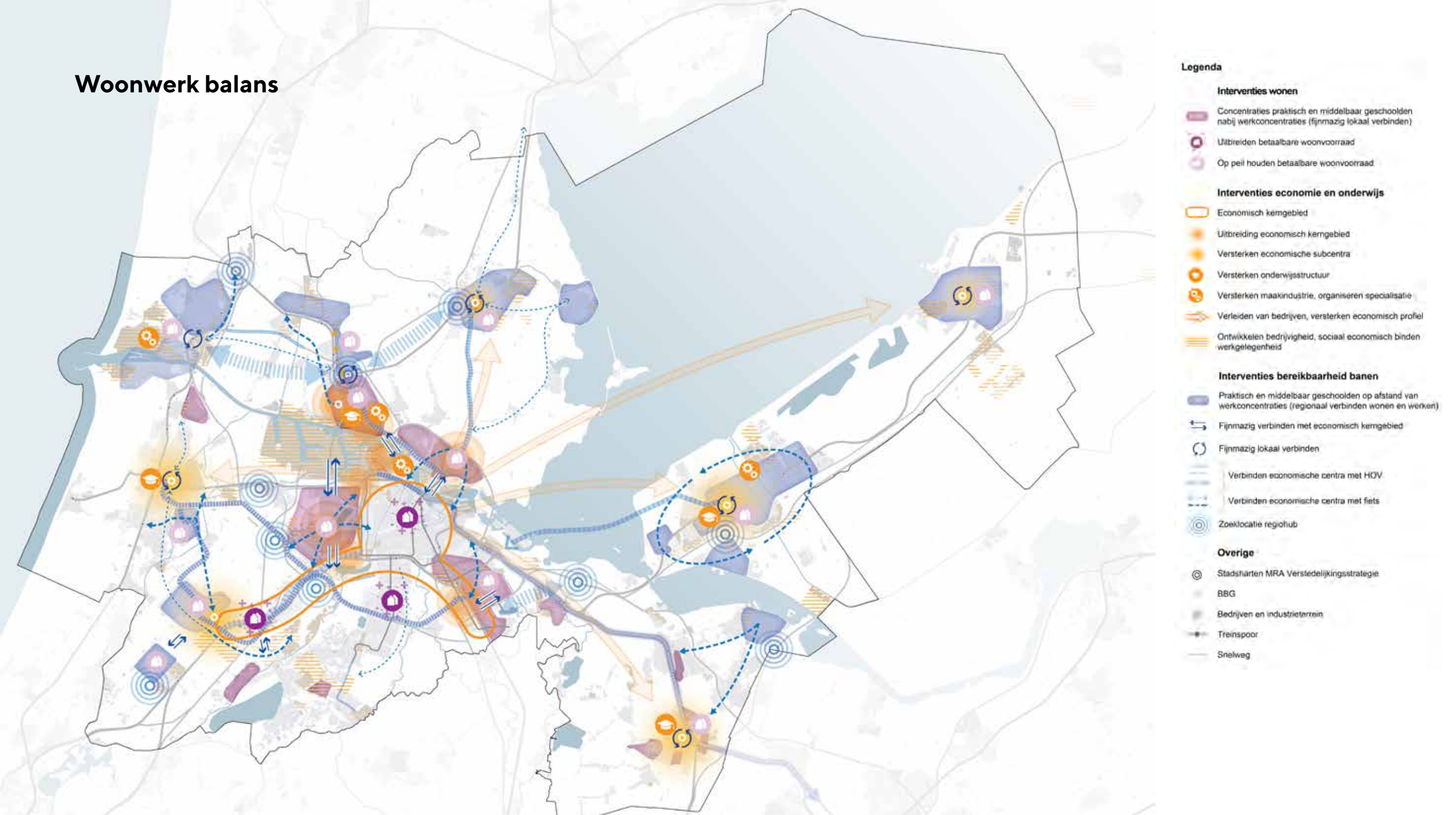

Deze ruimtelijke disbalans in de metropoolregio leidt tot een flinke woon-werkpendel die de vervoersongelijkheid versterkt tussen praktisch en middelbaar opgeleiden met lagere inkomens aan de ene kant, en theoretisch opgeleiden met gemiddeld hogere inkomens aan de andere kant.[1] Deze disbalans leidt er ook toe dat werkgevers in de kernagglomeratie en praktisch en middelbaar geschoolden elkaar moeilijker of niet kunnen vinden.

Het is onze ambitie om deze disbalans en ongelijkheid waar mogelijk te verminderen. De uitdaging is om via een slimme onderlinge afstemming tussen keuzes in locaties van wonen en werken en hun onderlinge bereikbaarheid bij te dragen aan meer balans tussen wonen in werken in alle deelregio's, in termen van de verhouding van het aantal banen ten opzichte van de beroepsbevolking.

De bijdrage van de Verstedelijkingsstrategie bestaat aan de ene kant uit maatregelen om op decentrale locaties met een hoge concentratie van praktisch en middelbaar opgeleiden (de blauwe gebieden op de kaart):

- Het bestaande werk te behouden en te integreren in ruimtelijke transformatiegebieden
- De condities voor werkgelegenheidsgroei te verbeteren door de decentrale economische profielen te versterken, daarmee specialisatie en concurrentiekracht te versterken en bedrijven te verleiden zich te vestigen
- Wonen en werken op transformatielocaties waar mogelijk te mengen in productieve buurten of wijken, en bedrijventerreinen te reserveren nabij plekken waar veel werkgebieden worden getransformeerd
- De nabijheid en bereisbaarheid te verbeteren tussen woon- en werklocaties met deelauto's, auto-fiets en auto-ov combinaties voor autogebonden reizigers en het streven naar betaalbare en beschikbare alternatieven van lopen, (e-)fiets en openbaar vervoer met aandacht voor de fijnmazigheid van het netwerk

Aan de andere kant kan de Verstedelijkingsstrategie mogelijke arbeidstekorten tegengaan in cruciale beroepen en competitieve sectoren in de kernagglomeratie (het oranje gebied op de kaart) met meer woonmogelijkheden voor praktisch en middelbaar geschoolden met een laag- of middeninkomen in de steden en kernagglomeratie. Dit betekent dat de betaalbare woningvoorraad op peil moet worden gehouden en waar mogelijk vergroot dient te worden. Daarnaast vraagt het in de paarse gebieden op de kaart om gerichte maatregelen die fijnmazige, betaalbare en veilige verbindingen tussen de woon- en de werkplek helpen verbeteren.

Deze aanpak vraagt om maatwerk per gebied én om een MRA-brede integrale uitwerking, beide op het snijvlak van wonen, economie en bereikbaarheid. Deze integrale uitwerking omvat:

1. Het voor verschillende opleidingsniveaus, sociale groepen en bedrijfssectoren in beeld brengen van de huidige verhouding banen/beroepsbevolking, functiemix wonen-werken-voorzieningen en bereikbaarheidsprofiel, geredeneerd vanuit de deelgebieden én het grotere systeem
2. Het bepalen van de ambities van deelregio's en stadsharten voor de doorontwikkeling van deze functiemix en het bereikbaarheidsprofiel, dat laatste ook in relatie tot veranderingen in het bereikbaarheidssysteem
3. Het bepalen van een typologie voor de 'optimale' functiemix van de verschillende woonwerkmilieus in relatie tot het (toekomstig) bereikbaarheidsprofiel en vestigingsklimaat met handvatten voor gebiedsontwikkeling en bereikbaarheidsinterventies
4. Het invullen en waar nodig aanscherpen van de ambities van deelregio's en stadsharten op basis van de typologie voor de 'optimale' functiemix, woon-, vestigings- en bereikbaarheidsklimaat

1 Vervoersongelijkheid betekent dat voor praktisch en middelbaar opgeleide inwoners van de MRA zowel binnen de MRA als geheel, als binnen de diverse deelregio's de kosten voor het reizen tussen woonplek en werkplek in termen van tijd, geld en moeite hoger zijn dan voor theoretisch opgeleide inwoners in de MRA, voor velen vermoedelijk zelfs in die mate dat het een drempel oproept voor arbeidsparticipatie.

Bereikbaarheid in de MRA bevorderen: toegankelijk en betaalbaar

Door de groei van de metropoolregio zal ook de mobiliteit in, van en naar de MRA toenemen. Die toenemende mobiliteit moet passen in het streven naar een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. Economische centra blijven bereikbaar, en tegelijk mag de reisafstand tussen de woning aan de ene kant, en de werkplek en voorzieningen aan de andere kant, niet te groot worden. We willen dat deze dagelijkse mobiliteit voor iedereen toegankelijk en betaalbaar blijft. Met name onder praktisch geschoolden is de bereisbaarheid een aandachtspunt.

De Verstedelijkingsstrategie en de ontwikkeling van het mobiliteitssysteem leiden in hun onderlinge wisselwerking tot een mobiliteitstransitie. Ambitie is een duurzame, gezonde en slimme mobiliteit, die het mensen gemakkelijk maakt om hun reis van deur tot deur te organiseren, op betaalbare wijze en beperkt afhankelijk van een eigen auto. En we willen ook dat het goederenvervoer minder afhankelijk wordt van de vrachtauto, met name in de stadsdistributie. Door logistiek en goederenvervoer slimmer en duurzamer te maken, ook met logistiek en goederenvervoer over water, kan deze sector andere ambities ondersteunen.

In de internationale verbindingen heeft het vliegverkeer een belangrijke rol. We willen het vliegverkeer op korte afstanden terugdringen door meer ruimte te creëren voor internationale treinen op het spoorwegnet. Schiphol kan daardoor verder groeien als een internationaal knooppunt voor het treinverkeer. Om de ruimte op het spoor te creëren, is het nodig om Hoofddorp en Schiphol te verbinden met het metronetwerk van Amsterdam. De consequentie van meer internationaal treinverkeer kan zijn dat de milieueffecten en het ruimtebeslag van de spoorbaan toenemen. Negatieve effecten op het binnenlandse en het regionale treinverkeer moeten worden voorkomen. Daarnaast betekent het niet vanzelf dat hiermee de milieueffecten en het ruimtebeslag van de luchtvaart afnemen. De vrijkomende luchtvaartcapaciteit kan tenslotte ingenomen worden door vluchten op lange afstanden. Hier moet een evenwicht in worden gevonden.

Om de ontwikkeling van een veilig, gezond en duurzaam metropolitaan mobiliteitssysteem te bevorderen, benaderen we het mobiliteitssysteem als één samenhangend systeem van verschillende modaliteiten voor personen- en goederenvervoer: spoor en openbaar vervoer, weg, waterweg, fiets en lopen. De ontwikkeling van binnenstedelijke woningbouw in gemengde milieus is een krachtige ondersteuning van deze ambitie.

afbeelding 7
Mobiliteitssysteem als één samenhangend systeem
station Bijlmer-Arena

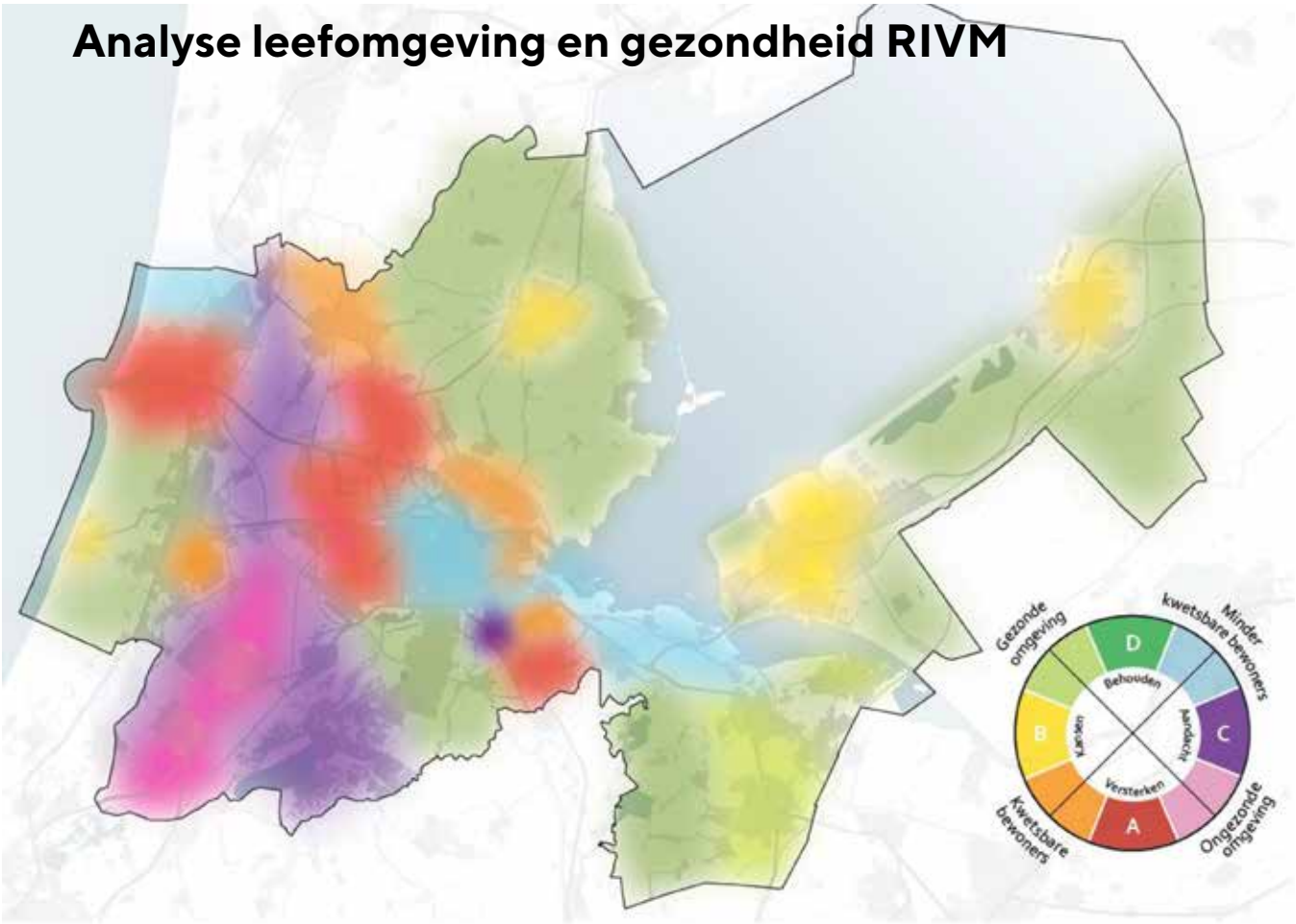

afbeelding 8
Thema's gezondheid beschermen en bevorderen

Zorgen voor een gezonde leefomgeving

In de MRA zijn er grote verschillen in de lokale gezondheidssituatie. Zo zijn er verschillen tussen gebieden waar de leefomgeving relatief gezond dan wel ongezond is, en tussen gebieden waar relatief veel dan wel weinig mensen wonen die kwetsbaar zijn voor fysieke en mentale gezondheidsrisico's. Dat blijkt uit een analyse die het RIVM heeft uitgevoerd voor het Verstedelijkingsconcept.

Onze ambitie is om iedereen in de MRA een gezonde leefomgeving aan te bieden door te investeren in een omgeving die inwoners beschermt tegen milieudruk en die de mentale en fysieke gezondheid bevordert. Deze ambitie laat zich het meest voelen in keuzesituaties in gebieden waar een oververtegenwoordiging van mensen met een kwetsbare gezondheid stapelen met ongezonde leefomgevingsfactoren, of waar de ruimtevragers met een negatieve impact op gezondheid concurreren in ruimtegebruik met interventies ter bevordering van de gezondheid.

De primaire aandachtsgebieden zijn de rood-oranje-roze gebieden op de kaart. Hier wonen relatief veel mensen die kwetsbaar zijn voor fysieke en mentale gezondheidsrisico's in een relatief ongezonde omgeving. Om de gezonde leefomgeving te versterken is een combinatie van ruimtelijke maatregelen ter bescherming én bevordering van de gezondheid hier op zijn plek, met name ook als er veel nieuwbouw is gepland.

In de paarse gebieden waar een ongezonde omgeving het belangrijkste probleem is, maar relatief weinig mensen wonen, is gezondheidsbescherming de primaire uitdaging. In de gele gebieden wonen relatief veel kwetsbare mensen, maar is de omgeving relatief gezond.

Hier is gezondheidsbevordering en het verminderen van deze kwetsbaarheid van belang. In de groene gebieden waar relatief gezonde mensen in een gezonde omgeving wonen, is het zaak deze gezonde omgeving te behouden ondanks verstedelijkingsdruk.

Beschermen van de gezondheid betekent in de eerste plaats maatregelen tegen geluidsbelasting en luchtvervuiling in de woon- en leefomgeving. Daarbij kan gedacht worden aan het verminderen, verduurzamen of verplaatsen van geluid- en fijnstofbronnen zoals industrie en luchthavenactiviteiten, en het verlagen van de maximumsnelheid op autowegen in de nabijheid van huidige en toekomstige woonlocaties. Maar ook bescherming tegen wateroverlast en hittestress zijn belangrijk in het beschermen van de gezondheid, net als de verkeersveiligheid. Er ligt een relatie met de energietransitie en circulaire economie, die enerzijds nodig zijn voor een structureel schonere en gezondere omgeving, maar waarvan de infrastructuur plaatselijk nadelige effecten kan hebben (milieu- en veiligheidscontouren). Tenslotte is er een sterke relatie tussen gezondheid en een slechte woningkwaliteit (schimmel, rotte fundering), die ook kan leiden tot energiearmoede. Daarmee zijn gerichte acties om via inzet op verduurzaming van woningen in bepaalde wijken niet alleen van belang om de energietransitie te stimuleren, maar ook om gezondheidswinst te behalen.

Een ruimtelijke inrichting die uitnodigt tot bewegen, ontspannen en ontmoeten en tot actieve vormen van mobiliteit (lopen en fietsen) bevordert de gezondheid. Belangrijk daarin zijn functiemenging (de nabijheid van dagelijkse voorzieningen, werk en opleiding en voorzieningen voor ontspanning) en de nabijheid en kwaliteit van groen; zowel groen in de directe woonomgeving als aantrekkelijke en toegankelijke recreatie- en natuurgebieden. Vooral in de rode, roze en paarse gebieden, waar ruimteclaims ter bevordering van de gezondheid concurreren met andere ruimteclaims, vraagt dit om een zorgvuldige afweging.

In algemene zin is ook de ontwikkeling van (snel) fietspaden en openbaar vervoer bevorderlijk voor de gezondheid. Verder kan maatschappelijke participatie de gezondheid bevorderen. Daarvoor is de nabijheid van werk en opleiding relevant, net als ontmoeting en sociale cohesie. Aandachtspunt daarbij is dat segregatie en gentrificatie in wijken de oorzaak kunnen zijn van vermindering van sociale cohesie en ontmoeting, en een negatieve invloed hebben op de mentale gezondheid. Tot slot geldt dat ruimtelijke inrichting veelal niet voldoende zal zijn. Voor daadwerkelijke gedragsverandering en gezondheidsbevordering is ruimtelijk beleid in combinatie met sociale maatregelen nodig.

De uitstoot van broeikasgassen terugdringen

We werken toe naar een schone MRA, circulair en fossielvrij. Met name in het terugdringen van de uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen kan de Verstedelijkingsstrategie veel betekenen. Dat is noodzakelijk om verdere klimaatverandering en de daaruit voortvloeiende effecten op de veiligheid en de gezondheid van de leefomgeving tegen te gaan. Het energiesysteem staat voor een fundamentele vernieuwing. Duurzame energiebronnen zoals wind, zon en geo- en aquathermie zullen fossiele bronnen vervangen. Dat vraagt om een geïntegreerd hybride energiesysteem; een systeem dat gebruik maakt van verschillende duurzame bronnen, dat kleinschalige energiewinning tot op buurtniveau integreert en een stabiele energievoorziening waarborgt. Meer dan in het verleden zal dat sturend zijn voor verstedelijkingskeuzes. De energietransitie werkt door in de industrie, die ook in de energievoorziening meer circulair zal gaan werken, en in de mobiliteitstransitie.

We willen bevorderen dat in de bouw materialen worden gebruikt die bij de productie weinig tot geen CO2 -uitstoot veroorzaken, of die zelfs CO2 opslaan, zoals hout. Bosaanleg helpt om CO2 op te slaan. En ook het terugdringen van de bodemdaling levert een reductie op van de uitstoot van broeikasgassen.

Doorontwikkelen van het metropolitane landschap

Dankzij de meerkernige stedelijke structuur van de MRA is het landschap nooit ver weg. Onze ambitie is dat vanaf iedere woning binnen vijftien minuten fietsen een aantrekkelijk en toegankelijk landschap bereikbaar is. Zo levert het landschap een belangrijke bijdrage aan de leefkwaliteit en de menselijke maat. Of het nu is om stil te genieten van de natuur of om een festival te bezoeken, om een rondje te sporten of een dag op het water door te brengen. De behoefte aan recreatie in landschap nabij de steden groeit als de steden drukker worden. Dat maakt aandacht voor beleving, de recreatieve functie, toegankelijkheid en stad-landverbindingen (de scheggen en stadsranden) op zijn plaats bij ruimtelijke ingrepen die invloed hebben op het landschap.

Het landschap draagt bij aan de identiteit van het gebied, is een drager van cultuurhistorische waarden, biedt ontspanning en is productief als landbouwareaal. Het aaneengesloten landschap is essentieel voor het herstellen van de biodiversiteit. Een sterk landschap functioneert bovendien als leverancier van een aantal

Terugdringen van de bodemdaling

De bodemdaling in veenweidegebieden (Waterland, Amstelscheg, Vechtstreek) is een gevolg van het oxideren van veen. Daarbij komen broeikasgassen zoals CO2 vrij. De bodemdaling in droogmakerijen ontstaat door een combinatie van inklinkende kleigronden en oxidatie van veen. Dalende bodems kunnen ook gevolgen hebben voor onder meer het grondgebruik, het beheer van infrastructuur en de kwaliteit van houten funderingen.

Het tempo waarin veen oxideert heeft te maken met het grondwaterpeil dat nodig is voor het huidige agrarische grondgebruik. Naarmate de grond natter is, daalt de bodem trager. Het huidige peilbeheer in veel agrarische veenweidegebieden, waarbij slootwater wordt weggepompt om de bodem voldoende droog te houden voor agrarische productie, draagt bij aan het tempo van de bodemdaling. Een optie om de bodemdaling in veenweidegebieden tegen te gaan, is om het grondwaterpeil structureel te verhogen. Dat heeft al gauw gevolgen voor het grondgebruik. Dat zou daarop afgestemd moeten worden, hetzij door een aangepaste agrarische bedrijfsvoering, hetzij door een keuze voor natuur of recreatie, of een combinatie van de drie. Technische oplossingen (zoals drukdrainage of onderwaterdrainage) zijn ook denkbaar en worden momenteel onderzocht op hun kansen en mogelijke effecten.

Welke oplossing voor welk veenweidegebied het meest in aanmerking komt, wordt uitgewerkt in integrale gebiedsprocessen met alle betrokken partijen, zoals in Laag-Holland en het Groene Hart. In deze integrale gebiedsprocessen wordt gezocht naar oplossingen die de bodemdaling tegengaan en op maatschappelijk draagvlak kunnen rekenen. Ook in de Amstelscheg werken gebiedspartijen samen aan een integraal Gebiedsperspectief, waarin dit onderwerp wordt meegenomen.

Eerste oorzaak van de bodemdaling in Flevoland is het inklinken van klei. Dat is een natuurlijk proces dat op termijn tot stilstand komt. Daarnaast is er sprake van lokale veenpakketten die dicht op het oppervlakte zitten. Oxidatie van deze veenpakketten heeft (naast de inklinking) daling tot gevolg. Bepaalde vormen van intensieve akkerbouw kunnen op een aantal plekken op termijn niet meer haalbaar zijn. Hier moet worden gezocht naar ander gebruik van deze gronden.

groenblauwe diensten die stuk voor stuk van belang zijn voor een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, zoals schone lucht, waterwinning voor de drinkwaterproductie, waterbuffering, verkoeling, energie en de mentale gezondheid die verbonden is aan een groene omgeving.

De landschappelijke waarden en groenblauwe diensten vragen allemaal aandacht en onderhoud, willen we ze op de lange duur kunnen handhaven en versterken. Het behoud van de doorgaande landschappelijke structuur, de ontwikkeling van de landschapseenheden die daar deel van uitmaken en een landschapsinclusieve verstedelijking hebben een cruciale rol in het borgen van een goede leefkwaliteit voor iedereen in deze groeiende metropoolregio.

De regio klimaatadaptief inrichten

Het klimaat verandert snel. Dat betekent een grotere toevloed van water via de rivieren, een stijgende zeespiegel, extreme buien, maar ook perioden van hitte en extreme droogte. Ruimtelijke ontwikkelingen van nu krijgen gedurende hun levensduur te maken met een wezenlijk ander klimaat. In de tweede helft van deze eeuw zal de klimaatverandering waarschijnlijk accelereren. Dat maakt de urgentie van een klimaatadaptieve inrichting des te groter. Er zal steeds kortere tijd zijn om keuzes te maken, ontwikkelingen voor te bereiden en maatregelen uit te voeren. Wachten met klimaatadaptieve maatregelen leidt ertoe dat we binnen afzienbare termijn de ruimtelijke inrichting en het watersysteem in veel landelijke en stedelijke gebieden opnieuw moeten aanpassen, willen we de metropoolregio leefbaar houden en mogelijke schade beperken.

In gebieden met veel economische waarde, waar veel mensen wonen en werken, is dat ingewikkeld en kostbaar. Enkele jaren voor je uitschuiven of alleen rekenen met mogelijke scenario's tot 2050 resulteert al snel in miljarden euro's aan extra investeringen in de ruimtelijke inrichting van met name stedelijk gebied en in het watersysteem. Kortom: hoe eerder we beginnen met aanpassen, hoe beperkter de uiteindelijke totaalkosten.

Bij ruimtelijke plannen en projecten moeten we direct al de gehele levensduur in beschouwing nemen en kijken naar de verre horizon van 2100. Dat betekent dat ruimtelijke ontwikkelingen ook op korte termijn moeten worden getoetst aan alle scenario's voor de lange termijn. Daar zitten onzekerheden in. We weten niet precies hoe snel de klimaatverandering gaat verlopen en hoe zwaar de effecten zullen zijn. Een klimaatadaptieve regio moet met die onzekerheden weten om te gaan. Zo kunnen ingrepen vermeden worden die op lange termijn tot grote extra risico's of kosten zullen leiden, en blijven verschillende ontwikkelpaden open.

Elke ontwikkeling draagt zo bij aan een klimaatadaptieve regio[2] . Dat is een regio waar:

- Risico's van overstroming beperkt zijn
- Voldoende ruimte is om water vast te houden en te bergen, ook in periodes van hevige neerslag of grote toevoer
- Men niet afhankelijk is van meer drinkwater en zoetwater dan beschikbaar is, ook niet bij langdurige droogte
- Stedelijke gebieden voldoende verkoelingsmogelijkheden bieden bij extreme hitte

Terugdringen hittestress

Hitte vormt een steeds groter gezondheidsrisico, vooral in stedelijk gebied. Vanwege de klimaatverandering komen hittegolven steeds vaker voor. Bij een hittegolf ontstaan temperatuurverschillen tot wel acht graden tussen stedelijk en landelijk gebied. Reductie van hittestress werkt door in de inrichting van nieuwe en bestaande stedelijke gebieden, in het bijzonder bij stedelijke verdichtingsprojecten. Voorbeelden van verkoelende maatregelen zijn het creëren van meer schaduw in de stad en meer ruimte voor groen en bewegend water, zowel in het openbaar domein (parken, plantsoenen, groenstroken) als in het private domein (inwoners en bedrijven stimuleren om daken, gevels of verharde tuinen te vergroenen). Op een groter schaalniveau kunnen stedenbouwkundige keuzes helpen om verkoelende wind uit het buitengebied diep de stad in te laten waaien.

De biodiversiteit vergroten

De MRA onderscheidt zich van de meeste andere metropolen door de aaneengesloten landschappelijke structuur, waardoor nabij de stedelijke gebieden steeds goed bereikbare en waardevolle landschappen te vinden zijn. Zee, strand, duinen, bos, heide, veenweiden, moerassen, polders en de grote meren – ze kennen allemaal eigen en belangrijke natuurwaarden. Tezamen vormen ze een leefomgeving voor duizenden plant- en diersoorten. Die landschappelijke en ecologische variatie neemt niet weg dat de biodiversiteit in de loop van de twintigste eeuw dramatisch is afgenomen. Die afname is de laatste jaren afgeremd, maar nog steeds ligt er een grote herstelopgave.

Op lange termijn moet het ecologische systeem zodanig veerkrachtig en robuust zijn, dat de natuur tegen een stootje kan zonder direct aan waarde te verliezen. Zo'n robuuste ecologische droge en natte structuur is een voorwaarde voor het herstel van de biodiversiteit en voor een duurzame stedelijke en ruimtelijk-economische ontwikkeling.

We werken toe naar een situatie waarbij de aandacht voor planten en dieren als vanzelfsprekend is ingebed in ieders leefomgeving en in de planning, het ontwerp, de ontwikkeling en het beheer van steden, dorpen en landschappen. De natuur loopt zo vanaf de achtertuin in de stad en het dorp naar de natuurgebieden door de hele MRA. Zo versterkt de natuur zich in alle haarvaten van de samenleving en kunnen inwoners profiteren van de gezondheidseffecten van een groene en biodiverse omgeving.

2 *Bij de transitie naar een klimaatadaptieve regio kan gebruik worden gemaakt van de resultaten uit het proces van de Deltaprogramma's Ruimtelijke Adaptatie en Zoetwater.*

3. Verstedelijkingsconcept

Ambities worden concreet in het Verstedelijkingsconcept. Het laat zien hoe we de meerkernige ontwikkeling in een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving willen vormgeven. Niet alles kan overal. We zijn zuinig op bestaande waarden en kwaliteiten van de leefomgeving. De wisselwerking tussen stedelijke ontwikkeling en de systemen van water, energie en mobiliteit stelt voorwaarden. Maatregelen ondersteunen verschillende ambities tegelijkertijd, maar er ontstaan ook schuurpunten die om keuzes vragen.

Bij verstedelijking komen vele aspecten samen. In dit hoofdstuk wordt het Verstedelijkingsconcept uiteengezet in de drie hoofdlijnen van het concept:

3.1 Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat
3.2 Groenblauw netwerk in en om de stad
3.3 Systemen voor de toekomst

Verstedelijkingsconcept 2050

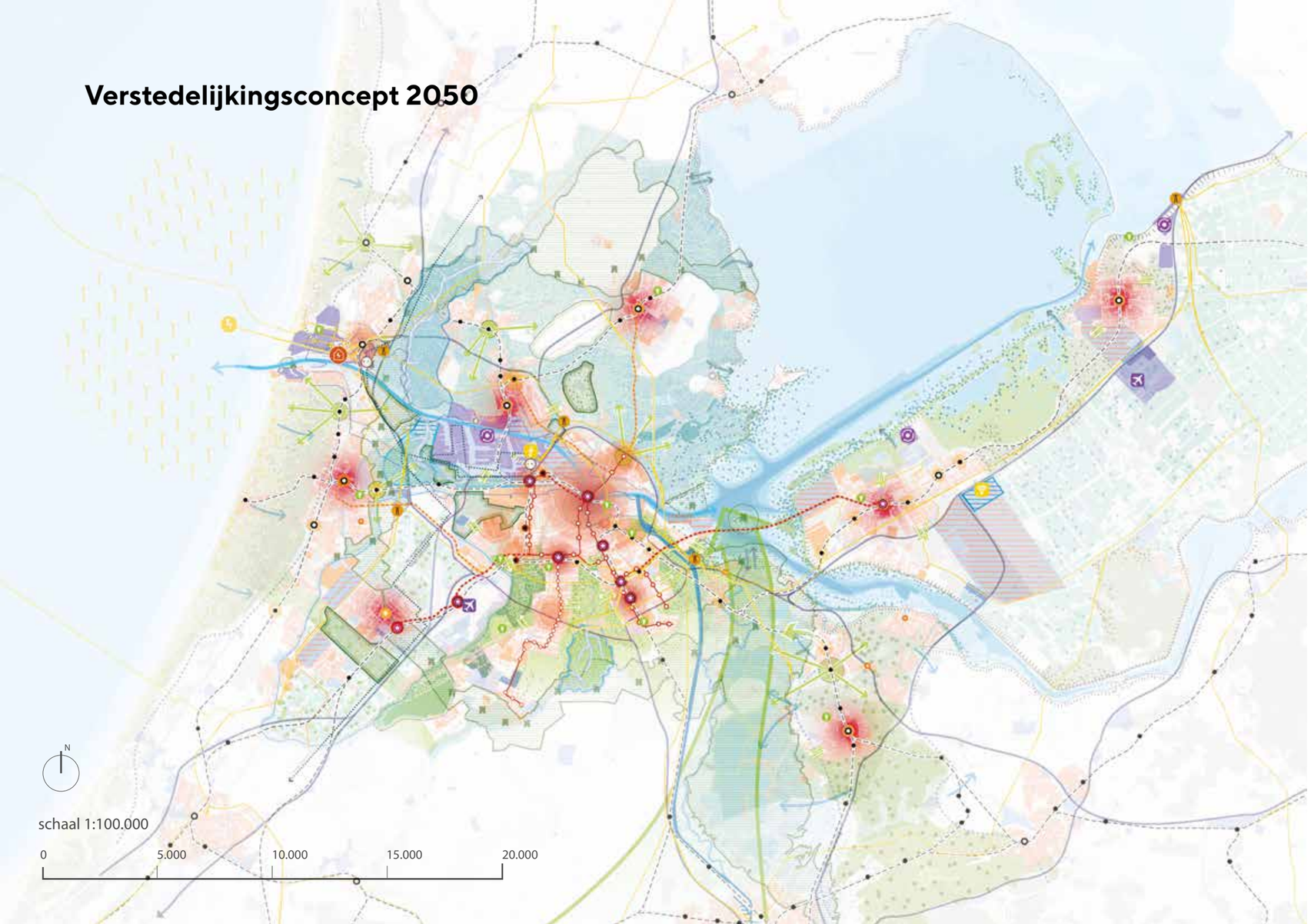

Legenda

- 380 kV-onderstation
- Conversie van waterstof naar elektriciteit
- EnergieHUB
- Windturbines op zee
- Ruimte voor Energietransitie
- Data
- Circulaire economie (grondstoffen)
- Vliegveld
- Woningbouw
- Kantoren / bedrijventerrein
- Zoekgebied 4e connectiviteitshub
- Waterrobuust en klimaatbestendig ontwikkelen
- Multimodal knooppunt
- Kennis & Innovatieclusters
- Energie Infrastructuur
- Bestaande snelwegen
- Bestaande spoorwegen
- Ringen draaiend houden
- Bestaande HOV metrolijnen
- Nieuwe HOV lijnen
- Nieuwe HOV metrolijnen
- Metrohalte
- Sprinter stations
- Intercity stations
- Stadshart
- Ecologische verbinding
- Waterbuffer
- Kustzone IJmeer
- Verdiepen open water
- Vasthouden en kwelwater benutten
- Zoekgebied tijdelijke waterbuffer
- Spons
- Extra afvoer
- Transitie beplanting
- Dijken versterken
- Zoetwater reservoir en piekwater berging
- Transformatie van agrarische functie
- Regionale kering
- Unesco heritage
- Recreatie gebied
- Scheggen (Diemerscheg, Westeinderscheg, Amstelscheg)
- Veenweiden Laag Holland
- Gooi en Vechtplassen
- Recreatieve landschapscorridors
- Buitenpoort
- Ecologische verbindingen
- Verbindingen
- NZKG landschap
- Stelling van Amsterdam

3.1 Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

Aan de basis van het Verstedelijkingsconcept staat de inzet op een meerkernige ontwikkeling. Daarmee geven we uitwerking aan de ambities van een evenwichtige groei van de woningmarkt en de werkgelegenheid en het voorzieningenniveau en het voldoen aan de kwalitatieve en kwantitatieve vraag: het ontwikkelen van complete steden en samenlevingen.

Nog steeds zal een groot deel van de behoefte aan woningen en arbeidsplaatsen voortkomen uit de Amsterdamse agglomeratie en daar ook worden opgevangen. Maar een fors deel landt ook elders, in aanvulling op de behoefte die uit de deelregio's zelf voortkomt. Door een samenhangende verdeling van woningbouw, arbeidsplaatsen en voorzieningen, versterken we de afzonderlijke delen van de metropoolregio.

Dit hoofdstuk beschrijft in de eerste paragraaf welke woon- en werklocaties worden ontwikkeld en onder welke voorwaarden, met een nadruk op de locaties waar samenwerking tussen Rijk en regio voor nodig is. De daaropvolgende paragrafen geven weer hoe we, onder meer met deze woon- en werklocaties, willen bouwen aan de samenleving: via een divers woningaanbod in de hele regio, via strategische economische ontwikkellijnen en de inzet op een grotere kansengelijkheid. Vervolgens wordt de relatie gelegd met de bestaande wijken, in de paragraaf 'Stedelijke vernieuwing en beheer'. Het hoofdstuk over de meerkernige ontwikkeling sluit af met een paragraaf over de ontwikkeling van Schiphol in relatie tot de verstedelijking.

De ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen vindt plaats in wisselwerking met de systemen van mobiliteit, ecologie, water en in toenemende mate ook energie. Deze systemen stellen voorwaarden aan de stedelijke ontwikkeling en andersom zijn met name de grote bouwlocaties ook afhankelijk van investeringen in deze systemen. Door de woon- en werkmilieus klimaatadaptief en natuurinclusief te ontwikkelen, dragen ze ook bij aan de doelstelling van een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving.

Ontwikkeling van woon- en werklocaties

De druk op met name de woningmarkt vertaalt zich in onze afspraak om 175.000 woningen te bouwen tot 2030 en 325.000 tot 2050, afgestemd op de kwalitatieve woningbehoefte. Daarbij worden de mogelijkheden verkend om tot 2030 de woningbouw te versnellen met nog eens maximaal 45.000 woningen. Deze gezamenlijke ambitie om 220.000 woningen te realiseren vraagt om een hoog bouwtempo.

Meerkerninge ontwikkeling met menselijke maat

Verstedelijkingsconcept 2050

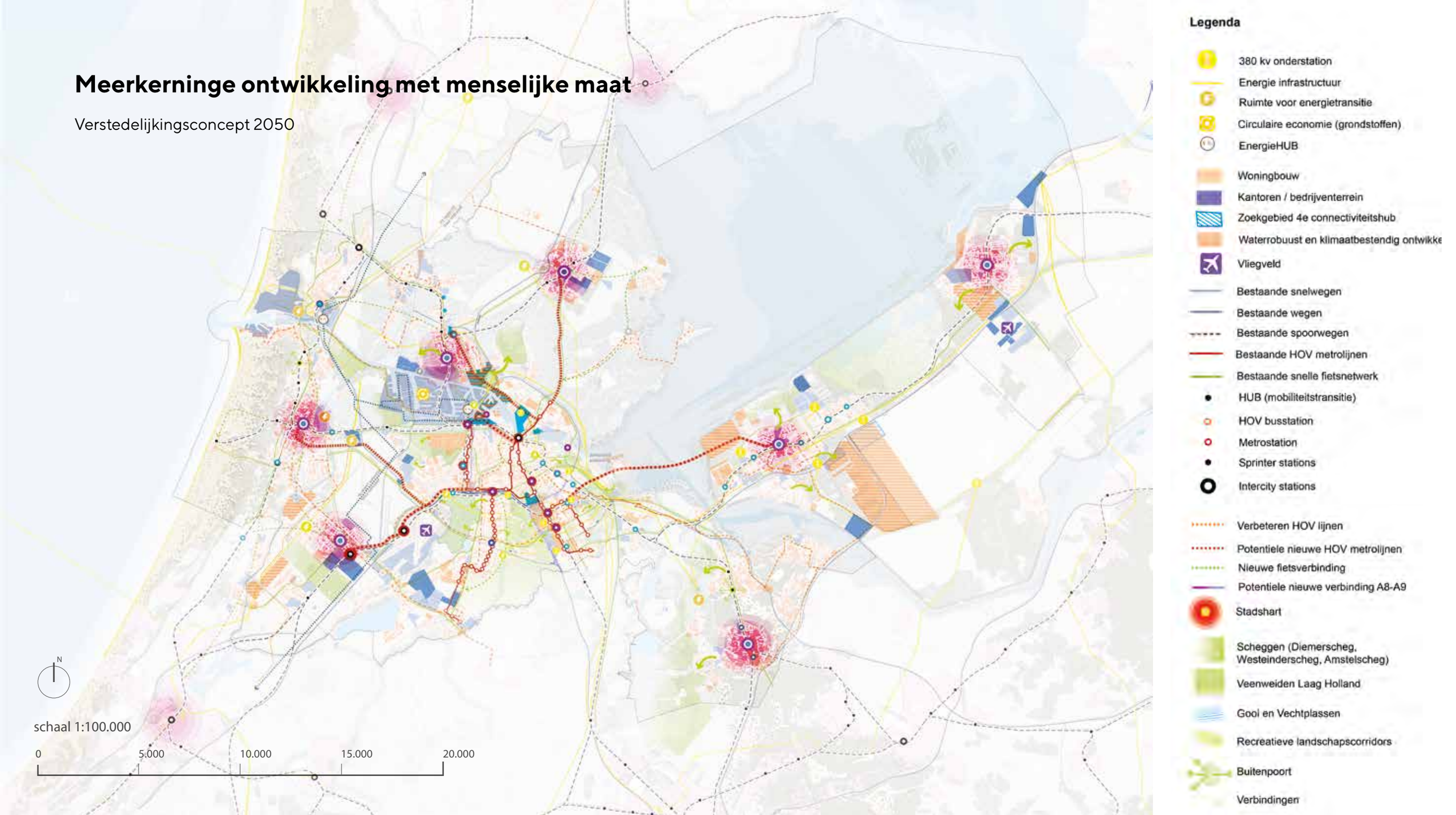

Uit onze ambities vloeit een accent voort op de ontwikkeling van gemengde milieus nabij knooppunten en haltes van openbaar vervoer. Daaronder vallen bijvoorbeeld de ontwikkeling van stationsomgevingen, te transformeren bedrijventerreinen en nieuwbouwgebieden die al sinds lang geprojecteerd zijn als onderdeel van Haarlemmermeer, Almere en Lelystad en die bijdragen aan de doorgroei van deze nieuwe steden tot complete steden. Een klein deel van de woningbouwproductie vindt plaats in uitbreidingswijken. Woningbouw bij kleine kernen en aan dorpslinten blijft binnen de geldende regimes mogelijk om de leefkwaliteit in deze kernen en linten in stand te houden: het behoud van winkels, openbaar vervoer en/of andere voorzieningen. Een deel van de bouwproductie voor bedrijfshuisvesting tot slot vindt plaats op ongemengde bedrijventerreinen.

Veel ontwikkellocaties kunnen door gemeenten gerealiseerd worden, zonder dat Rijk-regio-samenwerking nodig is. Maar dat geldt niet voor alle ontwikkellocaties. Prioriteit voor Rijk-regio-samenwerking hebben:

- De ontwikkeling in de nabijheid van knooppunten in en om Amsterdam
- De ontwikkeling in zeven stadsharten (Almere, Haarlem, Hilversum, Hoofddorp, Lelystad, Purmerend en Zaanstad)
- Een aantal grote ontwikkellocaties in Almere, Haarlemmermeer, Zaanstad en Amsterdam waar de mogelijkheden voor versnelling worden onderzocht
- De grote stedelijke vernieuwingsgebieden in Amsterdam, Lelystad en Zaanstad
- Behoud van voldoende ruimte voor bedrijventerreinen in het Noordzeekanaalgebied

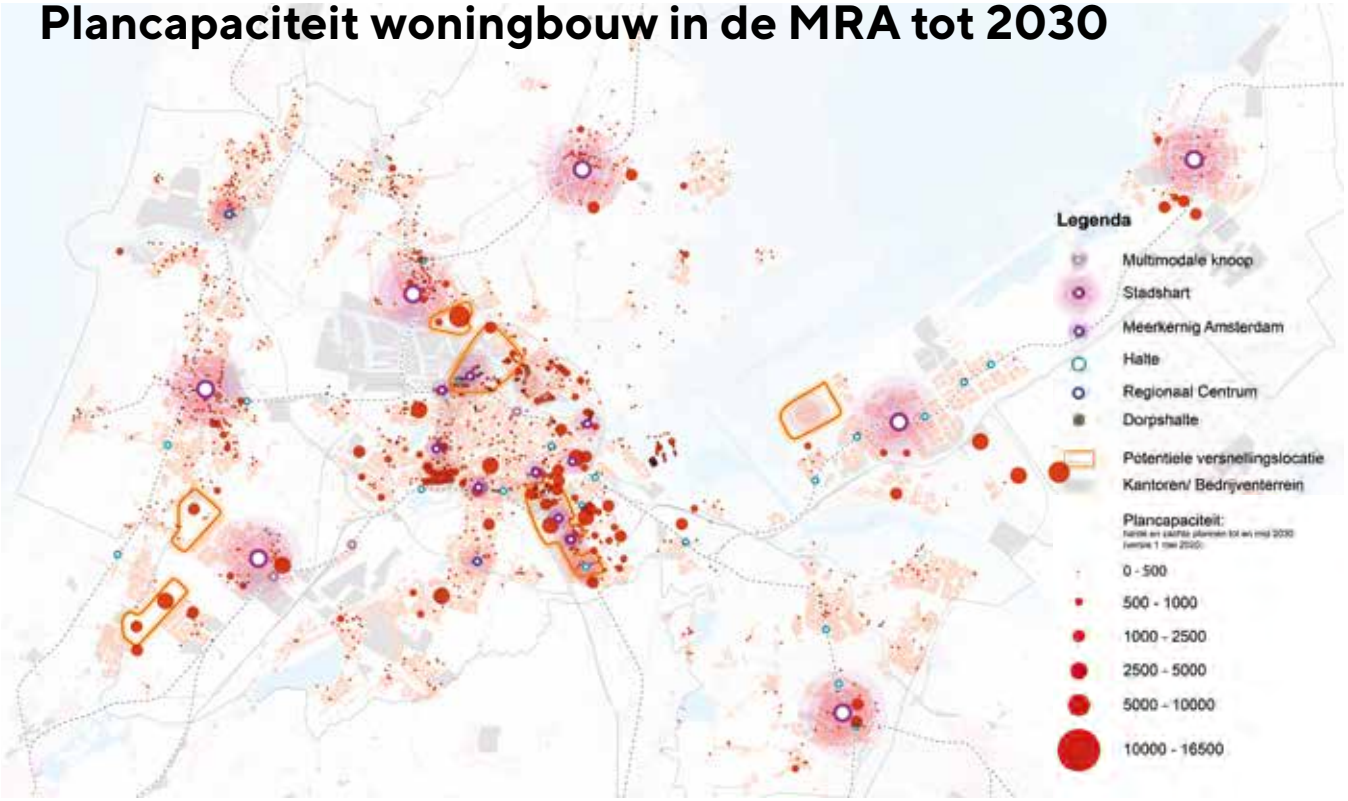

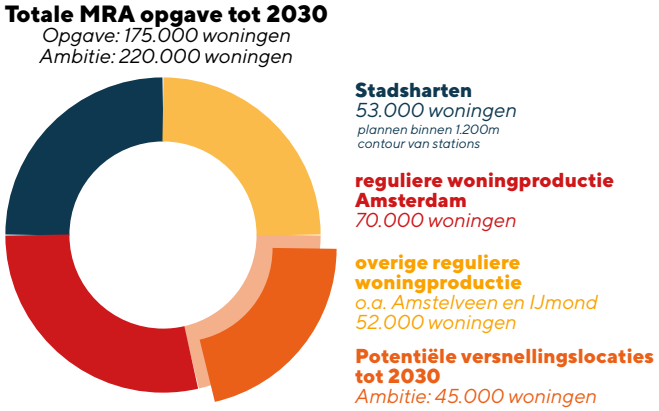

afbeelding 9 - Verdeling MRA woningbouwopgave

Openbaarvervoerslocaties

De ontwikkelingsmogelijkheden aan knooppunten en haltes van het openbaar vervoer zijn mede afhankelijk van de positie in het mobiliteitssysteem. We maken onderscheid in:

1. Multimodale knooppunten: (hoog)stedelijk gemengd woonwerkmilieu direct bereikbaar met bus, trein én metro, met aanwezigheid van of potentie voor een stevig economisch programma
2. Stadsharten: (hoog)stedelijke gemengde woonwerkmilieus met veel stedelijke voorzieningen, direct bereikbaar via bus en trein of metro en met de potentie voor groei van economisch programma
3. Regionale centra: stedelijke gemengde woonwerkmilieus met stedelijke voorzieningen, direct bereikbaar via bus en trein of metro en met de potentie voor een licht economisch programma
4. Haltes: stedelijk woonmilieu direct bereikbaar via trein of metro met potentie voor een licht commercieel programma. De dichtheid kan variëren. Naarmate de afstand naar de halte groter wordt, zal de dichtheid soms minder worden, waardoor er ook suburbane woonmilieus in de invloedssfeer van 'haltes' worden gerealiseerd

Met name de woningbouwontwikkeling in de stadsharten en de regionale centra in de MRA is van belang bij de ambitie om de economische groei evenwichtig over de regio te verdelen. Naar verwachting is met ruimtelijk-economisch beleid de locatiekeuze van zo'n 10% van de banengroei op ov-locaties te beïnvloeden. De inzet is om dit beïnvloedbare aandeel te benutten om deze centrumgebieden te versterken, in aanvulling op de banengroei die uit de deelregio zelf voortkomt. Daarvoor zijn aantrekkelijke hoogstedelijke woonwerkmilieus nodig op korte afstand (maximaal vijftien minuten lopen) van een intercitystation of ander hoogwaardig ov-knooppunt, die aansluiten op het economische profiel van de omgeving. De versnelling van de woningbouw in de stadsharten en regionale centra tot 2030 is een belangrijke randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsmilieu, naast een helder economisch profiel (zie ook de paragraaf 'Ruimtelijk-economische Strategie').

Voor zeven stadsharten zijn integrale gebiedsplannen gemaakt, met een samenhangende aanpak en uitvoeringsstrategie voor zowel de toe te voegen bebouwing als de bestaande voorraad en de openbare ruimte. Dit gaat om Almere, Haarlem, Hilversum, Hoofddorp, Lelystad, Purmerend en Zaanstad. Deze integrale plannen omvatten:

- Blijvend investeren in de leefbaarheid, de ontmoetingsfunctie en aantrekkingskracht
- Een forse en versnelde woningbouwproductie
- Een noodzakelijke impuls aan de economische profilering, economische structuurversterking en extra banen
- Het klimaatbestendig maken
- Het benutten en optimaliseren van de ov-bereikbaarheid en het langzame verkeer
- De toegankelijkheid van groen in en om deze woningbouwlocaties

In het Verstedelijkingsakkoord worden afspraken gemaakt over de Rijk-regio inzet op deze gebiedsplannen.

Versnelling grote ontwikkellocaties

Met oog op de grote woningbehoefte wordt gezocht naar mogelijkheden om de bouwproductie tot 2030 te verhogen tot 220.000 woningen door realisatie op een aantal grote locaties te versnellen .[3] Rijk en regio verkennen de mogelijkheden om nog eens maximaal 45.000 woningen in de MRA al voor 2030 te bouwen, verdeeld over vijf ontwikkellocaties:

- Haven-Stad in Amsterdam
- Achtersluispolder in Zaanstad
- Almere Pampus
- Amsterdam Zuidoost/Duivendrecht
- Hoofddorp centrum en westflank Haarlemmermeer

Om de versnelling op deze vijf locaties waar te maken, moet aan randvoorwaarden worden voldaan. Dat betekent dat niet alleen de woningbouw wordt versneld, maar ook andere maatregelen en projecten die daar één op één aan verbonden zijn, bijvoorbeeld op het gebied van mobiliteit, energie, klimaatadaptatie of gezondheid. In de transformatiegebieden vraagt het uitplaatsen van bedrijven een gedegen voorbereiding. Hier zullen kosten mee gemoeid zijn.

Ook de bereikbaarheid vraagt om forse investeringen. Vanwege de lange doorlooptijd van grote infrastructuurprojecten zoals nieuwe metrolijnen, zullen deze op z'n vroegst pas medio jaren dertig tot ontlasting van het mobiliteitsnetwerk kunnen leiden. Afhankelijk van de uiteindelijke snelheid van de verstedelijking kan dit mogelijk in een bepaalde periode tot knelpunten leiden. Om bereikbaarheidsproblemen te voorkomen, is

3 *Hierover zijn afspraken gemaakt in het BO-MIRT van najaar 2020.*

afbeelding 10
Stadsharten (uit Programma Bereikbare Steden, waar ook de stadsharten in Noord-Holland Noord onderdeel van uitmaken)

afstemming in de tijd van woningbouw en infrastructuur noodzakelijk. Daarbij kan gedacht worden aan ingroeistrategieën voor de mobiliteit.

Wat voor woon- en werkmilieus op deze locaties worden gerealiseerd, wordt bepaald aan de hand van de kwalitatieve behoefte, de kwaliteiten van de locatie en de positie in het mobiliteitssysteem. De twee ontwikkellocaties in het Noordzeekanaalgebied (Achtersluispolder en Haven-Stad) lenen zich bijvoorbeeld goed voor het realiseren van productieve wijken waarin woningbouw wordt gemengd met bestaande bedrijvigheid, lokaal verzorgende bedrijven en werkgelegenheid voor met name praktisch geschoolden.

Ongemengde bedrijventerreinen
Niet ieder bedrijf leent zich voor menging met woningbouw in 'productieve wijken'. Voor deze bedrijven, die wel belangrijk zijn voor de werkgelegenheid in de MRA, blijven ongemengde en gezoneerde bedrijventerreinen nodig.

Bij grootschalige transformatie van bedrijventerreinen ontstaat de noodzaak voor alternatieve vestigingslocaties. Tot 2040 heeft de MRA alle beschikbare harde en zachte plancapaciteit nodig om te voorzien in de behoefte aan bedrijventerreinen, zowel voor nieuwe bedrijven als bedrijven afkomstig van te transformeren terreinen. Die harde en zachte plancapaciteit is vooral te vinden in de gemeenten Lelystad en Almere, ten noorden van het IJ en in Purmerend/Edam-Volendam, en in de Zuidflank. In de Zuidflank is de vestigingsdruk van met name nieuwe bedrijven groot. Het is noodzakelijk om zuinig met de ruimte en plancapaciteit om te gaan, zodat nieuwe en te verplaatsen bedrijven een plek in de metropoolregio kunnen vinden.

Ook het havenindustrieel complex staat onder ruimtelijke druk van de woningbouwopgave, gecombineerd met toenemende vraag naar ruimte voor circulaire bedrijvigheid en de energietransitie. Dit kan ertoe leiden dat bedrijven verplaatst moeten worden, daarvoor moet een nieuwe locatie worden gevonden. Belangrijk hierin is dat onderscheid wordt gemaakt tussen kade- en havengebonden bedrijven, die zich moeilijker laten verplaatsen, en 'droge' bedrijven. Intensivering heeft daarbij altijd de voorkeur, maar zal niet altijd haalbaar zijn.

Dit alles vergt een regionale bedrijventerreinenstrategie. Daarnaast zien wij de opgave deze bedrijventerreinen voor het personeel uit de regio goed bereikbaar te maken.

Voorwaarden voor ontwikkeling
Willen ze daadwerkelijk bijdragen aan een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, dan zullen nieuwe woon- en werkmilieus aan een aantal voorwaarden moeten voldoen op het gebied van bereikbaarheid, klimaat, biodiversiteit, water en energie.

Bereikbaarheid op orde
Door de keuze voor een nadruk op binnenstedelijke ontwikkellocaties en ontwikkeling rondom ov-knooppunten, beperken we het aantal verplaatsingen dat wordt gegenereerd en de daarbij afgelegde afstand, en benutten we de bestaande infrastructuur optimaal. Dat neemt niet weg dat op die ontwikkellocaties zelf investeringen in bereikbaarheid nodig zijn, soms substantieel in omvang; in slimme en betaalbare mobiliteit, goede stedelijke bereikbaarheid en het regionale en nationale multimodale netwerk. Capaciteitsuitbreiding en versterking van onder meer het stedelijke fietsnetwerk en openbaar vervoer en het wegsysteem in hun onderlinge samenhang vragen

Strategie voor datacenters

De digitale infrastructuur groeit en alles wijst erop dat deze groei zich doorzet. Conform de Nationale Omgevingsvisie gaat voor hyperscale datacenters (die in bezit zijn van grote techbedrijven en alleen door hen worden gebruikt) de voorkeur uit naar locaties aan de randen van Nederland, maar voor andere datacenters liggen er mogelijkheden in de MRA. Op dit moment bieden drie locaties in de MRA vestigingsmogelijkheden voor datacenters die gebruik willen maken van hyperconnectiviteit, om extra digitale snelheid te kunnen aanbieden. Deze 'hyperconnectiviteitshubs' liggen in Haarlemmermeer (Schiphol) en Amsterdam (Science Park en Zuidoost). Het beleid is gericht op selectieve, geclusterde groei van deze hubs, en tegelijk lijkt in de markt behoefte te bestaan aan een vierde hub. De MRA is voornemens daar ruimte voor te bieden. In Flevoland onderzoeken provincie en gemeenten een mogelijke ontwikkeling van deze vierde hyperconnectiviteitshub.

De MRA heeft een Datacenterstrategie in voorbereiding die vormgeeft aan een selectieve, geclusterde groei van datacentercapaciteit met hyperconnectiviteit in de MRA. Hierin worden ook de voorwaarden voor ontwikkeling opgenomen. Deze voorwaarden gaan onder meer over de locatiekeuze, de ontwerpkwaliteit, een duurzame energievoorziening, warmtelevering, waterveiligheid en het gebruik van drink-, grond- en oppervlaktewater.

om grote investeringen. En de ontwikkellocaties zijn tegelijk overstappunten, waar doorgaande reizigers snel en soepel hun aansluiting moeten kunnen vinden, hun fiets kunnen parkeren of voor de last mile een deelfiets, scooter of auto kunnen huren. Mobiliteitsvoorzieningen moeten zich voegen in een openbare ruimte die ook als verblijfsomgeving aantrekkelijk is.

Grote ontwikkellocaties hebben bovendien een goede aansluiting op het regionaal openbaar vervoer nodig. Over de uitbreiding van het metronet en ander HOV hebben Rijk en regio afspraken gemaakt in het BO-MIRT van 2019 en 2020 (zie daarvoor de paragraaf over het mobiliteitssysteem voor de toekomst).

Klimaatadaptief en natuurinclusief ontwikkelen
De ambitie is om ervoor te zorgen dat de MRA op zo'n manier wordt ontwikkeld, dat er geen nadelige effecten (afwenteling) ontstaan voor het watersysteem en de klimaatbestendigheid. We streven naar een wijze van ontwikkelen (op alle schaalniveaus, van gebouw en infrastructuur tot de regio als geheel) die niet leidt tot extra belasting van het watersysteem (kwantitatief of kwalitatief, zoals het risico op verzilting door verticale drainage) of tot een hoger risico bij overstromingen, en die het mogelijk maakt om snel en adequaat in te grijpen in geval toch wateroverlast of -schaarste dreigt en die de gevolgen van zo'n crisis beperkt. Als dat niet mogelijk is, streven we naar een oplossing voor het watersysteem waarbij de consequenties (kosten, planning, ruimte) expliciet worden meegenomen in de businesscase van de verstedelijking. Partijen in de MRA willen binnenkort een intentieovereenkomst 'klimaatbestendige nieuwbouw' ondertekenen met daarin een basisveiligheidsniveau waar nieuwbouw minimaal aan zou moeten voldoen.

Oplossingen voor een klimaatadaptieve en waterrobuuste ontwikkeling, gaan vaak hand in hand met een natuurinclusieve ontwikkeling en een openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen en het risico op hittestress terugdringt en daarmee de gezondheid van bewoners zowel bevordert als beschermt. Al deze ambities vragen om voldoende groen en water in de omgeving: in de woonbuurt zelf, maar ook in het buitengebied in de directe omgeving. Aan de ontwikkeling van een aantal grote locaties zijn investeringen verbonden in de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van stadsranden en groene scheggen.

Knelpunten energiesysteem oplossen
Uitgangspunt bij stedelijke ontwikkelingen is een inzet om energieneutraal of energieleverend te ontwikkelen. Met name bij de ontwikkeling van grote energievragers is de leveringszekerheid van energie een aandachtspunt. Op korte termijn (tot 2030) doen zich al knelpunten in de energie-infrastructuur voor. In het nationale net liggen er knelpunten in het netwerk van 380 kV-hoogspanningsleidingen. Voor de verbinding door Flevoland is een capaciteitsuitbreiding in gang gezet. Momenteel wordt onderzocht in hoeverre een tweede 380 kV-leiding tussen het Noordzeekanaalgebied en Noord-Nederland wenselijk of noodzakelijk is.

In het Noord-Hollandse deel van de MRA vraagt de verstedelijking tot 2030 om capaciteitsvergroting van bijna alle onderstations. Op een aantal onderstations doet zich al voor 2025 een knelpunt voor, zoals in Haarlemmermeer. Een taskforce van de provincie Noord-Holland en de netbeheerders adviseert over het oplossen van zulke knelpunten, in samenwerking met lokale partijen. In het kader van de Verstedelijkingsstrategie is die taskforce gevraagd om aan te geven wat er nodig is om het voorziene programma tot 2030 (inclusief de opwek van duurzame energie) te faciliteren zonder dat het energiesysteem dwingt tot een prioriteitenstelling, en of daar wellicht een aanpassing in de programma's voor nodig is.

In Flevoland zijn de voorbereidingen gestart voor nieuwe onderstations die de stedelijke groei en de toename in de opwek van duurzame energie ondersteunen. Een nieuw onderstation bij Almere met voldoende capaciteit kan ook de vestiging van een vierde hyperconnectiviteitshub in de MRA voor datacenters faciliteren.

Divers woningaanbod in de gehele regio

Om de gewenste sociale en economische ontwikkeling van de MRA te realiseren is het noodzakelijk om in alle delen van de MRA de diversiteit in woningaanbod (prijs, grootte, type, woonmilieu) na te streven die past bij de woningbehoefte. Dit is een gemeenschappelijke opgave, die afhankelijk van het karakter van de deelregio's, verschillend ingevuld wordt. Dat betekent niet overal dezelfde mix, maar wel een die in alle deelregio's kansen biedt voor alle inkomensgroepen om op een acceptabele afstand van hun werk te wonen in een woning die aansluit op hun wensen en (financiële) mogelijkheden. Economisch is diversiteit in het woningaanbod belangrijk om voldoende praktisch en middelbaar opgeleide arbeidskrachten te behouden, en een plek te bieden aan de jonge starters die we nodig hebben om een innovatieve en levendige regio te blijven. Sociaal is een divers woningaanbod belangrijk om alle huishoudens in deze regio kansen te bieden op ondersteuning, zorg, inburgering en meedoen in de maatschappij/ werk. Voor arbeidsparticipatie van praktisch opgeleiden is nabijheid van werk in de woonomgeving vaak een doorslaggevende factor.

Door de stijgende koop- en huurprijzen staan de betaalbaarheid en toegang tot de woningmarkt in grote delen van de MRA voor lagere en middeninkomens onder druk. De wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn lang. Er zijn voor lagere en middeninkomens steeds minder betaalbare koopwoningen, zeker in het economisch kerngebied. De huren in de vrije sector zijn vaak hoog en moeilijk op te brengen voor deze groepen. Zonder aanvullende maatregelen staat de toegankelijkheid voor hen in grote delen van de regio onder druk.

Rijk en regio kunnen samen werken aan de randvoorwaarden voor de diversiteit van het woningaanbod. Gemeenten werken aan concrete gebeidsontwikkelingen en woningbouwprogrammeringen en kunnen hier afspraken over maken met woningcorporaties en marktpartijen. Het Rijk kan een bijdrage leveren aan het instrumentarium waarmee gemeenten de betaalbaarheid van de bestaande woningvoorraad kunnen borgen en aan voldoende investeringsruimte voor woningcorporaties om de opgaven voor nieuwbouw én aanpak bestaande voorraad (woningkwaliteit, verduurzaming, energietransitie, betaalbaarheid) te realiseren. Tot slot is de beschikbaarheid van voldoende ambtelijke capaciteit bij gemeenten een belangrijk knelpunt bij tijdige bouwproductie. Rijk en regio kunnen hier een rol in spelen door bij te dragen aan een flexibele schil van experts, die kunnen worden ingezet om bouwplannen (versneld) te realiseren.

Ruimtelijk-economische strategie: evenwichtige ontwikkeling werkgelegenheid

De meerkernige ontwikkeling sluit aan bij de ruimtelijk-economische strategie om de deelregio's te versterken en daarmee de werkgelegenheid evenwichtiger over de MRA te verdelen. Buiten het economische kerngebied profiteren huishoudens en bedrijven van de voordelen van specialisatie in concurrerende en veelbelovende bedrijfstakken en van concentratie rondom bepalende infrastructuur zoals lucht- en zeehaven, de veiling in Aalsmeer, AMS-IX, en op het Mediapark. In Amsterdam en omliggende gemeenten profiteren huishoudens en bedrijven van de sociaaleconomische diversiteit en de complexiteit van de aanwezige economische activiteiten.

De ruimtelijk-economische strategie spitst zich toe op het versterken van gespecialiseerde clusters en het vergroten van de voordelen van sociale en economische diversiteit. Door de bestaande economische profielen in de deelregio's te versterken ontstaan er interessante en complementaire vestigingsmilieus, voor bedrijven én huishoudens. Met deze inzet worden bedrijven en kantoren verleid naar plekken waar zij het beste tot hun recht komen en tegelijk een grote toegevoegde waarde leveren in de doorontwikkeling van de deelregio's en hun economische profielen. Zo wordt lokaal en regionaal een bijdrage geleverd aan de spreiding van welvaart en welzijn en invulling gegeven aan 'de juiste functie op de juiste plaats'. De complementariteit en trekkracht van de economische profielen wordt ondersteund door versnelling van de woningbouw in de stadsharten en regionale centra en hoogwaardig openbaar vervoer. Hoogwaardig openbaar vervoer verbindt de centra, bedrijven, huishoudens en mensen fysiek, en daarmee economisch en sociaal-cultureel.

Met de ruimtelijk-economische strategie wordt het economisch kerngebied uitgebreid naar de stadsdeelcentra Noord, Nieuw-West en Zuidoost van Amsterdam en naar Zaanstad. Voor Hoofddorp wordt ingezet op het bevorderen van economische diversiteit. Almere en Haarlem worden volwaardige stedelijke centra in samenhang met het kerngebied. Daar wordt ingezet op het verhogen van de functiemenging, verbeteren van de verbondenheid met het kerngebied en verbreding van de economische diversiteit. In Hilversum ligt de nadruk op het opschalen van de krachtige en veelbelovende sectoren. Een corridorontwikkeling kan de ontwikkeling van deze centra versterken. Goede verbondenheid met andere delen van de metropool is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. In de ontwikkeling van Amstelveen, Beverwijk en Purmerend ligt functiemenging en diversificatie van de bestaande economische structuur voor de hand. De structuurversterking van de stadsharten tot 2030 is voor de geschetste ontwikkeling cruciaal. De bovenstaande ambitie voor de doorontwikkeling van de meerkernige structuur na 2030 behoeft nadere uitwerking en concretisering.

Om vorm te geven aan deze gewenste ontwikkeling zijn er per deelregio strategische lijnen uitgezet. De deelregio's geven daarmee invulling aan de drie principes van economische ontwikkeling: inclusie, innovatie en interactie .[4] De tabel vat deze strategische lijnen samen . De strategische lijnen worden aangevuld met concrete

4 Deze driedeling sluit inhoudelijk aan op de MRA-Agenda 2020-2024. Inclusie gaat om (on)gelijkheid, rechtvaardigheid, en evenwichtigheid. Innovatie gaat om waarde, waarde-creatie en toekomstbestendigheid. Interactie gaat over interactiemogelijkheden, toegankelijkheid, functiemenging wonen-werken-voorzieningen.

Strategische lijnen voor het versterken van het economisch profiel per deelregio, volgens de principes inclusie, innovatie en interactie

Deelregio en zwaartepunt economsich profiel	Inclusie	Innovatie	Interactie
Almere-Lelystad *Logistiek cluster, transitietechniek en -markten voor duurzame verstedelijking, met Medium & High Tech Campus*	Uitbouwen van lokale MBO, HBO en op termijn WO werkgelegenheid; door versterken kennis, kunde, vakmanschap en vaardigheden in sterke sectoren industrie, logistiek en transities; en daarvoor integrale afspraken te maken over wonen-werken-voorzieningen.	Verbreden gerelateerde vaardigheden op het snijvlak van maatschappelijke transities, toegepaste technologie en (nieuwe) verstedelijking; door verbreden kennisbasis en menselijk kapitaal in toegepaste en experimentele technologie; en daarvoor een ecosysteem op te zetten en inspirerende missies te formuleren gericht op 'de toekomst van steden'.	Versterken eigenheid van stedelijke profielen van Almere-C en Lelystad-C; door verdichten en verstedelijking van de stadsharten; en daarvoor de woon-werkmilieus van deze centra te programmeren en profileren.
Amstelland-Meerlanden *Diverse economische structuur met zowel groothandel, logistiek, landbouw en industrie als financiële en specialistische dienstverlening*	Behouden balans/evenwicht wonen-werken-voorzieningen; door o.a. compenseren van m2 en ha bij onttrekken door transformaties, toevoegen ruimte als markt daarom vraagt en integrale ontwikkeling werklocaties i.r.t. bereikbaarheid; en daarvoor o.a. transformeren verouderde glastuinbouw en onttrekken/herontwikkelen incourante kantoren.	Voldoende en kwalitatief passend aanbod van toekomstbestendige werklocaties; door o.a. inzetten op complementair en divers palet werkmilieus, positionering werklocaties en ruimte geven aan lokale en regionale dynamiek; en daarvoor o.a. actualiseren van profielen werklocaties, toevoegen nieuwe ontwikkelruimte voor na 2030 en invulling geven de grote bijdrage aan economische schaalsprong.	Optimaliseren ondernemersklimaat; door o.a. behoud internationaal profiel, inzet op diversificatie en menselijk kapitaal en verbinden, lokale, regionale en (inter)nationale bedrijvigheid; en daarvoor o.a. behouden en aantrekken van bedrijven die bijdrage leveren aan structuurversterking (o.a. via AiB), versterken mobiliteit (o.a. doortrekken Noord-Zuidlijn en in Zuidoostlob), en stimuleren duurzaamheid (via ROM)
Amsterdam *Diverse economische structuur met geavanceerde (zakelijke) dienstverlening en grootstedelijke interactiemilieus*	Versterken van economische diversiteit en tegengaan uitsortering en ontmenging van buurten; door behouden gemengde buurten en functiemenging wonen-werken-voorzieningen, realiseren van ruimte voor bedrijvigheid in transformatiegebieden, bedrijventerreinen/haven en nieuwe gebieden, en voor praktisch geschoolden en marginale functies (die stad nodig hebben om te overleven); en daarvoor koppelen van transformatie aan behoud voldoende ruimte voor passende bedrijven in transformatiegebieden en compensatie elders in de stad en metropool.	Versterken kenniseconomie en bijbehorende vaardigheden zodat alle opleidingsniveaus profiteren en opleidingen aansluiten op de arbeidsmarkt; door stimuleren sleuteltechnologieën en innovatie voor de transitie van de stad, zoals IA, Life Sciences/Smart Health, TMT, energietransitie en circulaire economie; en daarvoor versterken ruimtelijke kwaliteit, economische mix en innovatienetwerk van innovatiegebieden, versterken positie Haven op het gebied van energietransitie en circulair en opbouwen ecosysteem waterstof en Carbon Capture Storage Utilisation met Haven, NZKG en MRA, en verbreden inzetbaarheid van kennis voor alle opleidingsniveaus.	Uitbreiden en ontwikkelen (hoog)stedelijke milieus met hoge economische mix en goede bereikbaarheid; door realiseren van 15 min bereikbaarheid van wonen-werken-vrijetijdsvoorzieningen-interactieplekken met langzaam verkeer binnen Amsterdam en 30 min toegankelijkheid van Amsterdam vanuit de stadshaltes en regiohaltes; en daarvoor realiseren van HOV-infrastructuur en het doorontwikkelen van verschillende stedelijke milieus: stadscentra, gemengde buurten, productieve wijken, innovatie districten en stationskwartieren.
Gooi en Vechtstreek *Data-gedreven media industrie met Media Campus en AI-hub als aanjager voor innovatieve en cross-sectorale toepassingen*	Verbeteren balans wonen-werken en versterken draagvlak voor voorzieningenniveau; door het geven van prioriteit aan- en ruimte voor meer banen en passend werk voor bestaande en toekomstige beroepsbevolking, praktisch geschoolden en MBO+, en verbeteren bereikbaarheid banen; en daarvoor vergroten vestigingsmogelijkheden voor werk en een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.	Doorontwikkelen van de mediasector gericht op innovatie en toepassing van disruptieve technologieën gericht op versnelling digitale transformatie en vergroten kennis en innovatie intensiteit; door verbreden van bestaand ecosysteem door cross-sectorale vervlechting met ICT, CI en Tech zoals AI, AR, VR en Gaming en toepassing kennis en vaardigheden voor maatschappelijke uitdagingen zoals zorg, onderwijs en mediawijsheid; en daarvoor vormgeven van een campus voor Digitale Media en Content Technologie en AI-hub op het Mediapark.	Versterken identiteit en uniek vestigingsklimaat: voldoende formele werklocaties en goede aantrekkelijke informele milieus werkmilieus, op goed bereikbare plekken, te midden van waardevol landschap; door binnenstedelijk ontwikkelen met gewenste en gevraagde kwaliteiten en verbinden werkmilieus met speerpunten sectoren zorg, recreatie en vrijetijdseconomie, en creatieve industrie; en daarvoor vergroten functiemix rond stationslocaties en overige OV-hubs, versterken voorzieningenniveau en identiteiten van kernen in regio, en verbeteren multimodale bereikbaarheid van werklocaties.
IJmond *Brainport maak- en onderhoudsindustrie, met het cluster voor energietransitie van de MRA*	Doorontwikkelen Techport tot Brainport voor maak- en onderhoudsindustrie als slimme werkplaats van de MRA; door positioneren van de IJmond als de plek voor innovatieve en schone maak- en onderhoudsindustrie en zorgen voor voldoende kwantitatief en kwalitatief goed opgeleid personeel; en daarvoor realiseren van Meerjarenagenda Techport, profilering van Brainport samen met regio en Rijk, doorontwikkeling van triple helix naar quadruple helix, en toevoegen van hoger technisch onderwijs in de regio.	Versterken positie in technische maak- en onderhoudsindustrie en het energiecluster: de IJmond is de groene stekker van de MRA; door verduurzamen van de economie, versterken van het cluster energietransitie, en benutten van de nautische toegangspoort NL; en daarvoor stimuleren van (product) innovatie, uitvoeren van JTF-projecten energietransitie, en verduurzaming van de maak- en onderhoudsindustrie in de IJmond (alles met oog voor de gezondheidseffecten).	Voldoende kwalitatieve woonmilieus in de regionale centra gericht op een divers palet van woon(werk)milieus en een prettig en kwalitatief hoogwaardig leefklimaat; door koppelen noodzakelijke verduurzaming en energietransitie aan de gewenste verbetering van o.a. leefbaarheid luchtkwaliteit en gezondheid en verbeteren van de (OV) bereikbaarheid en ontsluiting, bijv. 30 min bereikbaarheid Amsterdam-C, Schiphol en Zuidas; en daarvoor transformatie in stadsharten tot kwalitatieve woon (-werk)milieus en verkennen 30 min metropool
Zaanstreek-Waterland *Hoogwaardige maak- en procesindustrie en agrifood, met Tech & E-sports campus*	Arbeidsmarkt klaar maken voor de toekomst zodat aanbod aansluit op vraag; door stimuleren van een wendbare en weerbare beroepsbevolking en leven lang leren voor iedereen met doorlopende leerlijnen (V)MBO-HBO en een focus op (proces)techniek en ICT; en daarvoor versterken triple helix samenwerking, koppelen onderwijs, innovatie, kennisinstellingen en bedrijfsleven, en ontwikkelen tech-campussen: Purmer Valley, H20 Esports Campus en Techlands.	Excelleren in innovatie in agrarische- en foodindustrie, circulair bouwen/houtbouw, en maakindustrie gericht op de grote transities, verduurzaming en digitalisering; door aanjagen innovatie en digitalisering, samenwerking in maak- en procesindustrie, en ICT/Tech; en daarvoor aangaan van samenwerkingsverbanden met bedrijfsleven om vestigingsmilieus te realiseren die ondernemerschap en innovatie versterken.	Borgen voldoende ruimte voor economische activiteiten, verbeteren balans wonen-werken-verblijven, inclusief inlopen achterstand, door koppelen voorzieningen aan groei woningen; door creëren ruimte voor werken en gemengde, goed bereikbare woon-werkmilieus en voldoende vrijetijdsvoorzieningen in stedelijke en landelijk gebied; en daarvoor intensiveren van woon-werkgebieden, verhogen menging en dichtheid stedelijke centra, en versterken van fietsinfra, routes langzaam verkeer en parken.
Zuid-Kennemerland *MKB en ondernemerschap in ICT & CI sector met 'living labs' voor toegepaste innovatie*	Aanpakken van de kwalitatieve mismatch op de arbeidsmarkt (banen vs. beroepsbevolking) ter voorkoming van pendel, het beter benutten van het aanwezig economisch kapitaal, en het ontwikkelen en aantrekken talent; door een betere aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, het uitbouwen van (kennisintensieve) werkfuncties; en daarvoor werkgebieden intensiveren: stapelbaar, bereikbaar, gemengde woon-werkmilieus.	Benutten van ondernemerschap en talent voor het aanjagen van open innovatie gericht op transities en andere maatschappelijke opgaven; door proeftuinen/broedplaatsen op te zetten voor toegepaste innovatie; en daarvoor het uitbouwen van een ecosysteem ecosystemen waarin bestaande sterke sectoren, zoals de digitale/ICT en creatieve sector, worden verbonden met circulair, duurzaamheid, gezondheid en sport.	Versterken van het voorzieningenniveau passend bij het hoge woon- en leefklimaat; door het realiseren van goed bereikbare multifunctionele woon-werkmilieus rondom de OV-knooppunten; en daarvoor (stapelbare en kennisintensieve) werkfuncties toe te voegen rondom OV-knooppunten voor een kwalitatieve, aantrekkelijke en levendige mix van wonen/werken/verblijven, het uitwerken van het concept 'Werken aan zee' Zandvoort, en versterken Noordzeekust.

handelingsperspectieven. Daarvoor moeten op korte termijn vier onderzoeken worden uitgevoerd. Concreet gaat het om onderzoek naar het versterken van onderzoeks- en innovatie-ecosystemen, naar slimme specialisatie van bestaande sectoren en clusters, naar de balans van wonen-werken-voorzieningen-bereikbaarheid, en naar het sociaaleconomische karakter van de deelregio's. Onderwijs en arbeidsmarkt vraagstukken spelen in al deze verkenningen een rol. Op basis hiervan kan een samenhangende uitvoeringsstrategie worden opgesteld.

Grotere kansengelijkheid

De evenwichtige verdeling van de groei over de regio heeft onder meer de bedoeling om de kansengelijkheid te bevorderen. We willen de opkomende segregatie ermee doorbreken. Daaruit volgt de opgave om overal in de regio betaalbaar te bouwen, in kwetsbare wijken te werken aan functiemenging, de nabijheid en betaalbare bereikbaarheid van dagelijkse voorzieningen en te zorgen voor voldoende en passende werkgelegenheid, vervoers- en energiearmoede tegen te gaan en de gezondheid van de leefomgeving in kwetsbare wijken te bevorderen. Onder de huidige marktomstandigheden gaat het tegengaan van segregatie en het zorgen voor voldoende menging niet vanzelf. Het vergt voortdurende en vergaande interventies op de woningmarkt om ook lage en middeninkomens blijvend te binden aan alle deelregio's van de MRA. In alle gebieden moet om verschillende redenen voldoende betaalbare voorraad beschikbaar zijn:

- In de kernagglomeratie: het behoud van voldoende betaalbare woningen voor vestigers en jonge starters, met name met een middelbare of praktische opleiding (die andere woonwensen hebben dan hoogopgeleide starters).
- In MRA-Noord: het bedienen van de woonvraag van de vergrijzende bevolking (ten behoeve van de doorstroming), lokale starters en vestigers in de MRA met een kleinere beurs; en het versterken van kwetsbare wijken. Daarnaast het optimaal benutten van de betaalbaarheid van het wonen in de MRA-Noord, waarbij het in verhouding tot de bevolkingsgroei minimaal op peil houden en dus laten meegroeien van het aantal bereisbare banen boven het IJ en Noordzeekanaalgebied belangrijk is.
- In Flevoland: behoud van betaalbare ruim opgezette woonmilieus en de zorg dat de nieuwbouwopgave niet ten koste gaat van bestaande wijken waar sociale problematiek speelt of op de loer ligt. Daarnaast het optimaal benutten van de betaalbaarheid van het wonen in Flevoland, waarbij het in verhouding tot de bevolkingsgroei minimaal op peil houden en dus laten meegroeien van het aantal bereisbare banen in Flevoland belangrijk is.
- In de nabijheid van Schiphol: het betaalbaar aanbieden van nieuwe woningen voor starters en doorstromers uit de betreffende gebieden, onder wie doorstromende ouderen, en nieuwe doelgroepen van starters en praktisch en middenopgeleiden.

Stedelijke vernieuwing en beheer

De ambitie is dat zittende bewoners per saldo baat hebben bij de bouwopgave en verdichting. In de periode tot 2030 landt een deel van de binnenstedelijke bouwopgave in stedelijke vernieuwingsgebieden. Hier wordt verdichting ingezet als deel van een integrale gebiedsgerichte aanpak die de leefbaarheid in deze wijken en de sociaaleconomische positie van de huidige bewoners versterkt. Dat vraagt om woningen in verschillende woonsegmenten, voorzieningen en ruimte voor lokaal ondernemerschap.

Sturing en regie op toeristische druk

Spreiden van de druk, om de groei evenwichtiger te verdelen en de leefkwaliteit te beschermen, gaat ook over het toerisme in de MRA. Door samen te blijven werken en de grote diversiteit in de MRA te benutten, kunnen we de bezoekersstromen spreiden over een groter aantal bestemmingen. Daarbij zoeken we steeds naar balans tussen de belangen en behoeftes van bewoners, bezoekers en bedrijven.

Landelijk wordt gezocht naar vormen van sturing en regie die recht doen aan de druk op de belangrijke toeristische bestemmingen en hun draagkracht. De MRA met haar internationaal bekende en attractieve bestemmingen wil daarbij een belangrijke rol spelen en werkt daarom aan een actuele, datagedreven strategie voor toerisme en recreatie. Die heeft raakvlakken met bijvoorbeeld het beleid voor mobiliteit, duurzaamheid en werkgelegenheid (de sector levert veel banen op, juist ook voor praktisch geschoolde mensen).

Brede aanpak stedelijke vernieuwing en kansengelijkheid

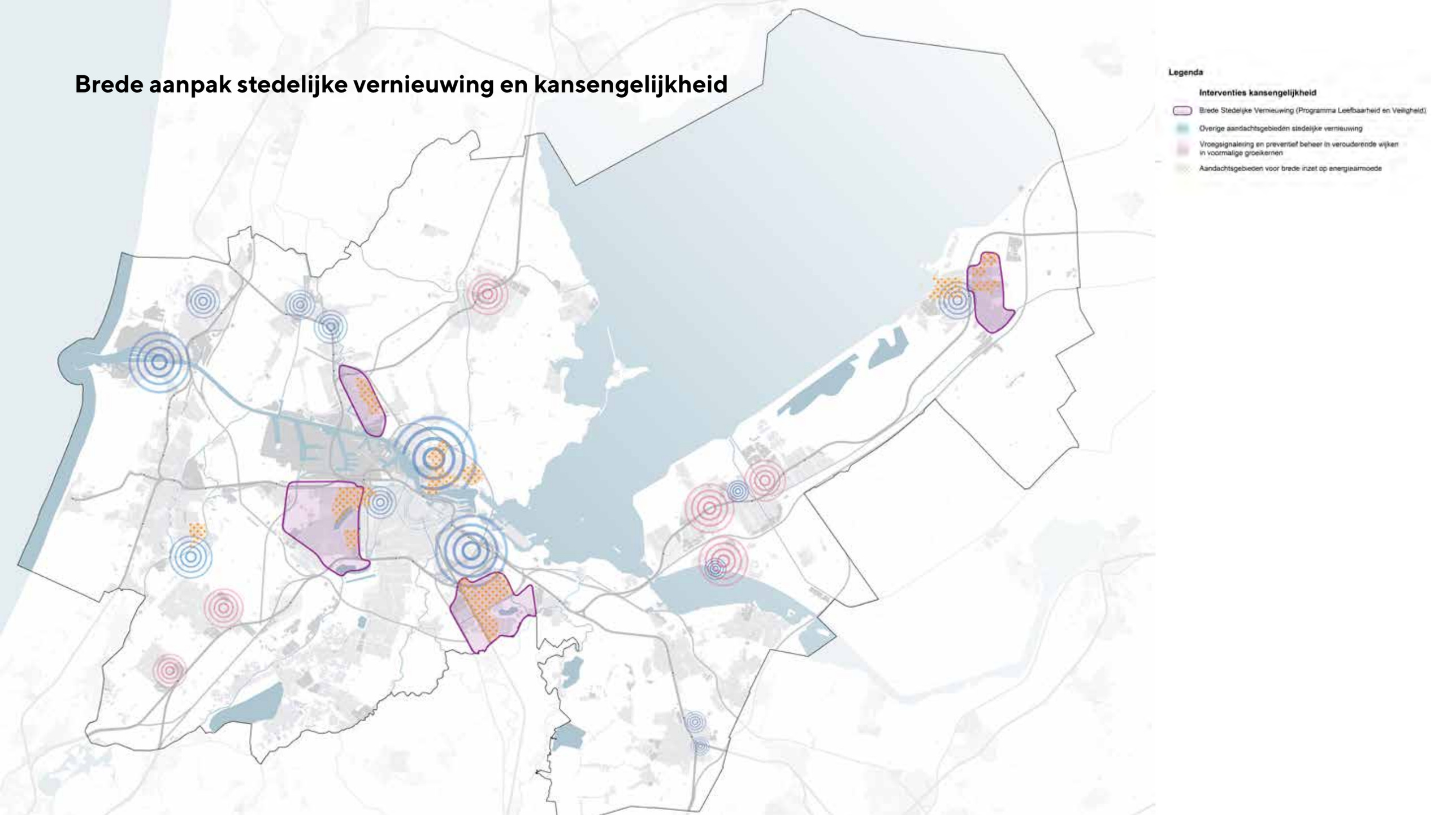

In vier gebieden werken Rijk en regio samen aan de stedelijke vernieuwing, binnen het Programma Leefbaarheid en Veiligheid: Amsterdam Zuidoost, Amsterdam Nieuw-West, Lelystad Oost en Zaandam Oost. Voor deze gebieden werkt het Rijk samen met decentrale overheden en maatschappelijke partners (zoals scholen, bedrijven, politie en woningcorporaties) aan een langjarige maatwerkaanpak per gebied. Ook in andere wijken en buurten met een stedelijke vernieuwingsopgave kan vanuit het Programma Leefbaarheid en Veiligheid een bijdrage worden geleverd met kennis, expertise en het stimuleren van doorbraken.

De bouwopgave wordt ook ingezet als vliegwiel voor een gezamenlijke inzet op het verminderen energiearmoede in delen van kwetsbare wijken waar dit speelt. Dit om maatschappelijke kosten als gevolg van gezondheidsproblematiek of andere sociaaleconomische problematiek ten gevolge van de slechte staat van de woningvoorraad verminderen.

Een specifieke opgave ligt in de voormalige groeikernen, waar grote delen van de stad gelijktijdig verouderen. Dat gaat om Lelystad, Almere, Purmerend en Haarlemmermeer. Voor deze relatief jonge steden zijn nieuwe, preventieve vormen van beheer nodig. Die moeten ervoor zorgen dat problemen op fysiek en sociaal terrein, verbonden aan de typische leeftijdsopbouw van de bevolking en het eigen karakter van deze wijken, vroegtijdig worden gesignaleerd en aangepakt.

Leefkwaliteit Schiphol in relatie tot verstedelijking in de MRA

In een groot deel van de MRA, in het bijzonder in Amstelland-Meerlanden, heeft de ontwikkeling van Schiphol grote invloed op de verstedelijkingsmogelijkheden ten behoeve van de meerkernige ontwikkeling in een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving.

Schiphol is een economische motor voor Nederland en de regio in het bijzonder. Direct en indirect zijn 114.000 banen met de aanwezigheid van Schiphol gemoeid. De toegevoegde waarde die hiermee samenhangt bedraagt € 10,4 miljard. Tegelijkertijd beïnvloedt de luchtvaart de leefkwaliteit in de omgeving en draagt het in gemeenten in de Schipholregio in grote mate bij aan de relatief ongezonde leefomgeving rond Schiphol (zie de analyse van het RIVM op pagina 29). De luchthaven legt daarnaast een claim op de ruimte in de omgeving, door beperkingen die gelden voor de ontwikkelingsmogelijkheden van andere functies vanwege de geluid- en risicobelasting door de luchtvaart. Tot slot beïnvloedt de aanwezigheid van Schiphol ook de mogelijkheden om het areaal verrommeld glas (zo'n 800 hectare) te transformeren. Vanwege de beperkingen voor woningbouw en andere geluidgevoelige en kwetsbare functies is het moeilijk om hiervoor een sluitende businesscase te formuleren. Een knelpunt dat zich voortsleept, waardoor de gebieden verder verpauperen, met negatieve gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit en leefkwaliteit.

Het kabinet heeft zijn koers voor de ontwikkeling van de luchtvaart uiteengezet in de Luchtvaartnota 2020-2050 'Verantwoord vliegen naar 2050'. Hierin is onder meer opgenomen dat er ruimte voor groei van de luchtvaart kan ontstaan, als door innovatie en vlootvernieuwing de negatieve effecten van de luchtvaart op het klimaat en de leefomgeving aantoonbaar zijn verminderd. 'Van ongeclausuleerde groei kan niet langer sprake zijn'. Een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving door het verminderen van de negatieve effecten van de luchtvaart op mens en natuur is een belangrijk doel in de Luchtvaartnota. Daarbij wordt gesteld dat het verminderen van het aantal nachtvluchten op Schiphol mede afhankelijk is van (het besluit over) de opening en ontwikkeling van Lelystad Airport en de substitutie van vliegverkeer door treinen.[5]

De regio heeft te maken met grote opgaven op het gebied van woningbouw, economie, mobiliteit, klimaat, energietransitie en groen. Dat vraagt op de eerste plaats om een brede belangenafweging en een zorgvuldige toedeling van functies aan de schaarse ruimte. De luchthaven is van waarde voor Nederland en voor de regio, net zoals woningbouw van waarde is voor het versterken van het vestigingsklimaat en als bijdrage aan de bouwopgave. De luchtvaart is in beweging, net zoals ontwikkelingen op de grond. Uitgangspunt is het principe van wederkerigheid tussen 'de lucht' en 'de grond': de luchtvaart houdt rekening met het ruimtegebruik op de grond en vice versa.

5 *Kamerbrief 26 juni 2020: "Een eerste stap naar 29.000 nachtvluchten legt het kabinet vast in het komende Luchthavenverkeersbesluit (LVB1). Het gaat hierbij om een evenredige bijdrage. De stapsgewijze vermindering naar 27.000 en 25.000 zal nader worden uitgewerkt en vastgelegd in regelgeving. Deze laatste stappen zijn mede afhankelijk van voorwaarden zoals de opening van Lelystad Airport en substitutie door treinverkeer op bestemmingen zoals Brussel en Düsseldorf."*

Over het langdurig openhouden van planologische reserveringen, zoals die voor de parallelle Kaagbaan, heeft de BRS al een standpunt ingenomen. [6] Over het continueren van de reservering voor een parallelle Kaagbaan wordt in 2021/2022 van Rijkswege een besluit genomen.

Ook luchtkwaliteit is een belangrijk aandachtspunt. Dit jaar komen onderzoeksresultaten van het RIVM gereed over de gezondheidseffecten van ultrafijn stof in deze regio, en zal de Gezondheidsraad een advies uitbrengen hierover. Vervolgens kan besloten worden over de beleidsvertaling van de onderzoeksresultaten.

Verkend wordt of met maatwerk en een zorgvuldige belangenafweging meer ontwikkelingsruimte mogelijk kan worden gemaakt dan op dit moment, binnen de randvoorwaarden van veiligheid en gezondheid. Dat geldt in het bijzonder voor de directe omgeving van Schiphol (zie paragraaf 4.6 over de Zuidflank).

afbeelding 11
Leefkwaliteit Schiphol in relatie tot verstedelijking

6 In reactie op de ontwerp Luchtvaartnota hebben de leden van de BRS (Bestuurlijke Regie Schiphol) als volgt gereageerd op de voorgestelde verlenging van de reservering voor de parallelle Kaagbaan: "Er ligt al jaren een planologische reservering voor de Tweede Kaagbaan. Ook nu schuift de besluitvorming hierover weer door. Deze ruimtelijke reservering gaat ten koste van ontwikkelingen op de grond, zoals het verzorgen van een robuust energiesysteem waar in de Schipholregio veel urgentie voor is. Het nodeloos overeind houden van een ruimtelijke reservering is ruimtelijk suboptimaal."

3.2 Groenblauw netwerk in en om de stad

De grote variatie aan waardevolle landschappen draagt het aaneengesloten groenblauwe netwerk van de MRA, dat zich doorzet tot diep in de stedelijke gebieden. Een hoge en toekomstbestendige kwaliteit van dit netwerk is een onmisbaar element in de gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving die we nastreven.

Sterke steden kunnen niet zonder sterk landschap. Een sterk landschap draagt bij aan de identiteit van het gebied, is een drager van cultuurhistorische waarden, biedt ontspanning en is productief (als landbouwareaal en als leverancier van groenblauwe diensten zoals schone lucht, drinkwater, waterbuffering, verkoeling, energie en biodiversiteit). De variatie in samenhangende landschappelijke eenheden is een unieke, onderscheidende kwaliteit. De metropoolregio beschikt over cultuur- en natuurlandschappen, oude en nieuwe landschappen, en natte landschappen in de vorm van het IJmeer-Markermeer en de Noordzeekust. De kwaliteit en het functioneren van deze landschappen staat in nauw verband met de landschappelijke waarden en structuren in de gebieden rondom de MRA.

Hoewel in het spraakgebruik vaak een onderscheid wordt gemaakt tussen stad en land, is die grens niet zo hard. Integendeel: landschappelijke structuren zetten zich door in de stad, soms verscholen en soms uitgesproken. Die samenhang wordt versterkt door de noodzaak om de regio klimaatadaptief en natuurinclusief in te richten. Factoren als de bodemsoort en -kwaliteit, de hoogteligging en de watervoorziening zijn richtinggevend bij keuzes voor het ruimtegebruik, zowel in een stedelijke als in een landelijke omgeving. Er ligt een nauwe relatie met de ontwikkeling van het watersysteem.

Bij de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk is steeds het uitgangspunt dat functionele ingrepen in het landschap ook de beleving vergroten, en andersom, dat ingrepen die de landschappelijke beleving moeten vergroten ook andere doelen dienen. We maken daarbij onderscheid in vijf pijlers:

1. Koesteren van en een kwaliteitsimpuls voor landschappen met bijzondere waarden (agrarisch, cultuurhistorisch, ecologisch),
2. Landschappelijke versterking,
3. Aanleg van groene zones,
4. Landschaps- en natuurinclusieve verstedelijking,
5. Uitbouwen van een MRA-dekkende recreatieve structuur.

Groenblauw netwerk in en om de stad

Verstedelijkingsconcept 2050

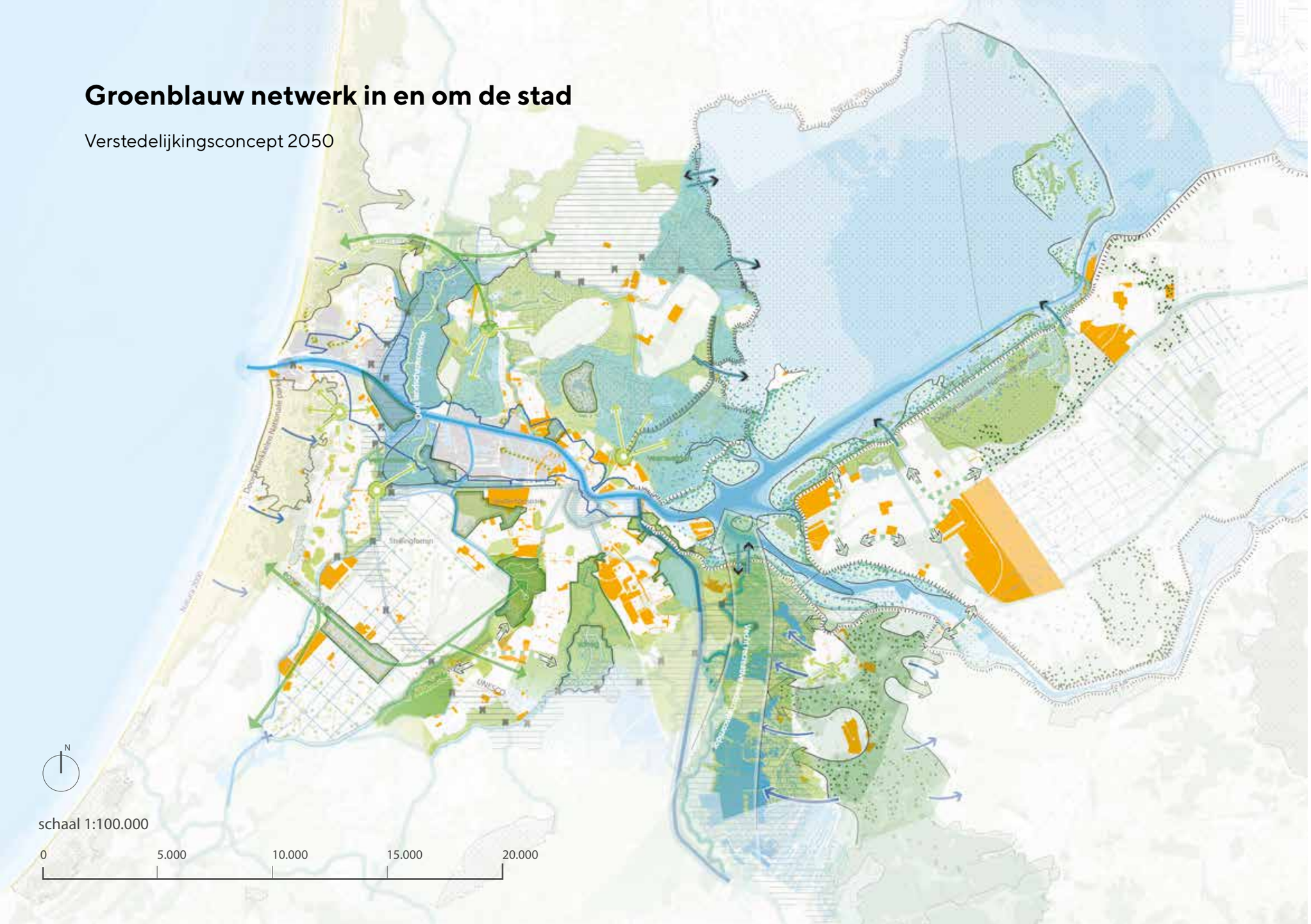

Legenda

- Natura 2000
- Unesco Werelderfgoed
- Recreatie gebied
- Nationaal park
- Scheggen (Diemerscheg, Westeinderscheg, Amstelscheg)
- Kustzone Oostvaardersoevers
- Gooi en Vechtplassen
- Recreatieve landschapscorridors
- Vasthouden en kwelwater benutten
- Landschapsverbindingen
- Ecologische verbindingen
- Extra afvoer
- Dijkversterking
- Buitenpoort
- Tijdelijk pijlverhoging
- MRA Plancapaciteit tot 2030
- Veenweidegebied als spons
- NZKG landschap

Landschappen met bijzondere waarden: koesteren en kwaliteitsimpuls

Een aantal gebieden binnen de MRA heeft bijzondere natuur- of erfgoedwaarden of een belangrijke functie als recreatiegebied. Het zijn gebieden om te koesteren, maar die in sommige gevallen wel om een kwaliteitsimpuls vragen. De landschappelijke waarden vragen aandacht en onderhoud, willen we ze op de lange duur kunnen handhaven en versterken.

De grootste concentraties van natuurwaarden zijn te vinden in de gebieden die behoren tot het Natuurnetwerk Nederland, waaronder de natuurgebieden die vallen onder het beschermde Europese netwerk Natura 2000. De komende jaren zijn nog veel inspanningen nodig om het Natuurnetwerk Nederland af te ronden, en ook daarna vraagt dit netwerk inspanningen voor beheer en verbetering. Dat geldt in het bijzonder voor de instandhoudingsverplichting in Natura 2000-gebieden. Zo gaat de agenda voor het 'Toekomstbestendig Ecologisch Systeem' in en om Markermeer en IJmeer veel verder dan 2027. In beide Nationale Parken in de MRA, Zuid-Kennemerland en Nieuw Land, is de ambitie om een ecologische en recreatieve bufferzone rond de Natura 2000-gebieden te realiseren, in lijn met het programma Nationale Parken Nieuwe Stijl van het ministerie van LNV.

Erfgoedwaarden zijn in het bijzonder aanwezig in de drie Unesco-werelderfgoederen in de MRA. Naast de grachtengordel van Amsterdam zijn dat de landschappelijke werelderfgoederen van de Beemster en de Hollandse Waterlinies. De laatste is in de zomer van 2021 ontstaan door uitbreiding van het bestaande werelderfgoed Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Andere landschappen met bijzondere cultuurhistorische waarden zijn in Noord-Holland de 'bijzondere provinciale landschappen'.

Ook de open en weidse landbouwgebieden zijn een belangrijk onderdeel van de cultuur en de historie van de regio, maar deze zijn niet altijd beschermd. Deze karakteristieke landschappen zijn afhankelijk van het agrarische grondgebruik. Goede landbouwgronden blijven noodzakelijk voor de voedselvoorziening en ook voor de transitieopgave naar kringlooplandbouw, de productie van duurzaam streekvoedsel en het verkorten van de voedselketen. Bij afwegingen over ruimteclaims in het landschap moet het behoud van goede landbouwgronden daarom altijd een criterium zijn.[8]

Behoud agrarische gronden voor kringlooplandbouw

Onder de noemer 'kringlooplandbouw' vallen vormen van landbouw met een duurzaam beheer van de bodem (waardoor de agrarische productiefunctie op lange termijn behouden blijft), waarbij zo min mogelijk afval vrijkomt, de uitstoot van schadelijke stoffen (zoals stikstof) zo klein mogelijk is en grondstoffen en eindproducten met zo min mogelijk verliezen worden benut. Kringlooplandbouw is ook een natuur- en landschapsinclusieve landbouw die bijdraagt aan het behoud en vergroten van de biodiversiteit in zowel het agrarisch gebied zelf als natuurgebieden in de omgeving. De landbouw binnen de MRA biedt ook oplossingen om CO2 op te slaan en vast te houden, door het beheer van de bodem en gewaskeuze daar meer op te richten.

Voorwaarde voor de transitie naar kringlooplandbouw is dat er voldoende goede landbouwgrond beschikbaar is, waarbij er per productie-eenheid meer grond nodig zal zijn.

In de MRA worden proeftuinen voor kringlooplandbouw ingericht – Laag Holland, de Amstelscheg en Flevoland komen daar bijvoorbeeld voor in aanmerking. In Lelystad is in samenwerking met het ministerie van LNV de Boerderij van de Toekomst opgezet. Daarnaast is Flevoland een van de vijf experimenteergebieden voor kringlooplandbouw in Nederland.

Landschappelijke versterking

Het landschap is voortdurend in beweging en in een aantal gebieden kondigt de verandering zich al aan. Het zijn de gebieden waarmee we aan de slag zijn of aan de slag moeten. Dat gaat lang niet alleen om verstedelijking in de beperkte zin van het woord: de bouw van stedelijke en industriële functies en infrastructuur. In veel landschappen wordt de ontwikkeling aangejaagd door een andere factor. Dat kan de behoefte aan gezondheidsbevordering zijn, bijvoorbeeld in gebieden met tekorten aan groen in de woonomgeving of direct bij de kernen (zoals in de Haarlemmermeer en de Westeinderscheg). Rond kwetsbare natuurgebieden kan ook de opvang of regulering van groeiende recreatieve druk een aanleiding zijn en ook natuurontwikkeling

8 De Tweede Kamer heeft in september 2021 een motie aangenomen die de regering vraagt om te onderzoeken hoe met oog voor de ruimteclaims voor onder andere woningbouw en energie, hoogwaardige landbouwgronden in Nederland beschermd kunnen worden (motie Boswijk c.s. kamerstuk 33037-391),

geeft kans op landschappelijke versterking. In de Zuidflank is de noodzakelijke sanering van verouderde glastuinbouwgebieden een directe aanleiding.

Het kan ook om duurzaamheidsambities gaan, zoals het beperken van de bodemdaling of de aanleg van nieuwe bossen. Het Rijk en de twaalf provincies hebben zich voorgenomen om 37.000 hectare nieuw bos aan te planten. Het vasthouden van CO2 en het vergroten van de biodiversiteit behoren tot de beweegredenen achter deze nationale Bossenstrategie, net als de functie voor de recreatie, de bijdrage aan de klimaatadaptiviteit en de productie van hout als duurzaam en hoogwaardig bouwmateriaal. Een deel van de 37.000 hectare kan goed in de MRA worden aangelegd, in landschapstypen die zich daarvoor lenen en waar bossen kunnen helpen om andere opgaven aan te pakken. Zo wordt in Flevoland 1700 hectare bos bij de nieuwe woningbouwlocaties aangeplant en kunnen ook PARK21 en de Westeinderscheg mogelijkheden bieden.

De noodzaak om tot een waterrobuuste, klimaatadaptieve inrichting te komen, kan landschappelijke versterking aanjagen in gebieden die te maken hebben met verdroging (zoals de Heuvelrug) of verzilting (zoals de droogmakerijen). De noodzaak voor grootschalige tijdelijke piekwaterbuffering vanuit het hoofdwatersysteem kan ook een aanleiding zijn. Zoekgebieden daarvoor liggen in het Oer-IJ en bij de Gooi en Vechtstreek. Vanwege de klimaatverandering is tijdelijke piekwaterbuffering in deze gebieden noodzakelijk voor de waterveiligheid van de MRA als geheel. Ze vormen een aanvulling op het nieuwe noodoverloopgebied in De Ronde Hoep en de tijdelijke waterberging in de zuidpunt van Haarlemmermeer, waartoe al besloten is. Tijdelijke piekwaterbufferlocaties kunnen, afhankelijk van de inrichting, deels samenvallen met andere functies in deze gebieden zoals landbouw, natuur, recreatie en energie.

Biodiversiteit vergroten, ook buiten natuurgebieden

In het nationale Programma Natuur wordt het begrip 'basiskwaliteit natuur' gehanteerd, als tweede spoor naast het verbeteren van de ecologische kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland (door maatregelen binnen en buiten dat netwerk). De Basiskwaliteit Natuur is een instrument om biodiversiteit buiten natuurgebieden te versterken. Het is gericht op een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bij verstedelijking, infrastructuur, industrie en de energietransitie, dus in de gehele samenleving. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat al voorafgaand aan investeringen in woningbouw, economische projecten of infrastructuur maatregelen genomen worden om het ecologische systeem te versterken, ook als de instandhouding van de ecologische kwaliteit in Natura 2000-gebieden daar niet toe verplicht.

Meer in het algemeen is in één gebied vaak meer dan één opgave aan de orde. Ambitie bij de landschappelijke versterking is dat functionele ingrepen in het landschap steeds ook de beleving vergroten en bijdragen aan de toegankelijkheid, en andersom, dat ingrepen om de landschappelijke beleving te vergroten ook andere doelen dienen.

Groene zones: landschappelijke verbindingen

Eigen aan de MRA is niet alleen de diversiteit aan landschappen, maar ook het aaneengesloten karakter ervan. De steden en dorpen liggen in het landschap – daarin onderscheidt de MRA zich van de meeste andere metropolitane gebieden in de wereld. Juist omdat de landschappen verbonden zijn, kunnen ze hun bijdrage leveren aan de leefkwaliteit, de menselijke maat en de biodiversiteit in de MRA. Dat maakt de landschappelijke verbindingen belangrijk, ook buiten de ecologische verbindingen die zijn opgenomen in het Natuurnetwerk Nederland.

Om ervoor te zorgen dat deze 'groene zones' aan meerdere ambities tegelijk bijdragen (bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid, klimaatadaptatie, erfgoed en biodiversiteit) is menging van functies een uitgangspunt (zoals natuur, landbouw, waterbuffering, en recreatie). De verhouding tussen deze functies verschilt per zone. Verbindingen lopen over land en over water en vaak ook langs oevers en dijken. Als ze historische lijnen of structuren volgen, zoals het Oer-IJ of de Stelling van Amsterdam, ondersteunen ze ook de cultuurhistorische waarde van het landschap. Veel verbindingen moeten worden verbeterd om goed te functioneren. Ze hebben niet altijd een inrichting die bij de verbindende functie past en er moeten barrières worden genomen, vooral van grote infrastructuur. Hetzelfde geldt voor ecologische verbindingen binnen het Natuurnetwerk Nederland. Sommige moeten nog worden aangelegd. Andere zijn kwetsbaar, bijvoorbeeld op plekken waar ze grote infrastructuur kruisen.

Landschaps- en natuurinclusieve verstedelijking

De groei in de MRA brengt ook ingrepen met zich mee die zich moeilijk laten combineren met de beleving van het landschap, een belangrijk aspect van een

gezonde leefomgeving. Die spanning bestaat vooral bij nieuwe verkeersinfrastructuur en uitbreidingen van het energienetwerk (zoals leidingen en opwekking) en bij bedrijventerreinen en nieuwe woonwijken. Het ontwikkelprincipe van een 'landschapsinclusieve ontwikkeling' betekent dat als voor zo'n ingreep wordt gekozen, de landschappelijke kwaliteit deel uitmaakt van de afweging en zo mogelijk geïntegreerd wordt in de oplossing. Dat gaat verder dan een zorgvuldige inpassing; het betekent ook dat parallel of anticiperend wordt geïnvesteerd in compensatie van de verloren gegane waarden, op of direct rondom de locatie of het tracé.

Ruimtedruk van infrastructuur en/of stedelijke en economische functies kan leiden tot keuzesituaties die zich niet of niet eenvoudig met het ontwikkelprincipe van een landschapsinclusieve ontwikkeling laten oplossen. Op locaties waar infrastructuur en/of stedelijke en economische ontwikkeling noodzakelijk wordt bevonden, en landschappelijke waarden daar niet zonder netto kwaliteitsverlies in geïntegreerd kunnen worden, krijgt het ontwikkel- en inrichtingsprincipe van een 'ruimhartige compensatie' invulling op grotere afstand. Dat laat de noodzaak van een goede landschappelijke inpassing onverlet.

Uitbouwen van een MRA-dekkende recreatieve structuur

Aan de basis van de landschapsbeleving staat een uit te bouwen MRA-dekkende recreatieve structuur. Die begint idealiter bij de voordeur, loopt via groenzones in de stad naar stadsparken en via aantrekkelijke stad-landverbindingen naar het buitengebied. Cultuurhistorische structuren spelen hier een belangrijke rol in, zoals rivieren, waterlopen en dijken. Onderdelen zijn zowel landschapsparken[7] als goede routestructuren en spreiding van bestemmingen. Om te komen tot een MRA-dekkende recreatieve structuur van goede kwaliteit, die berekend is op de verwachte bevolkingsgroei en toename van de gebruiksdruk van de MRA, is een schaalsprong nodig in het recreatieve netwerk. Dat vraagt om een drievoudige aanpak:

1. *Versterking van de bestaande recreatieve structuur* (waar deze sleets is en/of schakels mist). Verantwoordelijkheden voor recreatieve voorzieningen die niet onder een recreatieschap vallen, zijn versnipperd over een groot aantal organisaties en een adequaat en helder financieel kader ontbreekt. Deze situatie leidt tot achterstanden in het beheer en ontbrekende schakels in het netwerk. Aanleg van nieuwe gebieden en verbindingen vermindert de recreatieve druk op kwetsbare natuurgebieden. De opgave is niet alleen om deze knelpunten in de huidige recreatieve structuur te verhelpen, maar ook om toe te werken naar een beter systeem om het beheer te bekostigen.
2. *Het doorontwikkelen van de bestaande recreatieve structuur.* Dit behelst onder meer de lopende ontwikkeling van landschapsparken (zoals PARK21 in Haarlemmermeer en de Noorder IJplas tussen Amsterdam en Zaandam), de doorontwikkeling van Spaarnwoude en de lopende ontwikkeling van gebieden rondom de natuurkernen van Nationale Parken Zuid-Kennemerland en Nieuw Land, die de natuur beleefbaar en toegankelijk moeten maken zonder de ecologische waarde van de natuurkernen zelf aan te tasten. Bij het doorontwikkelen vragen vooral stadsranden en groene verbindingen in de stad aandacht, zeker daar waar de recreatieve druk hoog is of waar sprake is van relatief veel bewoners met een kwetsbare gezondheid en waar kwalitatief groen schaars is en recreatief groen buiten de bebouwde kom slecht bereikbaar is. Onderdeel van het 'doorontwikkelen' is ook het op orde houden dan wel verbeteren van de bereikbaarheid. Sommige gebieden kennen een hoge recreatiedruk en het verkeer erheen zorgt op topdagen voor congestie. Om de bereikbaarheid per openbaar vervoer te verbeteren, wordt het concept van de 'buitenpoorten' doorontwikkeld. Dit zijn halteplaatsen die direct toegang bieden tot recreatie- en natuurgebieden. De eerste pilot is afgerond (Santpoort-Noord) en vier nieuwe potentiële buitenpoorten worden onderzocht (Bussum-Zuid, Wormerveer, Haarlem-Spaarnwoude en Castricum).
3. *Het anticiperen op de toekomstige groei en de recreatieve behoefte van de bewoners.* Hierin hebben de gebieden die hierboven zijn benoemd voor 'landschappelijke versterking' en 'landschappelijke verbindingen' een belangrijke rol. Hier liggen de beste kansen om de aantrekkelijkheid en capaciteit voor recreatief bezoek te vergroten, respectievelijk het recreatieve netwerk uit te breiden.

7 Onder een landschapspark verstaan we een deel van het natuur- of cultuurlandschap, gelegen direct binnen de stedelijke invloedssfeer, waar specifieke voorzieningen zijn getroffen voor openbare openluchtrecreatie en hoge recreatieve gebruiksdruk. Landschapsparken hebben een flinke maat en schaal, ze zijn groter dan parken in het stedelijk gebied en kleiner dan de oorspronkelijke landschappelijke eenheden. Door deze maat is er veel ruimte om recreatieve, productieve, cultuurhistorische en ecologische waarden te verenigen. Het zijn dan ook vaak rijk gevarieerde gebieden (denk aan het Twiske, het Amsterdamse Bos, de Tuinen van West, het Diemerbos en Spaarnwoude).

3.3 Systemen voor de toekomst

Keuzes voor de meerkernige ontwikkeling en het groenblauwe netwerk hangen nauw samen met de ontwikkeling van de belangrijkste 'systemen': die voor water, ecologie, mobiliteit en energie. Uit deze systemen volgen voorwaarden voor de ruimtelijke ontwikkeling en andersom zullen de systemen op sommige punten moeten worden aangepast aan ruimtelijke ontwikkelingen.

Eigen aan al deze vier MRA-systemen is dat ze deel uitmaken van nationale en internationale systemen. Keuzes voor de MRA kunnen niet los worden gezien van de (inter)nationale context. Dat maakt samenwerking tussen Rijk en regio tot een voorwaarde.

Watersysteem en klimaatadaptatie

Ontwikkelrichting 2050

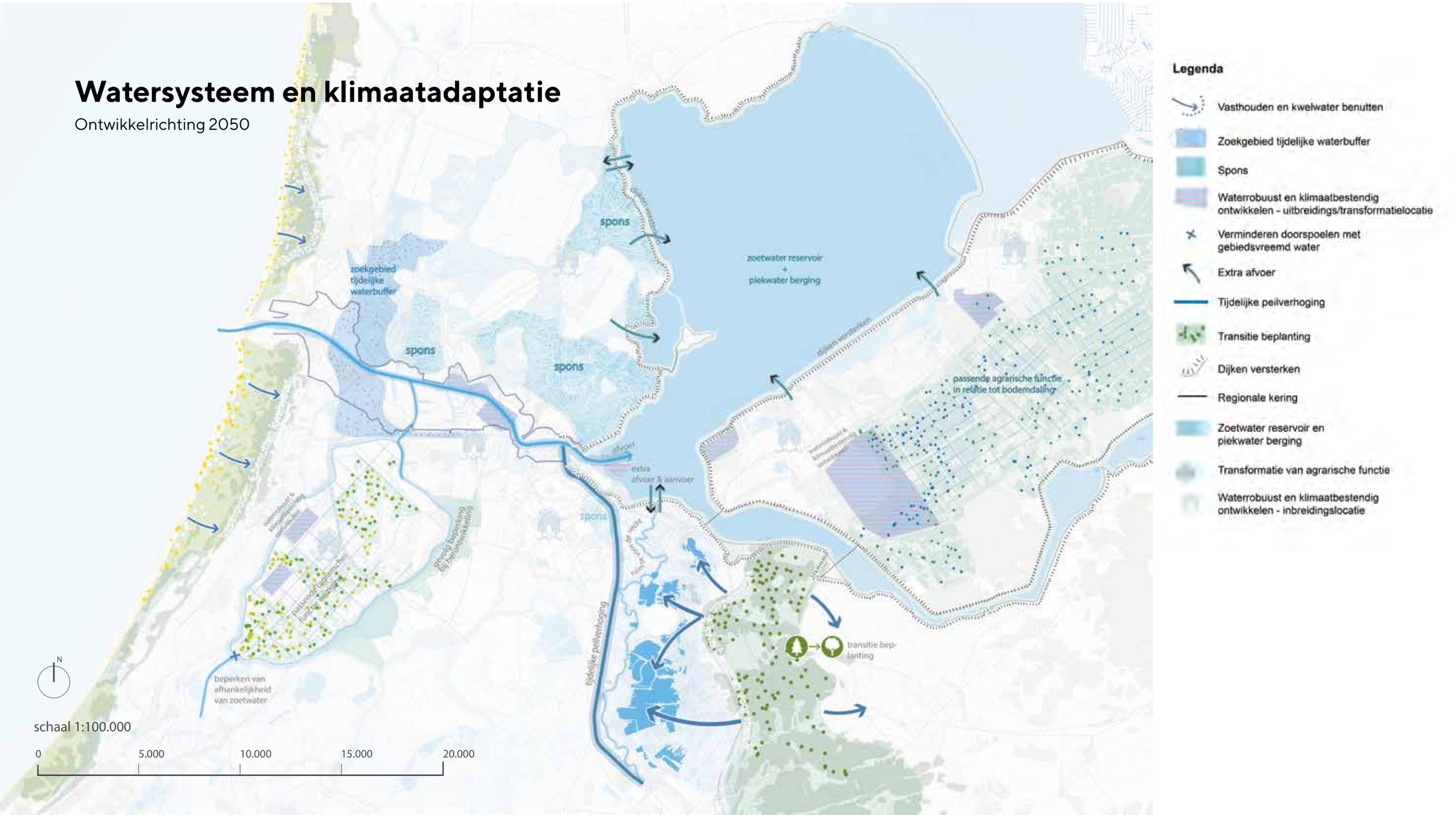

Watersysteem

Waterrobuuste ontwikkeling

Tot dusver slagen we er doorgaans in om het watersysteem met technische middelen aan te passen aan het bestaande of gewenste grondgebruik, verzekerd te blijven van voldoende zoetwater, én watersnood en substantiële wateroverlast te voorkomen. Maar de druk op het watersysteem loopt op. Klimaatverandering vraagt een klimaatadaptieve en waterrobuuste ruimtelijke inrichting. Naast de klimaatverandering zorgen ook ruimtelijk-economische ontwikkelingen voor toenemende druk op het watersysteem. Stedelijke en economische ontwikkeling hebben een toenemende vraag naar water tot gevolg, waar niet voor alle doeleinden zonder meer in voorzien kan worden. Het beïnvloedt ook de belasting van het watersysteem, bijvoorbeeld doordat extra verharding bij extreme buien leidt tot een grotere waterafvoer en doordat meer afvalstoffen in het watersysteem terecht komen. Dit vergroot de opgaves om wateroverlast, watertekort en verzilting tegen te gaan en om te werken aan een structureel betere waterkwaliteit. Ook de druk op waterkeringen neemt toe, door uitbreidingen van woningbouw en bedrijvigheid, door de klimaatverandering en door keuzes in waterbeschikbaarheid (bijvoorbeeld peilopzet).

Betere wisselwerking tussen ruimtegebruik en watersysteem

Het watersysteem zit aan zijn limiet. Er is meer ruimte nodig voor een natuurlijk waterbeheer, naast het technische watermanagement, op alle schaalniveaus – van de straat tot het nationale watersysteem. Dat vraagt om een betere wisselwerking tussen ruimtegebruik en watersysteem door:

1. De bekende drieslag in het waterbeleid van vasthouden, bergen en afvoeren strikter toe te passen. Waarbij meer dan in het verleden de grootste nadruk ligt op vasthouden, vasthouden en nog eens vasthouden, in groen, op alle schalen en in alle gebieden. Op daken en percelen, in straten en wijken, lokaal in sloten en polders, in het regionale watersysteem en aan en in het hoofdwatersysteem.
2. De beschikbaarheid van water sturender te laten zijn voor de situering van functies die afhankelijk zijn van veel water en kwetsbaar zijn in periodes van droogte, zoals bedrijven die veel koel- of proceswater gebruiken, maar ook agrarische bedrijvigheid en natuur. Dat vraagt ook om zo mogelijk technieken toe te passen die de afhankelijkheid van water inperken, zoals voor de koeling van datacenters. Zoetwater is niet onbeperkt beschikbaar. Bij ernstige tekorten wordt het beschikbare zoete oppervlaktewater verdeeld volgens de landelijke verdringingsreeks. Het gebruik van drinkwater is geen alternatief voor functies die deze waterkwaliteit niet per se nodig hebben. Water van drinkwaterkwaliteit is schaars en wordt alleen gebruikt als dat noodzakelijk is of als er geen alternatief voorhanden is.
3. Nieuwe ontwikkelingen zodanig vorm te geven dat de gevolgen van wateroverlast door regen, mogelijke overstromingen en zeespiegelstijging zoveel mogelijk beperkt blijven. Vitale en kwetsbare functies worden bij voorkeur niet op plekken ontwikkeld waar sprake

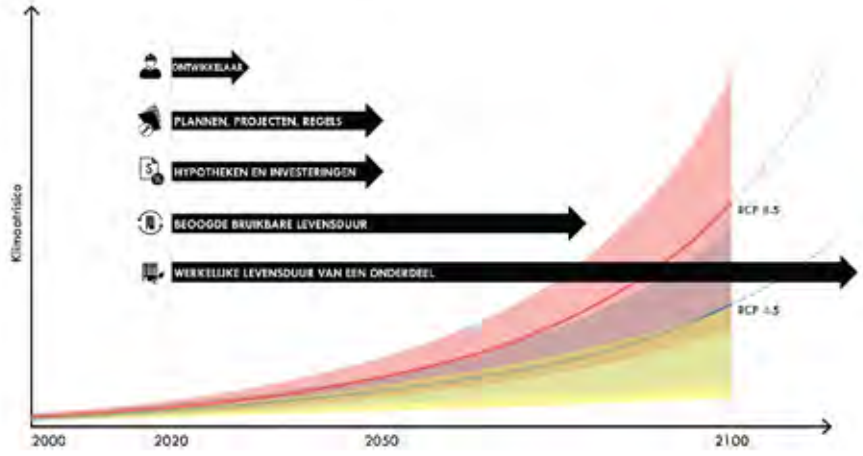

afbeelding 12 - Klimaatrisico, tijdshorizon en levensduur (uit Resilience by Design)

is van een hoog plaatselijk risico, ofwel worden voldoende robuust aangelegd. Bij ontwikkelingen in kwetsbare gebieden is voldoende aandacht voor calamiteitenbeheersing, bijvoorbeeld door rekening te houden met evacuatieroutes en bereikbare veilige plekken in de buurt. Bij nieuwbouw is dat relatief eenvoudig, in bestaande woon- en werkgebieden is dat uitdagender. Toch moeten ook die aangepakt worden. Een oplossing is om bestaand stedelijk gebied en nieuwe ontwikkelingen in samenhang aan te pakken.

Met name in landelijk gebied kunnen de effecten van klimaatverandering ook tot gevolg hebben dat het huidige grondgebruik niet meer houdbaar is, bijvoorbeeld in tijden van droogte. Dat kan aanpassing van het grondgebruik en/of functieverandering tot gevolg hebben.

De komende jaren werken we aan een integrale systeemuitwerking voor een robuuste en klimaatbestendige regio, die moet bijdragen aan een betere wisselwerking tussen het watersysteem en de ruimtelijke inrichting. In deze systeemuitwerking zal ook gekeken worden naar de effecten van de zeespiegelstijging en klimaatverandering op locatiekeuzes, naar hoe de verschillende toekomstscenario's (adaptatiepaden) in de ruimtelijke inrichting opengehouden kunnen worden, en naar de afweging welke gebruiksfuncties op lange termijn nog kunnen worden gefaciliteerd. Daarnaast geeft deze systeemuitwerking aan hoe en waar de ruimtelijke planning rekening moet houden met ruimte voor vasthouden, bergen en afvoeren van water.

Investeringen in het hoofdwatersysteem
De noodzaak van een klimaatadaptieve ontwikkeling werkt door in de voorwaarden voor meerkernige ontwikkeling en de stedelijke inrichting, en in de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk. Op een aantal punten is onderzoek nodig naar investeringen in het hoofdwatersysteem voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water.

Zo is onderzoek nodig naar de mogelijkheden om het huidige hoofdwatersysteem in te zetten voor het tijdelijk vasthouden van water, als mogelijk noodzakelijke aanvulling op het vasthouden van water in de bebouwde gebieden, polders en regionale watersystemen en het tijdelijk bergen van water in piekwaterbufferingsgebieden aan het hoofdwatersysteem (waarvoor zoekgebieden zijn geïdentificeerd in het Oer-IJ en het Vechtplassengebied). Daarnaast kan gedacht worden aan het benutten van de ruimte in het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal (via het incidenteel accepteren van hogere peilen bij een dreigende calamiteit), en een grotere functie van het Markermeer en IJmeer voor de piekwaterberging en als buffer voor waterbeschikbaarheid dan nu voorzien (ten behoeve van zoetwater- en drinkwatervoorziening, mogelijk ook voor Gooi en Vechtstreek). Dit vraagt om een grotere aan- en afvoercapaciteit richting het Markermeer, waarvoor de gemaalcapaciteit bij omgeving Muiden en Amsterdam-Rijnkanaal vergroot zou moeten worden. Bij deze actie moeten ook de ruimtelijke en economische consequenties, de doorwerking en effecten op de aangrenzende watersystemen en de infrastructuur (zoals doorvaarhoogten) in beeld worden gebracht. Ook moet onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheden voor een grotere en efficiënte aan- en afvoercapaciteit voor het watersysteem. Naast de aan- en afvoercapaciteit op het Markermeer gaat dat om de aan- en afvoercapaciteit van en naar de Lek en de mogelijkheden om meer water naar zee te kunnen afvoeren via de gemalen in IJmuiden en Katwijk. Dit wordt uitgewerkt in het programma 'Toekomstbestendig Watersysteem Amsterdam-Rijnkanaal/Noordzeekanaal' en het Deltaprogramma IJsselmeergebied.

Verzilting via het Noordzeekanaal

De waterkwaliteit van het Noordzeekanaal wordt beïnvloed door indringing van zout water via de zeesluizen. De toenemende droogte kan het zoutgehalte verder doen toenemen. Enige mate van verzilting is geen bezwaar en zelfs wenselijk voor natuurwaarden langs de oevers. Te veel verzilting is echter schadelijk voor de landbouw, de natuur en de industrie (die het water gebruikt als koel- en/of proceswater), en het bemoeilijkt de drinkwaterproductie. Om een teveel aan zoutwatertoevoer te voorkomen, wordt bij de zeesluizen een constructie gebouwd voor 'selectieve onttrekking', waardoor een deel van het zoute water weer terugstroomt naar zee. Verdere ontwikkeling van de haveneconomie kan leiden tot meer scheepvaartverkeer, en daardoor een grotere zoutindringing. Deze verzilting kan via de Oranjesluizen ook de waterkwaliteit van Markermeer-IJmeer beïnvloeden, zeker als een toename van de binnenvaart op die route tot meer schutbewegingen leidt. De omvang van dit effect is onbekend en moet worden onderzocht. Daaruit zal moeten blijken of het een potentieel knelpunt is en wat eraan gedaan kan worden, en of technische middelen zoals de selectieve onttrekking een afdoende oplossing vormen.

Verbetering van de waterkwaliteit
Een goede kwaliteit van het water is belangrijk voor de natuur, maar ook voor een leefbare en gezonde metropoolregio. Op dit moment worden de normen van de Kaderrichtlijn Water op veel plaatsen niet gehaald. Verontreiniging is onder meer afkomstig van medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen, bemesting, riooloverstorten, foutieve aansluitingen (riool op hemelwaterafvoer) en overmatige organische belasting door bladeren en groenafval. Zeker in stedelijk gebied spelen deze laatste factoren een belangrijke rol. Daarnaast wordt de waterkwaliteit ook bepaald door de inrichting van wateren. Verstedelijking en klimaatverandering (met bijbehorende droogte en verzilting) kunnen leiden tot een verdere vermindering van de waterkwaliteit. Om dat te voorkomen en juist tot een verbetering te komen, is de landelijke voorkeursvolgorde 'schoonhouden, scheiden, zuiveren' van belang.

De waterkwaliteit hoeft niet overal hetzelfde te zijn. Van belang is dat er in het watersysteem een ordening ontstaat van schoon naar minder schoon water en van zilt naar zoet water, en dat deze ordening is afgestemd met het bestaande en verwachte ruimtegebruik. De behoefte aan zoet water neemt bijvoorbeeld af als het grondgebruik in verziltende gebieden op die verzilting wordt afgestemd. Zo'n oplossing zou van agrariërs vragen om na te denken over andere teelten of om een ander grondgebruik. De inrichting van de stad kan bijdragen aan de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater door plekken met een hoge gebruiksdruk in en naast het water (denk aan steigers, vaarroutes, drijvende objecten) af te wisselen met rustige natuurvriendelijke plekken in en op het water. Maar ook het bouwrijp maken zonder drainage op klei- en veengronden bevordert de waterkwaliteit.

afbeelding 13
Het watersysteem en grondgebruik balans

Ecologisch systeem

Ontwikkelrichting 2050

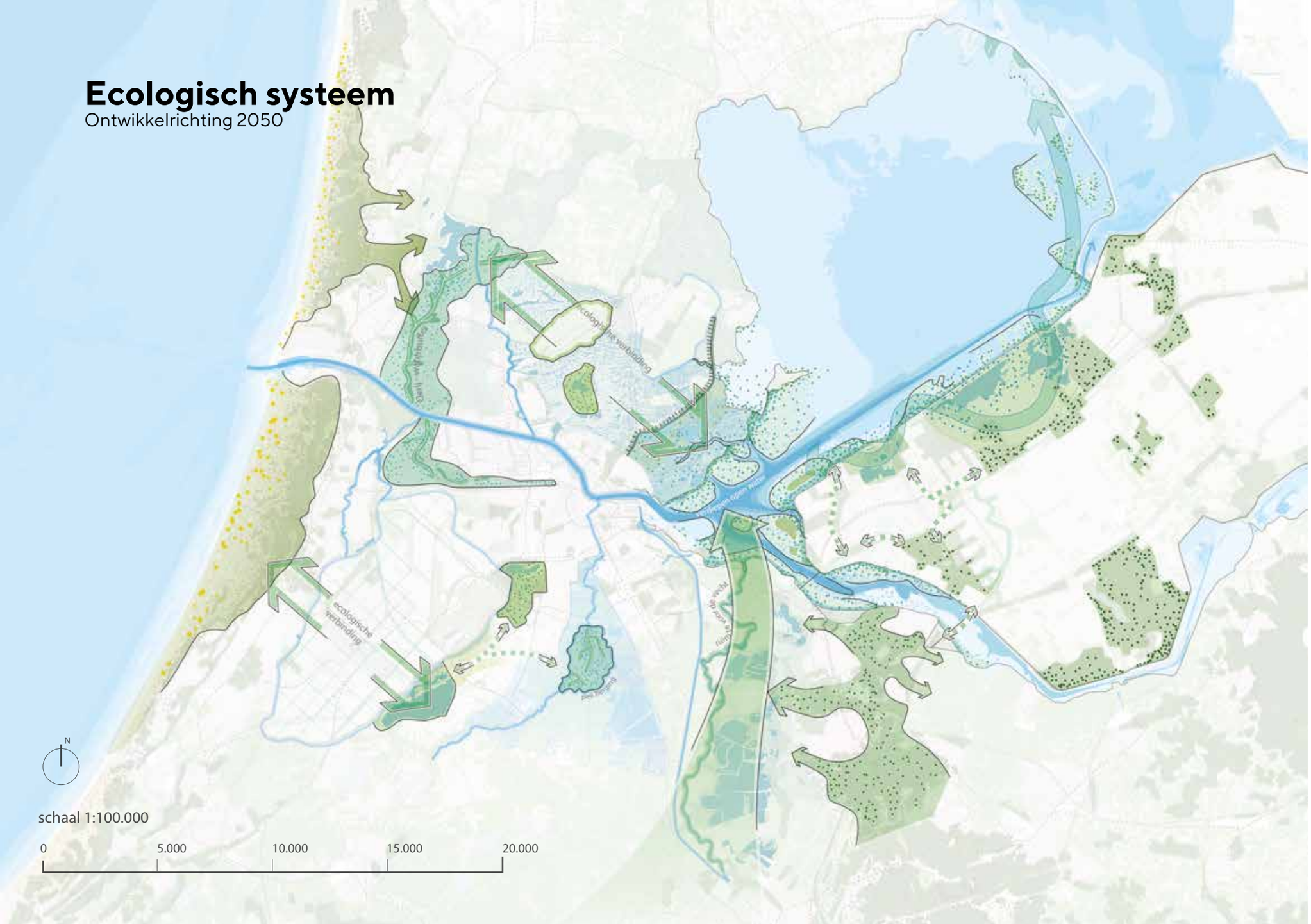

Legenda

- Ecologische verbinding
- Waterbuffer
- Kustzone IJmeer
- Verdiepen open water
- Dijk versterken
- Ecologische verbindingen

Ecologisch systeem

Een toekomstbestendig ecologisch systeem draagt in de eerste plaats bij aan onze ambitie om de biodiversiteit te vergroten, maar er zijn meer redenen om te investeren in de natuur. Een vitale natuur draagt bij aan een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving, zowel binnen de stad als daarbuiten. De versterking van het groenblauwe netwerk, met zijn functies voor bijvoorbeeld recreatie, erfgoed, schone lucht, waterwinning voor de drinkwaterproductie, waterbuffering en verkoeling is mede afhankelijk van de natuurkwaliteit.

Tot 2027 werken we aan de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (het netwerk van onderling verbonden natuurgebieden, waaronder de Natura 2000-gebieden). Dat legt de basis voor zo'n robuust en veerkrachtig systeem. Tegelijk werken we op de korte en lange termijn aan een 'natuurinclusieve ontwikkeling', met versterkte aandacht voor de biodiversiteit in de nabije omgeving, dus niet alleen in natuurgebieden.

Natuurnetwerk Nederland

De komende jaren zijn nog veel inspanningen nodig om het Natuurnetwerk Nederland af te ronden, en ook daarna vraagt dit netwerk inspanningen voor beheer en verbetering. Zo gaat de agenda voor het 'Toekomstbestendig Ecologisch Systeem' in en om Markermeer en IJmeer veel verder dan 2027. De ambitie met het Nationaal Park Nieuw Land (bestaande uit Markermeer, Trintelzand, Marker Wadden, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen) is om dit systeem robuust en veerkrachtig te maken, zodanig dat het bestand is tegen de jaarlijkse schommelingen die inherent zijn aan elk ecosysteem. Ook in perioden van schaarste, door welke oorzaak dan ook, kan Nieuw Land omvangrijke populaties trekvogels ontvangen – een belangrijke maatstaf voor dit deel van de MRA-natuur. Ook elders in de regio moeten nog verbindingen worden aangelegd of zijn ze kwetsbaar, bijvoorbeeld op plekken waar ze grote infrastructuur kruisen.

De verdrogingsproblematiek en de stikstofcrisis tonen indringend aan dat de robuustheid en veerkracht van het Natuurnetwerk Nederland sterk wordt beïnvloed door het ruimtegebruik buiten het Natuurnetwerk zelf. Een robuust 'groengehalte', reductie van emissies en een klimaatbestendige waterhuishouding buiten de natuurgebieden zijn ook van belang voor de kwaliteit van het Natuurnetwerk Nederland. Natuur kan een zuiverende werking hebben op lucht en water, maar lijdt ook onder lucht- en waterverontreiniging. Die invloed kan vooral consequenties hebben als een grote bron van emissies zich nabij een bestaand of gewenst natuurgebied bevindt. De kwaliteit van grond- en oppervlaktewater en de waterpeilen hebben eveneens invloed. De normen van de Kaderrichtlijn Water, onder meer afgestemd op een vitale natuur, worden nog lang niet overal gehaald.

Het verbeteren van de ecologische kwaliteit buiten het Natuurnetwerk Nederland (inclusief de Natura 2000-gebieden), maar wel ten behoeve van dat Natuurnetwerk, is onderdeel van het nationale Programma Natuur dat het Rijk en de provincies uitwerken.

Groene zones: ecologische verbindingen

Natuurverbindingen kunnen verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de ecologische functie. Binnen het in 2027 af te ronden Natuurnetwerk Nederland zijn ecologische verbindingen aangewezen met een heldere functie binnen dat netwerk. Na 2027 worden nieuwe 'groene zones' op regionale schaal voor de natuur geïntegreerd in de landschappelijke verbindingen (paragraaf 3.2), en is menging met andere functies (zoals landbouw, waterbuffering, klimaatadaptatie, gezondheid en recreatie) een uitgangspunt. De landbouw kan hier, gezien haar grote aanwezigheid in en impact op de omgeving, een belangrijke rol in spelen door kringlopen te sluiten en om te schakelen naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Voorwaarde is dat voldoende landbouwgrond behouden blijft voor de landbouw, zoals toegelicht wordt in hoofdstuk 3.2. Natuurontwikkeling is ook een krachtig middel om de landschapsbeleving te vergroten en daarmee de recreatieve kwaliteit te versterken. Verbindingen lopen over land en over water en vaak ook langs oevers en dijken.

De volgende groene zones/ecologische verbindingen op regionale schaal zijn in beeld:

- Tussen de duinen en het Groene Hart (via PARK21 in Haarlemmermeer, de Westeinderplassen en de Amstelscheg)
- Tussen Spaarnwoude en de Zaanstreek (in combinatie met het zoekgebied voor tijdelijke waterbuffering, via het gebied van het Oer-IJ)
- Tussen de Zaanstreek en IJmeer (via Waterland)
- De Oostvaardersoevers als schakel tussen de Oostvaardersplassen/Lepelaarplassen, IJmeer/Markermeer en Kustzone Lelystad (de kustontwikkeling aan het Markermeer is onderdeel van het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem rond Markermeer en IJmeer, en maakt deel uit van de Natte As tussen de Noord-Hollandse laagveengebieden, het Markermeer en randmeren, en de laagveengebieden in Overijssel)
- Groenblauwe dooradering van het landbouwgebied van Flevoland en Noord-Holland

- De verbinding van de natte en droge natuurgebieden in Gooi en Vechtstreek met de natte natuur van Waterland en de natte natuur en bosgebieden van Flevoland

Natuurinclusieve ontwikkeling
Een logische natuurlijke structuur biedt de beste basis om te komen tot een robuust natuurlijk systeem waarvan zowel het waterbeheer als de biodiversiteit profiteren, en waar een positief effect van uitgaat op de gezondheid en leefbaarheid in de metropoolregio. Het groenblauwe raamwerk van de MRA, de aaneengesloten landschapsstructuur, is het frame waarbinnen de andere ontwikkelingen plaats kunnen vinden. De te versterken landschappen en landschappelijke verbindingen buiten het Natuurnetwerk Nederland die hier onderdeel van zijn, hebben een belangrijke rol in een het vergroten van de biodiversiteit.

Maar ook daarbuiten is een natuurinclusieve ontwikkeling gewenst, gericht op een vitaal platteland en een vergroende bebouwde omgeving waarin biodiversiteit als vanzelf verweven is. Een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting werkt door in de verstedelijking, infrastructuur, industrie en de energietransitie, dus in de gehele samenleving. In het nationale Programma Natuur wordt hiervoor het begrip 'basiskwaliteit natuur' gehanteerd. De Basiskwaliteit Natuur is een instrument om biodiversiteit buiten natuurgebieden te versterken.

Ook in de eigen woonomgeving moeten inwoners van de regio meer dan nu in aanraking kunnen komen met de natuur. De ambitie van een natuurinclusieve ontwikkeling heeft ook betrekking op stedelijk gebied. Groen in de stad is een belangrijk thema in de 'Agenda Natuurinclusief', onderdeel van het Programma Natuur. Het dient vele doelen; naast ecologie met name klimaatadaptatie, waterbuffering, verkoeling, educatie en voedselvoorziening. Groen is essentieel voor een gezonde en leefbare omgeving die gezondheidsachterstanden en -problemen helpt tegengaan. De opgave om de biodiversiteit in de stad te vergroten (bijvoorbeeld via groenstructuren in de stad, natuurinclusief bouwen en het stimuleren van inwoners en bedrijven om tuinen, balkons en daken te vergroenen) draagt bij aan een robuust en veerkrachtig ecologisch systeem.

afbeelding 14
Natuurverbinding in Zuid Kennemerland

Mobiliteitssysteem

Ontwikkelrichting 2050

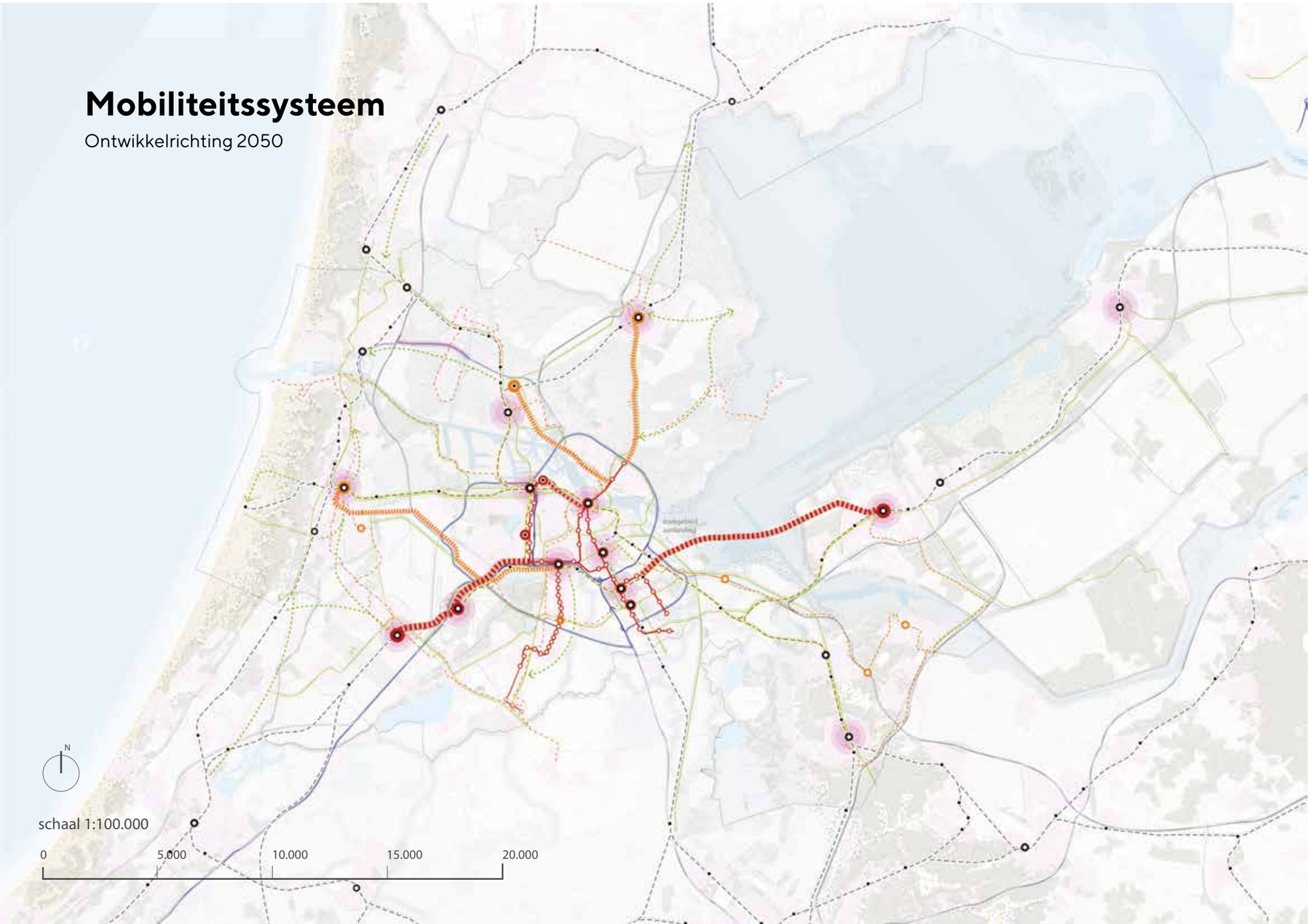

Legenda

- Bestaande snelwegen
- Bestaande wegen
- Bestaande spoorwegen
- Ontvlechting regionaal spoor
- Bestaande HOV metrolijnen
- Bestaande snelle fietsnetwerk

Onderzoek naar re-design wegen

- onderzoek naar aansluiten A8/A9
- ringen draaiende houden
- HUB (mobiliteitstransitie)
- HOV station
- Metrostation
- Sprinter stations
- Intercity stations

- Verbeteren HOV lijnen
- Potentiele nieuwe HOV metrolijnen
- Nieuwe fietsverbinding

*Het kaartbeeld ten aanzien van hubs en regionaal fietsnetwerk kan nog veranderen o.b.v. het multimodaal toekomstbeeld

Mobiliteitssysteem

Om de groei van de bevolking en de economie op te kunnen vangen is in de hele Metropoolregio Amsterdam een volgende stap nodig in de ontwikkeling naar slim, duurzaam en ruimte-efficiënt vervoer. Door de snelle verstedelijking fungeert de MRA meer en meer als één stedelijk systeem. Dit vraagt om een daarmee nauw samenhangend en multimodaal vervoersysteem voor personen en goederen én om een versneld ander en meer duurzaam reisgedrag van bezoekers, bestaande en nieuwe bewoners. Er is een mobiliteitstransitie nodig in de MRA om de bereikbaarheid van en naar de MRA en de leefkwaliteit in de steden te borgen. Dit doen we met een mix van gedragsverandering, investeren in de netwerken voor fiets, openbaar vervoer en weg en slim verstedelijken.

Als er niets wordt gedaan aan extra verdichting met gemengde woon-werkmilieus en bijbehorende mobiliteitstransitie wordt het fors drukker in het OV en op de weg met 70% meer OV-ritten en 50% meer autoverplaatsingen in 2040. Uitgaande van een verstedelijkingstempo van +175.000 woningen tot 2030, is circa 75% van deze groei al in 2030 een feit. Ondanks de geplande investeringen de komende 10 jaar lopen al in 2030 de netwerken vol, en raken op veel plekken en voor alle modaliteiten de netwerken verzadigd. Op MRA-niveau verslechtert dan de bereikbaarheid van banen en economische centra en zorgt de groeiende ruimteclaim vanuit (auto)mobiliteit voor verminderde leefbaarheid. Als het gaat om de duurzaamheidsdoelen, dan worden deze met louter elektrificatie van het wagenpark bij lange na niet gehaald. Ook kan voor met name lager opgeleiden de vervoersarmoede toenemen.

Met een samenhangende aanpak van de verstedelijking en het mobiliteitssysteem dragen we naast aan bereikbaarheid en leefkwaliteit ook bij aan doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, gezondheid en inclusiviteit. Daarvoor is een mix van maatregelen noodzakelijk die elkaar versterken. Cruciaal is het afremmen en spreiden van de mobiliteitsgroei, het versneld doorzetten van de (ingezette) mobiliteitstransitie en het nauw afstemmen van verstedelijking op nabijheid en bereikbaarheidskwaliteit. Dit laatste geven we invulling met de meerkernige ontwikkeling en het realiseren van gemengde woon-werkmilieus met het accent op binnenstedelijke ontwikkelingslocaties, vooral op en rond belangrijke ov-locaties.

Om meer inzicht in het complexe functioneren van het vervoersysteem in de MRA te krijgen is een Multimodaal Toekomstbeeld 2040 MRA (MTB 2040) in ontwikkeling als verdiepingsslag op de Netwerkstrategie MRA. Dit MTB 2040 geeft richting aan de keuzes die op netwerkniveau moeten worden gemaakt om de groei van alle modaliteiten en de verstedelijking tot 2040 in de MRA zo goed mogelijk op te kunnen vangen met behoud of verbetering van de leefkwaliteit in de regio. Daarvoor worden onder andere het Landelijk OV Toekomstbeeld en Regionaal OV Toekomstbeeld als basis gebruikt. In de vervolgstap van het MTB zal bezien worden welke investeringen, aanscherpingen in beleidskeuzes en aanscherpingen op het verstedelijkingsconcept (woonmilieus en vestigingsklimaat) nodig zijn. Die worden vervolgens weer ingebracht in het vervolgtraject van de Verstedelijkingsstrategie.

Afremmen en spreiden van de mobiliteitsgroei
Om de verkeersdruk op het regionale en nationale mobiliteitssysteem zoveel mogelijk te beperken zetten we allereerst in op het afremmen en spreiden van de mobiliteitsgroei. Dit doen we door ervoor te zorgen dat veel nieuwe (betaalbare) woningen, werkplekken en voorzieningen in (hoog)stedelijke woonmilieus goed bereikbaar zijn per openbaar vervoer en fiets en dat deze zich op loop- en fietsafstand bevinden van een groot aantal bestaande woningen, werkplekken en voorzieningen als winkels, scholen en gezondheidscentra. Hiermee wordt de behoefte aan automobiliteit verminderd. Ook draagt dit bij aan een leefbare, veilige, gezonde openbare ruimte, door het aandeel van de auto in de openbare ruimte minder te laten zijn ten opzichte van groen en verblijfsruimte. Daarnaast blijft er in delen van de MRA en ook elders behoefte bestaan aan andere minder gemengde en verdichte woonmilieus. Deze zijn niet altijd even goed aangesloten op het regionale en landelijke OV-systeem. De auto houdt in deze gebieden een rol van betekenis. Wel kunnen we bevorderen dat de rit per auto deel wordt van een ketenverplaatsing, met overstappen op de fiets of openbaar vervoer, en dat het aandeel deelauto's toeneemt.

Eén samenhangend, multimodaal systeem
Verdichting en mobiliteitstransitie dragen bij aan minder en/of kortere verplaatsingen. Ze geven lucht aan het mobiliteitssysteem en verbeteren de bereikbaarheid en leefkwaliteit van economische centra en woningbouwlocaties. We kunnen daar echter niet alle (voorspelbare) knelpunten direct mee oplossen. Naast een krachtige inzet op gedragsbeïnvloeding zijn flinke investeringen nodig in alle netwerken en bijbehorende knopen.

Het mobiliteitssysteem functioneert als één samenhangend systeem van verschillende modaliteiten voor personen- en goederenvervoer: spoor en openbaar vervoer, weg, waterweg, fiets en lopen. Het MTB 2040 is nog in ontwikkeling, maar duidelijk is al wel dat in alle onderdelen/facetten van dit mobiliteitssysteem maatregelen nodig zijn.

Multimodale en integrale aanpak noodzakelijk
Om doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en leefkwaliteit te halen en het functioneren van de netwerken te verbeteren, is een mix van maatregelen noodzakelijk.

- Gedragsmaatregelen/beleid
  De groei van het autoverkeer wordt getemperd door het versterken en uitbouwen van de inzet van integrale gedragsmaatregelen zoals financiële prikkels, autoluwe steden, multimodale gebiedsontwikkeling, onderwijs- en werkgeversaanpak. Dit leidt tot meer ruimte in de steden voor verblijven, lopen en fietsen, én betere bereikbaarheid van onder meer de economische centra.

- Investeren in de netwerken
  Ondanks de positieve effecten van gedragsmaatregelen zijn stevige investeringen onontkoombaar. Het gaat om investeringen in de stedelijke, regionale en nationale netwerken van fiets, openbaar vervoer, auto en hubs ten behoeve van de verbetering van de bereikbaarheid, inclusiviteit, leefkwaliteit, gezondheid en duurzaamheid.

Investeren in het **fietsnetwerk** en -gebruik is cruciaal omdat de (e-)fiets de meest ruimte-efficiënte, gezonde en duurzame vorm van regionale mobiliteit is. Extra inzet op de fiets draagt sterk bij aan het behalen van doelen van leefbaarheid en duurzaamheid. De fiets leent zich naast voor de volledige verplaatsing ook uitstekend voor de 'first & last mile' in de keten van verplaatsingen met openbaar vervoer of auto. Daarnaast zijn kwalitatief goede loop- en fietsroutes naar ov-knopen in de steden en het bieden van voldoende veilige stallingscapaciteit van belang.
De E-bike en speed pedelec bieden een hoogwaardig alternatief voor verplaatsingen tot 20 kilometer en leiden tot een toenemend fietsgebruik op stedelijke en regionale fietsroutes. Investeren in het regionale en stedelijke fietsnetwerk is daarmee een belangrijke stap. Dat doen we onder meer door de ontwikkeling van doorfietsroutes. Dat zijn veilige, comfortabele en snelle fietsroutes, met weinig stops en in een aantrekkelijke omgeving.

De verstedelijking en inzet op mobiliteitstransitie leiden tot extra druk op het **openbaar vervoer**. Een stapsgewijze schaalsprong van het regionale openbaar vervoer (metro, HOV) speelt ruimte vrij op het (inter) nationale spoornetwerk en versterkt de (inter)nationale concurrentiepositie en de agglomeratiekracht van de MRA, en de ontsluiting van bestaande steden en nieuwe stedelijke ontwikkelgebieden. De beste manier om meer capaciteit te creëren in het openbaar vervoer en de betrouwbaarheid te verbeteren, is het zoveel mogelijk ontvlechten van lokale/regionale netwerken en het (inter) nationale netwerk. Het gaat hier om investeringen in het regionale metronetwerk vanuit cruciale netwerk-ingrepen of gekoppeld aan grootschalige woningbouwlocaties (doortrekken van de Noord/Zuidlijn tussen Amsterdam-Zuid en Hoofddorp, het sluiten van de Amsterdamse metroring tussen Isolatorweg en Amsterdam Centraal en aanleg van de IJmeerverbinding). Daarnaast gaat het om het uitbreiden en versterken van snel, frequent en filevrij busverkeer en mogelijk tram/lightrail (vooral HOV Haarlem-Schiphol-Amsterdam Zuid en HOV ZaanIJ). Op het hoofdrailnet gaat het om het ontvlechten van het regionale spoor (Intercity of Sprinter) en meer capaciteitsruimte op het nationale spoor.

De overstapcapaciteit van de hoofdknopen bereikt zijn grens. Het spreiden van het aantal overstappen door een betere benutting van kleinere ov-knopen zoals in de regio Haarlem-IJmond en middelgrote ov-knopen in Amsterdam (bijv. Muiderpoort en Lelylaan) sluit beter aan bij de mobiliteits- en verstedelijkingsdoelen.

In het onderliggende ov-systeem blijft de fijnmazigheid, betaalbaarheid en beschikbaarheid in de tijd van groot belang om vervoersongelijkheid onder specifieke doelgroepen tegen te gaan en de nabijheid en bereisbaarheid van voorzieningen en werklocaties (24 uurseconomie) te vergroten.

Investeringen in fiets en openbaar vervoer zijn – ook in combinatie met gedragsmaatregelen – onvoldoende om in het **autonetwerk** de doorstroming op de ringwegen rond Amsterdam te borgen. Het blijft van belang dat we ook in de toekomst het autoverkeer op de ringwegen kunnen blijven sturen en verdelen over het netwerk. Hierbij zou gedacht kunnen worden aan maatregelen die het huidig areaal/asfalt slim en vraagafhankelijk maximaal benutten, bijvoorbeeld met dynamische snelheden en flexibele (doelgroep)stroken. Het is niet opportuun om een keuze te maken tussen de grote ring (A5, A9, A10 Noord en Oost) en de kleine ring (A10). Beide verdeelringen zijn ook nodig bij de afwikkeling van incidenten en de robuustheid van het systeem. Afhankelijk van het oplossend vermogen van maatregelen die de vraag reduceren, zijn grootschaligere investeringen

in het wegennet nodig. Deze investeringen dienen bij te dragen aan de doorstroming op de ringwegen. Op de A10-noord en de A9 Raasdorp – Holendrecht liggen opgaves, alsmede op enkele knooppunten zoals Watergraafsmeer en Holendrecht.

Naast deze hoofdkeuzes zijn er voor weg en openbaar vervoer ook opgaven op vrijwel alle corridors naar en van Amsterdam en op de verbinding Flevoland-Utrecht.

Regionale en stedelijke bereikbaarheid
Onderdeel van het multimodale netwerk zijn ringen van regionale hubs langs de corridors richting Amsterdam om autoverkeer naar de hoofdwegen vroegtijdig af te vangen en om over te stappen op (e-)fiets en HOV. Een succesvolle hubs-strategie is afhankelijk van flankerend beleid en de mobiliteitstransitie in het hele netwerk.

Autoluwe binnensteden en kernen, met minder ruimte voor (vooral privé auto)mobiliteit, vergroten de aantrekkelijkheid en leefkwaliteit in steden en dorpen. Het vergroten van verblijfsgebieden (30 km/u) in het onderliggende stedelijke netwerk (50 km/u) verbetert de verkeersveiligheid en draagt bij aan de afname van milieu- en gezondheidsrisico's. Om dit te bereiken moet geïnvesteerd worden in de openbare ruimte en de stedelijke fiets- en ov-netwerken.

Voorkom vervoersongelijkheid
Voor praktisch en middelbaar opgeleiden verdient de bereisbaarheid en betaalbaarheid blijvende aandacht. Binnen stedelijke centrumgebieden zijn werk en voorzieningen goed bereikbaar omdat openbaar vervoer en fiets concurrerend zijn in woon-werkverplaatsingen met de auto. Buiten die stedelijke centrumgebieden zijn openbaar vervoer en fiets minder concurrerend met de auto in tijd en prijs. Ook vanuit het oogpunt van vervoersarmoede is de opgave om de betaalbaarheid en kwaliteit van openbaar vervoer, de kwaliteit van fietsvoorzieningen en spreiding van werkgelegenheid in de regio te versterken en zo vervoersongelijkheid tegen te gaan. Dit draagt bij aan de bereikbaarheid van banen voor het schaarser wordend personeel in de cruciale beroepen (onderwijs, zorg en veiligheid) en de concurrentiepositie van bedrijven in de MRA.

Goederenvervoer
Nauw verbonden aan het mobiliteitssysteem voor personen zijn de logistieke stromen. Op (inter)nationale relaties stimuleren we een efficiënte bundeling van goederenstromen door slim gebruik te maken van het wegennet, spoornetwerk en de vaarwegen. Over het spoor zetten we stevig in op het stapsgewijs ontvlechten van personen- en goederenvervoer in een toekomstbestendig en efficiënt Basisnet. Het gaat om twee samenhangende opgaven uit het Toekomstbeeld OV: een voor het hele spoorsysteem cruciale ontvlechting van de 'dedicated' Goederenroute Noordoost Europa en vanuit de haven is een directe toegang gewenst naar de Aziëhaven in het Noordzeekanaalgebied.
Zo wordt ruimte vrijgespeeld op het (inter)nationale spoornetwerk en ontstaan betere ruimtelijke condities voor verstedelijking (ruimte, veiligheid, milieuwinst).
De omvang van stadslogistiek groeit door toenemende online-aankopen, verdichting en bouwlogistiek. We willen deze stapsgewijs duurzamer, slimmer en (waar nodig) compacter en lichter organiseren, bijvoorbeeld met hubs voor goederenvervoer of bouwlogistiek, vervoer over water en ruimte voor technologische ontwikkelingen zoals cargoloop en laadinfrastructuur.

Verstedelijking en mobiliteit lopen samen op
Gezien de omvang van de verstedelijking en het effect hiervan op het mobiliteitssysteem, zetten we in op een integrale ontwikkeling van de ontwikkeling van nieuwe woon- en werklocaties en het mobiliteitssysteem, zowel in de tijd als qua functiemenging. Door integrale besluitvorming over de investeringskeuzes voorkomen we zo veel mogelijk dat de bereikbaarheid en de leefkwaliteit in de regio eerst afneemt voordat er weer verbetering mogelijk is.

Energiesysteem

Basispad en no regret maatregelen tot 2050

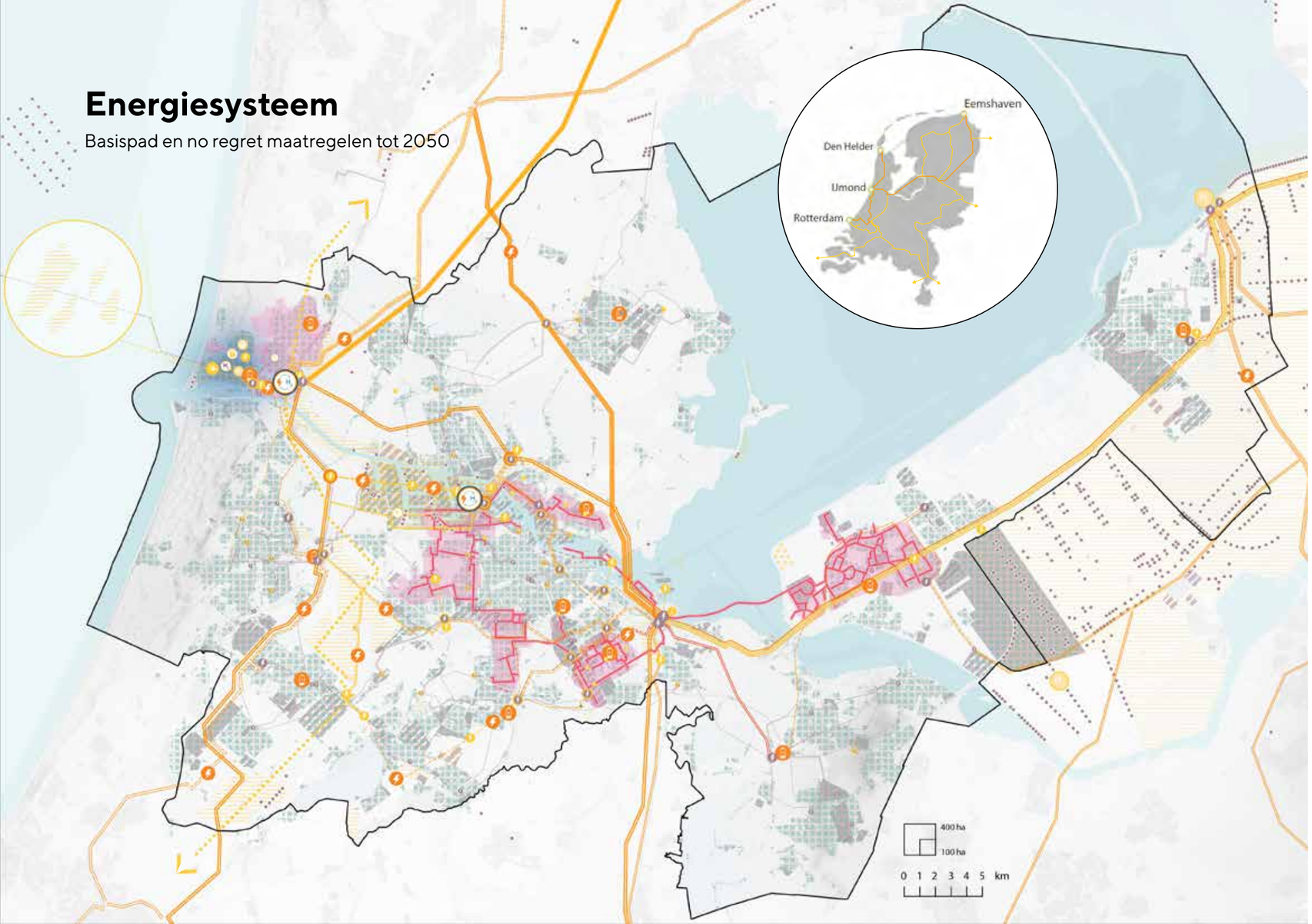

Legenda

No-regret maatregelen 2030 - 2050

- Versterken van elektriciteitsnetwerk
- Uitbreiden en bijbouwen van onderstations (locatie indicatief)
- Het plaatsen van lokale (wijk) opslag voor elektriciteit (locatie indicatief)
- Energiehubs: Strategische locaties waar verschillende soorten energie-infrastructuur elkaar ontmoeten.
- Ruimte reserveren in NZKG voor aanlanding / import, opslag en conversie van energie
- Het maken van integrale uitvoeringsplannen, zowel ondergronds als bovengronds
- Uitbreiden van warmtenet in stedelijk gebied tussen IJmond en Almere

Basispad 2030

- Eén extra aanlanding wind op zee
- Waterstof productie (uit restgassen of electrolyse)
- Waterstof verwerking (tot synthetische brandstoffen)
- HyWay 27 (Nationale waterstofbackbone)
- Regional Integrated Backbone NZKG
- Lagedruk waterstofnetwerk (H2aven, locatie indicatief)
- Carbon Capture (afvang)
- CO_2 Verwerking (biokerosine en glastuinbouw)
- CO2-infrastructuursysteem (Athos)
- Stoomnetwerk
- E-Boiler (150MW)
- Tijdelijke windturbine (Almere Pampus)
- Zoekgebieden RES en wind op zee
- Verhogen capaciteit 380 kV / (ondergronds) 150 kV
- Nieuw netwerk 380 kV / (ondergronds) 150 kV
- Uitbreiden onderstation
- Nieuw onderstation

Overige

- Huidige windturbine
- Huidig Hoogspannings onderstation
- Huidig Middenspanning onderstation
- Huidig 380 kV netwerk
- Huidig 150 kV bovengronds netwerk
- Huidig 150 kV ondergronds netwerk
- Huidig middenspanningsnetwerk
- Plancapaciteit wonen
- Plancapaciteit industrieterreinen en kantoren
- Aanpak infrastructuur

Energiesysteem

We werken toe naar een geïntegreerd, hybride energiesysteem. Dat is een systeem dat gebruik maakt van verschillende duurzame bronnen, dat kleinschalige energiewinning tot op buurtniveau integreert met grootschalige energieprojecten zoals aanlanding of elektrificatie en daarbij een stabiele energievoorziening en gezonde leefomgeving waarborgt. Deze aanpassingen zijn nodig om onze energievoorziening betrouwbaar te houden en om functies zoals vervoer en industrie in staat te stellen om de uitstoot terug te dringen.

De komende jaren moet de ombouw naar dit geïntegreerde, hybride systeem van de toekomst vorm krijgen, in samenwerking met alle betrokken partijen en in samenhang met keuzes die voor het nationale schaalniveau worden gemaakt. Dat zijn bijvoorbeeld keuzes over de capaciteit van de aanlandingspunten voor windenergie afkomstig van de Noordzee, of over de inzet op waterstof en warmte als energiemodaliteiten. De ombouw van het energiesysteem als geheel krijgt op lange termijn gestalte.

Aan de keuzes voor het energiesysteem op lange termijn zijn ruimtelijke consequenties verbonden, niet alleen vanwege het ruimtebeslag van de energie-infrastructuur zelf, maar ook omdat het energiesysteem in toenemende mate sturend wordt in de keuze en inrichting van stedelijke en economische ontwikkelingslocaties. De huidige praktijk waarin het energiesysteem volgend is op ruimtelijke ontwikkelingen, is op de lange termijn niet vol te houden. Met de keuzes voor de verstedelijking in de MRA willen we daar, voor zover mogelijk, op anticiperen.

Voor de ontwikkeling van het energiesysteem op lange termijn gelden de volgende ontwikkelingsprincipes:

- De capaciteit van de energie-infrastructuur (opwekking, transport, conversie, opslag) wordt meegewogen in de keuze en inrichting van stedelijke ontwikkelingslocaties. Daarbij wordt rekening gehouden met de verwachte omslag naar een 'geïntegreerd hybride energiesysteem' dat meerdere duurzame energiebronnen en -modaliteiten (elektriciteit, waterstof, warmte en CO2) benut en vraag en aanbod ook op wijk- en buurtniveau koppelt.
- Met name grote energieverbruikers worden gesitueerd in de buurt van locaties waar duurzame energie gewonnen wordt en nabij de hoofdverbindingen in het energienet tussen het MRA-gebied en de rest van Nederland (voor elektriciteit en mogelijk ook voor waterstof, als de huidige aardgasleidingen deels worden omgevormd tot waterstofleiding).
- Op plekken en in gebieden die een rol spelen in het toekomstige energiesysteem of daarvoor (na integrale afweging) in aanmerking komen, kunnen strategische ruimtereserveringen worden gemaakt. De aanwezige milieuruimte blijft daar in stand en wordt, indien nodig en acceptabel, uitgebreid. Bij eventuele uitbreiding moet het belang van een gezonde leefomgeving integraal onderdeel van de afweging zijn.

Daarnaast hangt de in ontwikkeling zijnde datacenterstrategie (hoofdstuk 2) nauw samen met de ontwikkeling van het energiesysteem, vanwege de grote vraag naar energie die van datacenters uitgaat.

Basispad 2030

De energietransitie volstrekt zich in een hoog tempo en dat gaat gepaard met de nodige onzekerheden. Omdat het doorgaans om grote projecten met een lange doorlooptijd gaat, kunnen we voor de periode tot 2030 al wel met redelijke zekerheid stellen wat er zal gaan gebeuren. Die projecten zijn nu immers al in voorbereiding en als ze dat niet zijn, is de kans op realisatie voor 2030 heel klein. We noemen dat het basispad. Hierin zien we projecten terug die zijn opgenomen in stukken zoals de Regionale Energiestrategieën (RES), investeringsplannen van TenneT, Gasunie en Liander en de Cluster Energiestrategie van het Noordzeekanaalgebied. Voorbeelden zijn:

- Aanlanding 2,1 gigawatt windenergie in de IJmond zoals vastgelegd in de inpassingsplannen
- Zoekgebieden wind- en zonne-energie zoals opgenomen in de RES van Noord-Holland Noord, Noord-Holland Zuid en Flevoland
- Nationale waterstofbackbone, HyWay27. En de Regional Integrated Backbone NZKG
- Realisatie groene waterstoffabriek, opslag en bunkerplaats bij Lelystad als stap richting de ontwikkeling van een multimodaal energieknooppunt
- Versterken van het elektriciteitsnetwerk door de uitbreiding van 150/380 kV-leidingen naar Noord-Holland Noord danwel door Flevoland, en het uitbreiden en bijbouwen van onderstations. Een goede inpassing (ruimtelijke, landschappelijk en wat betreft leefbaarheid/gezondheid) is hierbij van belang

Ontwikkelrichting 2050

Rond 2030 zal een kantelpunt in het energiesysteem ontstaan, onder meer door de sluiting van energiecentrales Velsen Cluster, de ontwikkeling van windparken op de Noordzee en de uitvoering van de RES'sen. De energievoorziening zal in de periode 2030-2050 drastisch gaan veranderen. Dat is onvermijdelijk, willen we de gestelde klimaatdoelen behalen. Maar hoe precies, is nu nog onduidelijk. Het is bijvoorbeeld nog onzeker:

- Waar, hoeveel en in welke vorm energie van wind op zee gaat aanlanden
- De mate waarin zoekgebieden uit de RES Noord-Holland Zuid en de RES Flevoland worden gerealiseerd
- Welke rol de strategische locaties rond de bestaande centrales Velsen, Hemweg, Diemen en Lelystad zullen innemen in het toekomstige energiesysteem – deze locaties aan de hoofdverbindingen in het energienet lijken geschikt voor de vestiging grote energievragers vanuit het principe om vraag en aanbod van energie bij elkaar te brengen
- Hoe de ontwikkeling rondom waterstof en het bijbehorend netwerk verloopt

Om meer houvast te hebben voor de periode na 2030, is op basis van de scenario's uit de Integrale Infrastructuurverkenning 2030-2050 onderzocht welke maatregelen in ieder geval genomen kunnen worden. De zogenaamde 'no regret-maatregelen': maatregelen die in alle scenario's voorkomen. Centrale vraag in dit onderzoek is hoeveel ruimte (waar en wanneer) in de Metropoolregio Amsterdam gereserveerd moet worden voor het toekomstige energiesysteem en wat de effecten daarvan zijn. Het resultaat laat verschillende ontwikkelrichtingen zien, die beschrijven hoe een duurzaam energiesysteem er in 2050 uit kan zien, uitgaande van sterk verschillende infrastructuurbehoeften. Uit die verschillende ontwikkelrichtingen volgt ook welke de no regret-maatregelen voor het energiesysteem zijn. Dit zijn ontwikkelingen bovenop de verwachte ontwikkelingen voor 2030 (het Basispad). Het gaat om de volgende no regret-maatregelen:

- Het aanleggen van nieuwe onderstations. Zowel voor 2030 als 2050 is door een toenemende vraag en teruglevering van elektriciteit versterking van het netwerk nodig. Welke onderstations na 2030 moeten worden bijgebouwd en uitgebreid, is op dit moment nog niet bekend. Dat hangt af van de ontwikkelingen in het elektriciteitsnet. Bij ontwikkelingen in de buurt van onderstations kan rekening worden gehouden met een toekomstige toenemende ruimtevraag van deze onderstations.
- Het plaatsen van lokale (wijk)opslag voor elektriciteit om het netwerk te ontlasten. Wanneer elektriciteit lokaal (voor korte tijd) wordt opgeslagen in batterijen kan dit zorgen voor een ontlasting van het elektriciteitsnetwerk.
- De ontwikkeling van de regionale waterstofbackbone en de aansluiting op de nationale waterstofbackbone (opgenomen in het basispad) zijn cruciaal om te kunnen voldoen aan de waterstofvraag in de regio. Daarnaast is het van belang om op de strategische locaties Velsen en Hemweg koppelingen te maken tussen het waterstof- en elektriciteitsnetwerk. Via deze energiehubs kan het elektriciteitsnetwerk worden ontlast en energie kan worden opgeslagen. Dit gaat zowel om elektrolyzers die elektriciteit naar waterstof omzetten als centrales die waterstof omzetten in elektriciteit. Ook import van waterstof per schip kan bijdragen aan de beschikbaarheid.
- Ruimte reserveren in de MRA voor aanlanding, import, opslag en conversie van energie. Ongeacht in welke richting het energiesysteem zich gaat ontwikkelen, blijft het Noordzeekanaalgebied belangrijk in het energiesysteem. Daarvoor is ruimte nodig. Als bij ruimtereserveringen sprake is van uitbreiding van milieuruimte, moet het belang van een gezonde leefomgeving een zwaarwegend en integraal onderdeel van de afweging zijn.
- Het maken van integrale uitvoeringsplannen, zowel ondergronds als bovengronds, zodat de uitvoering van de verschillende werkzaamheden op elkaar kan worden afgestemd en werk met werk kan worden gemaakt.
- Het ontwikkelen van warmtenetten in het stedelijk gebied. Er zijn meerdere (rest)warmtebronnen aanwezig in de MRA. Door de ontwikkeling van warmtenetten vermindert de behoefte aan elektrische verwarming en kan het toekomstige elektriciteitsnet worden ontlast.

Impact op de gezondheid en leefkwaliteit in IJmond

De ruimtelijke indeling van de MRA is zodanig dat de IJmond een knooppunt is voor industrie (als grote energievrager) en energie (aanbod en transport). Dat heeft impact op de gezondheid en leefkwaliteit in IJmond. In de gezondheidsscan die het RIVM voor de Verstedelijkingsstrategie heeft uitgevoerd (hoofdstuk 2; 'Zorgen voor een gezonde leefomgeving') komt IJmond naar voren als een gebied waar de omgeving ongezond is, en waar bovendien relatief veel mensen wonen die kwetsbaar zijn voor fysieke en mentale gezondheidsrisico's. Andere recente RIVM-rapporten geven eveneens aan dat de belastbaarheid van een deel van de IJmond als gevolg van industrie, mobiliteit (over land, lucht en water) en energie-infrastructuur

reeds is overschreden. Ieder nieuw onderdeel van de energievoorziening draagt bij aan die druk, in ieder geval vanwege de ruimtelijke impact en de gevolgen voor de gezondheid en leefkwaliteit. Het precieze effect is afhankelijk van de ontwikkeling. Daar staat tegenover dat maatregelen gericht op verduurzaming van mobiliteit en industrie ook bijdragen aan een betere leefomgevingskwaliteit.[9] Zonder aanvoer van groene energie kan de industrie haar uitstoot niet terugdringen. Klimaatverandering en gezondheid maken aanpassingen aan de energie-infrastructuur noodzakelijk.

Voor nieuwe energieprojecten in de IJmond is de belastbaarheid van de omgeving en de inwoners bepalend en richtinggevend. De energievoorzieningen binnen de IJmond zijn daarmee afgestemd op de vraag binnen het gebied en het belang van de inwoners van de IJmond.

afbeelding 15
IJmond als nautische toegangspoort van de MRA

9 https://www.rivm.nl/nieuws/gezamenlijk-overzicht-op-effecten-van-klimaatbeleid

4. Integraal te ontwikkelen gebieden

Alle ambities in dit Verstedelijkingsconcept landen uiteindelijk in de landschappen, steden en economische centra van de MRA. Om de kansen, consequenties en potentiële dilemma's zichtbaar te maken, zetten we een vergrootglas op zeven samenhangende deelgebieden.

Deelgebieden kennen geen harde grenzen. Daarin onderscheiden ze zich van de deelregio's in de MRA. Ze zijn bepaald op basis van de ruimtelijke samenhang en ze overlappen. Zo hoort bij vrijwel elk deelgebied een deel van het grondgebied van de gemeente Amsterdam. Het deelgebied 'Amsterdam' zelf is in dit hoofdstuk gereserveerd voor ontwikkelingen met regionale betekenis binnen die gemeente zelf.

De integrale ontwikkeling van deze deelgebieden vraagt op onderdelen gezamenlijke inzet van Rijk en regio, en op onderdelen inzet op regionaal niveau. In veel gevallen kan worden aangesloten op lopende beleidsprogramma's. Het op te stellen Verstedelijkingsakkoord van Rijk en regio maakt die inzet concreet.

4.1 Noordzeekanaalgebied
4.2 IJmond, Noord- en Zuid-Kennemerland
4.3 Zaanstreek, Waterland, corridor Amsterdam-Hoorn
4.4 Oostflank en Markermeer/IJmeer
4.5 Gooi en Vechtstreek
4.6 Zuidflank MRA
4.7 Amsterdam

4.1 Noordzeekanaalgebied
Ontwikkeling en verduurzaming

Rijk en regio hebben in 2013 in de Visie Noordzeekanaalgebied 2040 keuzes gemaakt voor de ontwikkeling van het Noordzeekanaalgebied. In deze visie komen ruimtelijke functies op het gebied van haven en havenlogistiek, industrie, wonen, bereikbaarheid, natuur en recreatie samen. In aanvulling daarop liggen er nu ook nieuwe grote opgaven ten aanzien van de energietransitie, circulaire economie, vergrote en versnelde woningbouwopgaven en stedelijke vernieuwing, de gezondheid van de leefomgeving, het watersysteem en klimaatadaptiviteit. De ruimteclaims die uit deze opgaven volgen, wijzen niet automatisch dezelfde kant op. Om deze complexe opgaven te beantwoorden en de verbinding met het schaalniveau van MRA en daarbuiten te borgen is het Noordzeekanaalgebied aangewezen als NOVI-gebied. Bestuursplatform NZKG, waarin alle gemeenten rond het NZKG vertegenwoordigd zijn, is samen met het Rijk bestuurlijk opdrachtgever van deze NOVI-gebiedsaanpak voor het NZKG. Voor vraagstukken die niet in het NOVI-gebied kunnen worden opgelost of een bredere reikwijdte hebben, wordt de afweging gemaakt op het schaalniveau van MRA en daarbuiten.

Voor het Verstedelijkingsconcept MRA is een verkenning uitgevoerd naar de ontwikkelrichting van het Noordzeekanaalgebied.[10] De resultaten hiervan staan mede aan de basis van de samenwerking in het NOVI-gebied. Op zeven punten maken Rijk en regio nu al een keuze, waardoor duidelijkheid ontstaat over de te volgen koers. Op zes andere punten ligt er een concrete uitwerkingsopgave voor het NOVI-gebied.

Op basis van deze verkenning en in navolging en aanvulling op de Visie Noordzeekanaalgebied 2040 maken (c.q. bevestigen) we met dit Verstedelijkingsconcept de volgende keuzes:

Voor de ontwikkeling van het havencomplex:

- Verduurzaming, waaronder verduurzaming van Tata Steel
- Aansluiten op waterstofbackbone en overige in het CES-traject besloten onderdelen

10 Advies Ontwikkelrichting Noordzeekanaalgebied, Breen Stedenbouw, 9 september 2021. De gezonde leefomgeving als randvoorwaarde en uit te werken punt is een aanvulling ten opzichte van het advies.

Noordzeekanaalgebied

Ontwikkeling en verduurzaming

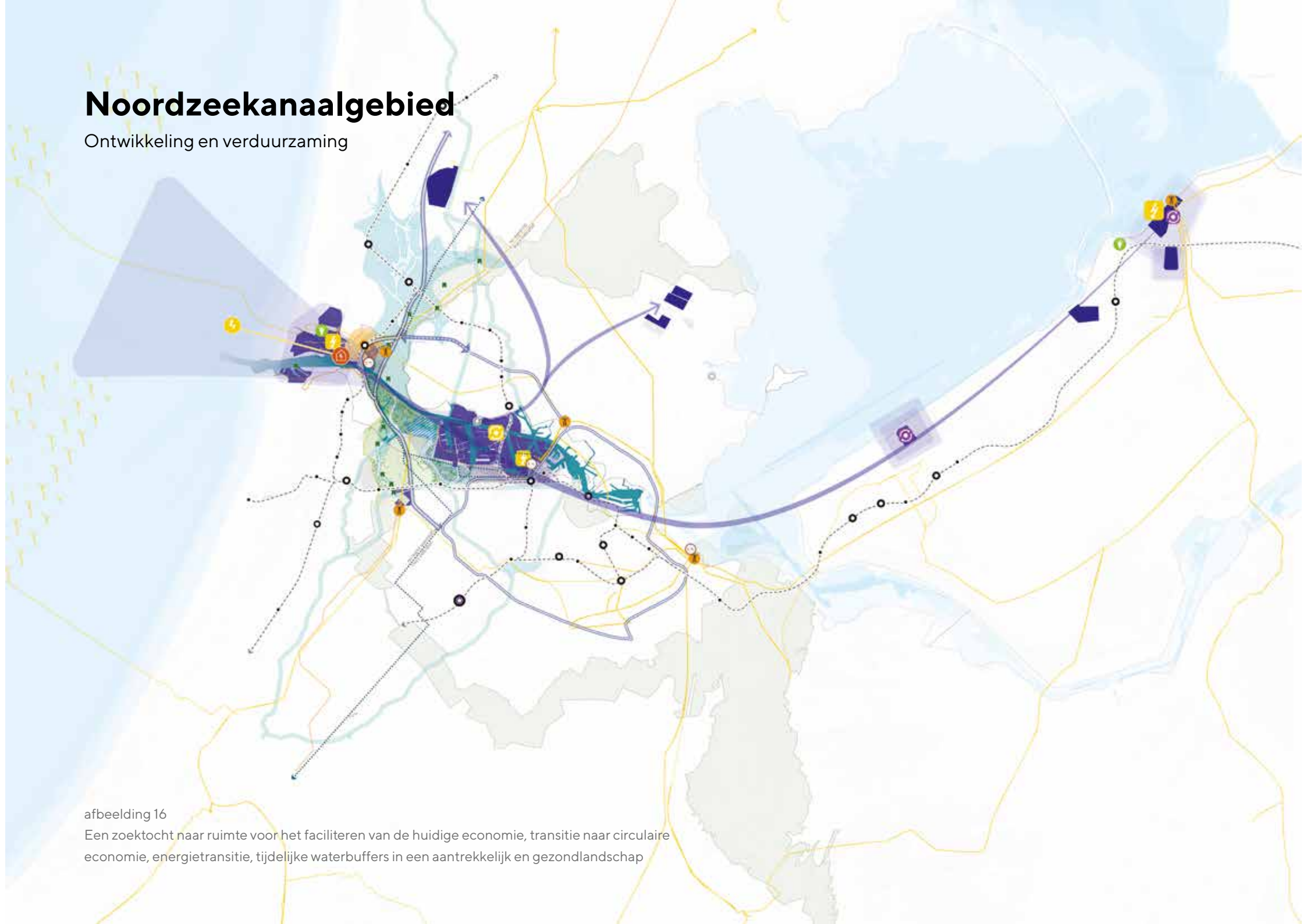

afbeelding 16
Een zoektocht naar ruimte voor het faciliteren van de huidige economie, transitie naar circulaire economie, energietransitie, tijdelijke waterbuffers in een aantrekkelijk en gezondlandschap

Voor de ontwikkeling van de woon- en leefomgeving:

- Ontwikkeling van transformatiegebieden onder de voorwaarden van de Visie NZKG 2040
- Het niet inzetten van de Wijkermeerpolder voor droge bedrijventerreinen inclusief de acceptatie consequentie dat ruimte voor uitbreiding zal moeten worden gezocht op andere locaties. Mogelijke locaties: Boekelermeer in Alkmaar, Baanstee Noord Purmerend, De Vaart Almere en Flevokust Lelystad
- Verbeteren gezondheid en leefkwaliteit als randvoorwaarde voor toekomstige ontwikkelingen

Voor de ontwikkeling van het groenblauwe raamwerk:

- Borgen en ontwikkelen natuur- en recreatiegebieden
- Identificeren van een zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging in het Oer-IJ
- Behoud van de status van Unesco-werelderfgoed voor de Stelling van Amsterdam als randvoorwaarde voor toekomstige ontwikkelingen

Een aantal punten werken we verder uit, voordat we keuzes kunnen maken. Deze uitwerking vindt plaats in het kader van de NOVI-gebiedsaanpak Noordzeekanaalgebied in afstemming met de Verstedelijkingsstrategie MRA. Naar aanleiding van de ruimtelijke verkenning, agenderen we vanuit het Verstedelijkingsconcept de volgende uitwerkingspunten voor het NOVI-gebied:

Voor de ontwikkeling van het havencomplex:

- Transitie haven naar hub voor duurzame brandstof en goederenstromen
- Ruimte voor circulaire economie
- Ruimte voor bedrijventerreinen
- Uitwerking strategische reservering Houtrakpolder

Voor de ontwikkeling van de woon- en leefomgeving:

- Verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit

Voor de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk:

- Locatiekeuze, omvang en inrichting van de tijdelijke piekwaterbuffering in het Oer-IJ

In onderstaande tekst worden deze keuzes en uitwerkingspunten toegelicht, met een aantal daarmee samenhangende opgaven, achtereenvolgens voor de ontwikkeling van het havencomplex, de woon- en leefomgeving en het groenblauwe netwerk.

Ontwikkeling van het havencomplex

Het Noordzeekanaalgebied geldt als cluster van stuwende, industriële economie en werkgelegenheid, kennis- en energiehotspot aan zee, nautische toegangspoort van de MRA en proeftuin voor toegepaste innovatie op het gebied van duurzaamheid en circulaire economie. We willen dat het havencomplex zijn sterke internationale concurrentiepositie behoudt en bijdraagt aan een duurzame economische ontwikkeling. Daarvoor, en om de gezondheid en leefkwaliteit in de MRA te verbeteren, is verduurzaming noodzakelijk. Dat gaat met name om de energie-infrastructuur, de verduurzaming van de industrie (waaronder de omslag naar een circulaire economie) en het aanbod aan geschikte bedrijventerreinen.

Energietransitie

In de Havennota 2020-2030 zet het Rijk in op een sterke offshore windhaven, een (inter)nationale waterstofhub, CO2 als grondstof, schone brandstoffen met sterke focus op ontwikkeling van synthetische kerosine op basis van groene waterstof en groene CO2 en (rest)warmte. Omvang en aard van het ruimtebeslag (inclusief milieuzones) is sterk afhankelijk van keuzes over het nationale energiesysteem. Aanleg van een waterstofleiding met regionale vertakking is onmisbaar. Door conversie van elektriciteit naar waterstof en vice versa kan het stroomnet worden ontlast en ontstaat een alternatief voor processen die hoge temperatuur nodig hebben en niet kunnen elektrificeren. We kiezen daarom voor aansluiting op de nationale waterstofbackbone (vanaf 2028).

In de CES (de Cluster Energie Strategie voor het Noordzeekanaalgebied) is een aantal andere maatregelen ten behoeve van de energietransitie benoemd. In november wordt besloten welke projecten definitief onder het MIEK (het nationale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat) zullen vallen. Met dat voorbehoud gaat het om de volgende benodigde energie-infrastructuurprojecten van nationaal belang:

- Een verzwaring van het elektriciteitsnet
- Een 'Regional Integrated Backbone' (RIB) voor waterstof

en van regionaal belang:

- Een stoomnet in de haven
- Een lokaal waterstofnet in de haven (H2avennet)
- Een waterstofnet voor Zaandam (ZaannetH2)
- Een regionale verzwaring van het elektriciteitsnet.

In de CES is daarnaast sprake van een systeem voor afvang en distributie van CO2 (Athos). Dit was voorzien om met name de CO2-uitstoot van Tata Steel te reduceren. Tata heeft echter gekozen voor een andere route om te verduurzamen (eerst staalproductie middels aardgas, daarna via waterstof). CO2-afvang wordt daarbij nog steeds voorzien, maar op een zoveel kleinere schaal dat Athos is gestaakt. Bezien moet worden hoe in de resterende CO2-afvang en opslag voorzien kan worden.

Aanlanding van extra op zee opgewekte windenergie is niet mogelijk voor 2030, omdat eerst ruimte moet worden vrijgemaakt. Voor de periode daarna zijn nog keuzes te maken. Als niet gekozen wordt voor extra aanlandingscapaciteit in de IJmond, kunnen extra 380 kV-hoogspanningsleidingen nodig blijken om de elektriciteit van de aanlandingspunten naar het Noordzeekanaalgebied te brengen. Als wel gekozen wordt voor extra aanlanding in de IJmond, dan vraagt dit ruimte.

Verduurzaming en circulaire economie
Nauw verbonden aan de energietransitie is de keuze om Tata Steel en de rest van het Noordzeekanaalgebied te verduurzamen. Dat is een randvoorwaarde voor het verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit in de IJmond en voor het behalen van de klimaatdoelen. Projecten uit de CES zijn randvoorwaardelijk voor de gewenste transitie van Tata Steel en de overige industrie in het Noordzeekanaalgebied.

Andere opgaven rond verduurzaming worden uitgewerkt in het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied. Dat gaat om de transitie van de haven naar een hub voor duurzame productie en brandstof- en goederenstromen. Deze en de andere transities vragen alle om inpassing in de fysieke ruimte, milieuruimte, veiligheidscontouren en ruimte voor ondergrondse infrastructuur.

In de context van een omslag naar een circulaire economie gaat de transitie wat betreft goederenstromen met name om installaties voor opslag en bewerking van te hergebruiken materialen met hun milieucontouren. Transities als deze kennen geen lineair verloop, waardoor onduidelijk is of hiervoor in de toekomst significante additionele ruimte nodig is. In de overgangsperiode naar een circulaire economie houden we rekening met de mogelijkheid van een tijdelijk extra ruimtebeslag, waarin voorzieningen zowel voor de 'oude' als de circulaire economie nodig zijn. In het NOVI-gebied zijn vragen aan de orde rond de ruimtelijk impact van de reststromen, de bedrijven die in het Noordzeekanaalgebied moeten worden geaccommodeerd en welke elders gevestigd kunnen worden, wat de beste plek in het Noordzeekanaalgebied is voor deze bedrijven en of dat ten koste gaat van het havenareaal. Uitwijk naar Lelystad of Almere, in aansluiting op de 'circulaire as' die daar in ontwikkeling is, kan een optie zijn voor bedrijven die niet gebonden zijn aan korte ketenrelaties binnen het Noordzeekanaalgebied en niet diepgeworteld zijn in het Noordzeekanaalgebied.

Ruimte voor bedrijventerreinen
De transitie naar duurzame energie, de hubfunctie voor duurzame brandstof en goederenstromen en de omslag naar een circulaire economie brengen allemaal een ruimtebehoefte met zich mee, al dan niet in de overgangsfase van de oude naar de nieuwe economie. Daarnaast kent de dynamiek van het bedrijfsleven in de haven zijn eigen ruimtebehoefte en leidt de transformatie van bedrijventerreinen naar gemengde stedelijke gebieden (in en buiten het Noordzeekanaalgebied) tot een ruimtebehoefte voor bedrijven. De verplaatsingsbehoeften kunnen worden beperkt door maatregelen en innovaties die de milieuhinder beperken, aan de zijde van de bron en/of de ontvanger. Niet iedere kavel is echter geschikt voor elk bedrijf, met name in de hogere milieucategorieën. Sinds de Visie Noordzeekanaalgebied 2040 is de Wijkermeerpolder niet meer in beeld als mogelijke locatie voor bedrijvigheid.

De bedrijventerreinen in het Noordzeekanaalgebied spelen een grote rol als bron van werkgelegenheid voor praktisch, middelbaar en theoretisch geschoolden. Het heeft de voorkeur deze banen parallel te laten groeien met de woningbouwopgave in het Noordzeekanaalgebied. Vier locaties buiten het Noordzeekanaalgebied worden onderzocht op de vraag of ze in een deel van de behoefte aan droge en/of natte bedrijventerreinen kunnen voorzien: de Baanstee (Purmerend / Edam-Volendam), Flevokust Haven (Lelystad), De Vaart (Almere) en buiten de MRA Boekelermeer (Alkmaar). Dit is een belangrijk onderdeel van de regionale bedrijventerreinenstrategie die wordt opgesteld in MRA-verband in samenwerking met de NOVI-gebied-samenwerking.

Voor de Houtrakpolder is in de Visie NZKG 2040 een strategische reservering gemaakt voor havengerelateerde bedrijven. De Visie is vastgesteld door de gemeenteraden in het Noordzeekanaalgebied, Provinciale Staten van Noord-Holland en het Rijk, en opgenomen in de Provinciale Omgevingsvisie, maar wordt op dit punt niet onderschreven door de gemeente Haarlemmermeer. In de Visie zijn ook procedurele afspraken gemaakt over de wijze waarop gekomen wordt tot een besluit over het al dan niet inzetten van deze strategische reservering. De voorwaarden en procedurele afspraken die in de Visie NZKG 2040 zijn gesteld aan het benutten van deze strategische reservering, blijven van kracht. Een van die voorwaarden luidt dat het huidige havenareaal in voldoende mate is geïntensiveerd.

In het NOVI-gebied wordt de strategische reservering van de Houtrakpolder uitgewerkt. Het gaat om de vraag wanneer er een noodzaak is om de Houtrakpolder te transformeren (internationale concurrentiepositie,

energietransitie, circulaire economie), en of dit dan ten koste gaat van het hele gereserveerde gebied of een deel. De Houtrakpolder maakt deel uit van het Nationaal Natuurnetwerk (NNN). Indien (een deel van) de Houtrakpolder gebruikt zou worden voor havenuitbreiding, dan gaat dat ten koste van het NNN-gebied. Dit dient gepaard te gaan met compenserende maatregelen zoals omschreven in de Provinciale Omgevingsverordening van Noord-Holland.[11]

Waterveiligheid
Onze ambitie is dat elke ontwikkeling in de MRA bijdraagt aan een klimaatadaptieve regio (zie het hoofdstuk 'Ambities'). Zo ook de ontwikkeling van het havencomplex.

Vanwege de concentratie van vitale en kwetsbare infrastructuur nu en in de toekomst, is in het Noordzeekanaalgebied extra aandacht nodig voor waterveiligheid. Wateroverlast en overstromingen uit zee zouden leiden tot grote schade, gevaar voor volksgezondheid en een ontwrichting van een gebied dat veel groter is dan het Noordzeekanaalgebied alleen. Door de toepassing van ruimtelijke maatregelen en een goede rampenstrategie zijn de risico's sterk te verminderen. Door de vrij hoge ligging van het havengebied zijn maatregelen relatief eenvoudig te realiseren. In nieuwe gebiedsontwikkelingen moet met de maaiveldhoogte rekening worden gehouden met de waterveiligheid.

Ontwikkeling van woon- en leefomgeving

Gezondheid en leefkwaliteit als randvoorwaarde
De bevolking van de IJmond heeft een bovengemiddeld kwetsbare gezondheid en leeft in een bovengemiddeld ongezonde omgeving. Dit vraagt in het Noordzeekanaalgebied om prioritering van investeringen en ruimtelijke keuzes die deze situatie verbeteren. De bewoners van de IJmond hebben om deze reden allereerst behoefte aan rijk-regioinvesteringen in gezondheidsbescherming tegen milieudruk van vooral industrie (verduurzaming van Tata) en weg- en vliegverkeer. Daarnaast vraagt de verbetering van de leefkwaliteit en gezonde leefomgeving om prioritering van ruimtelijke reserveringen en investeringen in gezondheidsbevorderende maatregelen (onder andere in bereikbaar groen, recreatie en gezonde mobiliteit) boven andere ruimtevragers, met name die ruimtevragers die een extra belasting zijn op de gezonde leefomgeving. In voorkomende gevallen kunnen duurzaamheidstransities betekenen dat installaties of voorzieningen nodig zijn die op zichzelf een claim leggen op de leefomgeving, maar het daarna mogelijk maken dat meer vervuilende installaties en voorzieningen kunnen worden vervangen. De vraag hoe we de verbetering van de gezondheid en het leefklimaat realiseren, wordt uitgewerkt in het NOVI-gebied in afstemming met de Verstedelijkingsstrategie MRA.

Woningbouw en transformatie naar woonwerkmilieus
Op drie locaties is de transformatie naar woonwerkmilieus aan de orde: de Spoorzone in Beverwijk, Hembrugterrein / Achtersluispolder in Zaandam en Haven-Stad in Amsterdam. Voor de Achtersluispolder en Haven-Stad loopt een onderzoek naar de mogelijkheid om de woningbouw voor 2030 te versnellen. Transformatie kan plaatsvinden onder de voorwaarden die gesteld zijn in de Visie NZKG 2040 en voorwaarden die voortkomen uit de Verstedelijkingsstrategie: de aansluiting op het energiesysteem en op de infrastructuur, voldoende maaiveldhoogte om overstromingen te voorkomen, natuurinclusief ontwikkelen en maatwerkoplossingen daar waar woningbouw en bedrijvigheid niet vanzelf samengaan.
Behalve met de te transformeren bedrijventerreinen, ligt er ook een relatie tussen de ontwikkeling in het Noordzeekanaalgebied en de stedelijke vernieuwing

11 Conform de Ontwerp Omgevingsverordening NH2022 geldt dat de fysieke maatregelen ter compensatie van de aantasting van het Natuurnetwerk Nederland:
a. Plaatsvinden buiten het werkingsgebied Natuurnetwerk Nederland op een locatie die bijdraagt aan de versterking van de samenhang van het netwerk, of, indien aannemelijk is dat fysieke maatregelen buiten het Natuurnetwerk Nederland niet mogelijk zijn, in nog niet gerealiseerde delen van het Natuurnetwerk Nederland;
b. Plaatsvinden in de nabijheid van het aangetaste gebied tenzij aantoonbaar is dat dit niet mogelijk is;
c. Plaatsvinden in een gebied dat minimaal gelijk is aan de oppervlakte van het aangetaste gebied;
d. De aangetaste wezenlijke kenmerken en waarden compenseren; en
e. Tenminste de inrichting van het gebied ten behoeve van de ontwikkeling van de gewenste natuur en ontwikkelingsbeheer van die natuur voor een duur van tenminste 5 jaar, en in geval van bos 10 jaar, omvatten."

in met name Zaandam-Oost en Amsterdam-Nieuw West. Deze heeft te maken met de functie van het havencomplex en gemengde woonwerkgebieden als bron van werkgelegenheid voor praktisch, middelbaar en theoretisch geschoolden. Met name voor praktisch geschoolden zijn korte en betaalbare woonwerkritten van belang, om vervoersarmoede te voorkomen. Dat betekent dat er voldoende passende woningbouw moet zijn op een voor deze groepen bereisbare afstand tot de werkplekken in het Noordzeekanaalgebied. Ook vraagstukken op het gebied van gezondheid en leefkwaliteit zijn hier aan de orde.

Ontwikkeling van het groenblauwe netwerk

Natuur en recreatie
inherent aan de ambitie van de meerkernige ontwikkeling is dat bebouwde gebieden niet aan elkaar groeien. Het Noordzeekanaalgebied is deel van aaneengesloten landschappelijke verbindingen tussen de veenweidegebieden in de Zaanstreek, het Oer-IJ, Spaarnwoude en de westkant van Haarlemmermeer, en langs de kust. Het strand, de duinen, de binnenduinrand, de Wijkermeerpolder, Spaarnwoude, de Houtrakpolder, de Brettenzone en de Noorder IJplas vormen belangrijke elementen die de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de MRA mede bepalen. Deze gebieden hebben zowel een recreatieve als een ecologische betekenis en bevatten goede landbouwgronden. We maken in de Verstedelijkingsstrategie de keuze om deze natuur- en recreatiegebieden te borgen en verder te ontwikkelen. De Houtrakpolder kan een uitzondering zijn volgens de hierboven genoemde voorwaarden, waaronder natuurcompensatie.

Werelderfgoedstatus Stelling van Amsterdam als randvoorwaarde
Een deel van het open landschap (globaal het westelijke deel van het Oer-IJ) is onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Dit militair-historische landschap staat op de Werelderfgoedlijst van Unesco. Deze zomer is die status herbevestigd met het besluit van Unesco om dit werelderfgoed uit te breiden met de Nieuwe Hollandse Waterlinie tot het werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Dat maakt instandhouding van de Outstanding Universal Value (OUV) van het werelderfgoed randvoorwaardelijk. Die OUV is geoperationaliseerd in kernkwaliteiten van het militair-historische systeem, opgebouwd uit het strategisch landschap (met onder meer de inundatievelden), waterstaatkundige werken en militaire versterkingen met hun schootsvelden. Bij landschappelijke ontwikkelingen (in combinatie met tijdelijke piekwaterbuffering) is de openheid van belang en het aansluiten bij het historische systeem van inunderen. Grootschalige stedelijke ontwikkelingen binnen de begrenzing zijn in beginsel uitgesloten. Kleinschaliger ontwikkelingen vragen om een zorgvuldige inpassing. Het toevoegen van infrastructuur (wegen, spoorlijnen, hoogspanningsverbindingen) wordt liefst voorkomen en vraagt minimaal om uiterst zorgvuldige inpassing.

Zoekgebied tijdelijke piekwaterbuffer
Het Oer-IJ is zoekgebied voor tijdelijke piekwaterbuffering ten behoeve van een klimaatadaptieve en waterrobuuste regio. In de Verstedelijkingsstrategie identificeren we het zoekgebied voor tijdelijke piekwaterbuffering. In het NOVI-gebied werken we deze opgave verder uit samen met het programma Toekomstbestendig Watersysteem Amsterdam-Rijnkanaal/Noordzeekanaal: de exacte locatie, de benodigde omvang en de mogelijkheden voor combinaties met andere functies. Ook de gevolgen voor de waterkwaliteit in het gebied moeten nog onderzocht worden. Deze buffercapaciteit is nodig om grote wateroverlast en overstromingen te voorkomen in periodes dat extreme neerslag niet of maar beperkt kan worden afgevoerd naar zee, het Markermeer-IJmeer of de Lek. Daarnaast wordt tijdelijke peilverhoging in het Noordzeekanaal (en in het Amsterdam-Rijnkanaal) onderzocht. Hiervoor zal dan het waterpeil tijdelijk moeten worden opgezet. Dat heeft gevolgen voor de aanleghoogtes en nieuwe maaiveldhoogtes langs het kanaal en het stelt hogere eisen aan een klimaatadaptieve inrichting van het gebied. Verder wordt onderzoek gedaan naar extra afvoer naar het Markermeer, de Lek en alternatieve afvoerroutes naar zee. Hoogstwaarschijnlijk zal een combinatie van deze maatregelen nodig zijn. Elk van deze oplossingen kent echter eigen bezwaren en belemmeringen.

Verzilting
Er zijn grote publieke investeringen gedaan in een nieuwe zeesluis om verdere ontwikkeling van de haven mogelijk te maken. Een voorziening voor 'selectieve onttrekking' beperkt de toevoer van zout water via deze sluis. Dat is van belang voor de waterwinning ten behoeve van drinkwater, landbouw en natuur. Verdere ontwikkeling van de haveneconomie kan leiden tot meer scheepvaartverkeer, en daardoor een grotere zoutindringing. De toenemende droogte zal dit verergeren. Deze verzilting kan via de Oranjesluizen ook de waterkwaliteit van Markermeer-IJmeer beïnvloeden, zeker als een toename van de binnenvaart op die route tot meer schutbewegingen leiden. De omvang van dit effect is onbekend en moet worden onderzocht.

Agendering vanuit het Verstedelijkingsconcept voor het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied

Transitie haven naar hub voor duurzame brandstof en goederenstromen

- In relatie tot de inpassing in de fysieke ruimte, milieuruimte, veiligheidscontouren en ruimte voor ondergrondse infrastructuur.

Ruimte voor circulaire economie

- Circulair specialisten moeten reststromen in beeld brengen zodat ruimtelijke impact kan worden ingeschat.
- Welke bedrijven met betrekking tot circulaire economie moeten we in het Noordzeekanaalgebied accommoderen en welke kunnen elders in MRA?
- Wat is de beste plek in het Noordzeekanaalgebied voor deze bedrijven?
- Gaat deze ruimte ten koste van havenareaal?

Ruimte voor bedrijventerreinen

Als het niet mogelijk is voldoende ruimte in het Noordzeekanaalgebied te realiseren, wat zijn dan de mogelijkheden en voor- en nadelen in Alkmaar, Purmerend, Almere en Lelystad (ruimtelijk, bereikbaarheid, milieuruimte, sociaal-maatschappelijk etc) – uit te werken in samenhang met de regionale bedrijventerreinstrategie.

Uitwerking strategische reservering Houtrakpolder

- Wanneer ontstaat de noodzaak om de Houtrakpolder te transformeren (in relatie tot de intensiveringsmogelijkheden van het bedrijfsareaal en de internationale concurrentiepositie, energietransitie, circulaire economie)?
- Gaat dit ten koste van het hele gereserveerde gebied of een deel?

Verbeteren van de gezondheid en de leefkwaliteit

Gegeven de keuze om de gezondheid en de leefkwaliteit in en om het Noordzeekanaalgebied te verbeteren, moet worden onderzocht wat dat betekent voor ruimtelijke reserveringen en prioriteringen in het gebied.

Locatiekeuze, omvang en inrichting van de tijdelijke piekwaterbuffering in het Oer-IJ

Gegeven de keuze om een zoekgebied voor tijdelijke waterbuffering te identificeren in het Oer-IJ moet worden onderzocht:

- Wat de voor- en nadelen zijn van een inrichting voor de opvang van een dergelijke hoeveelheid water in het aangewezen zoekgebied (landbouw, cultureel erfgoed, bereikbaarheid, bodemdaling, natuurontwikkeling, recreatie etc).
- Wat de benodigde omvang is van de tijdelijke piekwaterbuffering in samenhang met andere mogelijke maatregelen zoals tijdelijke peilverhoging in Noordzeekanaal en Amsterdam-Rijnkanaal, extra gemalen en alternatieve afvoerroutes naar zee.
- Wat binnen het zoekgebied de beste plek(ken) is/zijn voor de tijdelijke buffering van water en wat de waterkwaliteit is van het te bufferen water.

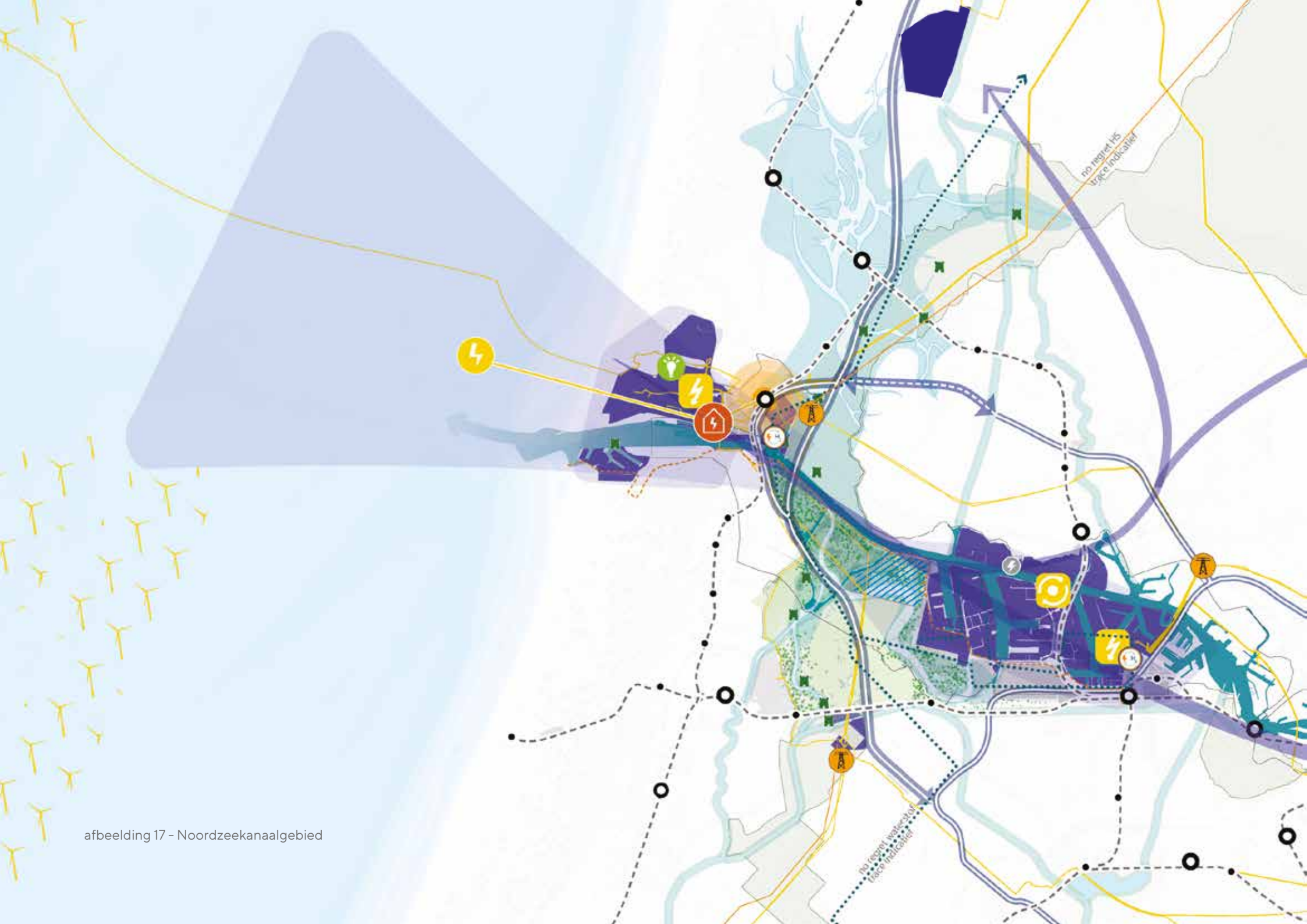

afbeelding 17 – Noordzeekanaalgebied

4.2

IJmond, Noord- en Zuid Kennemerland

Wonen, werken en recreeren bij kust en duin

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

In het kustgebied van de metropoolregio is ruimte voor de bouw van zo'n 40.000 woningen en ligt het accent van de meerkernige ontwikkeling op de stadshartontwikkeling in Haarlem en de intensieve verstedelijking rondom station Beverwijk.

Het deelgebied heeft over de hele linie een divers economisch profiel met werk voor zowel praktisch geschoolden als kenniswerkers. Het havengebied van de IJmond ontwikkelt zich als nautische toegangspoort tot de MRA, als 'groene stekker' voor de aanlanding van op zee opgewekte windenergie en als 'Techport' voor hoogwaardige maak- en onderhoudsindustrie. De toekomstige ontwikkeling van dit economische complex, in samenhang met andere waarden en kwaliteiten, wordt uitgewerkt in het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied (zie hiervoor de paragraaf 'Noordzeekanaalgebied'). Daarbij zijn verbetering van de gezondheid en leefbaarheid een belangrijke randvoorwaarde.

Opvallend is dat Haarlem voor een stedelijke economie juist relatief veel werk voor praktisch geschoolden heeft, en dat veel theoretisch geschoolden uit Zuid-Kennemerland juist buiten die deelregio werken. Gevolg is veel pendel van en naar Haarlem. De ambitie om de economische groei evenwichtig over de MRA te verdelen, is onder meer bedoeld om die mismatch terug te dringen door het aantal banen ten opzichte van de beroepsbevolking te laten toenemen. Om uitvoering te geven aan deze ambitie zet Zuid-Kennemerland zich in om de bestaande werkgelegenheid te behouden en om meer kennisintensieve werkfuncties te creëren. Kansen hiervoor liggen in de stadshartontwikkelingen rondom de OV-knooppunten Haarlem Centraal, Haarlem station Spaarnwoude (Oostpoort) en Haarlem Nieuw-Zuid. Op de lijn van Haarlem Centraal en Oostpoort is een economische corridor in ontwikkeling, waarin ook het voormalige gevangeniscomplex De Koepel en het C-district zijn gelegen. De Koepel wordt ontwikkeld tot een academische campus gericht op business studies met de pijlers ondernemerschap, circulaire economie en digitalisering & robotisering, met een mkb-innovatiehub, studentenwoningen, sociale woningbouw voor jongeren en diverse culturele en maatschappelijke functies. Deze ontwikkelingen geven kans om het Haarlemse economisch profiel van digitalisering, gezondheid en circulariteit, met name in de sfeer van toegepaste innovaties en proeftuinfuncties/living labs, te versterken.

De kustplaatsen hebben een sterk toeristisch profiel. Onder de noemer Amsterdam Beach wordt dit profiel versterkt. De grootste badplaats is Zandvoort. Hier wordt ingezet op het jaarrond-toerisme, het 'werken aan zee' en het versterken van het recreatie- en sportcluster,

IJmond, Noord- en Zuid Kennemerland

Wonen, werken en recreeren bij kust en duin

afbeelding 18
Evenwichtig recreatief aantrekkelijk landschap aan de west- en oostkant van de met groen dooraderde verstedelijkingsband Heemskerk - Hoofddorp

in samenhang met onderzoek naar de waterveiligheid van de kustregio. Ook in IJmuiden aan Zee worden recreatieve jaarrond-voorzieningen ontwikkeld. Voor een kwaliteitsimpuls aan de kust is het belangrijk dat de verscheidenheid van de kustplaatsen behouden blijft. Dit is van belang voor de leefkwaliteit in de regio en de verschillende doelgroepen die de Noordzeekust bedient.

De economische kansen hangen sterk samen met de bereikbaarheid. Onderdeel van het onderzoek naar het wegennet (voor het 'Multimodaal Toekomstbeeld 2040') is de belasting van de A9 en A22, en de invloed daarop van maatregelen in het wegennet om bij te dragen aan de doorstroming op de ringwegen rond Amsterdam.

Groenblauw netwerk in en om de stad

Met de kust, de duinen en de binnenduinrand beschikt dit deelgebied over een aantal drukbezochte landschappen. Hetzelfde geldt voor Spaarnwoude, het recreatiegebied dat deels beschermd wordt als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland en deels als onderdeel van het werelderfgoed Stelling van Amsterdam. Toch kan het landschap in dit deelgebied nog beter bijdragen aan de leefkwaliteit van de MRA. De recreatieve druk op Nationaal Park Zuid-Kennemerland is groot. "De ambitie is om – in lijn met de benadering van Nationale Parken Nieuwe Stijl – de samenhang van het Nationaal Park met de strandvlakte en de binnenduinrand te versterken, verbonden aan een transitie naar natuurinclusieve landbouw en een klimaatadaptieve inrichting. Recreatief bezoek kan zich dan meer verspreiden. Met een natuurinclusieve ontwikkeling in de directe omgeving van de natuurkern in het Nationaal Park wordt ook de ecologische potentie van het kwelwater beter benut. Om de recreatieve druk te verlichten, wordt samengewerkt

met Spaarnwoude. Voor de doorontwikkeling van dit recreatie- en natuurgebied zijn afspraken gemaakt in de Visie Spaarnwoude Park 2040, onder meer gericht op het ontvangen van een groter aantal bezoekers.

Om het landschap van strand, duinen en binnenduinrand goed te verbinden met het achterland en in te bedden in een regio-brede recreatieve structuur, is meer nodig. Het is van belang om aan beide zijden van het Noordzeekanaal de verbindingen met het polderlandschap te versterken, zowel voor de natuur als voor de recreatie. Grote infrastructuurlijnen, stedelijk gebied en de huidige inrichting van landbouwgebieden maken die landschappelijke verbindingen in de huidige situatie ontoereikend. Ook het landschap van het Oer-IJ kan daar een functie in hebben, in de context van de keuzes die voor het Noordzeekanaalgebied als geheel moeten worden gemaakt. De keuze voor een zoekgebied voor tijdelijke piekwaterbuffering past daar goed bij.

Het landschap in Kennemerland wordt doorsneden door het Noordzeekanaal. Om de continuïteit van de landschappelijke structuur te versterken en de barrièrewerking van het Noordzeekanaal te verminderen wordt ingezet op het verhogen van de belevingswaarde van het kanaal en het aan weerszijden van het kanaal herkenbaar maken van het landschap van het Oer-IJ.

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

De meest urgente gebiedsgerichte opgaven en vraagstukken die om rijk-regio inzet vragen:

- De uitwerking van de ontwikkeling en verduurzaming van het Noordzeekanaalgebied (zie de paragraaf 4.1), nauw verbonden aan dit deelgebied IJmond en Noord- en Zuid-Kennemerland
- Maatregelen in het wegennet met aandacht voor onder meer de belasting van de A9 en A22 (onderdeel van het Multimodaal Toekomstbeeld 2040, SBaB)
- De integrale ontwikkeling van stadshart Haarlem met drie ov-knooppunten

Om regionale inzet vragen:

- Economische ontwikkeling IJmond en Zuid-Kennemerland op basis van het economische profiel en in aansluiting op de beroepsbevolking in de deelregio's (met het oog op o.a. een evenwichtigere woonwerkbalans en het voorkómen van vervoersarmoede)
- De ontwikkeling van Haarlem als creatieve stad en Zuid-Kennemerland als regio van toegepaste innovatie op het gebied van circulaire economie, duurzaamheid, gezondheid en de creatieve en digitale sector als verbindende sectoren
- De ontwikkeling van de Koepel in Haarlem als anker voor universitair onderwijs in combinatie met een MKB-innovatiehub
- Het versterken van de regionale aantrekkelijkheid van de Haarlemse binnenstad op gebied van retail, horeca en cultuur
- Landschappelijke ontwikkeling en recreatieve ontsluiting van het Oer-IJ, in samenhang met de wateropgave
- Het verbinden van Nationaal Park Zuid-Kennemerland met Spaarnwoude en PARK21 en verlichten van recreatieve druk op Nationaal Park Zuid-Kennemerland, in lijn met het programma Nationale Parken Nieuwe Stijl
- Verbeteren recreatief profiel Spaarnwoude op basis van vastgestelde gebiedsvisie
- Kwaliteitsimpuls Noordzeekust ('Amsterdam Beach'): een kwaliteitsslag van Zandvoort en IJmuiden aan Zee, ontwikkeling jaarrond-voorzieningen, werken aan zee en bereikbaarheid van de kust, in samenhang met onderzoek naar de waterveiligheid van de kustregio op lange termijn met een versnelde zeespiegelstijging
- In de duinen en de binnenduinrand ruimte zoeken om schoon kwelwater in het gebied vast te houden en beter te benutten, met mogelijk beperking of aanpassing van agrarische functies tot gevolg, in samenhang met de ontwikkeling van Natuurnetwerk Nederland en de stikstofaanpak van de provincie
- Landschappelijke verbindingen tussen de kust en het achterland, waaronder door versterking van het fietsnetwerk.

4.3

Zaanstreek, Waterland, corridor Amsterdam - Hoorn

Inclusieve steden in een eigentijds Hollands landschap

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

De stedelijke gebieden ten noorden van het IJ groeien de komende decennia door tot een totaal van 500.000 tot 600.000 inwoners. Die groei zetten we in om economische en sociaal-maatschappelijke waarde toe te voegen en zo meer evenwicht in de metropoolregio te creëren. Dat betekent dat het omvangrijke woningbouwprogramma (circa 30.000 woningen tot 2030 inclusief Amsterdam-Noord) gepaard moet gaan met investeringen in werkgelegenheid, voorzieningen en bereikbaarheid. De pendelstromen vanuit dit deelgebied zijn buitenproportioneel groot en eenzijdig op Amsterdam gericht. Zaanstad en Amsterdam-Noord kennen relatief veel sociaaleconomisch zwakke wijken met ruimte voor nieuwe economische ontwikkeling.
Er wordt ingezet op stadshartontwikkeling in Zaanstad en Purmerend. De omgeving van het Buikslotermeerplein in Amsterdam-Noord functioneert als derde regionaal centrum. Met een HOV-verbinding ontstaat in de ZaanIJ-corridor een tweede backbone tussen Amsterdam en de Zaanstreek. De omgeving van Station Kogerveld kan worden ontwikkeld als onderdeel van die corridor. In Purmerend ligt er een relatie met de economische ontwikkeling in het noorden van de stad, met onder meer bedrijventerrein Baanstee, en de H20-campus voor e-sports als uithangbord voor het Purmerendse IT- en e-sportscluster. Baanstee-Noord kan daarbij profiteren van de vraag naar bedrijventerrein die niet in het Noordzeekanaalgebied kan worden opgevangen. De ontwikkeling van woonwerkmilieus in de ZaanIJ-corridor (Hembrugterrein, Achtersluispolder) en de ontwikkeling van de Noorder IJplas als landschapspark dragen bij aan de sociaal-maatschappelijke versterking in dit deelgebied. Deze laatste ontwikkelingen hangen samen met de keuzesituatie in het Noordzeekanaalgebied. Voor de Achtersluispolder wordt onderzocht of de ontwikkeling versneld kan plaatsvinden.

Ook is aandacht nodig voor bestaande kernen, wijken en bedrijventerreinen. Woningbouw bij kleine kernen en dorpslinten kan wenselijk zijn om de leefbaarheid in die kernen en linten te behouden. Binnen de geldende regimes is dat mogelijk. In wijken met een sociaaleconomische problematiek zijn kwaliteitsverbeteringen nodig. In de Regio Deal ZaanIJ werken Rijk en regio samen aan meer werk, beter onderwijs en een groene en veilige leefomgeving in vooral Amsterdam Molenwijk en Tuindorp Oostzaan en Zaandam Peldersveld en Poelenburg, waarbij de laatste ook onderdeel is van het interbestuurlijke Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Bestaande bedrijventerreinen hebben een rol in de herhuisvesting van bedrijven op te transformeren terreinen. Op nieuwe bedrijventerreinen (Baanstee-Noord en HoogTij zijn nu in ontwikkeling) is een slim en zorgvuldig ruimtegebruik nodig.

Zaanstreek, Waterland, corridor Amsterdam-Hoorn

Inclusieve steden in een eigentijds Hollands landschap

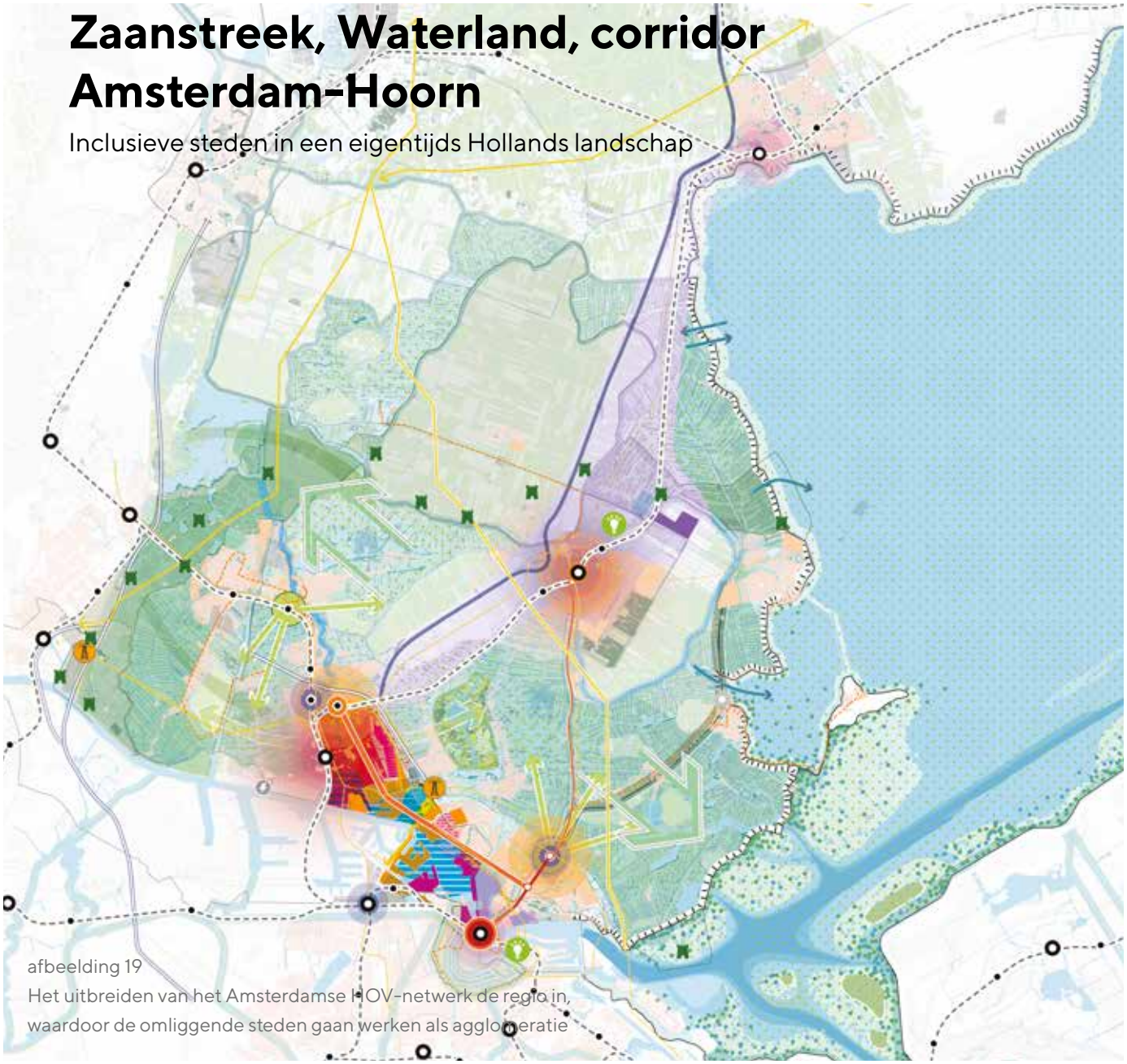

afbeelding 19
Het uitbreiden van het Amsterdamse HOV-netwerk de regio in, waardoor de omliggende steden gaan werken als agglomeratie

Aanpak van de filedruk ondersteunt de aanpak van deze opgaven. Verbetering van de hoofdinfrastructuur gaat vooral om de verbinding tussen de A8 en A9, en de corridor Amsterdam-Hoorn. Die corridor vormt een as voor geclusterde economische ontwikkeling, ook buiten de MRA op locaties als de Poort van Hoorn.

Groenblauw netwerk in en om de stad

Het landschap in dit deelgebied is hoog gewaardeerd vanwege het typische Hollandse karakter en de erfgoedwaarden die erin vervat zijn. De veenweidegebieden, de droogmakerijen en de Zaanoever zijn waardevolle landschappen. De Beemster heeft als agrarische droogmakerij de status van Unesco Werelderfgoed. Deze landschappen hebben een grote recreatieve betekenis. Die recreatiefunctie kan nog verder doorontwikkeld worden, onder meer door de bereikbaarheid van deze landschappen te verbeteren.

Dit landschap staat onder druk. Voornaamste oorzaak is de daling van de veenbodem. Die hangt samen met het lage grondwaterpeil dat nodig is voor het huidige agrarische gebruik. Verhoging van de grondwaterstand vraagt echter veel van de landbouw, zeker in combinatie met het terugdringen van de stikstofemissies. Het vraagt van de landbouw om zich opnieuw te oriënteren, op zoek te gaan naar nieuwe teelten of nieuwe markten waarover nu nog weinig bekend is. Tegelijk kan het andere ambities dichterbij brengen; bijvoorbeeld om de ecologische waarde van het landschap te vergroten of het toegankelijker te maken voor recreatief bezoek. De verbindende functie van Zaanstreek en Waterland in het landschap (voor zowel recreatie als natuur) kan worden versterkt.

De aanpak van de veenweideproblematiek is sterk gebiedsgebonden. De situatie verschilt per gebied, en daarmee ook de mogelijkheden en oplossingsrichtingen. Het is daarom van belang om de aanpak van onderop te formuleren en het gesprek aan te gaan met alle betrokken partijen, vanuit wederzijdse erkenning van de maatschappelijke urgentie en de belangen van de agrarische ondernemers. Doel van zo'n gesprek is om gezamenlijk toe te groeien naar een nieuwe toekomst, waarbij ook het tijdpad en het instrumentarium aan de orde kunnen komen. Een transitie als deze neemt vele jaren in beslag.

Een gebiedsproces over een nieuwe toekomst van het veenweidelandschap in Zaanstreek en Waterland kan zich van vele kanten laten voeden. Er kan worden voortgeborduurd op onderzoek elders in het land, zoals bij het Veenweide Innovatie Centrum, en op lopende pilots in Laag-Holland. In Noord-Holland wordt gewerkt aan een Regionale Veenweidestrategie voor de hele provincie, en de Regiegroep Laag-Holland werkt samen met de provincie, gemeenten, het hoogheemraadschap en natuur- en landbouworganisaties aan een integraal gebiedsprogramma voor het landschap van Laag-Holland.

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

De meest urgente gebiedsgerichte opgaven en vraagstukken die om rijk-regio inzet vragen:

- Integraal gebiedsproces voor de toekomst van de veenweidegebieden, aangestuurd van onderop, in de context van het interbestuurlijke programma Veenweide en het gebiedsproces in Laag-Holland (met aandacht voor de bodemdalings- en de stikstofproblematiek, de transitie van en innovatie in de landbouw, natuurontwikkeling, recreatieve ontwikkeling)
- Integrale ontwikkeling van de stadsharten Zaanstad en Purmerend
- Bij gebleken noodzaak voor versterking van het elektriciteitsnet naar Noord-Nederland: onderzoek naar tracé-alternatief 380 kV-hoogspanningsleiding via Noord-Holland Noord
- Opgaven die raken aan de ontwikkeling en verduurzaming van het Noordzeekanaalgebied (NOVI-gebied), met name de ontwikkeling van ZaanIJ/Achtersluispolder (woonwerkmilieu) en ruimte voor bedrijven afkomstig van te transformeren bedrijventerreinen
- Versnelling van de ontwikkeling van Achtersluispolder in samenhang met de noodzakelijke randvoorwaarden

Rijk-regio inzet op basis van bestaande afspraken:

- Stedelijke vernieuwingsopgave in Zaandam Oost (onderdeel van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid)
- Regio Deal ZaanIJ
- De bereikbaarheid op de corridor Amsterdam-Hoorn (spoor en A7) conform de afgesloten bestuursovereenkomst

Om regionale inzet vragen:

- De HOV-verbinding ZaanIJ, verbonden aan de ontwikkeling van woningbouw in de Achtersluispolder en Amsterdam-Noord, en stedelijke vernieuwing in Zaandam-Oost
- Werken aan doorontwikkeling recreatieve structuur (waaronder de bereikbaarheid van de belangrijkste groene gebieden zoals 't Twiske, Purmerbos en wandel- en fietsroutes in veenweidegebieden, in samenhang met de integrale gebiedsuitwerking over de toekomst van de veenweidegebieden)
- De verbinding A8-A9 en de inpassing in het landschap van het Unesco-werelderfgoed Stelling van Amsterdam (landschappelijk onderzoek loopt)
- Behoud en ontwikkeling van Unesco-werelderfgoederen Stelling van Amsterdam en Beemster (in samenhang met de integrale gebiedsuitwerking over de toekomst van de veenweidegebieden)
- Ontwikkeling landschapspark Noorder- IJplas
- Verstevigen economisch profiel (in de vorm van bijvoorbeeld de complementaire ontwikkeling van regionale centra en een slim gebruik van de ruimte op bedrijventerrein Baanstee-Noord/Noordoost in Purmerend/Edam-Volendam)
- Inpassing opwek energie (via RES) en energie-infrastructuur, mede in relatie tot eventueel tracé 380 kV-hoogspanningsleiding

4.4 Oostflank en Markermeer/IJmeer

Ontwikkelen van complete steden aan het water

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

De Oostflank biedt in belangrijke mate ruimte voor de groeiopgave van de regio. De Oostflank biedt een gezonde leefomgeving, de woningmarkt is relatief betaalbaar en in dit deel van de MRA kunnen ruim 100.000 woningen worden toegevoegd en is er nog volop ruimte voor bedrijvigheid. Belangrijk is daarbij wel dat groei van Almere en Lelystad bijdraagt aan de ontwikkeling van complete steden en dat de momenteel scheve woon-werkbalans verbetert. Voor de ambitie van complete steden en een evenwichtige, meerkernige ontwikkeling van de MRA, is de stadshartontwikkeling en het versterken van het economisch profiel van Almere en Lelystad een belangrijke voorwaarde.

Het economische profiel van Almere is volop in ontwikkeling. Als jongste stad in de regio beschikt Almere over veel mogelijkheden voor woningbouw en ruimtelijk-economische ontwikkeling, maar de economische activiteit is divers en verdient een impuls om de groei van de bevolking beter bij te houden. Het logistieke cluster is in Almere een sterk cluster dat relatief veel werkgelegenheid biedt en vooralsnog groeiende is. Met het oog op de maatschappelijke opgaven en verstedelijkingsvraagstukken is in het afgelopen decennium gebouwd aan een cluster circulaire economie. Dit cluster tekent zich af op bedrijventerreinen als De Vaart en De Steiger en kan nog verder doorgroeien, waaronder met bedrijven uit het Noordzeekanaalgebied als die een nieuwe vestigingslocatie zoeken. Ook wordt sterk ingezet op de clusters ICT-tech en Energietransitie, met kansen voor Medium en High Tech industrie. De verstedelijkingsopgave in Almere wordt onder andere ingezet om de profilering in deze clusters verder uit te bouwen en de daarvoor benodigde kennisinfrastructuur te versterken. Belangrijk onderdeel daarbij is de ontwikkeling van hoger (technisch) onderwijs. Dat is een voorwaarde voor een volwaardige economische clustervorming en ondersteunt de veerkracht van de samenleving. De prioriteit voor wonen en werken in een gemengd milieu bij het stadshart schept daar een stedelijke context voor.

De combinatie met de bouwopgave biedt kansen om stevig in te zetten op een circulaire bouweconomie en circulaire gebiedsontwikkeling. In combinatie met bedrijven werkzaam in de energietransitie die ook in Almere gevestigd zijn, lijkt een economisch profiel op het snijvlak van hoogwaardige technologie en transitie (energie en circulair) hier heel passend.

Lelystad groeit toe naar een economisch profiel als multimodaal bereikbare hub, mede dankzij Lelystad Airport, de haven, de wind- en zonne-energie in de polder, de sterke agrifoodsector en de ligging aan een backbone voor elektriciteit en gas in het energienetwerk. Dit wordt versterkt met inzet op versterking van het onderwijs met

Oostflank en Markermeer/IJmeer

Ontwikkelen van complete steden aan het water

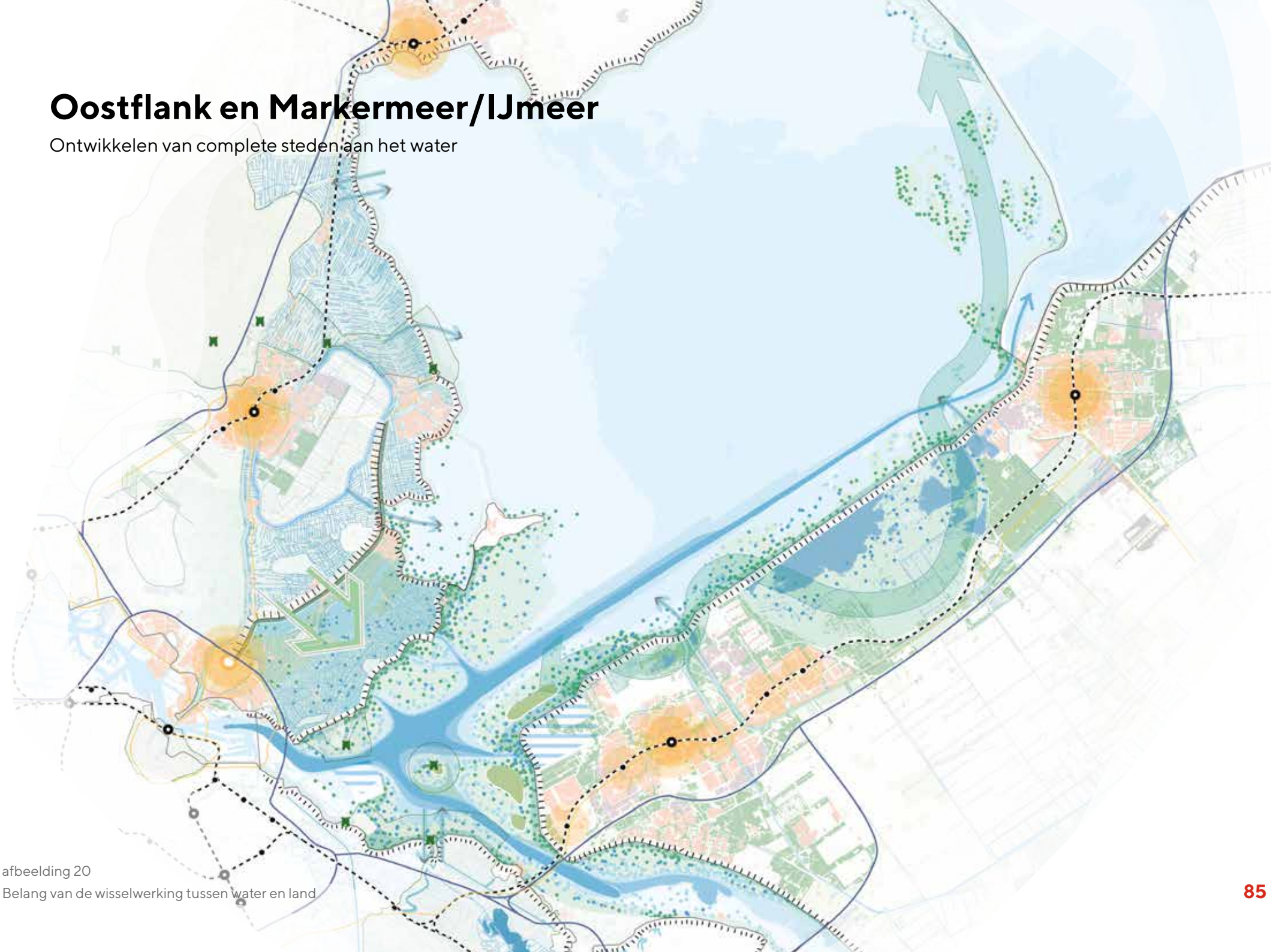

afbeelding 20
Belang van de wisselwerking tussen water en land

opleidingen die aansluiten op het economisch profiel. Hier ontstaat een cluster waar andere werkgelegenheid omheen groeit. De circulaire economie kan binnen dit profiel groeien in samenhang met ontwikkelingen in het Noordzeekanaalgebied. Afhankelijk van de te kiezen ontwikkelingsrichting, kan uitwijk van watergebonden en circulaire economie naar de haven van Lelystad een optie zijn. Flevokust Haven heeft volop ruimte voor circulaire economie. Er ontstaat in dat geval zicht op de vorming van een 'circulaire as' tussen IJmuiden, Almere en Lelystad.

Ontwikkeling van de economie met groei van circulaire bedrijvigheid en Lelystad Airport heeft een onmiskenbaar positief effect op de werkgelegenheid en het economisch vestigingsklimaat. Ook kan Lelystad Airport bijdragen aan het verminderen van het aantal nachtvluchten op Schiphol (zie ook paragraaf Leefkwaliteit Schiphol onder 3.1). T egelijkertijd hebben dergelijke ontwikkelingen ook een (plaatselijke) invloed op de leefomgeving. De gezonde leefomgeving van de Oostflank is een grote kwaliteit. In de verdere ontwikkeling van de Oostflank zal de balans tussen deze kwaliteit van de gezonde leefomgeving en economische belangen zorgvuldig bewaakt moeten worden.

Doorgroei naar complete steden betekent verder een wenselijke groei in de voorzieningen voor cultuur, gezondheidszorg en sociale infrastructuur. De ligging in de natuurrijke omgeving van Nationaal Park Nieuw Land en het groene karakter van het stedelijke gebied geven richting en identiteit aan de stedelijke ontwikkeling van Almere en Lelystad, waarbij Lelystad zich profileert als hoofdstad van de nieuwe natuur. Daarnaast biedt het de aanleiding om ook de vrijetijdseconomie van Lelystad en Almere verder te ontwikkelen.

Onderzoek naar vierde hub voor hyperconnectiviteit

Met het oog op de ontwikkeling van de data-infrastructuur in de regio is onderzoek gedaan naar een mogelijke locatie voor een vierde hub voor hyperconnectiviteit. Dit onderzoek spitste zich toe op ruimtelijke mogelijkheden, de aansluiting op het stroomnet en de kansen van restwarmte. Daaruit kwam als voorkeurslocatie een zoekgebied naar voren in Oosterwold, nabij Almere. Datacenters zijn grootverbruikers van energie en in dit gebied kan voor de stroomvoorziening worden aangesloten op een nieuw onderstation dat ook gebruikt zal worden om de groei van Almere te faciliteren en de windenergie uit de omgeving naar het net te brengen. In het te ontwikkelen datacenterbeleid van de provincie worden de uitkomsten van dit onderzoek meegenomen.

Als eerste stap wordt nu onderzoek verricht naar de inpassingsmogelijkheden. Hierbij komen ook andere zaken aan de orde dan de beschikbare ruimte en de energievoorziening; het gaat bijvoorbeeld ook om de economische effecten (waaronder de werkgelegenheid) en de mogelijkheden van een klimaatadaptieve ontwikkeling (ten eerste risicobeperking bij overstromingen of wateroverlast en ten tweede de wijze van koeling en lozen – als voor de koeling een beroep op drink- of oppervlaktewater moet worden gedaan, is ook de beschikbaarheid daarvan een criterium, vooral in periodes van droogte).

Op basis van het te formuleren locatiebeleid en dit onderzoek beslissen de provincie en betreffende gemeenten of zij een locatie in het zoekgebied willen toewijzen. Als de genoemde partijen negatief beslissen, dan komt de vraag naar de mogelijkheid en wenselijkheid van een vierde hyperconnectiviteitshub terug bij de MRA..

Groenblauw netwerk in en om de stad

Het Markermeer en IJmeer behoren in veel opzichten tot de grote ruimtelijke kwaliteiten van de MRA. Niet voor niets kiezen Almere en Lelystad in hun stedenbouwkundige programma's nadrukkelijk voor samenhang met het open water. Markermeer en IJmeer zijn, samen met hun oevers, deel van veel lopende rijks-regionale programma's. Die gaan onder meer over verbetering van het ecologische systeem, de betekenis voor het regionale watersysteem en de samenhang met de stedelijke ontwikkeling in de Oostflank. Op het raakvlak met de stedelijke ontwikkeling zal, conform de afspraken in RRAAM, de inpassing van een eventuele IJmeerverbinding zich tot een opgave ontwikkelen, nu gebleken is dat deze in de vorm van een lightrailverbinding een kansrijke oplossing vormt bij de in Amsterdam Bay Area onderzochte programma's voor wonen en werken. Als nut en noodzaak vaststaan kunnen tracévarianten worden uitgewerkt, al dan niet deels ondergronds.

Ontwikkelingen en opgaven elders in de MRA kunnen op een aantal manieren invloed hebben op het IJmeer-Markermeer en zijn oevers. Die liggen voor een belangrijk deel aan de zuidoever van het IJmeer. Dit gebied is een schakel in de open landschappelijke structuur met waterrijke natuur die loopt tussen de Vechtstreek, via het IJmeer, naar Waterland – deel van de Stelling van Amsterdam. Naar het westen gaat de zuidoever over in de Diemerscheg, een van de groene scheggen rond

Amsterdam. Door de verdere verstedelijking aan de randen van de Diemerscheg wordt een groene Diemerscheg steeds belangrijker. De betrokken partijen zetten in op een kwaliteitsverbetering van de Diemerscheg: landschappelijk, ecologisch, cultuurhistorisch en qua recreatieve voorzieningen. Om toekomstbestendig te zijn wordt gedacht aan het ontwikkelen van klimaatbossen, met een hogere grondwaterstand, opvangmogelijkheden van water en minder CO2-uitstoot. Ook moet er ruimte zijn voor de energietransitie, mits deze goed landschappelijk wordt ingepast. Voor de eventuele aanleg van de IJmeerverbinding geldt ook dat deze landschapsinclusief moet worden uitgevoerd. Dat wil zeggen dat de landschappelijke kwaliteit deel uitmaakt van de afweging en zo mogelijk geïntegreerd wordt in de oplossing (zie paragraaf 3.2).

Een aantal grote infrastructuurlijnen doorkruist deze zone. Dat leidt tot een opgave van landschappelijke versterking. Die opgave kan aan urgentie winnen als nieuwe infrastructuur zich aandient, bijvoorbeeld wanneer de IJmeerverbinding in de oostkant van Amsterdam aan land komt. Ook is er een kans dat de energie-infrastructuur verzwaard zal worden, bijvoorbeeld met een 380 kV-hoogspanningsleiding, mede vanwege de aanwezigheid van de Diemercentrale. Daar zijn inpassingsvragen en/of compensatievragen aan verbonden. Behoud van de werelderfgoedstatus van de Hollandse Waterlinies is randvoorwaardelijk.

Aanpassingen in het watersysteem in de MRA kunnen hun weerslag hebben op de waterkwaliteit, de waterhoeveelheid en de aan- en afvoer van water in het Markermeer en IJmeer. Of dat aan de orde is en zo ja, hoe substantieel die effecten zijn, is nog niet duidelijk. Het kan gaan om het verder versterken van de nu al belangrijke functie van het Markermeer en IJmeer als 'regenton': buffer voor waterbeschikbaarheid en voor de piekwaterberging. De haven van Lelystad kan voor een deel functioneren als uitwijkmogelijkheid voor circulaire en watergebonden bedrijven uit het Noordzeekanaalgebied. Dan zijn wel meer schutbewegingen in de Oranjesluizen nodig en kan meer brak water het IJmeer-Markermeer binnendringen. De consequenties van een nog sterkere regentonfunctie, bijvoorbeeld voor de fluctuatie van het waterpeil en de belasting van de keringen, is deel van onderzoek dat geagendeerd wordt in de Verstedelijkingsstrategie. Het effect van verzilting via de Oranjesluizen moet worden onderzocht zodra een dergelijke ontwikkeling concreet in beeld komt.

De ambitie met het Nationaal Park Nieuw Land (bestaande uit Markermeer, Trintelzand, Marker Wadden, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen) is om dit systeem robuust en veerkrachtig te maken, zodanig dat het bestand is tegen de jaarlijkse schommelingen die inherent zijn aan elk ecosysteem. Ook in perioden van schaarste, door welke oorzaak dan ook, kan Nieuw Land omvangrijke populaties trekvogels ontvangen – een belangrijke maatstaf voor dit deel van de MRA-natuur. In het Nationaal Park wordt een ecologisch-recreatieve 'mantel' rondom de natuurkernen ontwikkeld, met poortgebieden bij Lelystad en Almere. Een natuurinclusieve ontwikkeling in de directe omgeving van de natuurkernen vergroot niet alleen de toegankelijkheid, maar ook de robuustheid van het Nationaal Park.

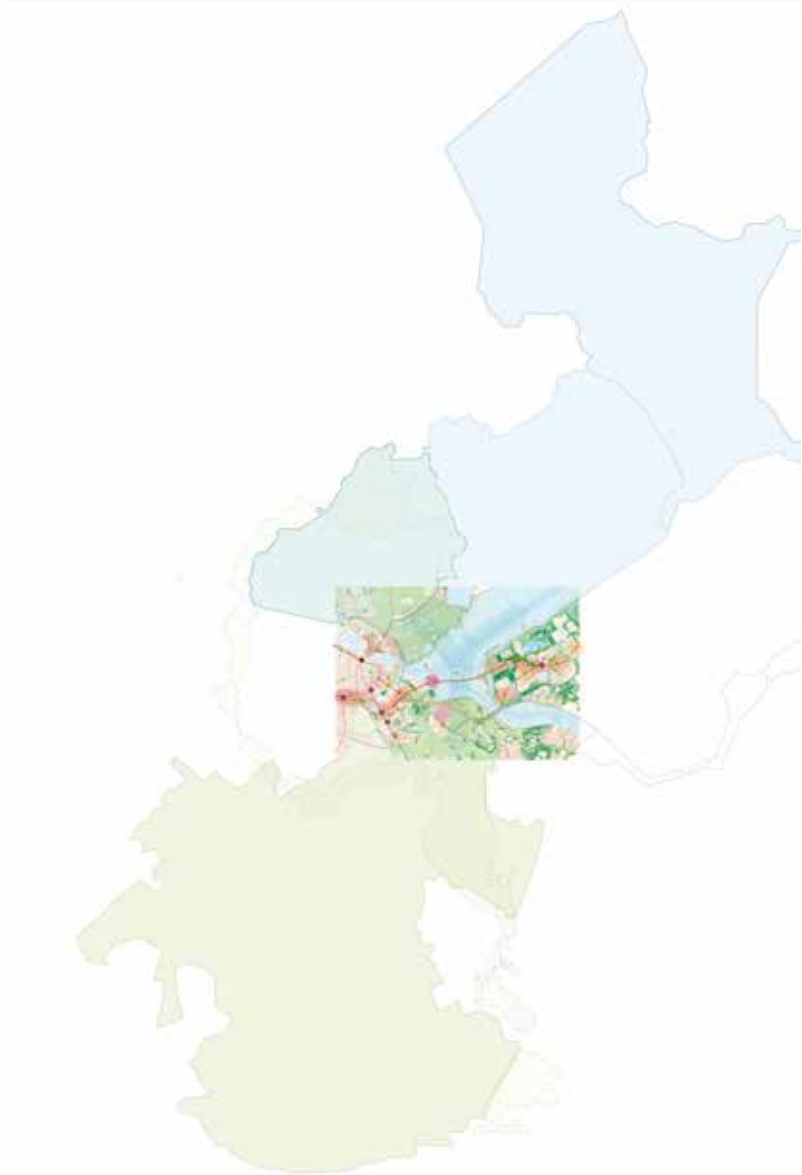

afbeelding 21
IJmeer in context van de grote landschappen; het Groene Hart, Waterland en IJsselmeer

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

De meest urgente gebiedsgerichte opgaven en vraagstukken die om rijk-regio inzet vragen:

- Natuur- en landschapsontwikkeling verbonden aan het tot stand brengen van een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem Markermeer-IJmeer en het Handelingsperspectief Oostflank, op basis van de ontwikkelprincipes van Panorama Markermeer-IJmeer en in de context van Amsterdam Bay Area, Nationaal Park Nieuw Land en de Kustzone van Lelystad
- Versterken economisch profiel Almere door o.a. uitbreiding van het onderwijsaanbod en voorzieningen
- Integrale ontwikkeling stadsharten Almere (verbonden aan het ontwikkelen van het economisch profiel) en Lelystad
- Versnelling woningbouw in Almere Pampus mede in relatie tot de IJmeerverbinding en het vooruitontwikkelen van het groenblauwe netwerk rond Almere Pampus ten behoeve van een klimaatbestendige ontwikkeling
- Verkenning versnelling woningbouw Lelystad Zuid/ Warande in samenhang met (her)ontwikkeling bestaande stad (inzet rijksgronden, oplossen stikstofrestricties, verbonden aan Lelystad Next Level)
- Multimodale bereikbaarheid, waaronder de uitwerking van de conclusies uit het MIRT-onderzoek Amsterdam Bay Area
- Economische ontwikkelingen in relatie tot Lelystad Airport
- Mogelijke aanleg van een hyperconnectiviteitshub in Flevoland
- Als vervolgacties m.b.t. het watersysteem er aanleiding toe geven: onderzoek naar invloed van ingrepen elders op het waterbeheer van het Markermeer en IJmeer (dat kan gaan om onderzoek naar een grotere bufferingscapaciteit en/of voorraadfunctie, of om een risico op verzilting bij meer scheepvaartbewegingen door de Oranjesluizen)
- Behoud en ontwikkeling van de ecologische en recreatieve waarden aan de oevers van het Gooimeer

Rijk-regio inzet op basis van bestaande afspraken:

- Rijk-regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM/Almere 2.0, inclusief traject Handelingsperspectief Oostflank MRA)
- Het programma Lelystad Next Level
- Stedelijke vernieuwingsopgave in Lelystad-Oost (onderdeel van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid)
- Programmatische Aanpak Grote Wateren
- Experimenteergebied kringlooplandbouw
- Nationale proeftuin precisielandbouw

Om regionale inzet vragen:

- Corridorontwikkeling Amsterdam-Almere-Lelystad (economisch profiel, kennisprofiel, woon- en werkmilieus) in combinatie met bereikbaarheidsinvesteringen
- Ontwikkelen van Lelystad als multimodaal bereikbare hub en regionale multimodale energiehub, door het benutten van de ligging aan energienetwerken, windparken, Maximacentrale, Flevokust Haven, luchthaven en agrifood
- Nieuwe vormen van wijkgerichte aanpak voor de bestaande stad, als spoor 2 van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid
- Verdere ontwikkeling van de vrijetijdseconomie
- Passende agrarische functie in gebieden met sterke bodemdaling
- Behoud en verdere groen-recreatieve ontwikkeling van de Diemerscheg en onderzoek naar mogelijkheden om landschappelijk goed ingepaste bijdragen te leveren aan klimaatadaptatie en energietransitie (waarbij op dit laatste punt rijksbetrokkenheid aan de orde kan zijn)

afbeelding 22
IJmeer – verstedelijking in een doorlopend landschap

4.5

Gooi en Vechtstreek

Klimaatbestendig, recreatief en cultureel waardevol landschap

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

De Gooi en Vechtstreek verbindt de Metropoolregio Amsterdam aan de Utrechtse regio en draagt bij aan de meerkernige metropool met ontwikkelingen die zich concentreren langs de Gooicorridor en HOV-lijnen. De ambitie is om daarmee te zorgen voor de bouw van 11.500 woningen tot 2040, conform de Regionale Woonvisie en binnen de bestaande plancapaciteit. Woningen die voor een belangrijk deel ook voor lagere (midden)inkomens bereikbaar zijn, om te zorgen voor voldoende praktijkgeschoolde werknemers in dit deel van de metropoolregio. Met de stadshartontwikkeling van Hilversum, de ontwikkelingen rond Station Hilversum, Hilversum Sportpark en Hilversum Mediapark, wordt ook bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van het economisch profiel van de regio.

De media vormen in dit deelgebied een herkenbaar cluster binnen het economische profiel In Hilversum liggen kansen voor een gefaseerde doorgroei tot Media Campus en Artificial Intelligence (AI)-hub met innovatieve en cross-sectorale toepassingen binnen en buiten de data-gedreven media-industrie. Zo'n ontwikkeling kan worden gestimuleerd via een verdicht programma, een gemengd milieu en zo mogelijk een hogere frequentie van openbaar vervoer. Ook elders in de regio liggen kansen voor binnenstedelijke ontwikkeling voor woningbouw en werkgelegenheid. Versterking van andere openbaarvervoerlocaties aan de Gooicorridor, onder andere met onderwijsvoorzieningen, helpt om het economisch profiel verder uit te bouwen. Naast media zijn er ook kansen voor economische groei op het gebied van creatieve industrie, zorg en recreatie en toerisme.

Gevolg van de ligging tussen Amsterdam, Almere, Amersfoort en Utrecht is dat veel pendelstromen het gebied doorkruisen. De woonwerkbalans is wat scheef en aan het verslechteren. Ambitie is om deze te verbeteren. Dit vraagt om een toename van (ruimte voor) werklocaties. Ook is er een kwalitatieve mismatch. Hierdoor is er een aanzienlijke uitgaande pendel, maar er is ook een pendelstroom naar het gebied toe. Woonwerkrelaties tussen Gooi en Vechtstreek en Flevoland groeien langzaam. Een betere spreiding in het pendelpatroon ontstaat door het economische profiel in beide gebieden onderscheidend te ontwikkelen en versterken, zonder elkaar te beconcurreren, en door te investeren in de onderlinge bereikbaarheid.

In het Multimodaal Toekomstbeeld 2040 (SBaB) wordt onderzocht of de corridors naar de ring van Amsterdam aangepast moeten worden om optimaal te functioneren. Onder die corridors vallen onder meer de A1 en A27, die een rol kunnen hebben in het tot stand brengen van een meer evenwichtige woonwerkbalans. Frequentieverhoging op het spoor (de Gooilijn) is afhankelijk van de toekomst van het goederenvervoer dat nu op die lijn zit. Dat valt buiten het bestek van SBaB, maar is onderdeel van het nationale Toekomstbeeld OV 2040.

Gooi en Vechtstreek

Klimaatbestendig, recreatief en cultureel waardevol landschap

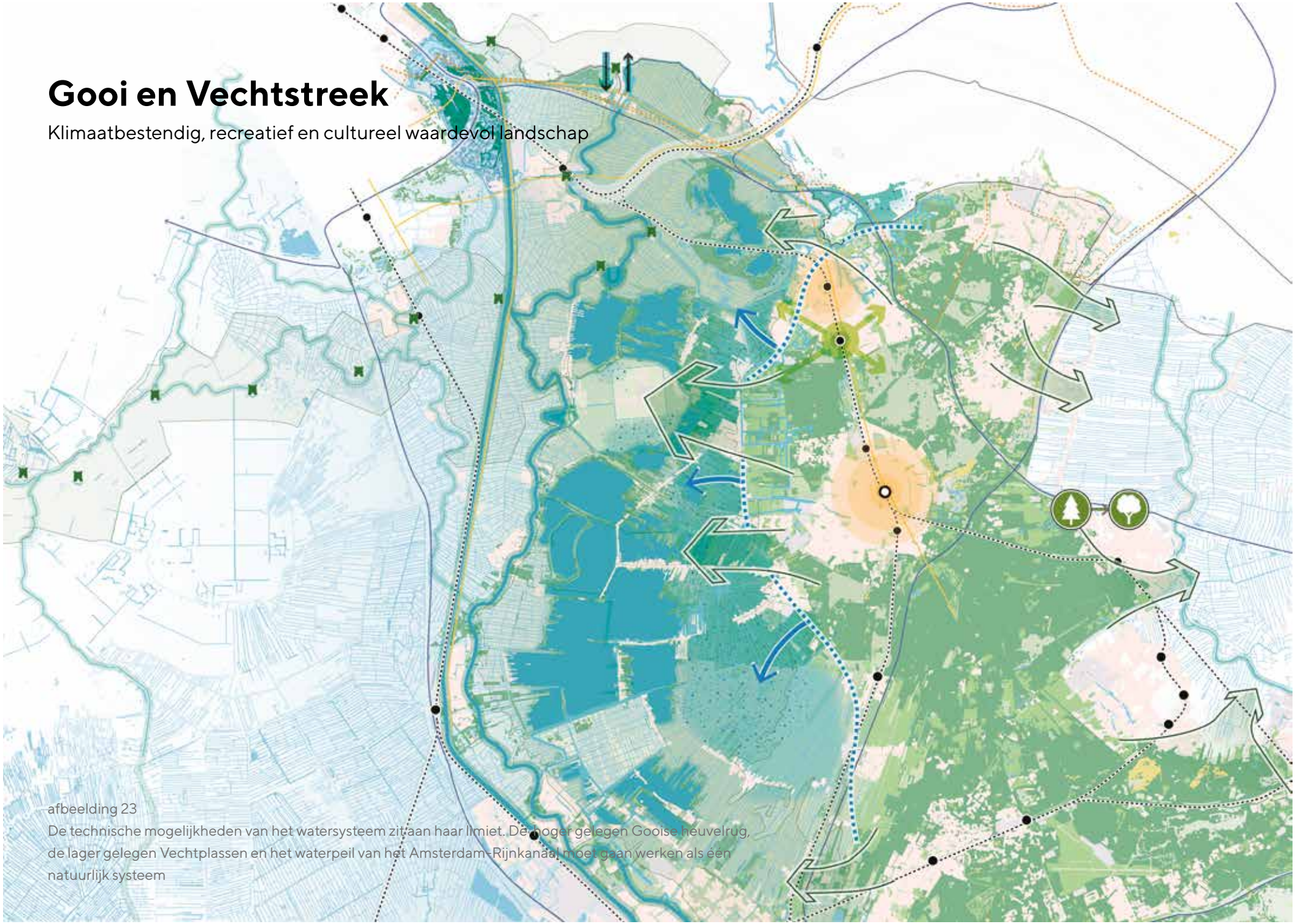

afbeelding 23
De technische mogelijkheden van het watersysteem zit aan haar limiet. De hoger gelegen Gooise heuvelrug, de lager gelegen Vechtplassen en het waterpeil van het Amsterdam-Rijnkanaal moet gaan werken als één natuurlijk systeem

Groenblauw netwerk in en om de stad

De Gooi en Vechtstreek onderscheidt zich door de grote cultuurhistorische gelaagdheid en diversiteit van het landschap en de natuur. Dit is een voorwaarde voor de bijzondere woon-, werk- en recreatieomgeving. De natuur en het landschap in zowel het hoge als het lage gedeelte van de Gooi en Vechtstreek staan onder druk door verdroging in de Heuvelrug. Grondwater stroomt van de hogere zandgronden van het Gooi naar het westen en het oosten. De natuurwaarden van de Vechtplassen en het Naardermeer, Natura 2000-gebieden, zijn afhankelijk van deze kwel.

Waterwinning ten behoeve van drinkwaterproductie, verminderde infiltratie in de stuwwal en bemaling van de polder zetten dit systeem onder druk. In de Vechtstreek moet gebiedsvreemd water uit het Markermeer worden ingelaten om brak (kwel)water uit polders af te voeren en het water van Naardermeer en Vechtplassen aan te vullen.

Het is daardoor lastig om de natuur- en waterkwaliteitsdoelen te halen. Voor het ecologische systeem is dat geen duurzaam houdbare situatie, maar voor het watersysteem evenmin. Ook de bebouwde omgeving heeft er last van, want bij extreme buien kan het water niet wegstromen. Dit leidt tot overlast en schade. De klimaatverandering (met name de toenemende droogte) en de groeiende vraag naar drinkwater zullen dit systeem steeds verder onder druk zetten. De zandgronden moeten het water zo lang mogelijk vasthouden en het kwelwater kan beter benut worden.

De vraag is wanneer het punt wordt bereikt dat principieel moet worden gekozen voor een andere oplossing dan grote (technische) investeringen. Zo'n oplossing zou gericht moeten zijn op een klimaat- en waterrobuuste inrichting van landelijk en stedelijk gebied, met een tijdpad op weg daarnaartoe. Rijk en regio gaan binnen de Verstedelijkingsstrategie een integrale aanpak uitwerken van het watersysteem in relatie tot functies en inrichting in de Gooi en Vechtstreek, met aandacht voor de Natura 2000-gebieden, de landbouw, de inrichting van natuur- en woningbouwgebieden op de Heuvelrug, waterwinning ten behoeve van drinkwater, het peilbeheer van de Vechtplassen, het benutten en vasthouden van kwelwater, mogelijke piekwaterbergingslocaties en extra gemaalcapaciteit bij Muiden. Een voorbeeld van een mogelijke maatregel waar nu al een pilot naar loopt, is het oppompen van brak grondwater uit de Horstermeerpolder, voordat het als brak kwelwater aan de oppervlakte komt. Het opgepompte water wordt vervolgens gezuiverd en gebruikt voor de drinkwatervoorziening.

De uitwerking vindt plaats in de context van de waardevolle cultuurlandschappen in dit deelgebied: de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Heuvelrug en het Groene Hart met daarin Natura 2000-gebieden zoals het Naardermeer en de Vechtplassen. Het Groene Hart heeft in de Nationale Omgevingsvisie de status gekregen van NOVI-gebied. De opgave in dit NOVI-gebied als geheel is gericht op het beperken van bodemdaling, van CO2-uitstoot en het aanpassen van de waterhuishouding, ruimte voor landbouw, het verbeteren van de relatie stad-land, omgaan met nieuwe bebouwing, erfgoed en bereikbaarheid.

In Gooi en Vechtstreek gaat de aandacht sterk uit naar een aantal landschappelijke verbindingen, belangrijk om het karakter van de MRA in stand te houden als netwerk van steden en dorpen in een aaneengesloten landschap, en voor een robuust en veerkrachtig ecologisch systeem. Er is sprake van twee grote structuren: de 'natte natuur' in de Vechtstreek die zich doorzet tot in de Diemerscheg, en de 'droge natuur' van de Heuvelrug. Deze structuren moeten worden verbonden met de natte natuur van Waterland en de natte natuur en bosgebieden van Flevoland. Met name de verbindingen tussen het Naardermeer en omgeving aan de ene kant, en het noordwesten van het Gooi aan de andere kant zijn erg kwetsbaar. De monding van het IJ is ook een grote barrière.

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

De meest urgente gebiedsgerichte opgaven en vraagstukken die om rijk-regio inzet vragen:

- Uitwerking van een integrale aanpak van het watersysteem in relatie tot functies en inrichting in de Gooi en Vechtstreek met aandacht voor de Natura 2000-gebieden, de landbouw, de inrichting van natuur- en woningbouwgebieden op de Heuvelrug, drinkwaterwinning in het gebied, het peilbeheer van de Vechtplassen, het benutten en vasthouden van kwelwater, mogelijke tijdelijke waterbuffers en extra gemaalcapaciteit bij Muiden
- Aandacht voor het functioneren van de A1 en A27, als onderdeel van het Multimodaal Toekomstbeeld 2040
- De integrale ontwikkeling van stadshart Hilversum

In het NOVI-gebied Groene Hart werken Rijk en regio samen aan:

- Een toekomstbestendig en ecologisch veerkrachtig Groene Hart waar het prettig wonen, werken en recreëren is, relevant voor het behoud en de ontwikkeling van de oude cultuurlandschappen in dit deelgebied (waarvan een deel 'nationale importantie' heeft als onderdeel van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies)

Om regionale inzet vragen:

- Verder versterken van het economisch profiel Gooi en Vechtstreek op media (Mediapark), gezondheid (in Arenapark en elders in het deelgebied) en vrijetijdseconomie
- Versterken van de (internationale) concurrentiekracht en verdienvermogen van de media-industrie in Nederland door in te zetten op innovatie en talentontwikkeling, gebruik makend van de mogelijkheden die AI biedt, vanuit een sterke toekomstvaste Media Campus in Hilversum
- Voldoende aandacht voor behoud van praktijkgeschoolde werkgelegenheid in Gooi en Vechtstreek, als voorwaarde voor leefbaarheid en inclusiviteit
- De woonwerkrelatie met Utrecht, Amersfoort, Amsterdam en Flevoland, met aanvullend aandacht voor HOV- en fietsverbindingen richting de werkplekken in deze gebieden en vice versa
- Het behoud van de leefbaarheid in de kleine kernen, zoals met inzet op het tegengaan van winkelleegstand en het verbeteren van de bereikbaarheid per HOV en fiets

afbeelding 24
Vechtplassen

4.6 Zuidflank MRA
Leefbare internationale entree van Nederland

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

De Zuidflank van de MRA is het samenhangend gebied van Amstelland-Meerlanden en de zuidkant van Amsterdam, dat de verbinding maakt met de zuidelijke Randstad. De meerkernige ontwikkeling uit zich hier in de stadshartontwikkeling in Hoofddorp en andere omvangrijke gebiedsontwikkelingen in de Haarlemmermeer, de ontwikkelingen rond de ov-knooppunten Diemen-Zuid en Duivendrecht en ontwikkelingen langs de vernieuwde Amstelveenlijn en in het centrum van Amstelveen. In totaal, exclusief Amsterdam, is hier ruimte voor zo'n 60.000 woningen in gemengde woonwerkmilieus die grotendeels ook de verwachte groei aan banen (zo'n 60.000 tot 2040) moeten accommoderen. De grote vraag naar ruimte voor bedrijvigheid maakt dat uitbreidingsruimte voor bestaande bedrijven onder druk staat.

Dankzij de internationalisering, de hoogwaardige logistiek en de greenport/sierteelt is de Zuidflank een magneet voor economische groei, met name in de stedelijke band tussen Hoofddorp, Schiphol, de Zuidas, Zuidoost/Duivendrecht en Diemen. Die groei weerspiegelt zich in de druk op de infrastructuur. De corridor ZWASH (Zuidwestkant Amsterdam-Schiphol-Hoofddorp) heeft daarom prioriteit binnen het Rijks-regionale SBaB-programma. Daarin zit onder meer de ontwikkeling van een woonwerkmilieu in het stadshart van Hoofddorp, gerelateerd aan het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp. Met name de groei van de bedrijvigheid in Haarlemmermeer leidt tot een acute behoefte om de capaciteit van het energienetwerk te vergroten.

In deze context speelt een aantal specifieke mobiliteitsvraagstukken, die geadresseerd zijn in SBaB. Voor het wegverkeer gaat dat vooral om het onderzoek voor het Multimodaal Toekomstbeeld 2040 naar de ringen rond Amsterdam, waaronder de A9 en A5, en maatregelen in het hoofdwegennet. In het openbaar vervoer is het de opgave de bereikbaarheid te behouden en versterken rond gebiedsontwikkelingen bij knooppunten (zoals Diemen-Zuid voor de ontwikkeling van Holland Park en Duivendrecht voor de ontwikkelingen De Nieuwe Kern, Werkstad Over-Amstel en Entrada), op alle schaalniveaus: nationaal, regionaal en fijnmazig. Verder is een nieuwe A2-Entree in onderzoek, in de context van de te ontwikkelen gebieden in Duivendrecht (als onderdeel van ontwikkellocatie Amsterdam Zuidoost/Duivendrecht) en het Zuidasdok. Dit betreft het afwaarderen van het eerste deel van de A2 (vanaf de Utrechtsebrug tot aan het knooppunt Amstel/A10). En mede in combinatie met het openbaar vervoer is een steeds belangrijker rol weggelegd voor de (al dan niet elektrische) fiets. Dit speelt zeker in de Zuidflank waar wonen en werken voor MRA-begrippen dichtbij elkaar zijn gesitueerd. Ook die elementen krijgen een plek in de programmalijn 'Multimodaal Toekomstbeeld 2040' van SBaB.

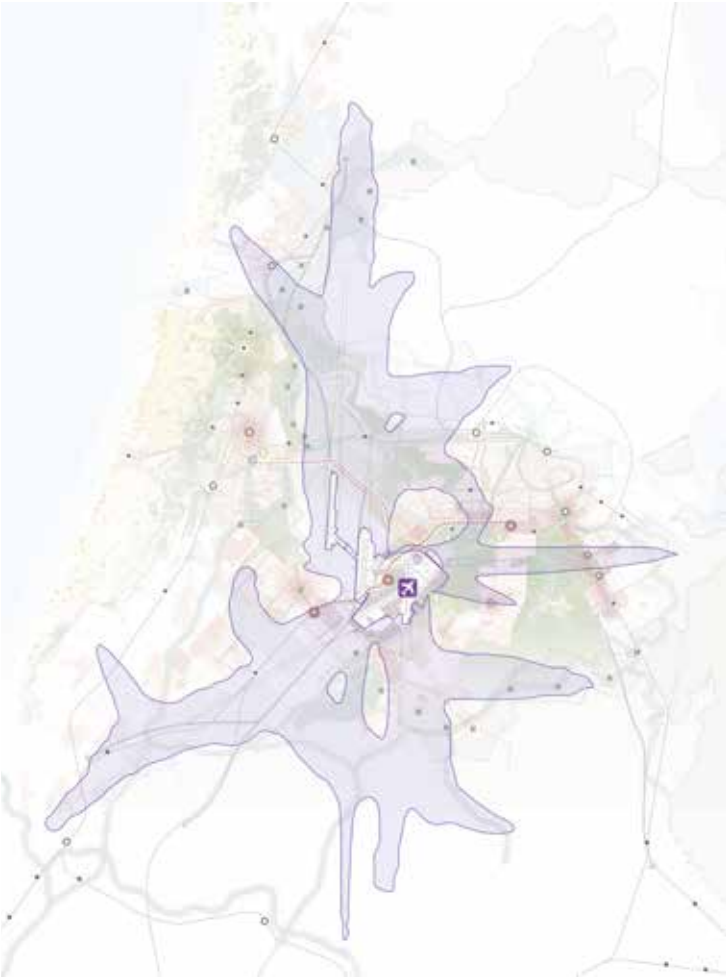

afbeelding 25
LIB-contour Schiphol

In de Zuidflank heeft de aanwezigheid van Schiphol veel invloed op de mogelijkheden voor verstedelijking en het saneren van zo'n 800 hectare verrommeld glas. In paragraaf 3.1 is gesteld dat wordt verkend of met maatwerk en een zorgvuldige belangenafweging meer ontwikkelingsruimte mogelijk kan worden gemaakt dan op dit moment, binnen de randvoorwaarden van veiligheid en gezondheid. Oplossingsrichtingen met bijzondere betekenis voor de Zuidflank zijn:

- Onderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van innovaties, zoals geluidadaptief bouwen. Daarbij wordt gestreefd naar meer flexibiliteit in de regelgeving om kleinschalig woningbouw toe te staan om lokaal de leefkwaliteit op peil te houden en verloedering, bijvoorbeeld door verouderde en vervallen kassen, tegen te gaan. De mogelijkheden voor geluidadaptief bouwen kunnen ook toegepast worden op de gebieden waar al gebouwd mag worden maar waar ook geluidbelasting is. De resultaten van de testlocatie die de gemeente Haarlemmermeer realiseert in samenwerking met Schiphol, de provincie en het Rijk (fieldlab geluidadaptief bouwen) zullen hiervoor worden ingezet. Rijk en regionale overheden verkennen samen de mogelijkheden voor meer ruimtelijke ontwikkelingen rond burgerluchthavens om de leefkwaliteit op peil te houden. Dit gebeurt binnen de randvoorwaarden voor veiligheid en gezondheid en in lijn met de Omgevingswet. In de uitvoeringsagenda bij de Luchtvaartnota is een verkenning opgenomen naar de verruiming van mogelijkheden voor ruimtelijke ontwikkelingen en proefprojecten rond Schiphol. De Verklaring van geen bezwaar ex artikel 8.9 Wet luchtvaart biedt op dit moment ruimte om in specifieke situaties maatwerk te kunnen bieden. Of en hoe deze procedure voor toekomstig beleid verbeterd kan worden, zal worden verkend in het traject van de vernieuwing van het Luchthavenindelingbesluit (LIB) en in overleg met alle betrokken partijen.
- Om zones waar niet gebouwd kan worden te laten bijdragen aan de leefkwaliteit van de regio, kan bijvoorbeeld gedacht worden aan investeren in landschappelijke ontwikkelingen met functies die zich verhouden tot de nabijheid van Schiphol. Deze kunnen worden omschreven als attractieve en vitale landschappen, die bijdragen aan de gezondheid en de klimaatadaptiviteit van de omgeving en die een cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen. Koppelingen zijn denkbaar met bijvoorbeeld de wateropgave en het recreatieve netwerk.

Integrale gebiedsaanpak leefomgevingskwaliteit

Rijk en regio moeten keuzes maken over de leefkwaliteit rondom Schiphol in relatie tot de verstedelijking en de toekomst van de luchthaven. Dit vraagt om een integrale gebiedsaanpak in de Zuidflank (samenwerking Luchtvaartnota en VS MRA) waarbij de centrale vraag is: wat is de juiste balans tussen ruimte voor woningbouw, leefomgevingskwaliteit, gezondheid en de ruimte voor luchtvaart en welke keuzes en maatregelen (financieel, compensatie, isolatie, etc) zijn daarvoor nodig?

Voor de korte termijn (tot 2030) is uit te werken of en zo ja hoe stedelijke ontwikkelingen in een brede belangenafweging vorm kunnen krijgen in balans met de luchtvaartontwikkeling,wat de gezamenlijke ambities op het gebied van leefkwaliteit voor de Zuidflank zijn, wat oplossingen/kansen zijn om de leefkwaliteit te verbeteren en hoe de eventuele meerkosten voor het kwalitatief inrichten of ontwikkelen van gebieden kunnen worden gefinancierd.

Uitgangspunt is het principe van wederkerigheid tussen 'de lucht' en 'de grond': de luchtvaart houdt rekening met het ruimtegebruik op de grond en vice versa. We willen inwoners bescherming bieden tegen geluid en veiligheidsrisico's en innovaties de ruimte geven. Hierbij zoeken we naar een systematiek die aansluit bij de omgevingswet.

In gebieden waar geen woningen gebouwd kunnen worden, zijn kansen voor versterking van groen, recreatie, waterbuffering, energietransitie en natuur.

Onder andere de volgende oplossingen zullen in relatie worden gebracht met de verdere uitwerking van de integrale gebiedsaanpak:

- Oplossingen die voortkomen uit het traject ruimtelijke herziening Schiphol (LIB) bijvoorbeeld ten aanzien van de mogelijkheden voor maatwerk en het maken van een integrale afweging
- Optimalisatie van vliegroutes en waar mogelijk ook onderzoeken of bijvoorbeeld aanpassing /amoveren van radarsystemen een optie is (met inachtneming van de vliegoperatie en veiligheid)
- Het betrekken van het inzicht dat de fysieke omgeving invloed heeft op de daadwerkelijke geluidsbelasting
- Ruimte bieden voor innovaties op het gebied van soundscape en geluidadaptief bouwen, gericht op het beperken en voorkomen van geluidbelasting en hinder van het vliegverkeer voor bewoners
- Inzet op landschappelijke en recreatieve ontwikkelingen en verbindingen

Groenblauw netwerk in en om de stad

In de Zuidflank is het (bestuurlijk vastgestelde) ontwikkelingsprincipe dat stad en landschap in samenhang worden ontwikkeld, nadrukkelijk aan de orde. De Zuidflank raakt een aantal landschappen met een bijzondere beleidsstatus: het Groene Hart, de duinen met de binnenduinrand en de Stelling van Amsterdam. Samen met de groene scheggen in de omgeving van Amsterdam zoals de Amstelscheg, de Westeinderscheg en de Diemerscheg, zorgen deze landschapsstructuren ervoor dat een uitgestrekt uitloopgebied voor niemand in de MRA ver weg is.

Willen deze groenstructuren ook functioneren als volwaardige uitloopgebieden, zeker gelet op de verdergaande verstedelijking, dan vraagt dat om een duurzame inrichting. Voor gebieden als De Ronde Hoep en de Bovenkerkerpolder, en in het kader van het Ontwikkelperspectief Amstelscheg, werken gebiedspartners en gezamenlijke overheden daar samen aan in gebiedsprocessen.

Vooral in de Westeinderscheg, waar in de Bovenlanden sprake is van verouderde of in onbruik geraakte tuinbouwkassen en -gronden, vraagt dit om een gezamenlijke inspanning van partijen om te komen tot een toekomstbestendig groen-recreatief landschap. Bij de inrichting van dit gebied speelt ook het verbeteren van de recreatieve bereikbaarheid een belangrijke rol. Voor de Westeinderscheg is recent een gebiedsproces gestart, waarin onderzocht wordt om het gebied te definiëren als een aaneengesloten landschappelijke structuur tussen het IJ en het Groene Hart ver voorbij Aalsmeer. Het project geeft vorm aan de Westeinderscheg, zet het op de kaart en zal het bestuurlijk verankeren. In de Zuidflank gaat het vooral om het gedeelte ten zuiden van het Amsterdamse Bos (Bovenlanden en Westeinderplassen), dat is vorm te geven als volwaardige groenblauwe scheg, in aansluiting op de Amsterdamse Bos-visie die recent is uitgekomen.

In algemene zin speelt de behoefte om de verschillende landschappen in de Zuidflank te verbinden, en bestaande verbindingen te verbeteren dan wel te behouden. Uit analyses van het Planbureau voor de Leefomgeving voor de MRA blijkt dat de aanwezigheid van groen en landschap in deze deelregio tekortschiet (met name in het gebied tussen Hoofddorp/Nieuw-Vennep enerzijds en Aalsmeer/Uithoorn anderzijds). Vanwege vele barrières (weginfrastructuur, Ringvaart Haarlemmermeer) zijn de recreatieve bereikbaarheid en de ecologische verbindingen zeer beperkt. Er is in het bijzonder behoefte aan een ecologische verbinding tussen de duinen en het Groene Hart (via PARK21 in Haarlemmermeer en de Westeinderplassen en Amstelscheg) en een recreatieve verbinding die daar grotendeels mee overlapt: vanaf de Amsterdamse waterleidingduinen via PARK21, over de Ringvaart naar de Westeinderscheg, Amsterdamse Bos en Amstelscheg. Hier liggen ook kansen voor versterking van het watersysteem, bijvoorbeeld waterberging. Bij Uithoorn wordt gekeken naar een groene recreatieve verbinding tussen de Westeinderplassen en de Amstel, onder andere via de Vuurlijn — onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Daarnaast is behoefte aan een recreatieve verbinding 'Amsterdamse waterleidingduinen-Heemstede-Westflank-Haarlemmermeer/Liniepad (ten noorden van Hoofddorp)' en een recreatieve corridor door de Westeinderscheg.

Tot slot komt uit het watersysteem de behoefte voort om het doorspoelen van het verziltende grondwater met zoetwater te begrenzen. Dat zou van agrariërs

Zuidflank MRA

Leefbare, internationale entree van Nederland

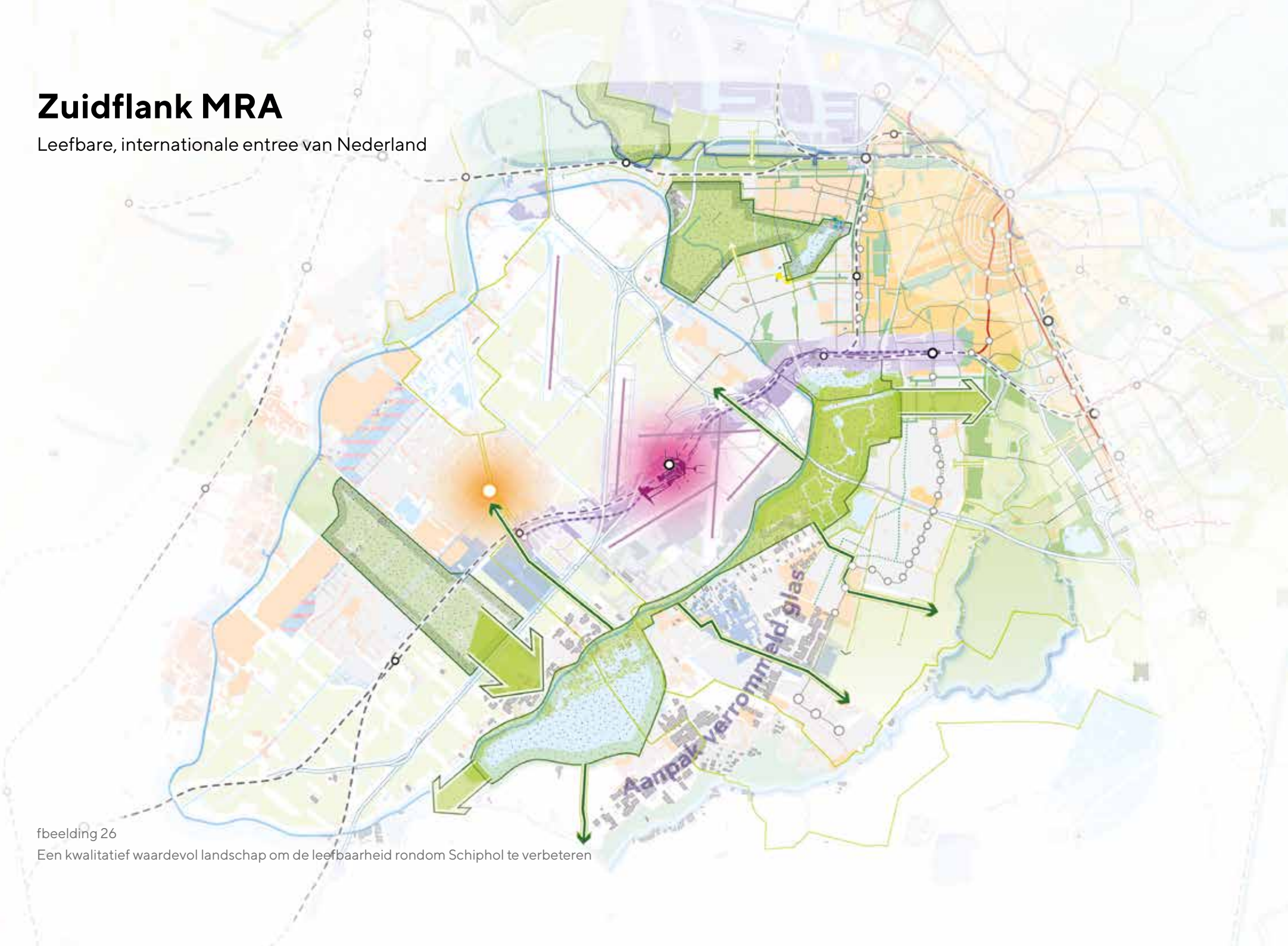

fbeelding 26

Een kwalitatief waardevol landschap om de leefbaarheid rondom Schiphol te verbeteren

vragen om na te denken over andere teelten en kan nieuwe kansen voor natuur en recreatie opleveren. Op lange termijn kan een klimaatadaptieve ontwikkeling vragen om ruimtelijke ingrepen aan bestaande dijken of om nieuwe compartimenteringsdijken, als de verdere ontwikkeling in Haarlemmermeer (die tot een hogere economische waarde leidt) om een hoger beschermingsniveau vraagt. Door de bouwprogramma's en de ligging spelen klimaatadaptiviteit en zeker ook inzetten op gevolgbeperking een belangrijke rol bij gebiedsontwikkelingen in Haarlemmermeer. Bij de Westeinderscheg en de Amstelscheg moet balans worden gevonden tussen stedelijke druk en landschap, tussen klimaatadaptatie, energie, bodemdaling, veranderingen in de landbouw, natuurontwikkeling en recreatie.

De landschappelijke ontwikkelingsbehoeften zetten we in om de groenblauwe structuur op regionaal niveau te versterken: een doorgaand groenblauw netwerk dat de groene gebieden onderling verbindt en een bijdrage levert aan andere opgaven (water, klimaat, erfgoed). Dit betekent concreet:

- Inzet op de verdere ontwikkeling van PARK21 en in het bijzonder de verbindingen met het omliggende landschap, waarbij vooral de kruisingen met de A4 en de spoorlijn aandacht vragen. Hier speelt zowel de barrièrewerking van de infrastructuur als de afstemming met de economische ontwikkeling langs de A4. Dit is een vitale schakel in een recreatieve en ecologische structuur die verbindingen legt tussen het duinlandschap, PARK21, Westeinderscheg, Amstelscheg en Groene Hart.
- Inzet op de verdere recreatieve en natuurontwikkeling van de Westeinderscheg, met de Bovenlanden en Westeinderplassen, als volwaardige groenblauwe scheg, in aansluiting op het Amsterdamse Bos, PARK21 en het Groene Hart, met daarin functies die zich tot de ontwikkeling van de scheg verhouden. De recreatieve bereikbaarheid van de Westeinderscheg en de verbindingen met aangrenzende landschappen zijn belangrijke aandachtspunten.

De groene aaneenrijging van het Groene Hart, Westeinderscheg en PARK21 (en verder naar de duinen) vraagt om uitwerking op verschillende punten:

- De programmatische uitwerking: wat is er nodig voor een doeltreffende ecologische en recreatieve verbinding
- (Daaraan verbonden) het ambitieniveau: inzet op een groenstructuur en onderzoeken van de mogelijkheden om aan te sluiten bij de nationale Bossenstrategie waarin het Rijk en de twaalf provincies zich hebben voorgenomen om 37.000 hectare nieuw bos aan te planten
- De transformatieopgave van verouderde (glas)tuinbouw naar natuur en recreatie in de Westeinderscheg
- De wisselwerking met het agrarisch grondgebruik en de wateropgaven in Haarlemmermeer
- De vormgeving van de zone waar de ecologische en recreatieve verbinding grote infrastructuur kruist (het spoor en de A4)
- De kruising met de Ringdijk, waar een ecologische en recreatieve ontwikkeling kan samengaan met verbetering van de waterveiligheid op lange termijn in Haarlemmermeer
- Het inpassen van economische functies binnen de hierboven genoemde randvoorwaarden

Tot slot is het van belang om de aansluiting tussen alle gebieden in beeld te houden. De Westeinderscheg en de verbinding met PARK21 raken elkaar ter hoogte van de Westeinderplassen en Rijsenhout. Sanering van oud glas in deze omgeving biedt kansen op nieuwe groenblauwe verbindingen, die tegelijk een impuls bieden aan de leefkwaliteit in Rijsenhout. Het is de bedoeling dat ze uiteindelijk als één aaneengesloten landschappelijke structuur gaan functioneren.

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

De meest urgente gebiedsgerichte opgaven en vraagstukken die om rijk-regio inzet vragen:

- Integrale gebiedsaanpak leefkwaliteit Zuidflank. Deze aanpak focust op de uitwerking gezamenlijke ambities leefkwaliteit, de oplossingen en kansen voor de leefkwaliteit in samenhang met de ruimtelijk economische ontwikkelingen rond Schiphol. De integrale gebiedsaanpak kan input leveren voor vernieuwing ruimtelijk beleid Schiphol (LIB). Het transformeren van het verrommelde glas, de aanpak van verouderde monofunctionele kantoorgebieden binnen LiB-contouren en een te ontwikkelen landschappelijke verbinding tussen de Westeinderscheg, de Amstelscheg en het Groene Hart maken onderdeel uit van de uitwerking van deze gebiedsaanpak.
- Integrale ontwikkeling van het stadshart Hoofddorp
- Behoud en versterken ov-bereikbaarheid (nationaal, regionaal en fijnmazig) ten behoeve van gebiedsontwikkelingen bij ov-knooppunten (zoals Duivendrecht en Diemen-Zuid), onderdeel van SBaB
- Procesmatig voortgang Groeifondsvoorstel rondom Noord/Zuidlijn, inclusief financiering vanuit Rijk en regio
- Acties en afspraken verbonden aan het programma ZWASH, onder meer t.a.v. het doortrekken van de

Noord/Zuidlijn van Amsterdam-Zuid naar Hoofddorp
- Versnelling woningbouw onder andere in Westflank Haarlemmermeer en Hoofddorp in samenhang met de noodzakelijke randvoorwaarden
- Maatregelen in het wegennet (met aandacht voor het functioneren van de A9 en de N201) en versterking van het fietsnetwerk (beide onderdeel van het Multimodaal Toekomstbeeld 2040, SBaB)
- Transformatie van de Amstelscheg vanwege onder meer bodemdaling, ander type landbouw, natuurontwikkeling en recreatie, in de context van het interbestuurlijke programma Veenweide

In het NOVI-gebied Groene Hart werken Rijk en regio samen aan:
- Een toekomstbestendig en ecologisch veerkrachtig Groene Hart waar het prettig wonen, werken en recreëren is, relevant voor het behoud en de ontwikkeling van de oude cultuurlandschappen in dit deelgebied (waarvan een deel 'nationale importantie' heeft als onderdeel van het werelderfgoed Stelling van Amsterdam)

Om regionale inzet vragen:
- Uitwerken van het gebied PARK21/A4/Westeinderscheg als zoekgebied voor ecologische en recreatieve verbindingen en functies in combinatie met economische ontwikkelingen (waarbij mogelijke inbreng wordt bekeken vanuit de nationale Bossenstrategie en synergie wordt gezocht met een klimaatadaptieve inrichting en opruimen verouderd glas)
- Uitwerken van de Westeinderscheg als volwaardig te ontwikkelen groenblauwe scheg met natuurontwikkeling, recreatieve functies en verbindingen
- Uitwerken van het economisch profiel
- Greenport Aalsmeer, herclustering en oplossen probleem verouderd glas door andere functies: woningbouw, landschapsontwikkeling/recreatie, voedsel (keten verkorten), opwek zonne-energie, bosbouw, innovatie glastuinbouw, in relatie tot rijks-regionale afspraken rond de keuzesituatie Leefkwaliteit Schiphol
- Substantiële woningbouw in Haarlemmermeer, Amstelveen, Ouder-Amstel, Aalsmeer
- Integrale ontwikkeling van het regionale centrum Stadshart Amstelveen
- Aanleg bedrijventerreinen in Haarlemmermeer met een oplossing voor het knelpunt van de energievoorziening

afbeelding 27
Greenport Aalsmeer

4.7

Amsterdam

Groene wereldstad, creatieve handelstad en cultureel hart van Nederland

Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat

Amsterdam ziet zich in metropoolverband voor de complexe taak gesteld om de demografische en economische groei op een zorgvuldige en evenwichtige wijze te faciliteren, waarbij de leefkwaliteit in de stad verder wordt vergroot, de negatieve impact op het milieu niet verder toeneemt en de sociaal-ruimtelijke ongelijkheid wordt teruggedrongen. De stad neemt hiervoor nadrukkelijk haar verantwoordelijkheid, onder meer door ongeveer de helft van de woningbouwopgave van de MRA op Amsterdams grondgebied te laten landen. De stad koerst op minimaal 150.000 woningen erbij, voor 250.000 inwoners, in 2050 – en op 200.000 nieuwe arbeidsplaatsen. Economisch heeft Amsterdam een belangrijke functie voor startups en de tech-sector, en het is een aantrekkelijke vestigingsplaats voor grootstedelijke voorzieningen.

Deze opgave krijgt met name gestalte via omvangrijke verdichtings- en transformatieprojecten zoals Haven-Stad en Amstelstad (waaronder ontwikkellocaties in Amsterdam Zuidoost en Duivendrecht vallen). Om deze te kunnen realiseren, moeten de randvoorwaarden op orde zijn. Knelpunten in het energiesysteem en de verkeersinfrastructuur moeten worden weggenomen en er is ruimte nodig voor bedrijven op deze locaties die zich niet laten mengen met woningbouw. Naast de huidige focus op de ringzone en de IJ-oevers, richt Amsterdam zich steeds meer op de flanken van de stad. In de stadsdelen Nieuw-West, Zuidoost en Noord ontstaan eigenstandige kernen met gemengde, stedelijke woonwerkmilieus, in een duurzame en groene leefomgeving. Amsterdam wordt zo een meerkernige stad binnen de meerkernige metropool. De nieuwe woonwerkgebieden liggen dichter bij de regio en sluiten vaak aan op ontwikkelingen bij buurgemeenten. Dit vraagt om een uitgelezen samenhang met de opgaven op MRA-niveau in de omliggende vijf deelgebieden.

Amsterdam wil een inclusieve en diverse stad zijn en blijven. Het vervullen van deze wens is allesbehalve vanzelfsprekend. In de steeds duurder wordende stad vergt het voortdurende en vergaande interventies op de woningmarkt om ook lage en middeninkomens blijvend aan de stad te binden. Om sociaal-ruimtelijke segregatie tegen te gaan streeft Amsterdam naar een evenwichtiger verdeling van arbeidspotentieel, werk, onderwijs en voorzieningen over de stad en de metropool. Hiertoe dient de vervoersarmoede in delen van stad en regio te worden teruggedrongen en moet worden ingezet op het behoud voor de stad van praktische werkgelegenheid en praktisch en middelbaar opgeleide arbeidskrachten.

afbeelding 28
Verdichting in de stad vraagt om een kwaliteitsimpuls. Kwalitatief groen in de stad verbinden met de landschappen rondom.

Groenblauw netwerk in en om de stad

In de verdichtende stad wordt de schaarse openbare ruimte steeds belangrijker. Deze moet van hoge kwaliteit zijn en uitnodigen tot ontmoeten en bewegen. Het publieke domein wordt rigoureus vergroend. Er wordt geïnvesteerd in parkontwikkeling (onder meer Oeverlanden, Gaasperdakpark en Zuidasdokpark), in groene routes en ecologische verbindingen. Verkeerswegen, zoals Gooiseweg en Lelylaan, worden groene stadslanen begeleid door bebouwing. Maar er wordt ook geïnvesteerd in het landschap en de groene scheggen, via natuurontwikkeling, het bevorderen van kringlooplandbouw en het creëren van meer ruimte voor recreatie, sporten en bewegen.

Voor de leefkwaliteit in Amsterdam is ook het omliggende landschap van groot belang. Dat geldt in het bijzonder voor het openhouden en versterken van de groene scheggen en de metropolitane landschappen, mede in het licht van de toenemende recreatieve druk. Maar ook investeringen in het landschap ten behoeve van klimaatadaptiviteit, waterrobuustheid, (kringloop) landbouw, erfgoedbeheer en biodiversiteit dragen substantieel bij aan de gezondheid, veiligheid en aantrekkelijkheid van de leefomgeving van Amsterdammers.

Onderwerpen voor gebiedsgerichte afspraken

Over de volgende ambities, plannen en projecten zijn binnen afzienbare tijd (nadere) afspraken noodzakelijk met Rijk en/of regio:

1 - De bouw van 150.000 woningen met bijbehorende voorzieningen en werkruimtes binnen de bestaande stad tot 2050, via verdichting en transformatie

Rijk-regio:

- Het uitvoeren van de gemaakte afspraken in de Woondeal, onder meer om de bouw van sociale en middeldure huurwoningen te bevorderen; met nadere afspraken over het optimaliseren van de inzet van bouwimpulsgelden ten behoeve van de benodigde infrastructuur, de betaalbaarheid van woningen en de - complexe en kostbare - transformatie van gebieden (bijvoorbeeld voor het uitkopen van bedrijven)
- Versnelling van de bouwproductie tot 2030 in Haven-Stad en Amsterdam Zuidoost/Duivendrecht

Regio:

- Het versterken van de samenhang tussen de verdichtings- en transformatieprojecten in de flanken van de stad en naburige ontwikkelingen in omliggende deelregio's.

2 - Het verminderen van de sociaal-ruimtelijke ongelijkheid in stad en regio

Rijk-regio:

- Inzet van Rijksregelgeving die excessen op de woningmarkt helpt tegengaan
- Het helpen verminderen van de stedelijke en regionale vervoersarmoede
- Het terugdringen van milieugezondheidsrisico's in specifieke delen van stad en metropool

Regio:

- Een evenwichtiger verdeling van arbeidspotentieel, werk, onderwijs en voorzieningen over de stad en de metropool

Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over de inzet van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid in de stadsdelen Nieuw West en Zuidoost.

3 - Optimaliseren en toekomstbestendig maken van het nationaal, regionaal en stedelijk verkeers- en vervoerssysteem

Rijk-regio:

- Verdere uitwerking Groeifondsvoorstel rondom Noord/Zuidlijn (SBaB), inclusief financiering vanuit Rijk en regio
- Afspraken over onderzoeken sluiten van de metroringlijn (SBaB)
- De aanleg van een aantal nieuwe vaste oeververbindingen over het IJ conform advies d'Hooghe en reeds gemaakte afspraken tussen Rijk en regio
- Het bevorderen van autoluwe stad via bijvoorbeeld innovatieve infrastructuur zoals hubs (personen, goederen), overslagpunten voor goederenvervoer, distributie over water (in samenwerking met SBaB)

4 - Toekomstbestendig integreren van de luchtvaart/Schiphol in de groeiende en intensiverende stad en metropool

Rijk-regio:

- De in paragraaf 4.6 opgenomen Rijk-regio inzet: Integrale aanpak leefkwaliteit Zuidflank
- Acties en afspraken verbonden aan het programma ZWASH (zie de paragraaf over de Zuidflank)

5 - Verwezenlijken van de metropolitane energietransitie met het Noordzeekanaalgebied als spil

Rijk-regio:

- Afspraken en afwegingen voortkomend uit de uitwerking in het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied (conform paragraaf 4.1 Noordzeekanaalgebied)

6 - Het realiseren van een robuust, veerkrachtig en klimaatbestendig watersysteem in stad en regio

Rijk-regio:

- Het versterken van de samenwerking om het groeiende aantal knelpunten in het stedelijke en regionale watersysteem op te lossen en de stad en regio waterrobuust en klimaatadaptief in te richten, volgens de in de paragraaf 3.3 (watersysteem) omschreven prioriteiten

7 - Openhouden en versterken van de groene scheggen en de metropolitane landschappen, mede in het licht van de toenemende recreatieve druk

Rijk-regio:

- Een gebiedsgerichte aanpak van de bodemdaling in veenweidegebieden zoals omschreven in paragraaf Zaanstreek-Waterland als 'Integrale gebiedsuitwerking over de toekomst van de veenweidegebieden'
- Het doorontwikkelen van de Westeinderscheg, de Amstelscheg, de Diemerscheg en Waterland zoals omschreven in de paragrafen Zuidflank, Oostflank, Gooi en Vechtstreek en Zaanstreek-Waterland

Regio:

- Versterking van de recreatieve structuur door een kwaliteitsslag in de bestaande recreatiegebieden, met onder meer de aanpak van het achterstallig onderhoud in de gebieden van Staatbosbeheer (afspraken zijn in voorbereiding met recreatieschappen en Staatsbosbeheer)

5. Fasering

De Verstedelijkingsstrategie voor de Metropoolregio Amsterdam geeft de koers aan voor de ontwikkeling van de regio tot 2050. In deze periode bieden we ruimte voor de bouw van 325.000 woningen en zo'n 400.000 extra banen, inclusief bijbehorende voorzieningen en infrastructuur voor de grote transities. We zorgen voor natuur- en landschapsontwikkeling en voor een leefomgeving die gezond is en bestand tegen de effecten van klimaatverandering. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de fasering van de verstedelijking van de Metropoolregio Amsterdam.

5.1 Fasering op hoofdlijnen

Gewenste ontwikkeling in de tijd

Dit hoofdstuk schetst op hoofdlijnen de ideale ontwikkeling in de tijd. De fasering concretiseert de gemaakte keuzes en legt de basis voor hoe Rijk en regio samenwerken aan de ontwikkeling van de Metropoolregio. De daadwerkelijke realisatie ervan is afhankelijk van veel factoren. Niet alles kan tegelijk. De investeringsmogelijkheden zijn niet onbeperkt en er zijn grenzen aan wat de markt aankan. Ook is maatschappelijk draagvlak een belangrijke factor.

Fasering afhankelijk van grote investeringen in de randvoorwaardelijke systemen

Voor een duurzame meerkernige metropoolregio die sociaal en economisch sterk is, zijn grote investeringen en meerdere systeemsprongen nodig, die van invloed zijn op de fasering. Om de regio met de voorziene groei bereikbaar te houden en na 2030 door te kunnen blijven groeien, moet de komende jaren flink geïnvesteerd te worden in onder andere het stedelijke mobiliteitssysteem en de start van de schaalsprong van het regionale mobiliteitssysteem. Hierover zal de komende jaren besloten moeten worden. De energietransitie maakt dat we moeten overstappen naar een ander – geïntegreerd en hybride – energiesysteem. En klimaatadaptiviteit stelt hoge eisen aan de ruimtelijke inrichting, om te voorkomen dat er wateroverlast, tekort aan zoetwater of hittestress ontstaat. Deze eisen aan de ruimtelijke inrichting kennen een directe wisselwerking met het watersysteem.
De systeemsprongen moeten komend decennium voorbereid en opgestart worden. Ze zijn in belangrijke mate bepalend voor de fasering van de ontwikkeling van de Metropoolregio na 2030. Tot 2030 zal zicht op realisatie van de systeemsprongen in belangrijke mate bepalend zijn voor het ontwikkeltempo in de komende jaren.

Onzekerheden, monitoring op ontwikkeling en investeringen

De benodigde investeringen voor het komende decennium en de langere termijn zijn niet allemaal tegelijkertijd te organiseren. In enkele gevallen wordt nog onderzocht welke investeringen in de randvoorwaarden voor ontwikkeling waar, wanneer nodig zijn. En het moment dat randvoorwaarden gerealiseerd moeten zijn, is afhankelijk van woningbouwplannen en het ontwikkeltempo. Tot slot brengt de toekomst onzekerheden met zich mee. Belangrijke onzekerheden zijn de langetermijneffecten van corona op bijvoorbeeld mobiliteit en woonvoorkeuren, ontwikkeling van de bevolking en specifiek immigratie, de economische conjunctuur, de snelheid en impact van klimaatverandering en de ontwikkelingen rondom de luchtvaart en bedrijven die grote impact hebben op de leefomgeving. Zodoende is het belangrijk dat de ontwikkeling van de regio jaarlijks wordt gemonitord, de fasering waar nodig wordt aangescherpt en dat daarbij de koppeling wordt gelegd met investeringen. Hiervoor zullen al bestaande monitors worden benut, zoals de Monitor Plancapaciteit (woningbouw) en de Plabeka-monitor (kantoren en bedrijfsterreinen), en zal bekeken worden wat aanvullend daarop nodig is.

5.2 Faseringsbeeld

Hieronder volgt een faseringsbeeld op hoofdlijnen. Het schetst de ideale fasering. Omdat het een beeld op hoofdlijnen is, bevat het niet alle maatregelen die in de voorgaande teksten zijn genoemd. Wel benoemt het de grootste ingrepen en worden op verschillende plekken enkele concrete voorbeelden genoemd.
Het faseringsbeeld geeft eerst de fasering van de ontwikkeling van de meerkernige metropool, dan op het groenblauwe netwerk (inclusief het watersysteem en ecologisch systeem) en de systemen van energie en mobiliteit. Dit faseringsbeeld zal in de uitwerking van het verstedelijkingsconcept worden aangescherpt en jaarlijks worden geactualiseerd.

Fasering meerkernige ontwikkeling

2021-2030: Verlagen druk op de woningmarkt met nadruk op ontwikkeling rond ov-knooppunten en versterken van de stadsharten en economische profielen van de kernen buiten Amsterdam; het voorbereiden van de randvoorwaarden voor versnelling woningbouw en grote ontwikkelingen na 2030.
Het komend decennium ligt de nadruk op het verlichten van de druk op de woningmarkt met de bouw van 175.000-220.000 woningen tot 2030. Hiervoor benutten we alle plancapaciteit in de regio. Amsterdam heeft daar het grootste aandeel in met locaties als IJburg 2e fase, Noord en Zuidoost (deze laatste in samenwerking met Ouder-Amstel). Voor de zeven stadsharten en vijf grote ontwikkellocaties waarvoor Rijk en regio samenwerken, kijken we of er nog verder kan worden versneld. We benaderen de woningbouwopgave integraal: er worden niet alleen woningen gebouwd, maar steden en samenlevingen. Zodoende wordt ook ingezet op stedelijke vernieuwing, met Rijk-regio inzet voor vier gebieden in de MRA. En met ontwikkelingen voor de woningbouwopgave accommoderen we ook de groei van de werkgelegenheid met zo'n 140.000 banen.

Bij de verstedelijking zetten we in op het versterken van de meerkernige opzet van de metropoolregio. Accent ligt daarbij op de ontwikkeling van de (hoog) stedelijke woon-werkmilieus rond ov-knooppunten en in de stadsharten in de MRA en het versterken van het economisch profiel in de kernen rond Amsterdam en stadsdelen Nieuw-West, Noord en Zuidoost binnen Amsterdam. Met als doel een meer evenwichtige werkgelegenheidsgroei in de MRA. Vanuit die optiek zal ook de ruimtebehoefte voor bedrijvigheid benaderd worden. In het Noordzeekanaalgebied leiden de energietransitie en omschakeling naar een circulaire economie tot aanvullende ruimtevraag. Hoewel dit met name na 2030 zal gaan spelen, is hier al op korte termijn (voor 2023) een uitgekiende bedrijventerreinenstrategie met bijbehorende bestuurlijke afspraken voor nodig. Belangrijke gebieden in dit verband zijn het verder te intensiveren bestaande havengebied van Amsterdam, Baanstee in Purmerend/Edam-Volendam, Flevokust Haven en De Vaart in de Oostflank en buiten de MRA de Boekelermeerpolder in Alkmaar. Deze strategie is ook van belang voor de ontwikkeling van de grote transformatielocaties Haven-Stad (Amsterdam) en Achtersluispolder (Zaanstad).

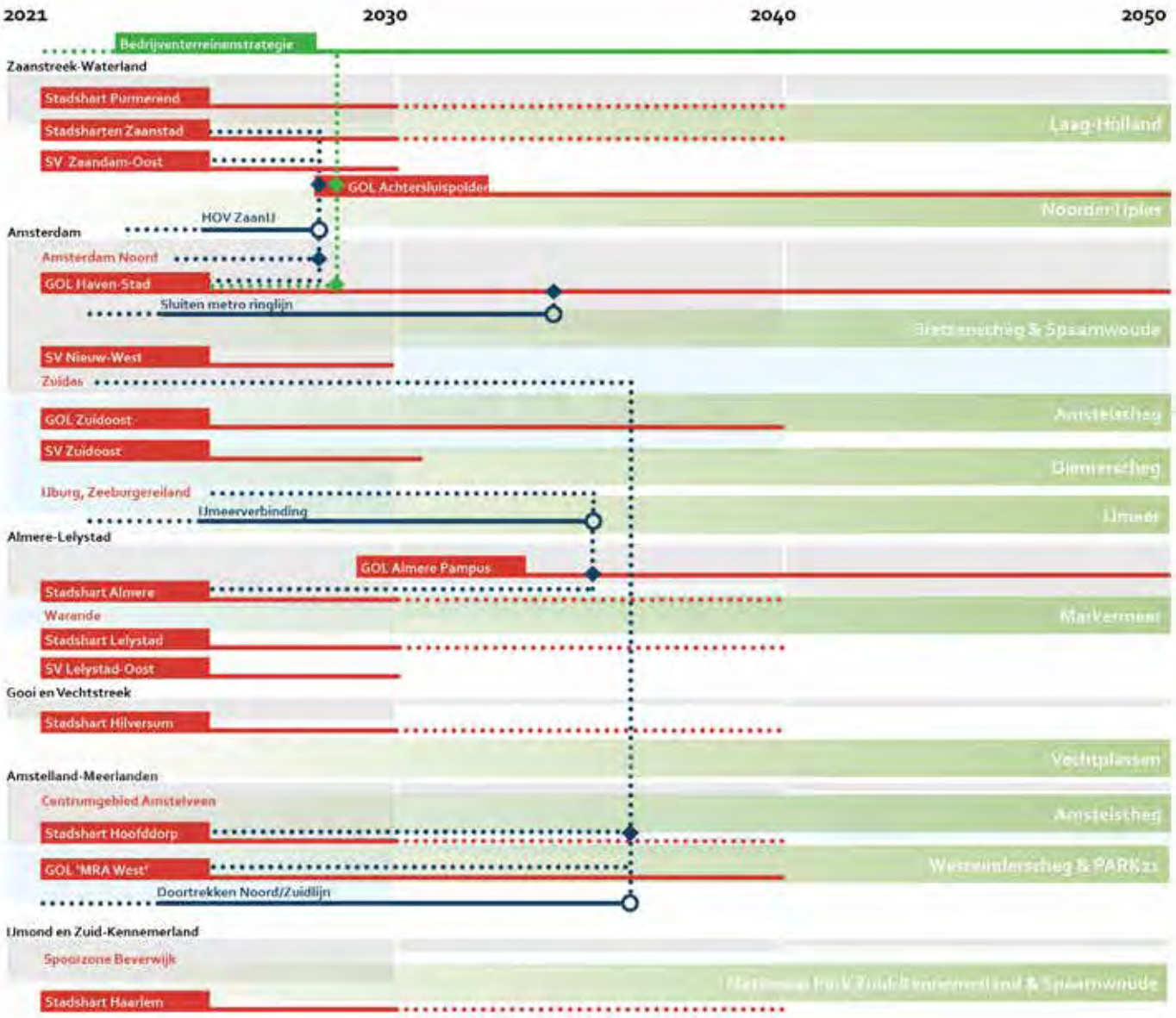

MRA plancapaciteit woningbouw en banengroei

238.000 woningen	129.000 woningen	104.000 woningen
140.000 banen	130.000 banen	130.000 banen

Legenda

- Grote gebiedsontwikkeling met Rijk-regio inzet
- Abc Overige grote gebiedsontwikkeling
- Benodigde grote mobiliteitsinvestering
- Nabijgelegen landschap
- SV = stedelijke vernieuwing
- GOL = grote ontwikkellocatie
- Voorwaardelijk voor

Onderdeel van de inzet op meerkernige ontwikkeling is het structureel versterken van de economische profielen van de deelregio's. Hiervoor moet op korte termijn een uitvoeringsstrategie worden opgesteld.

Deze meerkernige ontwikkeling ondersteunen we met mobiliteitsmaatregelen en het aanpakken van knelpunten in het energienet. Prioriteit ligt bij het in samenhang met bereikbaarheid ontwikkelen van de internationale corridor Zuidwest Amsterdam-Schiphol-Hoofddorp, inclusief Amsterdam Zuidoost, het verder ontwikkelen van de Westkant Amsterdam, bij centrumontwikkeling Almere aan de oostkant en het waar mogelijk additionele stappen zetten ten aanzien van Amsterdam Bay Area. Voor versnelling van woningbouw en de ontwikkeling van de grote ontwikkellocaties na 2030, moet in dit decennium een schaalsprong in het ov-systeem worden voorbereid en opgestart.

Klimaatadaptatie, waterrobuustheid en natuurinclusiviteit zijn integraal onderdeel van de ontwikkelingen. Daarnaast investeren we in het landschap in de nabijheid van grote woningbouwlocaties, waar de recreatiedruk hoog is of toeneemt en waar de leefkwaliteit onder druk staat, bijvoorbeeld rond Schiphol.

2031-2040: voortbouwen op ingezette meerkernige koers, met meer aandacht voor grote ontwikkellocaties; transformaties in het Noordzeekanaalgebied komen op stoom
In deze periode wordt ingezet op de bouw van 75.000 woningen en groeit de werkgelegenheid naar verwachting met nog eens ruim 130.000 banen. De ontwikkeling rond ov-knooppunten en het versterken van de woonwerkmilieus in de stadsharten loopt in deze periode nog door. Daarnaast krijgen de grote ontwikkellocaties een steeds grotere rol in de verstedelijking, tenminste als de noodzakelijke randvoorwaarden daarvoor gerealiseerd zijn. Van groot belang daarbij zijn de metroprojecten: het doortrekken van de Noord/Zuidlijn tot Hoofddorp, het sluiten van de metroring in Amsterdam en de metroverbinding Amsterdam-Almere. Daarnaast is de HOV-verbinding ZaanIJ voorwaardelijk voor verdere ontwikkeling ten noorden van het IJ.

De transities op het gebied van energie en circulaire economie gaan in deze periode in het Noordzeekanaalgebied om steeds ruimte vragen. Net als de woningbouwontwikkeling in Haven-Stad en de Achtersluispolder. De bedrijvenstrategie zal ertoe moeten bijdragen dat de transities worden gefaciliteerd en dat er bij transformatie maatwerkoplossingen worden uitgewerkt voor ruimte voor woningbouw en bedrijvigheid.

Gebiedsontwikkelingen worden ook in deze periode vanzelfsprekend integraal aangepakt, klimaatadaptief, waterrobuust en natuurinclusief. Vanuit het hybride energiesysteem zullen de gebiedsontwikkelingen ook meer en meer nieuwe energieoplossingen als een netwerk van buurtbatterijen vergen. Ook in bestaande wijken zullen deze opgaven meer en meer gestalte krijgen.

2041-2050: naast de grote ontwikkellocaties steeds meer nadruk op de transformaties in bestaand stedelijk gebied voor waterveiligheid en transities
Met de kennis van nu, wordt ook voor deze periode de bouw van nog eens 75.000 woningen voorzien en groei van de werkgelegenheid met zo'n 130.000 banen. De ontwikkeling ingezet in de vorige periode zet zich voort. Nog meer dan in het vorige decennium komt de nadruk te liggen op de grote ontwikkellocaties. Naar verwachting zal de kwalitatieve vraag betekenen dat woningbouw zich in deze periode richt op aanvulling op het bestaande aanbod en zich met name concentreert op stedelijke woonmilieus en woningen voor kleinere huishoudens.

Het stedelijk gebied zal in deze periode een nog verdere transformatie doormaken om ervoor te zorgen dat de gebieden een gezonde en (water)veilige leefomgeving bieden en om de energietransitie en mobiliteitstransitie gestalte te geven.

Fasering groenblauw netwerk

Landschap, natuur en het bodem- en watersysteem zijn nauw verweven. Bij interventies in het ene domein van het groenblauwe netwerk in en om de stad, zullen er al snel kansen liggen om ook opgaven in het andere domein mee te nemen. Ook is er een sterke relatie met grootschalige gebiedsontwikkelingen. Die gebieden moeten integraal worden ontwikkeld, dus ook klimaatadaptief, waterrobuust, natuurinclusief en als een aantrekkelijke, gezonde leefomgeving met voldoende groen in de directe nabijheid. En de gebiedsontwikkelingen leiden tot meer recreatiebehoefte in de omliggende landschappen.

2021-2030: natuurnetwerk afronden, investeren in landschappen nabij grote ontwikkelingen, opstarten aanpak grote watersysteem- en landschapsopgaven
In deze periode worden de Nationale Parken doorontwikkeld in de lijn van Programma Nationale Parken Nieuwe Stijl, de Bossenstrategie uitgewerkt en uitgevoerd en het Natuurnetwerk Nederland afgerond. Bij dat laatste zijn in alle delen van de MRA interventies nodig en zijn er telkens koppelingsmogelijkheden met de andere opgaven.

Zoals met de grote transities in het groenblauwe netwerk. Het gaat dan om de integrale aanpak van de veenweidegebieden en van het watersysteemherstel in Gooi en Vechtstreek en om de integrale systeemuitwerking voor een klimaatbestendige en waterrobuuste regio. Kleine maatregelen uit deze aanpakken en visies kunnen in het eerste decennium uitvoering krijgen. Voor het watersysteem zal in deze periode in eerste instantie ingezet worden op het optimaliseren van het huidige watersysteem, onder andere met dijkversterkingen. Voor het verbeteren van de waterkwaliteit zijn vanuit de Kaderrichtlijn Water maatregelen geprogrammeerd, waaronder voor het Gooimeer. Landschapsontwikkeling kan hierop meeliften.

Met oog op de groeiende recreatiebehoefte wordt gelijk met grote gebiedsontwikkelingen geïnvesteerd in nabijgelegen landschap. Prioriteit hebben de Amstelscheg, de Westeinderscheg (gekoppeld aan het verbeteren van de leefomgevingskwaliteit rondom Schiphol en de Greenport Aalsmeer), de Diemerscheg en de verbindingen tussen Nationaal Park Zuid-Kennemerland en Spaarnwoude en PARK21, eveneens in verband met Schiphol. Daarnaast wordt gewerkt aan een deel van de opgaven in/aan het Markermeer-IJmeer (MIRT-project Oostvaardersoevers, uitbreiding eilandenrijk Nationaal Park Nieuw Land/Marker Wadden en voor-investeren in relatie tot Pampus en de IJmeerverbinding). De recreatieve netwerken worden versterkt met onder meer de verdere ontwikkeling van het Metropolitaan Fietsnetwerk en de ontwikkeling van diverse treinstations tot 'buitenpoorten'.

Tot slot wordt in deze periode ook gewerkt aan vernieuwing van de landbouw, waaronder de transitie naar kringlooplandbouw. In de regio zijn er drie gebieden met proeftuinen: Laag-Holland, Amstelscheg en Flevoland. De proeftuin in Flevoland kan ook bijdragen aan de groenblauwe dooradering van het landbouwgebied.

2031-2040: start herinrichten van watersysteem, ontwikkelingen in het energie- en mobiliteitssysteem integreren in het landschap en verdere inzet op een natuurinclusieve samenleving
Dit decennium worden ook grotere maatregelen uitgevoerd die volgen uit de integrale aanpakken van de veenweidegebieden, het watersysteem in de Gooi en Vechtstreek en de integrale systeemuitwerking voor een klimaatbestendige en waterrobuuste regio. Hierbij gaat het inrichten van gebieden voor tijdelijke piekwaterbuffering bij het Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal en het omschakelen naar ander grondgebruik, bijvoorbeeld op het vlak van landbouw. Dat laatste gaat hand in hand met de inzet op de transitie naar duurzamere vormen van landbouw. In het watersysteem wordt ook gewerkt aan zaken als dijkversterkingen en de bouw van extra gemalen om de spuicapaciteit te vergroten.

De uitvoering van de landschapsopgaven loopt in deze periode door, waarbij voor prioritering wederom de recreatiebehoefte en -druk leidend kunnen zijn. Maar ook andere ontwikkelingen kunnen een rol spelen in de prioritering. Zo zijn er dit decennium ontwikkelingen in het energie- en mobiliteitssysteem die van grote invloed zijn op de landschapsopgaven, zoals uitbreiding van het hoogspanningsnetwerk en de aanleg van ov-verbindingen. Waarbij de laatste ook kansen kan bieden voor de bereikbaarheid van het landschap en het recreatieve netwerk.

In de aanpak van natuurontwikkeling verschuift het accent dit decennium van het afmaken van natuurnetwerken naar het verhogen van de basiskwaliteit en het realiseren van een natuurinclusieve samenleving. Uitgangspunt is een vitaal platteland en een vergroende bebouwde omgeving, waarin biodiversiteit als vanzelf verweven is. De groene zones hebben hierbij bijzondere aandacht.

2041-2050: blijvende inzet op het op peil houden van natuur en waterkwaliteit en het beheer landschappen, de grote ontwikkelopgaven lopen door
Het op peil houden van de natuur en de waterkwaliteit en het beheer van de landschappen zal ook dit decennium blijvende aandacht vergen. De ontwikkelingen in het

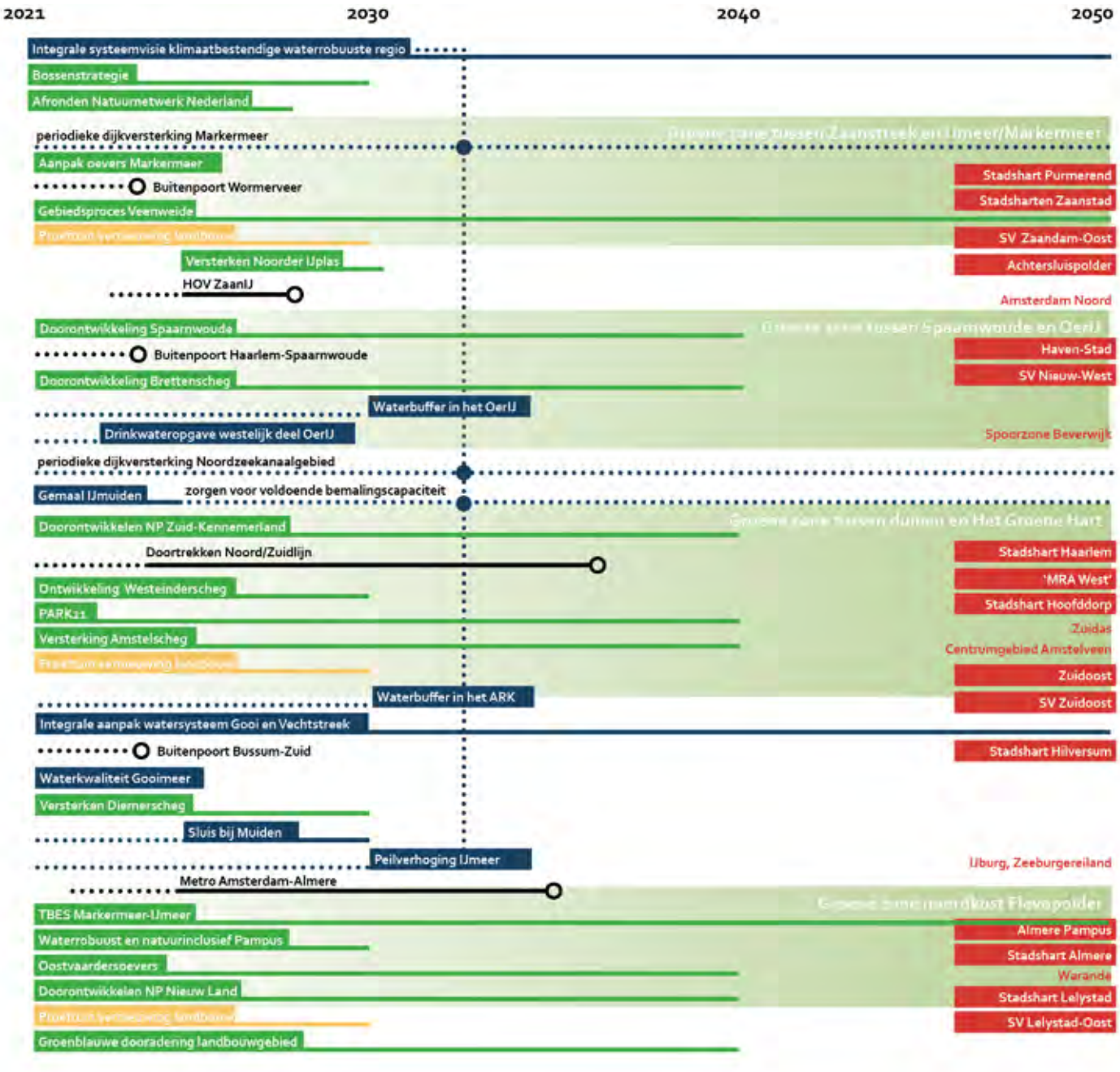
2021
2030
2040
2050
Integrale systeemvisie klimaatbestendige waterrobuuste regio
Bossenstrategie
Afronden Natuurnetwerk Nederland
periodieke dijkversterking Markermeer
Aanpak oevers Markermeer
Buitenpoort Wormerveer
Gebiedsproces Veenweide
Versterken Noorder IJplas
HOV ZaanIJ
Doorontwikkeling Spaarnwoude
Buitenpoort Haarlem-Spaarnwoude
Doorontwikkeling Brettenscheg
Waterbuffer in het OerIJ
Drinkwateropgave westelijk deel OerIJ
periodieke dijkversterking Noordzeekanaalgebied
Gemaal IJmuiden
zorgen voor voldoende bemalingscapaciteit
Doorontwikkelen NP Zuid-Kennemerland
Doortrekken Noord/Zuidlijn
Ontwikkeling Westeinderscheg
PARK21
Versterking Amstelscheg
Waterbuffer in het ARK
Integrale aanpak watersysteem Gooi en Vechtstreek
Buitenpoort Bussum-Zuid
Waterkwaliteit Gooimeer
Versterken Diemerscheg
Sluis bij Muiden
Peilverhoging IJmeer
Metro Amsterdam-Almere
TBES Markermeer-IJmeer
Waterrobuust en natuurinclusief Pampus
Oostvaardersoevers
Doorontwikkelen NP Nieuw Land
Groenblauwe dooradering landbouwgebied
Stadshart Purmerend
Stadsharten Zaanstad
SV Zaandam-Oost
Achtersluispolder
Amsterdam Noord
Haven-Stad
SV Nieuw-West
Spoorzone Beverwijk
Stadshart Haarlem
'MRA West'
Stadshart Hoofddorp
Zuidas
Centrumgebied Amstelveen
Zuidoost
SV Zuidoost
Stadshart Hilversum
IJburg, Zeeburgereiland
Almere Pampus
Stadshart Almere
Waranda
Stadshart Lelystad
SV Lelystad-Oost
Legenda
Grote gebiedsontwikkeling met Rijk-regio inzet
Abc Overige grote gebiedsontwikkeling
Natuur/landschapsontwikkelingen
Grote wateropgave
Landbouwtransitie-opgave
Mobiliteitsinvestering
Groene zone
NP = Nationaal Park
Geeft richting aan

groenblauwe netwerk in deze periode zijn in grote mate een voortzetting van de maatregelen uit de grote opgaven als de integrale aanpakken van de veenweidegebieden en het watersysteem in Gooi en Vechtstreek, de systeemuitwerking voor een klimaatbestendige en waterrobuuste regio, de ontwikkeling van het Markermeer-IJmeer en ook de transitie naar duurzame landbouw. Daarbij moet gezegd worden dat de trends van klimaatverandering grote invloed hebben op de ingrepen in het groenblauwe netwerk op langere termijn. Omdat hier nog veel onzekerheden aan kleven, zullen de genoemde grote opgaven bijtijds geactualiseerd moeten worden. Hetzelfde geldt voor het Deltaprogramma en daarmee de vraag of op termijn ook investeringen in kustversterking noodzakelijk zijn.

Fasering systemen voor de toekomst

De fasering van het watersysteem en het ecologisch systeem is geïntegreerd in de fasering van het groenblauw netwerk. Hieronder zijn de fasering van het mobiliteitssysteem en het energiesysteem opgenomen.

Fasering mobiliteitssysteem

Momenteel wordt in Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) gewerkt aan het Multimodaal Toekomstbeeld waarmee op basis van de gewenste fasering van de verstedelijking de fasering van maatregelen in het mobiliteitssysteem wordt uitgewerkt. De investeringsopgave die hier uitkomt, is van die orde dat prioritering noodzakelijk zal zijn. Die prioritering wordt in nauwe samenwerking met het traject van de Verstedelijkingsstrategie uitgewerkt in het Ontwikkelpad, waarmee Rijk en regio voor de komende jaren afspraken maken over investeringen in het mobiliteitssysteem van de MRA. Deze afspraken zullen naar verwachting voorjaar 2022 worden gemaakt. In het onderstaande faseringsbeeld is opgenomen wat tot op heden bekend is over de benodigde mobiliteitsinvesteringen voor de gewenste fasering van de verstedelijking.

2021-2030: uitvoering bestaande Rijk-regio afspraken, maatregelen stedelijke bereikbaarheid Amsterdam en stadsharten en afronding metropolitaan fietsnetwerk; voorbereiden schaalsprong mobiliteitsnetwerk
Dit decennium zetten we vooral in op het uitvoeren van bestaande afspraken. Dan gaat het onder andere om de A9 bij Amstelveen, de Duinpolderweg, start realisatie Zuidasdok, deelprojecten van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer, de vernieuwing van Amsterdam Lelylaan en van de Multimodale Knoop Schiphol en OV Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad.

Daarnaast worden voor het versnellen van de ontwikkeling van de stadsharten diverse ondersteunende mobiliteitsmaatregelen uitgevoerd, zoals uitgewerkt in Programma SBaB. In Amsterdam worden stedelijke bereikbaarheidsmaatregelen getroffen die momenteel worden uitgewerkt in verschillende mobiliteitsplannen. Ook worden het stedelijke en metropolitane fietsnetwerk en het lokale openbaar vervoer verder versterkt en werken we aan de verdere versterking van het functioneren van regionale hubs en ov-knopen.

Tot slot staat dit decennium in het teken van het voorbereiden (en waar mogelijk starten van de realisatie) van de schaalsprong van het mobiliteitsnetwerk: uitwerkingen gericht op de uitbreiding van het metronet en het versterken van het hoofdwegennet van/naar en rond Amsterdam. Waarbij uitbreiding van het metronet niet alleen zorgt voor regionale bereikbaarheid in brede zin, maar ook voorwaardelijk is voor de verdere doorgroei van grote ontwikkellocaties Haven-Stad, Almere Pampus en Hoofddorp. Ook de HOV ZaanIJ-verbinding draagt bij aan de schaalsprong en is voorwaardelijk voor ontwikkelingen in Amsterdam Noord en Zaandam, waarbij het kantelpunt al voor 2030 wordt verwacht.

2031-2040: realisatie schaalsprong mobiliteitsnetwerk en blijven investeren in stedelijke bereikbaarheid en de mobiliteitstransitie
Om de groei binnen de steden op te kunnen blijven vangen, moeten we blijven investeren in leefkwaliteit en bereikbaarheid in de steden. In het regionale net zullen in het begin van deze periode knelpunten rondom station Schiphol moeten worden aangepakt om te voorkomen dat het mobiliteitsnet vastloopt: de voorkeursvariant hierin is het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp. Dit maakt grootschalige woningbouw mogelijk en levert ruimte op het nationale spoor op voor de verbetering van (inter)nationale verbindingen. Voorwaardelijk voor de grote ontwikkellocaties Haven-Stad en Almere is realisatie van twee metroprojecten in deze periode: sluiten metroring en de IJmeerverbinding. Deze maatregelen wordt nog verder onderzocht in de MIRT-trajecten ZWASH en Amsterdam Bay Area. In het wegverkeer zullen aanvullende maatregelen in het autonetwerk (afhankelijk van de uitkomst van het 'Multimodaal Toekomstbeeld 2040' van programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid) uitvoering moeten krijgen. Daarnaast zijn er mogelijk aanvullende maatregelen uit het Multimodaal Toekomstbeeld die in deze periode uitvoering moeten krijgen.

2041-2050: verder benutten gerealiseerde mobiliteitsinvesteringen en mogelijk aanvullende maatregelen
Door de schaalspronginvesteringen in onder andere het metronet komt er ruimte in het systeem om verder

te groeien. Op termijn kan verdere ontwikkeling leiden tot de noodzaak om aanvullende maatregelen te nemen in het stedelijke en regionale mobiliteitssysteem. In diverse lokale omgevingsvisies zijn daartoe bereikbaarheidsmaatregelen genoemd als stip op de horizon, zoals de aanleg van een Oostwestlijn in Amsterdam, waarvoor nog geen concrete plannen zijn. Bij actualisatie van de Verstedelijkingsstrategie zal onderzocht moeten worden welke aanvullende maatregelen op termijn nodig zijn.

Fasering energiesysteem

2021-2030: korte-termijnknelpunten oplossen en verder uitwerken hybride energienetwerk voor de toekomst
De periode 2021-2030 staat in het teken van oplossen van knelpunten in het huidige energienetwerk. In het Noord-Hollandse deel van het energienet van de MRA is sprake van meerdere knelpunten. Waar deze de ontwikkellocaties raken, worden deze met prioriteit aangepakt. In Haarlemmermeer wordt een nieuw middenstation gebouwd en bij Almere/Zeewolde wordt een nieuw onderstation gerealiseerd dat verdere groei van de stad en de toename van de opgewekte duurzame energie in de omgeving faciliteert, net als de realisatie van de vierde hyperconnectiviteitshub als hiertoe besloten wordt. Het decennium staat verder in het teken van het uitwerken van het geïntegreerde hybride energiesysteem van de toekomst, waarbij de resultaten van de Regionale energiestrategieën (RES) en de Cluster energiestrategieën (CES) worden geïntegreerd. Voor het hybride energienetwerk worden nu nog drie scenario's voorzien. De richting voor het uiteindelijke scenario zal worden bepaald door de besluitvorming over de aanlanding wind op zee en de uitwerking van de Energiehoofdstructuur, waarmee ook de rol van het Noordzeekanaalgebied in het (inter)nationale energienetwerk wordt bepaald. Een belangrijke opgave is verder het opbouwen van een governance-structuur voor de energietransitie in afstemming met ruimtelijk-economische ontwikkelingen in de regio.

2031-2050: start aanleg hybride energienetwerk
De periode van 2030-2050 staat in het teken van de aanleg van een hybride energienetwerk gekoppeld aan ruimtelijk economische ontwikkelingen in de MRA en aan de ontwikkelingen in het (inter)nationale energiesysteem. De exacte maatregelen moeten nog worden uitgewerkt, ook in de tijd. Wel is een aantal no regret-maatregelen in beeld, zoals het versterken van het elektriciteitsnetwerk, het uitbreiden en bijbouwen van onderstations, de aanleg van transportleidingen voor waterstof; het plaatsen van lokale (wijk)opslag voor elektriciteit; het aanbrengen van koppelingen op strategische locaties tussen het waterstof- en elektriciteitsnetwerk; het reserveren van ruimte in het Noordzeekanaalgebied voor aanlanding, import, opslag en conversie van energie; het maken van integrale uitvoeringsplannen, zowel ondergronds als bovengronds en het ontwikkelen van warmtenetten in het stedelijk gebied tussen IJmond en Almere.

afbeelding 29
Energienetwerk in Flevoland

Bijlagen

Bijlage A - Opgaven Verstedelijkingsstrategie 2050

Bijlage B - Ontwikkel- en inrichtingsprincipes

Bijlage C - Gemaakte afspraken

Bijlage A

Opgaven Verstedelijkingsstrategie 2050

De teksten in deze bijlage bevatten de 'opgaven' waar de Verstedelijkingsstrategie een antwoord of oplossingsrichting voor formuleert. Ze zijn op 13 mei 2020 vastgesteld in de Stuurgroep voor de Verstedelijkingsstrategie.

De kern van de opgave voor het Verstedelijkingsconcept, als eerste stap op weg naar een complete Verstedelijkingsstrategie, is het faciliteren van stedelijke ontwikkelingen (voor wonen, werken, voorzieningen en recreatie) in samenhang met regionale systemen voor mobiliteit, energie, water en ecologie.

Dit ten dienste van het centrale doel van de Verstedelijkingsstrategie als geheel: de ontwikkeling van een duurzame en sociaal-maatschappelijk en economisch sterke metropoolregio op middellange en lange termijn, in aansluiting op het regionale DNA.

De systemen voor mobiliteit, energie, water en ecologie kennen elk hun eigen opgaven. Dat geldt ook voor de onderdelen van de verstedelijkingsopgave zelf: wonen, werken, voorzieningen en recreatie. Deze opgaven zijn belegd in afzonderlijke beleidstrajecten. Ontwikkelingen, keuzes en investeringen in deze vier systemen werken door in de mogelijkheden voor verstedelijking en andersom. Ze kunnen elkaar versterken, maar kunnen ook schuren of wederzijds voorwaarden stellen. Voor sommige opgaven is de koers binnen het betreffende beleidsveld al relatief ver uitgewerkt. Rond andere opgaven bestaat nog veel onzekerheid en wordt volop onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingsrichtingen.

Het Verstedelijkingsconcept brengt al deze opgaven bij elkaar in een samenhangend ontwikkelingsbeeld voor stad en landschap. Om te komen tot een complete Verstedelijkingsstrategie, wordt dat ontwikkelingsbeeld vervolgens uitgewerkt in de fasering en investeringsstrategie.

Deze bijlage benoemt de opgaven ontstaan op het raakvlak van de verstedelijking en elk van de vier systemen. Die zijn in hoge mate bepalend voor de keuzes die in het Verstedelijkingsconcept zijn en worden gemaakt.

1. Verstedelijkingsopgaven

Keuzes op korte termijn (tot 2030) zetten de toon voor de aanpak van de verstedelijkingsopgave voor wonen, werken en voorzieningen. De manier waarop de groei de komende tien jaar gestalte krijgt heeft gevolgen voor de leefbaarheid en de kansengelijkheid tot ver daarna. Het verstedelijkingsconcept moet voorzien in de ruimtebehoefte op een wijze die:

- divers, leefbaar en sociaal-inclusief is,
- de internationale concurrentiekracht vergroot,
- de samenhang met en kwaliteit van het omliggend landschap versterkt.

De bouw van 325.000 woningen tot 2050

Het kwantitatieve woningbouwprogramma bestaat volgens de prognose van 2020 uit 325.000 nieuwe woningen (exclusief de vervanging van te slopen woningen) in de volgende fasering:

- 175.000 voor 2030,
- 75.000 tussen 2030 en 2040,
- 75.000 tussen 2040 en 2050.

Er is ruim voldoende plancapaciteit beschikbaar om te voorzien in het woningbouwprogramma tot 2030, ook als een deel van die locaties vertraging oploopt in de uitwerking of uitvoering of als de prognose naar boven moet worden bijgesteld (er is capaciteit voor minstens 130% van de behoefte).

Ruimte bieden aan de groei van werkgelegenheid

De Metropoolregio Amsterdam is een van de economisch sterke regio's in Nederland. Dit is zichtbaar in een hoge werkgelegenheidsgroei. Aangenomen wordt dat die de komende twintig jaar zal doorzetten. Deze aanname is onderbouwd en uitgewerkt in het RO/EZ-kader (in de bijlagen). Economische effecten van de coronacrisis zijn hier niet in meegenomen. Onderzoek naar de mogelijke effecten vindt de komende periode plaats.

De geprognosticeerde economische groei, uitgedrukt in arbeidsplaatsen (banen groter dan 12 uur per week), bedraagt 230.000 tot 2040. Vanaf ongeveer 2030 lijkt de groei af te vlakken, vooral als gevolg van de vergrijzende bevolking. De huidige inschatting is dat de groei tussen 2040 en '50 nog 40.000 arbeidsplaatsen bedraagt. De opgave is om hier ruimte voor te vinden, passend bij de aard van de bedrijvigheid. De ontwikkeling vindt zoveel mogelijk plaats in gemengde binnenstedelijke woon-werkmilieus, geconcentreerd rond knooppunten van openbaar vervoer.

Borgen van een goede leefbaarheid

De zorg voor een goede leefbaarheid is een permanente opgave die geldt voor het gehele grondgebied van de metropoolregio. Deel van de opgave is om voor alle inwoners van de regio eenzelfde niveau van leefbaarheid te borgen. Dat gaat bijvoorbeeld om de kwaliteit van de openbare ruimte, een voldoende voorzieningenniveau, de gezondheid van de omgeving en de beschikbaarheid en robuustheid van voldoende groen in de wijken en op korte afstand ervan.

Sociaal-inclusief bouwen

Kansengelijkheid is een belangrijk kenmerk van een evenwichtige metropoolregio zonder grote sociaaleconomische verschillen tussen gebieden. Kansengelijkheid betekent bestaanszekerheid voor alle inwoners. Processen van sociale en economische uitsluiting moeten worden voorkomen en bestreden. Voor zover daar ruimtelijke oorzaken aan ten grondslag liggen, moet de verstedelijkingsstrategie bijdragen aan het wegnemen van die oorzaken. Dat betekent bijvoorbeeld dat beperkingen als gevolg van economische druk, milieuhinder of de impact van de klimaatverandering niet vooral bij specifieke groepen terecht mogen komen. Dat leidt tot de opgaves om:

- de groeiende ontoegankelijkheid van een steeds groter deel van de regionale woningmarkt voor minder draagkrachtige huishoudens tegen te gaan, onder meer door te zorgen voor voldoende betaalbare woningen en een evenwichtige spreiding daarvan,
- te voorkomen dat wijken in kansrijkheid achteruit gaan (bijvoorbeeld door een eenzijdige bevolkingssamenstelling of woningvoorraad) en deze tendens doorbreken waar die zich al voordoet,
- te bevorderen dat voor alle inwoners de dagelijkse voorzieningen en passende werkgelegenheid ofwel nabij zijn, ofwel op een snelle en betaalbare manier te bereiken zijn (het voorkómen en bestrijden van vervoersarmoede).

Een opgave die zich op korte termijn lijkt aan te dienen, is het voorkómen van energiearmoede. Die ontstaat als minder draagkrachtige bevolkingsgroepen niet kunnen investeren in bijvoorbeeld warmtepompen en zonnepanelen, en de traditionele energievoorziening (aardgas, stroom van het net) duurder wordt.

We voeren op dit moment een analyse uit naar de sociaal-maatschappelijke effecten van verschillende vormen van verstedelijking. De resultaten van die analyse worden bij de Verstedelijkingsstrategie betrokken zodra ze beschikbaar zijn.

Integraal maatwerk in de stedelijke vernieuwing

De komende jaren spitst de stedelijke-vernieuwingsopgave voor Rijk en regio zich toe op vier

gebieden waar een combinatie en cumulatie van opgaven optreedt: Amsterdam Zuidoost, Amsterdam Nieuw-West, Lelystad Oost en Zaandam Oost. Die opgaven liggen (verschillend per gebied) op het terrein van onderwijs, werk/armoede/inclusie, veiligheid/ondermijning, wonen en gezondheid. De vier gebieden maken deel uit van het interbestuurlijke programma Leefbaarheid en Veiligheid. Hierin werkt de rijksoverheid samen met decentrale overheden aan een langjarige maatwerkaanpak per gebied. Deze aanpak zal de komende jaren verder gestalte krijgen. De stedelijke vernieuwing in de Metropoolregio beperkt zich niet tot de vier genoemde wijken. Ook in andere wijken en buurten wordt maatwerk geleverd, maar buiten de samenwerking in het programma Leefbaarheid en Veiligheid om.

Hittestress verminderen

Hitte vormt een steeds groter gezondheidsrisico, vooral in de stad. Bij een hittegolf ontstaan temperatuurverschillen tot wel acht graden tussen verstedelijkt en landelijk gebied. Dat komt doordat de warmte van de zon 's nachts blijft hangen in gevels en verharding, en het tegenwicht van groen, water en wind in de stad relatief schaars is. De stad verandert in een hitte-eiland. Stedelijke verdichting vergroot dit probleem als geen verkoelende maatregelen worden getroffen. Voorbeelden van zulke verkoelende maatregelen zijn het creëren van meer schaduw in de stad en meer ruimte voor groen en bewegend water, zowel in het openbaar domein (parken, plantsoenen, groenstroken) als in het private domein (inwoners en bedrijven stimuleren om daken of verharde tuinen te vergroenen). Op een groter schaalniveau kunnen stedenbouwkundige keuzes helpen om verkoelende wind uit het buitengebied diep de stad in te laten waaien.

Bouwen van uitbreidingswijken aan de rand van de stad tot circa 2035

De voorkeur voor het bouwen op binnenstedelijke locaties neemt niet de noodzaak weg om ook buiten bestaand stedelijk gebied te bouwen. Hiervoor liggen kansen op afgesproken locaties[12] aan de randen van steden, aan de westflank van Haarlemmermeer en in Flevoland – in Almere en Lelystad is het landschappelijk casco al bij de aanleg afgestemd op de toekomstige bouw van nieuwe stadswijken met verschillende woon- en woonwerkmilieus.
Deze nieuwe wijken bieden onder meer ruimte voor de behoefte aan eengezinswoningen, waarvan er in de periode tot en met circa 2030 nog relatief veel nodig zijn. In de periode daarna zal de aanvullende nieuwbouwvraag zich, nog meer dan nu, richten op één- en tweepersoonshuishoudens die dichtbij voorzieningen, werk en OV-knooppunten willen wonen.

Permanente beschikbaarheid van voldoende ongemengde bedrijventerreinen

Transformatie van bedrijventerrein tot nieuw gemengd woon-werkmilieu betekent onder meer dat bestaande en nieuwe bedrijvigheid in deze nieuwe wijken kan worden geïntegreerd. Er zal echter behoefte blijven bestaan aan bedrijventerreinen zonder woningbouw. Niet alle types bedrijven lenen zich immers voor menging met wonen, bijvoorbeeld vanwege hun volume, milieueffecten, verkeersintensiteit of uitstraling, dus niet ieder bedrijventerrein leent zich voor transformatie. Menging met andere functies (water, groen) is vaak wel denkbaar en kan de kwaliteit verhogen. In de regio is in vier gemeenten substantiële ruimte voor nieuwe aanleg van dit soort terreinen (los van de haven- en luchthavengebonden terreinen): Haarlemmermeer, Purmerend, Lelystad en Almere. Daarnaast lijkt de transitie naar een circulaire economie te leiden tot een ruimtevraag voor bedrijven die bijvoorbeeld materialen opslaan en geschikt maken voor hergebruik. Deze kunnen zowel in het havengebied als op deze bedrijventerreinen een plaats vinden.

Behouden en creëren van recreatief aantrekkelijke landschappen

Geschat wordt dat de recreatiebehoefte van de inwoners tot 2050 met meer dan 30% zal toenemen, vanwege de bevolkingstoename en de vergrijzing. De groei van het toerisme en de wens om dit meer te spreiden vergroten de drukte verder. Deze recreatief-toeristische druk beperkt zich niet tot de aangelegde recreatiegebieden, maar zien we ook terug in agrarische gebieden, in natuurgebieden, aan de kust en op het water. Het kan leiden tot spanning met andere functies van het landschap (zoals natuur en landbouw) en tot hogere beheerlasten.
Dit leidt tot de opgave om recreatief aantrekkelijke landschappen te behouden én te creëren. Dit kan niet los worden gezien van de woningbouwopgave. Woningbouw moet gepaard gaan met samenhangende investeringen in meer en betere recreatiemogelijkheden in en rond steden, inclusief middelen voor het beheer. Afhankelijk van het gebied kan het gaan om de aanleg van nieuwe recreatiegebieden of voorzieningen, of het verbeteren van de kwaliteit, bereikbaarheid en toegankelijkheid van bestaande landschappen. Waar mogelijk worden daarbij combinaties gelegd met andere opgaven in het landschap, zoals die voor biodiversiteit en waterberging. Een belangrijke rol kan zijn weggelegd voor de ondersteuning van agrariërs in

12 *Opgenomen op de kaart MRA Wonen tot 2030*

de transitie naar extensivering en kringlooplandbouw met een grotere nadruk op groene diensten, in ruil voor een redelijke vergoeding.

2. Verstedelijking en het mobiliteitssysteem

De opgave rond mobiliteit in relatie tot verstedelijking is een netwerkopgave: het opbouwen van een mobiliteitsnetwerk waarin de verschillende vervoerssoorten en de verschillende schaalniveaus zijn geïntegreerd, en dat de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid in de metropoolregio versterkt.

De samenhang tussen de ontwikkeling van het mobiliteitssysteem en de verstedelijking wordt uitgewerkt in het programma SBaB van Rijk en regio (Samen Bouwen aan Bereikbaarheid). Aan SBaB zijn de volgende opgaven verbonden:

- Hoe zorgen we ervoor dat investeringen in de bereikbaarheid (voor zowel de korte als lange termijn) de concurrentiekracht van de MRA maximaal versterken? En hoe beperken we de economische verlieskosten als gevolg van hinder en vertraging?
- Hoe houden we de huidige en toekomstige economische toplocaties van de MRA bereikbaar op een manier die past bij de huidige en toekomstige functies en gebruikers van deze locaties?
- Hoe accommoderen we de urgente woningbouwopgave (onder andere voor de grote verdichtingslocaties) in de MRA zodanig dat een aantrekkelijk, vraaggericht woningaanbod wordt gerealiseerd op bereikbare en leefbare locaties?
- Hoe zorgen we voor een goed functionerend, vraaggericht Daily Urban System van de MRA en omgeving met aandacht voor reistijd, betrouwbaarheid en beleving?
- Hoe benutten en versterken we de ambities van Rijk, MRA, bedrijven en maatschappelijke organisaties met betrekking tot innovatie, smart mobility, (verkeers-)veiligheid, klimaat, gezondheid, energie en duurzaamheid bij het aanpakken van de bereikbaarheidsopgaven?

Bestuurlijk is een eenduidige richting gekozen om deze opgaven te beantwoorden: polycentrische verstedelijking in de metropoolregio, met het verdichten en ontwikkelen van Amsterdam, de internationale corridor (Hoofddorp-Schiphol–Zuidas, door te trekken richting Amstelstation en Amsterdam Zuidoost), grote verstedelijkingslocaties (met Haven-Stad en Amsterdam Bay Area) en stedelijke knopen (met Haarlem, Zaandam, Lelystad, Purmerend, Hilversum; naast de knopen Hoofddorp en Almere die in de hiervoor genoemde gebieden liggen).

Bij deze keuze groeit het gebruik van alle vervoerssoorten, en dan vooral het openbaar vervoer. Om die groei te faciliteren, moeten de 'draaischijven' (de ringstructuren in de regio voor het wegverkeer en het openbaar vervoer) blijven functioneren. Daartoe zijn in het BO MIRT 2019 de volgende systeemopgaven vastgesteld:

- Het versterken van zowel het (inter)nationaal spoorvervoer als het regionaal en stedelijk openbaar vervoer in en om Amsterdam.
- Het verbeteren van de robuustheid en doorstroming van het wegennet in de metropoolregio: het functioneren van de A10 en het versterken van de tweede ring in samenhang met de sterke verstedelijking aldaar.

Deze ontwikkelingsrichting draagt bij aan het creëren van een zo groot mogelijke onderlinge nabijheid van wonen, werken en voorzieningen in stedelijke gebieden, op locaties die goed ontsloten zijn per openbaar vervoer. Dat beperkt de groei van de autopendel. Ook fietsverkeer is een integraal onderdeel van de ontwikkeling van het mobiliteitssysteem. De verschillende modaliteiten moeten goed op elkaar aansluiten, onder meer door de ontwikkeling van 'multimodale hubs'.

Er is een samenhang tussen deze netwerkopgave en de opgave om sociaal-inclusief te bouwen. Mobiliteit is een voorwaarde om aan het dagelijkse maatschappelijke leven te kunnen deelnemen. Als mensen daar onvoldoende in slagen, bijvoorbeeld omdat betaalbare woningen te veraf liggen van voorzieningen en werklocaties voor praktisch en middelbaar geschoolden en inactieven, is sprake van vervoersarmoede. De netwerkstrategie kan bijdragen aan het verkleinen van de verschillen binnen de metropoolregio en vormt daarmee een belangrijk puzzelstuk om te werken aan een evenwichtige en sociaal-maatschappelijk sterke metropool.

3. Verstedelijking en het energiesysteem

Het energiesysteem groeit uit tot een factor van betekenis bij locatiekeuzes voor stedelijke en economische ontwikkeling. Nu al is het van belang om nieuwe bedrijven en voorzieningen met een grote energiebehoefte nabij de hoofdverbindingen in het energienet te plaatsen.
De opgave rond het energiesysteem komt neer op het realiseren van een geïntegreerd hybride energienetwerk (dat gebruik maakt van verschillende duurzame bronnen, kleinschalige energiewinning tot op buurtniveau integreert en een stabiele energievoorziening waarborgt).

De transitie naar een duurzame energievoorziening vraagt om slimme en innovatieve oplossingen. Die zijn volop in ontwikkeling. Hoe die er uiteindelijk uit zullen zien, hangt samen met factoren als de ontwikkeling van de techniek, de internationale energiemarkt, handelsverdragen enzovoort.

Het energiesysteem van de toekomst benut niet alleen andere bronnen, maar heeft ook een grotere capaciteit op het elektriciteitsnet nodig. Elektrische mobiliteit, Internet of Things (het 5G-netwerk) en andere factoren zullen de vraag naar stroom opdrijven en de druk op het elektriciteitsnet vergroten. De mate waarin is onzeker; netbeheerders gaan uit van een groei met 3% per jaar. Alleen al om te voorzien in de stroombehoefte van nieuwe datacenters is een benodigde capaciteit geraamd van 2500 MVA (mega-volt-ampère) in 2030. Ter vergelijking: het jaarlijkse gebruik van de gemeente Amsterdam ligt nu rond de 900 MVA. Het huidige net biedt vrijwel geen ruimte voor die extra capaciteit.

Momenteel zijn netbeheerders verplicht om nieuwe stedelijke en economische functies aan te sluiten op het energienet, ongeacht aard of locatie. Iedere ontwikkeling betekent een uitbreiding of verruiming van dat net. Dat leidt tot grote investeringen. Dit geldt in het bijzonder voor zware energievragers als industrieën en datacenters. De verwachting is dat die investeringen in de toekomst niet langer zonder meer mogelijk zijn, en dat de energieinfrastructuur daarom een belangrijke rol gaat spelen in de keuzes voor stedelijke en economische ontwikkelingen (net zoals mobiliteit en water).

Anticiperen op een ruimtelijk sturend hoofdnet voor duurzame energie

De ruimtelijke opgave die verbonden is aan de energietransitie, draait voor een belangrijk deel om een ruimtebehoefte voor opwekking, opslag, transport en conversie, en om het afstemmen van stedelijke en economische ontwikkelingslocaties op het energienet. Dat leidt tot de opgave om bestaand ruimtegebruik te structureren, transformeren en intensiveren, en om nieuwe ruimte te creëren. Over hoeveel hectares het gaat en welke eisen daaraan worden gesteld, hangt af van keuzes die voor een belangrijk deel nu nog niet gemaakt kunnen worden, maar waar wel op moet worden geanticipeerd.

Deels gaat het om het creëren van nieuwe ruimte voor het energiesysteem. De Regionale Energiestrategie die rond deze tijd wordt samengesteld, zal uitspraken doen over zoekgebieden, met 2030 als richtjaar en een doorkijk naar 2050.

Grote energievragers zullen bovendien via korte lijnen op de hoofdverbindingen in het nationale energienet moeten worden aangesloten. Deze hoofdstructuur voor energie bestaat uit de bestaande 380kV-hoogspanningsleidingen, de uitbreiding daarvan met een leiding door Noord-Holland richting Groningen als daarvoor wordt gekozen, en de aardgasleiding uit Groningen die in de toekomst omgevormd lijkt te kunnen worden tot een transportleiding voor waterstof. Ook ligt er een opgave voor de aanleg en uitbreiding van het CO2-netwerk. Dat moet voorzien in afvang, opslag en gebruik in de tuinbouw en door de industrie. Op regionaal niveau speelt de opgave voor de uitbreiding van het regionaal warmtenet.

Versterken en benutten van de hoofdstructuur in het energienet tussen het Noordzeekanaalgebied en Groningen

Bij de monding van het Noordzeekanaal wordt op zee opgewekte windenergie geschakeld aan het (inter) nationale hoofdnet voor energie. Vandaaruit wordt deze energie verder verspreid over de regio en verder. Om die reden is een van de bestuurlijke uitgangspunten dat het Noordzeekanaalgebied hét knooppunt voor duurzame energie in de Metropoolregio moet worden. Dat sluit aan op de Nationale Omgevingsvisie, die stelt dat bij de aanlandingsplekken actief ruimte wordt geboden aan (nieuwe) energie-intensieve industrie. Die keuze neemt niet weg dat ook in Flevoland grote hoeveelheden windenergie worden opgewekt en dat ook daar goede kansen liggen voor energiegerelateerde functies en grote energieverbruikers.

De windparken in en om de regio leveren aan het hoofdnet voor elektriciteit, maar andersom is de regio ook afhankelijk van het hoofdnet om een stabiele energievoorziening te waarborgen, ook als wind en zon tijdelijk minder opleveren. Beide functies (toevoer en afvoer) vragen versterking van de transportcapaciteit, waarbij vooral de hoofdverbinding voor stroom tussen het Noordzeekanaalgebied en Groningen kansen oplevert. Momenteel wordt ook gedacht aan doorvoer van elektriciteit uit windenergie die aan land komt nabij de Eemshaven in Groningen, via Flevoland. De aanwezigheid van een tweede hoofdverbinding tussen de Metropoolregio Amsterdam en Groningen versterkt die structuur verder: de hoofdleiding voor aardgas, die vanaf 2030 op grote schaal voor waterstof lijkt te kunnen worden gebruikt.

Deze hoofdstructuur levert een ruimtebehoefte op voor energievoorzieningen (ook voor bijvoorbeeld opslag van elektriciteit en conversie) en vestigingskansen voor grote energieverbruikers. Bestaande voorzieningen zoals de Máximacentrale in Lelystad en initiatieven van bestaande grote energieverbruikers zoals Tata Steel zijn daar belangrijk bij.

Toewerken naar een geïntegreerd hybride systeem dat verschillende duurzame bronnen integreert
Bestuurlijk is het uitgangspunt vastgesteld op een inzet om energieneutraal of energieleverend te ontwikkelen. De energietransitie zal daarnaast doorwerken in de bestaande woningvoorraad. Op het schaalniveau van de wijk en buurt en hoger, is de opgave om te komen tot een 'hybride energiesysteem'. Zo'n hybride systeem integreert verschillende bronnen, koppelt vraag en aanbod en voorziet in opslag in één systeem. Dat moet een geïntegreerd systeem zijn; het ontstaan of voortbestaan van parallelle systemen (zoals een gasnet en een warmtenet) is niet wenselijk. In een hybride energiesysteem worden korte ketens gelegd tussen leveranciers en afnemers van stroom en warmte. Het onderscheid tussen beide vervaagt.

De overgang naar zo'n geïntegreerd hybride energiesysteem vraagt nog veel denkkracht en innovatie. Onderzoek daarnaar door onder meer TNO staat in de steigers. Net als voor het hoofdnet geldt dat er een ruimtelijk sturende werking van kan uitgaan: ruimte creëren, structureren, intensiveren en transformeren. Elementen die op wijk- en buurtniveau een rol spelen, zijn:

- isolatie en andere vormen van energiebesparing in de bestaande voorraad.
- het gebruik van lagetemperatuurwarmte uit duurzame bronnen voor warmtenetten.
- innovaties voor opwekken van warmte (bijvoorbeeld onder de weg, of uit oppervlaktewater),
- kleinschalige energiewinning en –opslag: als gevolg van Europese wetgeving zullen lokale energiecoöperaties steeds belangrijker worden. Zij zullen worden ondersteund door zogenaamde independent aggregators. Die leggen de verbinding met het landelijke net om een stabiele energielevering mogelijk te maken. Dit vereist niet alleen aanpassing van de laagspanningsnetten, maar ook van een marktmodel dat uitwisseling mogelijk maakt.

Bij deze overgang naar een duurzaam energiesysteem moet worden gewaakt voor het ontstaan van energiearmoede.

Aanleg van een vierde hyperconnectiviteitshub voor datacenters
De ruimtebehoefte voor datacenters is geraamd op 250 hectare tot 2030, uitgaand van enkellaags bouwen. Deze oppervlakte komt overeen met de benodigde stroomcapaciteit van 2500 MVA. Van de 250 hectare zal naar verwachting 60% gebruik willen maken van hyperconnectiviteit. Op dit moment is dat beschikbaar op drie locaties in de regio: Schiphol Rijk, Amsterdam Zuidoost en Amsterdam Science Park. Voor de toekomst is dat niet voldoende.
Een vierde hyperconnectiviteitshub vraagt om een extra load pocket (een uitbreiding op het elektriciteitsnet waarmee een datacenter kan worden gevoed). De realisatietermijn daarvan bedraagt zeven tot tien jaar. Daarnaast zijn forse investeringen nodig door het bedrijfsleven in digitale infrastructuur. Uit onderzoek komt een voorkeur naar voren voor een locatie bij Almere-Zeewolde, maar ook een alternatief in IJmond is nog in beeld.

4. Verstedelijking en het systeem van water en bodem

Veel opgaven op het raakvlak van verstedelijking en het systeem van water en bodem komen voort uit de noodzaak om de regio te wapenen tegen de gevolgen van de klimaatverandering. Dat gaat vooral om bescherming tegen wateroverlast en overstromingen, en de permanente beschikbaarheid van voldoende zoetwater, ook bij langdurige droogte. Klimaatadaptiviteit en waterrobuustheid moeten vanzelfsprekende onderdelen worden van ruimtelijke keuzes voor stad en land. Ook de bodemsoort en bodemkwaliteit worden meer dan voorheen sturend voor het ruimtegebruik. Dat speelt in het bijzonder in gebieden waar bodemdaling moet worden vertraagd of tegengegaan en bij de toekomst van de grondgebonden landbouw.

De klimaatverandering manifesteert zich in deze regio misschien wel het duidelijkst in het watersysteem. Het systeem is in zijn huidige vorm niet berekend op de grotere extremen waar de regio mee te maken krijgt. Dat gaat zowel om langdurige droogte als hevige neerslag. Het watersysteem moet veerkrachtiger en robuuster gemaakt worden.

Daarmee worden klimaatadaptatie en water steeds belangrijker voor de keuzes in het ruimtelijk domein. Dat vraagt van de regio ten eerste een adaptieve ontwikkeling, die het mogelijk maakt om snel in te spelen op veranderende verwachtingen of omstandigheden, en ten tweede een waterrobuuste ontwikkeling, die het mogelijk maakt om snel en adequaat in te grijpen in geval van dreigende wateroverlast of waterschaarste en de gevolgen van zo'n crisis beperkt.

Omdat we nog niet weten hoe lang het klimaat blijft veranderen en in welk tempo, moeten ruimtelijke ontwikkelingen ook op korte termijn worden getoetst aan alle scenario's voor de lange termijn. Zo kunnen ingrepen vermeden worden die op lange termijn tot grote extra risico's of kosten zullen leiden, en blijven verschillende ontwikkelpaden open.

De noodzaak van een klimaatadaptieve en waterrobuuste ontwikkeling werkt door in alle ontwikkelings- en inrichtingskeuzes in de regio. Het is een voorwaarde voor een veilige en leefbare woon- en werkomgeving.

Risico's van overstroming beperken
Bij het beperken van risico's van overstromingen staat de meerlaagse veiligheid centraal. Tot nu toe was er vooral aandacht voor de bouw van sterke waterkeringen (laag 1). In de toekomst moet dit gebeuren in samenhang met een waterbestendige ruimtelijke inrichting (laag 2) en een adequate crisisbeheersing (laag 3). Dit betekent:

- Gebieden met verhoogde overstromingskans óf vrijwaren van verstedelijking, óf bebouwen op een wijze die bestand is tegen hoogwater (bijvoorbeeld drijvend of verhoogd). Dit geldt in het bijzonder voor gebieden die met diepe overstromingen te maken kunnen krijgen. Bij een relatief hoog risico op overstroming met geringe diepte, kunnen ook maatregelen zoals ophoging van de bodem worden getroffen.
- Kwetsbare functies en infrastructuur niet situeren in gebieden met een hoge overstromingskans en een hoge overstromingsdiepte, en/of extra beschermen tegen overstromingen.
- Ruimte behouden voor het versterken (verhogen en/of verbreden) van waterkeringen. Keuzes voor verstedelijking kunnen aanleiding geven voor nieuwe versterkingen, bovenop wat al is afgesproken, als de toename in de economische waarde van een gebied om een hoger beschermingsniveau vraagt.

Ruimte reserveren voor waterberging
Zowel in het hoofdwatersysteem, het regionaal watersysteem, de polders als in stedelijk gebied is ruimte nodig om water op te vangen in periodes van hevige neerslag of grote toevoer.

In het hoofdwatersysteem functioneert het Markermeer als waterbuffer. Overtollig water kan hiernaartoe geleid worden, bijvoorbeeld als de waterstand hoog is en afvoer naar zee niet of onvoldoende kan plaatsvinden. Die functie moet intact blijven. Daarnaast hebben het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal beide extra ruimte nodig om water tijdelijk naar af te voeren in periodes van een grote watertoevoer. Voor beide kanalen zijn verschillende zoekgebieden in beeld: ten noorden of ten zuiden van het Noordzeekanaal, en ten oosten of ten westen van het Amsterdam-Rijnkanaal (waarbij de westelijke locatie buiten de Metropoolregio ligt). Gebieden die hiervoor in aanmerking komen, blijven gevrijwaard van verstedelijking. Wel is recreatief medegebruik denkbaar.

Ook in het onderliggend watersysteem is meer bergingscapaciteit noodzakelijk. Het lokaal vasthouden van water in de haarvaten van het regionale watersysteem of in polders is vaak het meest effectief. Maar verspreid over de regio kunnen ook specifieke waterbergingsgebieden aan het regionale systeem nodig zijn.

De opgave om meer water te kunnen bergen, geldt ook voor stedelijk gebied. Ontwikkelingen zijn waterneutraal. Dat wil zeggen dat nieuwe woon- en werklocaties geen extra belasting met zich meebrengen voor het watersysteem op het gebied van veiligheid en waterkwantiteit, maar ook waterkwaliteit. Regenwater dat op de woon- en werklocaties valt wordt ter plekke vastgehouden en vertraagd afgevoerd, zodat overtollig water tijdens piekperioden niet wordt afgewenteld op het watersysteem en geen schade wordt veroorzaakt aan vastgoed en infrastructuur.

Water beschikbaar houden, ook tijdens droogte
Het groeiende aantal woningen en bedrijven leidt tot een stijgende vraag naar drinkwater. Zo schatten de waterleidingbedrijven in dat ze voor de Utrechtse Heuvelrug (waaronder 't Gooi) rond 2040 zo'n 30% meer drinkwater moeten winnen, terwijl er nu al water wordt gewonnen in gebieden waar dat vanuit een oogpunt van natuur en klimaatadaptatie niet of niet in die mate wenselijk is (zoals 't Gooi). Ook de eventuele overgang naar waterstof in het energiesysteem vraagt om veel water.

Bij de locatiekeuze van watervragende functies zoals datacenters en industrieën moet rekening worden gehouden met de beschikbaarheid van water. Dat geldt ook bij landschappelijke maatregelen zoals het vernatten van veenweidegebieden. Daarnaast is het van belang om in de toekomst de behoefte aan zoetwater te verminderen en bestaande reservoirs in en om de regio (waarvan het Markermeer het grootste is) intact te houden.

De opgave om voldoende water beschikbaar te houden krijgt extra urgentie door de klimaatverandering. Daardoor krijgen we vaker te maken met lange periodes van droogte. Dat benadrukt de noodzaak om voldoende water beschikbaar te houden en de behoefte aan water structureel te verminderen.

Verbeteren van de waterkwaliteit
Een goede kwaliteit van het water is belangrijk voor de natuur, maar ook voor de leefbaarheid en de volksgezondheid. Op dit moment worden de normen van de Kaderrichtlijn Water op veel plaatsen niet gehaald. Verstedelijking en klimaatverandering (met bijbehorende droogte en verzilting) kunnen leiden tot een verdere vermindering van de waterkwaliteit.
De waterkwaliteit hoeft niet overal hetzelfde te zijn. Van belang is dat er in het watersysteem een ordening ontstaat van schoon naar minder schoon water en van zilt naar zoet water, en dat deze ordening met het bestaande en verwachte ruimtegebruik is afgestemd. De behoefte aan zoet water neemt bijvoorbeeld af als het grondgebruik in verziltende gebieden op die verzilting kan worden afgestemd. Dat speelt in het bijzonder in veenweidegebieden. In combinatie met de opgave om de bodemdaling tegen te gaan, vraagt dat van agrariërs om na te denken over andere teelten.
De inrichting van de stad kan bijdragen aan de waterkwaliteit door plekken met een hoge gebruiksdruk in en naast het water (denk aan steigers, vaarroutes, drijvende objecten) af te wisselen met rustige natuurvriendelijke plekken in en op het water. Maar ook het bouwrijp maken zonder drainage op klei- en veengronden bevordert de waterkwaliteit.

Bodemdaling tegengaan
Daling van veenweidegebieden levert een grote bijdrage aan de uitstoot van CO2 in de regio en vraagt bij ongewijzigde agrarisch gebruik om een steeds diepere bemaling. De bodemdaling moet daarom worden tegengegaan. Dat heeft gevolgen voor het ruimtegebruik. Verstedelijking is op deze slappe bodemsoort niet het meest voor de hand liggende alternatief. Een inrichting met behoud van de landbouwfunctie, maar dan natuurinclusief en met gesloten kringlopen, of natuurontwikkeling liggen meer voor de hand. Combinaties met recreatie zijn goed denkbaar. In andere bodemdalingsgevoelige gebieden, zoals in Flevoland dat te maken heeft met een inklinkende kleibodem, kan verstedelijking wel een optie zijn. Dit zou voor de lange termijn echter wel leiden tot een grote opgave voor onderhoud en beheer.

Kringlooplandbouw
pm, in relatie met bodemdaling, verzilting, groene diensten, bodemuitputting, range van hyperlokaal tot hyperglobaal. Voedsel als kans om stad en land met elkaar te verbinden.

5. Verstedelijking en het ecologisch systeem

Afronden Nationaal Natuurnetwerk
Het ecologische systeem in de regio gaat over de biodiversiteit op land en in het water, binnen en buiten natuurgebieden. De Metropoolregio omvat twee Nationale Parken (Zuid-Kennemerland en Nieuw Land) en een aantal andere Natura 2000-gebieden (gesitueerd langs de kust, in Gooi- en Vechtstreek, Markermeer-IJmeer, Zaanstreek en Waterland). Samen met andere natuurgebieden en -verbindingen vormen zijn het Nationaal Natuurnetwerk in de regio. De vastgestelde ambitie is om dit netwerk in 2027 te voltooien. Om die ambitie te bereiken, is een versnelling van de natuurontwikkeling noodzakelijk.

Ecologische kwaliteit borgen van Natura 2000-gebieden en andere delen van het Nationaal Natuurnetwerk
Nationaal, en voor wat betreft de Natura 2000-gebieden ook internationaal, is bepaald dat in het Nationaal Natuurnetwerk het leefgebied voor aangewezen dier- en plantsoorten niet mag worden aangetast. Dat stelt ook eisen aan de ruimtelijke ontwikkeling in de omgeving. De stikstofdepositie als gevolg van ruimtegebruik in de omgeving van Natura 2000-gebieden die daar gevoelig voor zijn (in het bijzonder de veengebieden en de duinen), moet worden teruggedrongen. Het terugdringen van de stikstofdepositie is tegelijk een voorwaarde om ruimte te creëren voor nieuwe economische ontwikkelingen.

Vergroten biodiversiteit in de stad en in agrarisch gebied
Ook het stedelijk gebied draagt bij aan de biodiversiteit in de regio. Die bijdrage kan worden vergroot door de groenstructuren in de stad, maar ook door natuurinclusief te bouwen en inwoners en bedrijven te stimuleren om tuinen, balkons en daken te vergroenen. In agrarisch gebied kunnen vormen van agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve landbouw bijdragen aan de biodiversiteit, bijvoorbeeld via weidevogelbeheer.

Landschapsinvesteringen combineren met vergroten biodiversiteit
'Landschapsinclusief ontwikkelen' biedt uitgelezen kansen om de biodiversiteit te vergroten. Doelen op het gebied van flora en fauna kunnen in ruimtelijke ontwikkelingen worden geïntegreerd, bijvoorbeeld door ecologische verbindingen te verbeteren en bij te dragen aan de afronding van het Nationaal Natuurnetwerk.

Bijlage B

Ontwikkel- en inrichtingsprincipes

De teksten in deze bijlage bevatten de 'ontwikkel- en inrichtingsprincipes' die zijn vastgesteld tijdens de voorbereiding van de Verstedelijkingsstrategie. Ontwikkelprincipes zijn onderdeel van de bestuurlijke uitgangspunten die zijn vastgesteld in BO-MIRT van november 2019. Al deze principes van het BO-MIRT worden in deze bijlage cursief geciteerd. De nummering is die van de bestuurlijke uitgangspunten. Om ze nader te duiden, zijn deze principes op onderdelen verder ingevuld. Deze invullingen komen voort uit eerder gemaakte afspraken of lopende beleidstrajecten (zoals Samen Bouwen aan Bereikbaarheid – SBaB en Metropolitaan Landschap) en zijn vastgesteld door de Stuurgroep in haar vergadering van 13 mei 2020.

Principe 1.1
"Rijk en MRA streven naar een duurzame, sociaal-maatschappelijk en economisch sterke metropoolregio. Het verstedelijkingsconcept voor de middellange en lange termijn moet het gemeenschappelijke kader bieden voor de afwegingen en keuzes met goed interbestuurlijk samenspel."

Principe 2
"De polycentrische metropoolregio vormt de basis voor de verdere doorontwikkeling van het verstedelijkingsconcept. We werken aan verdere functionele integratie van de verschillende karakteristieken en elkaar versterkende kernen en aan de identiteit van de metropoolregio die als één grote stad functioneert."

1 Borgen van een goede leefbaarheid

Principe 1.2
"Rijk en MRA houden nadrukkelijk oog voor de effecten van de verstedelijkingsstrategie die de burger dicht bij huis, in bestaande wijken en buurten in de steden en in de kernen in landelijk gebied, ervaart en die de directe leefomgeving aantrekkelijker, gezonder en duurzamer kunnen maken".

Voor de uitwerking van dit principe in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- gezondheidsrisico's waaraan mensen worden blootgesteld (zoals geluid, hittestress en fijnstof) worden teruggedrongen,
- de inrichting van de openbare ruimte draagt bij aan een gezonde leefomgeving, sociale interactie én een aantrekkelijk vestigingsmilieu,
- het lokale voorzieningenniveau wordt op een aanvaardbaar peil gehouden of gebracht, ook in gebieden waar dat onder druk staat (zoals in kleinere kernen in het landelijk gebied),
- de beschikbaarheid en robuustheid van voldoende groen in de wijken en op korte afstand wordt bevorderd.

2 Stad en landschap worden in samenhang ontwikkeld

Principe 3
"De ontwikkeling van stad en landschap is een samenhangende opgave. Onze inzet is landschap inclusieve ontwikkeling, waarbij we de functies en kwaliteiten van het landschap versterken. Het landschap vormt de contouren van de verstedelijking. De uitgangssituatie en de karakteristieken van het landschap in relatie tot verstedelijking verschillen binnen de MRA".

Voor de uitwerking van dit principe in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- Waarden en kansen van het landschap op het gebied van bijvoorbeeld water, bodem, erfgoed, natuur, recreatie en beleving zijn intrinsiek onderdeel bij alle ontwikkelingskeuzes, en ook het landschapsbeheer wordt daarbij betrokken, zodanig dat een bijdrage wordt geleverd aan een gezonde leefomgeving én een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor bedrijven.
- Waar en wanneer nieuwe bouwlocaties (voor functies als wonen, werken, infrastructuur, energie) buiten stedelijk gebied gevonden moeten worden, zijn landschappelijke kwaliteiten bepalend voor de locaties en begrenzingen.
- Als ruimtelijke ontwikkelingen niet binnen bestaand stedelijk gebied plaats kunnen vinden, nemen de regionale partijen een houding aan van ruimhartige compensatie van de vermindering van oppervlakte en aantasting van landschappelijke, recreatieve en ecologische kwaliteiten.[13]
- Vanaf iedere woning is een aantrekkelijk landschap binnen vijftien minuten fietsen bereikbaar.
- Aan stedelijke ontwikkelingen worden investeringen in een aantrekkelijk landschap gekoppeld.
- Ruimtelijke ontwikkelingen in het landschap dienen altijd meerdere doelen, bijvoorbeeld op het gebied van de waterhuishouding, het klimaat, de stikstofdepositie, de kringlooplandbouw, de biodiversiteit, de recreatie, het erfgoed of de bodemdaling.

3 Te ontwikkelen woonmilieus zijn divers, leefbaar en sociaal-inclusief

Principe 4.3
"Rijk en MRA verbeteren het functioneren van de woningmarkt en de leefbaarheid, zodat het zowel voor huidige als toekomstige bewoners mogelijk is een passende en aantrekkelijke woonplek te vinden. We werken aan voldoende woningen, met een divers en betaalbaar woningaanbod in diverse woonmilieus, in kwalitatief goede en veilige leefomgevingen".

Voor de uitwerking van dit principe in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- Op ontwikkelingslocaties worden woningen gebouwd in verschillende prijsklassen, waaronder voldoende betaalbare woningen, en in verschillende woningtypen in aansluiting op de woningbehoefte (tenzij het om een locatie met een zeer beperkt aantal woningen gaat).
- Waar eenzijdigheid in de woningvoorraad of bevolkingssamenstelling de kansengelijkheid in de regio bedreigt, doorbreken we dat door bij de woningbouw in of nabij dergelijke clusters slim te programmeren in woningtypen, voorzieningen en hun ontsluiting.
- Woonomgevingen nodigen uit tot een gezonde levensstijl, onder meer door voldoende groen en

13 vastgesteld in BO Ruimte, 4 december 2019

goede wandel- en fietsvoorzieningen.

- Bij locatiekeuzes voor woningbouw, infrastructuur en werklocaties wordt gezocht naar toekomstbestendige maatwerkoplossingen, waarbij altijd de vraag centraal staat hoe we kunnen borgen dat mensen gezond, veilig en prettig kunnen wonen.
- Waar door verdichting de druk op de groenvoorzieningen toeneemt, worden de kwantiteit, kwaliteit en bereikbaarheid van het groen vergroot.

4 Stedelijke ontwikkelingen en investeringen in mobiliteitssystemen versterken elkaar in een samenhangend en evenwichtig mobiliteitsnetwerk

Principe 4.1
"Rijk en MRA realiseren woon-, werklocaties en voorzieningen zoveel mogelijk binnenstedelijk. Deze realiseren we via binnenstedelijke verdichting in gemengde milieus en geconcentreerd rond OV-knooppunten. De focus voor toekomstige binnenstedelijke ontwikkeling ligt bij de sleutelgebieden, de zoekgebieden voor grootschalige ontwikkellocaties in de MRA zoals opgenomen in de Ontwerp NOVI".

Principe 4.2
"Rijk en MRA realiseren de al aangewezen en toekomstige uitleglocaties op voorwaarde dat ze goed en tijdig ontsloten worden, ook met het openbaar vervoer".

Principe 5.1
"Om binnenstedelijke verdichting en concentratie rond knooppunten mogelijk te maken zetten we vooral in op regionale OV- en fietsverbindingen om ketenreizen beter mogelijk te maken".

Principe 5.2
"Ontwikkeling van nieuwe woon- en werklocaties en recreatiegebieden gebeurt in wisselwerking met het regionale OV-systeem en fietsnetwerk, zowel wat betreft capaciteit van de lokale, regionale en bovenregionale netwerken als ook in de tijd."

Principe 5.3
"We zetten in op een mobiliteitssysteem met aandacht voor alle modaliteiten (fiets, regionaal openbaar vervoer, spoor, auto), slimme mobiliteit ('smart mobility') en in wisselwerking met het verstedelijkingsconcept. Voor de grotere systeemopgaven werken we aan een netwerkstrategie en een goed functionerend 'daily urban system'."

Voor de uitwerking van deze principes in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- bij de verdeling van woon- en werkprogramma's nabij openbaar vervoer hanteren we een onderscheid tussen:
  - multimodale knooppunten: direct bereikbaar per bus, trein én metro, met (aanwezig of in potentie) een hoogstedelijk gemengd milieu en een zwaar economisch programma;
  - stadsharten: direct bereikbaar per bus en per trein of metro, met een hoogstedelijk gemengd milieu en groeimogelijkheden voor het economische programma;
  - haltes: direct bereikbaar per trein of metro met een stedelijk woonmilieu of met potentie voor een licht commercieel programma.

Het RO/EZ-kader, opgenomen in de bijlagen, bevat een programmatische invulling in bandbreedtes van het woon- en het werkprogramma.

Voor de uitwerking van het mobiliteitsnetwerk voegen we hier de zes principes aan toe die voortkomen uit het programma SBaB (Samen Bouwen aan Bereikbaarheid). Deze worden in de eerstvolgende Programmaraad van SBaB ter vaststelling aangeboden (14 mei a.s.).

1. we benutten de kracht van de modaliteiten en we faciliteren verschillende schaalniveaus van mobiliteitssystemen met hun eigen voorkeursmodaliteiten:
   - lopen, fiets en openbaar vervoer als basis in binnenstedelijk gebied,
   - openbaar vervoer primair op relaties tussen de grote steden en op de economische kerncorridors,
   - de auto als basis voor overige relaties;
2. we transformeren naar een slim en duurzaam mobiliteitssysteem;
3. we stellen de reiziger/verlader centraal; denken van deur-tot-deur;
4. we creëren vloeiende overgangen tussen schaalniveaus en tussen modaliteiten;
5. we werken aan leefbare (binnen)stedelijke gebieden met een focus op voorzieningen voor wandelen, fiets en openbaar vervoer;
6. we benutten de bestaande infrastructuur optimaal.

5 De ontwikkeling van economische centra en andere werklocaties draagt bij aan een veerkrachtige, schone en inclusieve MRA-economie

Principe 6.1
"Nieuwe plannen voor woningbouw die leiden tot transformatie en verlies aan bedrijventerrein kunnen als voldoende ruimte voor bedrijvigheid beschikbaar is".

Principe 6.2
"Rijk en MRA houden rekening met extra ruimte voor bedrijvigheid die nodig is voor de transformatieperiode naar een klimaatadaptieve, energieneutrale en circulaire economie, in het bijzonder in haven- en industriegebieden".

Principe 6.3
"Rijk en MRA ontwikkelen bestaande en nieuw te ontwikkelen woon- en werklocaties zoveel mogelijk circulair en met nadruk op de toepassing van hoogwaardige materialen".

Voor de uitwerking van deze principes in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- De ruimtelijk-economische ontwikkeling draagt bij aan de internationale concurrentiekracht en het innovatievermogen van de regio en van Nederland.
- Werkgelegenheid en arbeidsmarkt in de regio sluiten op elkaar aan. De druk op de ruimte mag er niet toe leiden dat voor veel praktisch geschoolden passende werkgelegenheid niet meer op een snelle en betaalbare manier bereikbaar is.
- In de overgangsperiode naar een circulaire economie houden we rekening met een tijdelijk extra ruimtebeslag, waarin voorzieningen zowel voor de 'oude' als de circulaire economie nodig zijn. Dit kan betekenen dat er strategische ruimtereserveringen worden gemaakt, en de aanwezige milieuruimte op die locaties nodig blijft en mogelijk wordt uitgebreid.

6 Ruimtelijke ontwikkelingen dragen bij aan de versnelling van de energietransitie

Principe 7.1
"Rijk en MRA zetten in op energieneutraal of energieleverend ontwikkelen".

Principe 7.2
"Rijk en MRA accommoderen vraag (verbruik energie) en aanbod (opwekking duurzame energie) zo dicht mogelijk bij elkaar en passend bij eigenschappen en efficiëntie van het netwerk. Daarbij houden we er rekening mee dat vanwege de energietransitie het elektriciteitsnetwerk versterkt moet worden en andere energienetwerken (warmte, waterstof) opgezet en uitgebreid moeten worden".

Principe 7.3
"Rijk en MRA houden regie op het ontwikkelen van datacenters afgestemd op de beschikbaarheid van stroom, de aanwezigheid van een warmtenetwerk en het verkleinen van de afstand tot de aanlanding van wind op zee of lokale (duurzame) opwekking".

Principe 7.4
"Het Noordzeekanaalgebied vormt hét knooppunt voor duurzame energie in de MRA".

Voor de uitwerking van deze principes in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- De capaciteit van de energieinfrastructuur (opwekking, transport, conversie, opslag) wordt meegewogen in de keuze en inrichting van stedelijke ontwikkelingslocaties. Daarbij wordt rekening gehouden met de verwachte omslag naar een 'geïntegreerd hybride energiesysteem' dat meerdere duurzame energiebronnen en modaliteiten (elektriciteit, waterstof, warmte en CO2) benut en vraag en aanbod ook op wijk- en buurtniveau koppelt.
- Met name grote energieverbruikers worden gesitueerd in de buurt van locaties waar duurzame energie gewonnen wordt en nabij de hoofdverbindingen in het energienet tussen het Noordzeekanaalgebied en Groningen (voor elektriciteit en mogelijk ook voor waterstof, als de huidige aardgasleiding wordt omgevormd tot waterstofleiding).
- Op plekken en in gebieden die een rol spelen in het toekomstige energiesysteem of daarvoor (na afweging in het Verstedelijkingsconcept) in aanmerking komen, kunnen strategische ruimtereserveringen worden gemaakt. De aanwezige milieuruimte blijft daar in stand en wordt mogelijk uitgebreid.

- Voor nieuwe datacenters die gebruik maken van hyperconnectiviteit wordt één locatie in de regio aangewezen van maximaal 150 hectare. Bij de locatiekeuze voor deze en andere nieuwe datacenters is de beschikbaarheid van voldoende koelwater een voorwaarde (tenzij voor een innovatieve, niet-watergekoelde oplossing wordt gekozen).

7 Ruimtelijke ontwikkelingen dragen bij aan een klimaatbestendige metropoolregio

Principe 7.5
"Rijk en MRA verstedelijken klimaatbestendig, door de gevolgen van klimaatveranderingen (droogte, hitte, extreme regenbuien en mogelijke overstromingen) te verkleinen".

Voor de uitwerking van dit principe in het verstedelijkingsconcept voegen we hier de volgende invulling aan toe:

- Nieuwe locaties en herstructureringsgebieden voor wonen en werken worden klimaatbestendig en waterneutraal ontwikkeld: regenwater wordt ter plekke vastgehouden en vertraagd afgevoerd, hittestress wordt tegengegaan en de schade bij mogelijke overstromingen blijft beperkt.
- Nieuwe stedelijke ontwikkelingen vinden alleen plaats op locaties waar ze te combineren zijn met een robuust en toekomstbestendig systeem van water en bodem. Dat betekent onder meer dat niet wordt gebouwd in gebieden met een relatief hoge kans op overstromingen met een relatief grote diepte, tenzij gebouwd wordt op een wijze die bestand is tegen zo'n overstroming. Dat geldt in het bijzonder voor kwetsbare functies zoals datacenters, ziekenhuizen en vitale infrastructuur.
- Ontwikkelingen dragen zo mogelijk bij aan het tegengaan en vertragen van de bodemdaling.
- Er wordt voldoende ruimte gecreëerd voor tijdelijke waterberging in natte periodes, zowel in polders als aan het regionale watersysteem en het hoofdwatersysteem.
- Er wordt voldoende water vastgehouden of opgeslagen, zodat er ook in lange periodes van droogte voldoende zoetwater beschikbaar blijft voor natuur, drinkwater en landbouw. Nieuwe functies die veel water vragen worden gesitueerd op een locatie waar voldoende water in de nabijheid aanwezig is.

Bijlage C

Gemaakte afspraken

Uitkomsten BO Leefomgeving 8 juni 2020

(bron: brief van de minister van BZK aan de Tweede Kamer, 25 juni 2020, kenmerk 2020-0000381130)

Met de verstedelijkingsstrategie Metropoolregio Amsterdam (MRA) zetten Rijk en regio de koers uit naar een duurzame, sociaal-maatschappelijk en economisch sterke MRA in 2050. Een polycentrische ontwikkeling van de MRA met elkaar versterkende kernen vormt de basis voor de verdere doorontwikkeling. Hiervoor creëren Rijk en regio gezamenlijk en integraal randvoorwaarden en maken keuzes op het gebied van wonen, werken, bereikbaarheid, landschap, energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie en leefbaarheid.
Er zijn afspraken gemaakt over de polycentrische en evenwichtige ontwikkeling van woningbouw en werkgelegenheid tot 2030 in samenhang met bereikbaarheid en de energietransitie tot 2050 in relatie tot de verstedelijking.
De MRA kent een urgente woningbouwopgave. Door de toenemende bevolkingsgroei moet de bouwproductie voor de MRA worden verhoogd naar 175.000 woningen tot 2030 (CBS prognose 2019).
Voor de woningbouwontwikkeling tot 2030 hebben Rijk en regio afgesproken om in aanvulling op eerder gemaakte afspraken de nadruk te leggen op versnelling van de uitvoering van vastgestelde plannen, plannen in voorbereiding en potentiële plannen tot 2030 en daarbij rekening te houden met de gevolgen voor de bereikbaarheid waarover besloten wordt in het gebiedsgerichte bereikbaarheidsprogramma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB).
Om te voorzien in de toegenomen woningbehoefte zal ik samen met de regionale partners volop meewerken om de jaarlijkse productie van 17.500 woningen te kunnen realiseren en om gezamenlijk de knelpunten, zoals benoemd in de woondeal, weg te nemen. Hierbij sturen we niet alleen op aantallen. We zorgen voor een evenwichtige verdeling van de woningvoorraad over de regio en een nieuwbouwprogramma dat aansluit bij de behoefte met betaalbare woningen voor zowel de lage- als middeninkomens. Ook pakken we de excessen op de woningmarkt aan. Voor de woningbouwontwikkeling tot 2030 is afgesproken om in samenhang met bereikbaarheid prioriteit te geven aan het ontwikkelen van de internationale corridor Zuidwest Amsterdam Schiphol Hoofddorp, inclusief Amsterdam Zuidoost, verder het ontwikkelen van de Westkant Amsterdam en aan de oostkant in te zetten op de centrumontwikkeling Almere t/m 2030 en waar mogelijk additionele stappen te zetten ten aanzien van Amsterdam Bay Area.
Er worden niet alleen woningen gebouwd, maar steden en samenlevingen. Voor een evenwichtige ontwikkeling van de polycentrische metropoolregio en het versterken van de leefbaarheid in bestaande kernen hebben Rijk en regio afgesproken om gezamenlijk uitvoering te geven aan de beleidsintentie indicatief 10% van de werkgelegenheidsgroei in de periode 2020-2030 evenwichtig te spreiden over de stadsharten van

Almere, Haarlem, Hoofddorp, Hilversum, Zaanstad, Purmerend en Lelystad. Hiermee wordt ook een bijdrage geleverd aan het zo optimaal mogelijk benutten van het bereikbaarheidssysteem, inclusief OV-knooppunten en (OV-)infrastructuur en het beter bereikbaar maken van arbeidsplaatsen voor met name praktisch en middelbaar opgeleiden in kernen buiten de kernstad.
Voor een duurzame MRA zijn tot 2030 aanzienlijke ingrepen en uitbreidingen nodig in de energie-infrastructuur. Het hoogspanningsnetwerk (150/380KV) kent anno 2020 al capaciteitsproblemen, evenals een aantal onderstations, die nodig zijn voor de regionale stroomdistributie. Het energienetwerk staat dan ook voor de middellange (tot 2030) en lange termijn (2030-2050) niet alle ambities op het gebied van woningbouw, werklocaties en energietransitie toe. Met betrekking tot de energietransitie hebben Rijk en regio afgesproken om de hoofdstructuur van de energievoorziening volwaardig mee te nemen in de afweging bij de verstedelijking en deze te koppelen aan de locaties voor opwek van hernieuwbare energie (RES) en ruimtelijk economische ontwikkelingen in de MRA in de periode 2020-2050. Voor de middellange termijn werken Rijk en regio in nauwe samenwerking met de netbeheerders een selectie van prioritaire no regret maatregelen uit, gericht op het oplossen van capaciteitsproblemen in de energienetwerken in de periode 2020-2025 en 2025-2030. Dit met als doel zoveel mogelijk te voorkomen dat vertraging optreedt en/of keuzes voor prioritering moeten worden gemaakt bij de gebiedsontwikkeling.
De overige keuzevraagstukken voor het verstedelijkingsconcept over energietransitie, de vierde hyperconnectiviteitshub, landschap, water en bodem voor de periode 2030-2050 zullen de komende maanden verder worden uitgewerkt. Het streven is om de besluiten hierover en de verstedelijkingsstrategie in het BO MIRT najaar 2020 vast te stellen. Het besluit over de fasering van grootschalige woningbouwlocaties tot 2050 zullen in samenhang met het bereikbaarheidsprogramma SBaB worden genomen.
De opgaven binnen de MRA voor de (middel)lange termijn hangen in meer of mindere mate samen met opgaven in de aan de MRA grenzende gebieden (Noord-Holland Noord, overig Flevoland, Utrecht, Leidse regio). Waar dit relevant is, zal de Verstedelijkingsstrategie MRA hier aandacht aan besteden of zullen deze worden uitgewerkt in de Omgevingsagenda Noordwest.
Voor het opstarten van de Omgevingsagenda Noordwest is besloten om dit jaar prioriteit te geven aan lopende Rijk-regiotrajecten, zoals de verstedelijkingsstrategieën MRA en MRU, waarin een groot aantal gebiedsgerichte opgaven al worden opgepakt. Zo ondersteun ik ook de NOVI-alliantie Noord Holland bij het opstellen van een Regionale Investeringsagenda's voor het gebied boven het Noordzeekanaal. Rijk en regio hebben afgesproken in januari 2021 te starten met een verkenning van aanvullende gebiedsgerichte opgaven, die mogelijk kunnen landen in de Omgevingsagenda. In het BO Leefomgeving van voorjaar 2021 wordt vastgesteld welke aanvullende gebiedsgerichte opgaven een plek krijgen in de Omgevingsagenda. De Omgevingsagenda Noordwest zal dan in principe in het BO MIRT van najaar 2021 worden vastgesteld.
De verstedelijkings- en bereikbaarheidsopgaven in de MRU en MRA zijn groot en urgent. Voor de realisatie van de opgaven zijn onvoldoende financiële middelen beschikbaar bij Rijk en regio. Dit vraagt om een reële fasering van de gebiedsontwikkelingen voor de middellange en lange termijn. Daarnaast zullen Rijk en regio moeten bezien in hoeverre extra financiële middelen beschikbaar kunnen komen.

Rijk-regio afspraken BO-MIRT 25 november 2020

Verstedelijkingsstrategie Metropoolregio Amsterdam

- Rijk en regio constateren een enorme woningbouwopgave in de MRA. Deze woningbouwopgave kan niet worden gerealiseerd, als er geen gezamenlijke maatregelen worden getroffen door zowel het Rijk als de regio op de noodzakelijke randvoorwaarden zoals mobiliteit, bereikbaarheid, economie, energie, klimaatadaptatie, water, ecologie, landschap en inclusiviteit. Deze randvoorwaarden zijn het cement voor de woningbouwopgave. Daarnaast zijn er op korte termijn maatregelen nodig inzake de stikstof en PFAS problematiek, geluidscumulatie en de coronacrisis die de bouwproductie enorm vertragen.
- Een versnelling van de woningbouwopgave betekent ook een versnelling van deze randvoorwaarden.
- Rijk en regio constateren dat de benodigde opgaven op wonen, werken, bereikbaarheid, landschap, ecologie, klimaatadaptatie, energie, circulaire economie en inclusiviteit vragen om systeemsprongen. Hierbij moet aandacht blijven voor hoge kwaliteit van leven in de MRA en de bijzondere kwaliteiten van een evenwichtige polycentrische metropool (zowel in sociaal-maatschappelijk als economisch opzicht) in een uniek en cultuurhistorisch waardevol landschap.
- Rijk en regio werken aan deze benodigde randvoorwaarden samen in de verstedelijkingsstrategie, Woondeal en het bereikbaarheidsprogramma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB). Daarnaast biedt de woningbouwimpuls mogelijkheden om de woningproductie op korte termijn te versnellen.
- Rijk en regio spreken af om richting het BO Leefomgeving en BO MIRT 2021 de uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie voort te zetten, ten einde een verstedelijkingsconcept MRA inclusief fasering en investeringsstrategie vast te stellen, waarbij in ieder geval de volgende onderwerpen in samenhang nader worden uitgewerkt.
- Rijk en regio bevestigen de ingeslagen hoofdkoers van de evenwichtige ontwikkeling van een polycentrische metropoolregio, met tot 2030 de ontwikkeling van 175.000 woningen en de inzet om het beïnvloedbare deel (ca. 10%) van werkgelegenheidsontwikkeling te spreiden over de stadsharten in de MRA. Daarbij geldt een aantal nadere afspraken, te weten:
- Versnelling woningbouw en noodzakelijke randvoorwaarden tot 2030:
  - Rijk (interdepartementaal, coördinatie BZK) en regio besluiten tot het uitwerken in concrete en integrale gebiedsplannen van de versnelde woningbouwontwikkeling 2021-2030 in de stadsharten Almere, Haarlem, Hoofddorp, Hilversum, Lelystad, Purmerend en Zaanstad, inclusief voor deze integrale ontwikkeling cruciale (financiële) randvoorwaarden onder andere op het gebied van bereikbaarheid en energie-infrastructuur. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de programmalijn Bereikbare Steden van het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB). Over de bereikbaarheidsonderdelen vindt besluitvorming plaats binnen SBaB. Deze onderdelen krijgen een plaats in de Uitvoeringsagenda SBaB.
  - Rijk en regio komen met een uitgewerkt voorstel op welke wijze en met welke noodzakelijke randvoorwaarden de woningbouw in de grootschalige locaties Achtersluispolder in Zaanstad, Almere Pampus, station Hoofddorp en westflank in Haarlemmermeer, Havenstad in Amsterdam en Zuidoostflank Amsterdam, die nu gepland staan na 2030, naar voren kunnen worden gehaald, in aanvulling op de reeds afgesproken doelstelling van 175.000 nieuwe woningen tot 2030, zonder deze doelstelling te frustreren en rekening houdend met de (MIRT) onderzoeken die voor deze locaties in het kader van het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid al lopen.
  - De voortgang van de hiervoor beschreven besluiten wordt besproken tijdens een extra BO Woningbouw in februari-maart 2021 vooruitlopend op de integrale besluitvorming in het BO Leefomgeving voorjaar 2021, en besluitvorming in BO MIRT najaar 2021.
- Water/klimaatadaptatie: o.a. afspraken maken tussen regio en Rijk (ministeries I&W/BZK/EZK/LNV) om vanuit eigen bevoegdheden in te zetten op klimaatadaptieve maatregelen bij alle gebiedsontwikkelingen (natuur, landbouw, wonen, bedrijvigheid, energie en infrastructuur) om te voorkomen dat toekomstige schade later onevenredige kosten met zich meebrengt. Daarnaast verkennen Rijk en regio gezamenlijk welke vervolgonderzoeken nodig zijn op het gebied van water en klimaatadaptatie; waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij bestaande programma's.
- Landschap en ecologie: o.a. afspraken maken tussen regio (deelnemers MRA) en Rijk (ministerie LNV) om vanuit eigen bevoegdheden in te zetten op gezamenlijke belangen, zoals bodemdaling in veenweidegebieden, verbeteren en aanvullen van ecologische verbindingen, stikstofgevoelige N2000,

de landbouwtransitie naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw en het versterken van de biodiversiteit. Hierbij sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande structuren en samenwerkingsverbanden (Veenplan, programma Natuur, bossenstrategie, NOVI gebieden, Stuurgroep Markermeer-IJmeer etc.).

- Energie: Rijk en regio spreken af om het proces voort te zetten om te komen tot een selectie van prioritaire no regret maatregelen gericht op het oplossen van huidige capaciteitsproblemen in de energienetwerken in de periode 2020-2025 en 2025-2030, in relatie tot de in die periode voorgestelde verstedelijkingslocaties en de resultaten daarvan voor te leggen in het BO Leefomgeving van voorjaar 2021;
- Energie: Rijk en regio nemen de hoofdstructuur van de energie volwaardig mee in de afweging bij de verstedelijking van de MRA en koppelen deze aan de locaties voor opwek van hernieuwbare energie (RES) en ruimtelijk economische ontwikkelingen in de MRA in de periode 2020-2050. Waarbij in ieder geval de volgende afwegingen worden geagendeerd voor verdere uitwerking:
    - Het koppelen van wonen, werken, bereikbaarheid aan de beschikbaarheid van energie en netwerken van energie met concrete voorstellen in het verstedelijkingsconcept;
    - Antwoord geven op de vraag of en zo ja waar ruimte is voor conversiefaciliteiten;
    - Uitspraken over de noodzakelijke/wenselijke toevoeging en/of aanpassing van hoofdnetwerken van energie;
- Economisch profiel Almere: Rijk en regio spreken af de komende maanden te verkennen welke gezamenlijke inspanning noodzakelijk is voor het versterken van het kennisprofiel in Almere ten behoeve van de groei van de stad en specifiek de groei van de lokale economie en werkgelegenheid. Indien nodig kan dit leiden tot aanpassing van het Convenant Hoger Onderwijs Flevoland.

Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB)

M.b.t. Netwerkstrategie
Rijk en regio constateren en concluderen dat:

- De verstedelijking leidt tot een forse groei van de mobiliteit. Het aantal auto- en openbaar vervoerverplaatsingen van, naar en binnen de MRA groeit tot 5,6 miljoen per dag in 2040, dit is een groei van 56% ten opzichte van 2014. Er is sprake van groei van verschillende mobiliteitssystemen: 1. binnen het sterk verstedelijkte gebied, waar openbaar vervoer (bus, tram, metro en trein), lopen en (elektrische) fiets sterk zijn; 2. tussen steden, waar de trein sterk is en 3. overige verplaatsingen met herkomst en/of bestemming in de MRA, waar de auto sterk is.
- Als gevolg van COVID-19 er op de korte termijn een afvlakking is van de mobiliteitsgroei, maar dat door de sterke ruimtelijk economische ontwikkeling van de MRA richting 2040 de mobiliteitsgroei naar verwachting weer sterk zal toenemen.
- Als gevolg van de verstedelijking en de ligging van de Rijksinfrastructuur in de MRA en rond Amsterdam in het bijzonder, deze in toenemende mate gebruikt wordt voor verplaatsingen met herkomst-/bestemming Amsterdam. Dit leidt ertoe dat zowel lokaal als doorgaand verkeer gebruik maken van de beperkte beschikbare capaciteit op de weg en het spoor. Zonder ingrijpende keuzes en maatregelen lopen de netwerken vast en verslechtert de bereikbaarheid van de steden en economische toplocaties (zoals de Zuidas, Schiphol en de Haven van Amsterdam).
- Om de groei de komende jaren op te kunnen vangen dienen de lopende MIRT afspraken uitgevoerd te worden (o.a. ZuidasDok, OV SAAL, A8-A9, Amsterdam Zuid, PHS) en de benodigde stedelijke bereikbaarheidsinvesteringen (lokale fietsnetwerk, uitbreiden BTM) in de MRA uitgevoerd te worden.
- Om een toekomstvaste oplossing voor zowel het (inter)nationale- als het regionale/stedelijke verkeer te bieden is een Netwerkstrategie richting 2040 opgesteld die bestaat uit de volgende hoofdkeuzes voor een samenhangend multimodaal netwerk:
- Een stapsgewijze schaalsprong in het regionaal HOV-systeem in het sterk verstedelijkte gebied van de MRA om ruimte te creëren op het (inter) nationaal spoornetwerk en als ontsluiting van nieuwe ontwikkelgebieden. Deze schaalsprong is nodig omdat het huidige openbaar vervoersysteem de sterke mobiliteitsgroei van, binnen en naar de MRA (69% groei t.o.v. 2014) niet kan opvangen. De eerste stappen zijn onderzocht en uitgewerkt in de MIRT-onderzoeken Zuidwestkant Amsterdam-Schiphol-Hoofddorp en Amsterdam Bay Area.
- Een stapsgewijs re-design wegennet met het verleggen en versterken van de draaischijf voor het doorgaande verkeer rond Amsterdam (A5, A9, A10-Noord). Een re-design is nodig omdat de Ring A10 bij sterke groei van de automobiliteit tot 2040 van, binnen en naar de MRA (52% groei t.o.v. 2014) niet zowel het doorgaande verkeer als het herkomst-/bestemmingsverkeer kan blijven opvangen. Er is verdiepend onderzoek nodig om de optimale configuratie van maatregelen (fysiek en gedrag) te kunnen bepalen.

- De fiets is een belangrijke en kansrijke modaliteit om de MRA op een duurzame en gezonde wijze bereikbaar en leefbaar te houden. Drie oplossingsrichtingen bieden daarbij potentie: 1) het voltooien van regionale doorfietsroutes, 2) realiseren van aantrekkelijke routes (feederroutes) naar OV-knopen voor verbetering ketenreis en 3) de ontwikkeling van kwalitatief hoogwaardige fietsparkeervoorzieningen bij OV-knopen.
- Zet in op hoogwaardige stedelijke en regionale overstapvoorzieningen tussen mobiliteitssystemen (hubs).
- Naast de hoofdkeuzes die impact hebben op doorstroming in de hele MRA zijn er voor weg en OV ook opgaven op specifieke corridors, zoals de A27 van Almere naar Utrecht en de Gooicorridor, die met lokale maatregelen kunnen worden opgelost.

Rijk en regio spreken af:

- In de MRA integraal te werken aan (1) een stapsgewijze schaalsprong in het regionaal HOV-systeem in het sterk verstedelijkte gebied van de MRA om ruimte te creëren op het (inter) nationaal spoornetwerk en als ontsluiting van nieuwe ontwikkelgebieden, (2) een re-design van het wegennet en (3) het benutten van de groeiende potentie van de (e)fiets. Dit gebeurt stapsgewijs en in samenhang met (de fasering in) de verstedelijkingsstrategie. Deze strategie wordt in de MIRT-studies ZWASH en Amsterdam Bay Area gebiedsgericht uitgewerkt.
- Een onderzoek te starten naar het re-design van het (hoofd)wegennet, gericht op het verleggen en versterken van de draaischijf voor het doorgaande verkeer rond Amsterdam (A5, A9, A10-Noord). Dit onderzoek zal voor het Bestuurlijk Overleg MIRT van najaar 2021 inzicht geven in de optimale combinatie van weg-infrastructurele maatregelen en beleidsinzet om het wegennet (hoofdwegennet en onderliggend wegennet) in de MRA in beweging te houden.
- Voor het Bestuurlijk Overleg MIRT van najaar 2021 een multimodaal toekomstbeeld 2040 MRA op te stellen als uitwerking van de Netwerkstrategie. Met als doel de samenhang tussen de modaliteiten, de gebiedsonderzoeken en de transitie naar een veilig, slim en duurzaam mobiliteitssysteem verder uit te werken; passend bij de verstedelijkingsafspraken. Binnen dit toekomstbeeld wordt samen met maatschappelijke partners en kennisinstellingen:
  - de regionale bouwsteen voor het Nationaal Toekomstbeeld Fiets opgesteld;
  - het (door)ontwikkelen van multimodale hubs op stedelijk en regionaal niveau uitgewerkt;
  - verbinding gelegd met het vervolgonderzoek binnen ZWASH en Amsterdam Bay Area (in beide MIRT-studies zal de fiets worden betrokken);
  - verbinding gelegd met raakvlakken als de Verstedelijkingsstrategie MRA, Landelijk OV toekomstbeeld en projecten/studies van Rijk en regio (A27, Hoornse lijn, IJ-oeververbindingen, lokale maatregelen in het kader van autoluw, etc.).

M.b.t. MIRT-onderzoek ZWASH

Rijk en regio constateren en concluderen dat:

- Het doortrekken van de (metro) Noord/Zuid-lijn (NZL) tot Hoofddorp een goede oplossing is om ruimte te creëren voor de verdere groei van treinverkeer op het (inter)nationale netwerk.
- Het doortrekken van de NZL verdere ontwikkeling van de kerncorridor tussen de Zuidas en Hoofddorp als internationaal vestigingsklimaat mogelijk maakt en bijdraagt aan de ontwikkeling van dit gebied als de Internationale Entree van Nederland.
- Het doortrekken van de NZL belangrijk is voor een toekomstbestendige ontsluiting van de luchthaven Schiphol en het ontlasten van het drukke treinstation.
- Het doortrekken van de NZL belangrijk is voor diverse grootschalige woningbouwprojecten in zowel de directe omgeving van station Hoofddorp als in de hele Haarlemmermeer en aansluit op de ontwikkeling van 50.000 arbeidsplaatsen in de Haarlemmermeer binnen de invloedsfeer van de kerncorridor (inclusief Schiphol).
- Het sluiten van de Ringlijn randvoorwaardelijk is om de gebiedsontwikkeling in HavenStad met 70.000 woningen en 58.000 arbeidsplaatsen mogelijk te maken, en bijdraagt aan het scheiden van verkeersstromen in het OV (in het bijzonder in de Schipholspoortunnel) en zo aan een verbeterde nationale en regionale bereikbaarheid.
- De Airportsprinter een belangrijke rol kan vervullen in het OV-netwerk, maar minder kansen biedt voor woningbouw en ontvlechting in het netwerk om capaciteit op het spoornetwerk vrij te spelen op de lange termijn.
- Dat een airportsprinter-station 'HavenStad' geen toekomstbestendige optie is voor na 2040, zonder omvangrijke investeringen in het onderliggend tramnetwerk.
- De OV-onderwerpen voldoende uitgewerkt zijn om een verkenning te starten, maar dat het zicht op 75% financiering ontbreekt.
- Voor de onderzochte wegmaatregelen geldt dat uitbreiding van de wegcapaciteit voor een aantal wegvakken tot een verbetering van de doorstroming leidt, en de onderzochte pakketten

tot een vermindering van de capaciteitsknelpunten in het gebied leidt, maar nog onvoldoende tot een oplossing van de knelpunten.
- Toekomstige investeringen nodig blijven om deze knelpunten op de weg op te lossen.
- Er nog informatie ontbreekt en dat dit vraagt om verdere verdieping in een vervolgonderzoek naar de wegmaatregelen.

Rijk en regio spreken af om:
- Het MIRT-onderzoek Zuidwestkant-Amsterdam-Schiphol-Hoofddorp als afgerond te beschouwen en de conclusies vast te stellen.
- Er nu geen middelen beschikbaar zijn om een startbeslissing te kunnen nemen voor de voorkeursalternatieven doortrekken Noord/Zuidlijn Amsterdam Zuid – Hoofddorp en het sluiten van de Ringlijn Isolatorweg – Amsterdam Centraal voor een totaalbedrag van € 4,7 miljard.
- Partijen om geen tijd te verliezen wel inhoudelijk doorwerken om een startbeslissing voor te bereiden.
- Gezamenlijk door te gaan met de verdere uitwerking van een integrale ontwikkelstrategie, waarin de ruimtelijke economische ontwikkelingen inclusief versnelling woningbouw en de ontwikkelingen omtrent luchtvaart en internationaal treinverkeer aansluiten op de bereikbaarheidsmaatregelen in openbaar vervoer, weg en fiets.
- Een verdiepend onderzoek uit te voeren naar de optimale combinatie van weg infrastructurele maatregelen voor de opgaven op de weg in de corridor, met nauwe afstemming met het onderzoek naar beleidsinzet en maatregelen op systeemniveau binnen de programmalijn Netwerkstrategie MRA.
- De onderdelen verstedelijking, OV, fiets en weg in de programmaraad weer bij elkaar te brengen richting het Bestuurlijk Overleg MIRT van najaar 2021, zodat integrale besluitvorming plaats kan vinden.

M.b.t. MIRT-onderzoek Amsterdam Bay Area

Rijk en regio constateren en concluderen dat:
- Er een grote woningbouwbehoefte in de MRA is van 250.000 woningen tot 2040 en dat de oostkant van de MRA een substantiële bijdrage levert aan deze woningbouwopgave, zoals in de verstedelijkingsstrategie is opgenomen.
- De woningbouwopgave tot 2030 vooral gericht is op het realiseren van een substantieel aantal woningen in IJburg en Almere, waarbij de grootste ontwikkelopgave ligt op het creëren van woon-werkmilieus in het Almeerse stadshart, door verdichting rond station Almere Centrum. De overige opgave focust zich op het toevoegen van woonmilieus rond de bestaande Almeerse stations en het versterken van de bestaande buurten.
- Na 2030 de grootste verstedelijkingsambitie rondom Almere Pampus ligt. Dat levert een belangrijke bijdrage aan de grote woningbehoefte in de MRA na 2030, en er wordt nog gekeken naar mogelijkheden om deze verstedelijkingsambitie te versnellen.
- Er een MIRT-onderzoek Amsterdam Bay Area is uitgevoerd, waarbij een integrale ontwikkelstrategie voor dit gebied is opgesteld. Vertrekpunt hiervoor vormen de RRAAM-afspraken uit 2013.
- De fiets en het onderliggende OV-netwerk een belangrijk onderdeel zijn van de ontwikkelstrategie voor de Oostflank en bijdragen aan een mobiliteitstransitie.
- Om een (substantieel) aantal woningen aan de oostkant van de MRA toe te voegen is een goede bereikbaarheid met alle modaliteiten van belang. In het onderzoek zijn verschillende OV-varianten onderzocht, waaronder een IJmeerverbinding en de verbetering van het bestaande spoor. In het onderzoek zijn de effecten van de ruimtelijke ontwikkeling op de weginfrastructuur in beeld gebracht, waarbij gebleken is dat er knelpunten zijn. Wegmaatregelen zijn in deze fase nog niet onderzocht.
- Uit de Mini-MKBA blijkt dat een IJmeerverbinding, bij de in dit onderzoek onderzochte programma's voor wonen en werken een maatschappelijke meerwaarde heeft. In de ontwikkelstrategie is uitgegaan van de bouw van ca. 100.000 woningen en de realisatie van ca. 40.000 arbeidsplaatsen in het gebied, waarvan 75.000 woningen en 35.000 arbeidsplaatsen in Almere.
- Los van alle ruimtelijke ontwikkelingen zijn maatregelen noodzakelijk om het ecologische systeem van het IJmeer/Markermeer te herstellen en bij te dragen aan de totstandkoming van een Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES). Met financiering door onder andere organisaties voor natuur en ecologie, zoals de partijen in de Stuurgroep Markermeer en IJmeer (SMIJ). Dit is conform eerdere afspraken in de RRAAM bestuursovereenkomst. Het Rijk investeert met enkele projecten zoals Markerwadden, Oostvaardersoevers en NH Markermeerkust, al in het verbeteren van de ecologische kwaliteit en zal dat ook in de toekomst doen.*

Rijk en regio spreken af om:
- Het rapport 'Naar een ontwikkelstrategie voor Amsterdam Bay Area' met daarin de (tussen) resultaten en conclusies van het MIRT-onderzoek vast te stellen en daarmee het onderschrijven van:

1. De integrale ambities rond verstedelijking, bereikbaarheid, natuur en ecologie in dit gebied.
2. De noodzaak en uitgangspunten voor de verdichting in Almere, versnelling Almere Centrum en de realisatie van Almere Pampus om daarmee een bijdrage te leveren aan de grote woningbehoefte in de MRA.
3. De IJmeerverbinding in de vorm van een light railverbinding, bij de in het onderzoek onderzochte programma's voor wonen en werken (ca. 100.000 woningen en 40.000 arbeidsplaatsen), een kansrijke oplossing vormt om bij te dragen aan de hoofdopgaven van het programma SBaB en aan de verstedelijkingsopgave in de Oostflank van de MRA.
4. De noodzaak van investeringen in natuur en ecologie in en rond het IJmeer/Markermeer.

- Het MIRT-onderzoek voort te zetten en voor het Bestuurlijk Overleg MIRT van najaar 2021 een gefaseerde en adaptieve ontwikkelstrategie af te ronden en te komen tot een integrale en robuuste afweging op het gebied van wonen, werken, ecologie, natuur, landschap, recreëren en bereikbaarheid (o.a. OV-systeemkeuze), in relatie met de hoofdopgaven van het programma SBaB en de verstedelijkingsstrategie.
- Dat voldoende nieuwe werkgelegenheid een essentiële voorwaarde is voor een goede balans in de stad en een evenwichtige gebiedsontwikkeling. Hier ligt een gezamenlijk opgave voor de regio en het rijk.
- In het vervolgonderzoek in ieder geval aandacht te besteden aan de benodigde fiets-, weg- en OV-maatregelen in relatie tot (de fasering van) de ruimtelijke ontwikkelingen in de omgeving (verstedelijkingsstrategie).
- Als onderdeel van de ontwikkelstrategie een financieel beeld te ontwikkelen, met een overzicht van de kosten, baten en (alternatieve) bekostiging van de maatregelenpakketten.
- Als eerste stap om de doorstroming op de A27 te verbeteren, de regio zal werken aan de realisering van de Quick Win A27, aansluiting Eemnes. Een reconstructie van het kruispunt onderaan de afrit Eemnes, draagt bij aan een betere doorstroming van het verkeer op de A27. De kosten hiervan zijn geraamd op € 2,4 – 3 miljoen (incl. btw). De Rijksbijdrage bedraagt maximaal € 1,5 miljoen (incl. btw). De realisatie is voorzien in 2022.
- Als tweede stap wordt gestart met een MIRT-verkenning naar de capaciteitsuitbreiding van de A27 tussen Almere Haven en knooppunt Eemnes als oplossing voor het NMCA-knelpunt op dit tracé en het leveren van een bijdrage aan een betere betrouwbaarheid van het HOV. De scope van de MIRT-verkenning zal integraal binnen het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid worden ingebed. Hierover zullen Rijk en regio gezamenlijke afspraken maken in de startbeslissing. De investeringskosten voor een verbreding zijn geraamd op € 29 miljoen (incl. btw). De regiobijdrage bedraagt 25%.

Uitkomsten BO Leefomgeving 21 april 2021

(bron: brief van de minister van BZK aan de Tweede Kamer, 7 juni 2021, kenmerk 2021-0000281596)

Rijk en regio hebben gezamenlijk de ambitie om de grote verstedelijkingsopgave in de Metropoolregio Amsterdam en Metropoolregio Utrecht versneld te realiseren. Dit is een complexe opgave, die alleen haalbaar is wanneer wordt voldaan aan een groot aantal randvoorwaarden op het gebied van betaalbaarheid, investeringscapaciteit corporaties, stikstof aanpak, geluidscumulatie, leefbaarheid, bereikbaarheid waaronder schaalsprong OV, energietransitie, klimaatadaptatie en landschappelijke ontwikkeling. Rijk en regio zien dat hiervoor meer middelen én een transitie van een projectgerichte financiering naar gezamenlijke en adaptieve, meerjarige, programmatische bekostiging nodig zijn. Rijk en regio spreken daarom af voor de Metropoolregio's Amsterdam en Utrecht als integraal onderdeel van de regionale verstedelijkingsstrategieën een Rijk-regio programmering op hoofdlijnen uit te werken, op basis waarvan in het BO MIRT van najaar 2021 gesproken kan worden over de te maken afwegingen en keuzes. De Rijk-regioprogrammering zal bestaan uit een meerjarig overzicht van de belangrijkste geachte samenhangende Rijk-regio investeringen, met daaraan verbonden de kosten en potentiële dekking, en kan jaarlijks worden geactualiseerd op basis van dan vigerende inzichten over fasering en prioritering. Na het zomerreces wordt een BO woningbouw en verstedelijkingsstrategieën ingepland om de voortgang van de verstedelijkingsstrategieën inclusief de Rijk-regioprogrammering en de inzet van het bestaande instrumentarium voor de woningbouw te bespreken.

Specifiek voor de verstedelijking in de provincies Noord-Holland en Flevoland spreken de partijen af om zich in te zetten voor een versnelling van de woningbouw van 240.000 woningen, waarvan 175.000 in de Metropoolregio Amsterdam. De inzet in de MRA is gericht op de reguliere woningbouw (122.000) en de stadsharten (53.000). Daarbovenop wordt ook de mogelijke versnelling met extra inspanning van alle partijen op vijf grootschalige locaties (45.000) onderzocht, nu grotendeels later in de tijd gepland, dan de genoemde 175.000 woningen. De woningen worden voornamelijk gerealiseerd in bestaand stedelijk gebied. Veelal gaat het om herstructurering waarbij sanering van bebouwing en bedrijfsverplaatsing aan de orde zijn. Deze factoren zijn van grote invloed op de mogelijke versnelling van de woningbouwontwikkeling. Rijk en regio hebben voor de versnelling van de woningbouw in de MRA afgesproken om integrale gebiedsplannen op te stellen voor de stadsharten en globale gebiedsplannen voor de vijf grootschalige ontwikkellocaties als onderdeel van de Verstedelijkingsstrategie MRA en daarin de Rijk-regio inzet in deze gebieden vast te stellen in het BO MIRT van najaar 2021. Op dit moment is er voor 40% van de te bouwen woningen in Noord-Holland onvoldoende stikstofruimte. Partijen hebben besloten tot een aantal maatregelen om voor de woningbouw voldoende stikstofruimte te creëren. Het gaat hierbij om ruimte reservering in een nog op te stellen stikstofdepositiebank, het voordragen van onrendabele toppen van woningbouwprojecten voor de Woningbouwimpuls, opties voor extern salderen en voor 1 september 2021 uitzicht op een oplossing voor de woningbouw in Zaanstad. Daarbij worden geen sectoren uitgesloten en worden de mogelijkheden van financiering door alle partijen betrokken. Partijen spreken af een vergelijkbare aanpak op te stellen voor deze problematiek in Flevoland. Rijk en regio spreken ten aanzien van de energietransitie in de MRA af een governance structuur uit te werken met als doel te komen tot een betere samenwerking met de energieketen (in het bijzonder de netbeheerders) en integrale besluitvorming op nationaal en regionaal niveau te waarborgen.

Colofon

Projectleiding	Ton Bossink Saskia Newrly
Projectleider Verstedelijkingsstrategie	Paul Menting
Projectsecretaris	Femke Kaptein
Tekst en redactie	Peter Paul Witsen Jolly Kerkstra
Fasering	Judith Lekkerkerker
Ontwerpteam	Jurjen Tjarks Martijn Veenstra PosadMaxwan strategy x design
Dronebeelden	Serge van Berkel

Het verstedelijkingsconcept is opgesteld in nauwe afstemming met ambtelijke vertegenwoordigers uit de deelregio's van de MRA: Juriaan Jansen, Harry Zondag, Marieke de Rijk (Almere-Lelystad/provincie Flevoland); Mette Vernooij, Mark Lammertink, Clement Jager (Amstelland-Meerlanden); Mirjam de Graaf, Koos van Zanen, Els Meines (Amsterdam); Rowena Kuijper, Christiaan van Zanten (Gooi en Vechtstreek); Astrid Schölvinck (IJmond); Cees van Wijnen, Mirte Rozemond, Herman Swen, Julius Betist (Zaanstreek-Waterland); Martijn Dekker (Zuid-Kennemerland); André van Eijk (provincie Noord-Holland). En met vertegenwoordigers van Projectbureau Noordzeekanaalgebied en betrokkenen bij het Luchtvaartdossier.

Economie	Arjen van Nieuwenhuizen William Stokman Jeroen Bakker
Landschap	Marja van Nieuwkoop Birte Querl Andreas van Braam Houckgeest (+ Ecologie) Peter van Cappellen
Ecologie	Mira Heesakkers Jacco Maissan
Wonen	Ivo Hamelynck Jan Jaap Visser Maaike Stoop Bart Boon
Energie	Geert Haenen Camila Pinzon Cortes Joost Gottmer Jeroen Bakker Ruben van den Berg Lonneke Graas
Mobiliteit	Peter van Hoek Leo van 't Hof in afstemming met kernteam SBaB
Klimaat	Lot Locher Nicky Schulz
Sociaal Maatschappelijk	Ralph Ploeger Sahar Tushuizen

Nota van beantwoording
Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio

3 november 2021

Inhoudsopgave

Leeswijzer

Beknopte samenvatting

Lijst indieners wensen en opvattingen Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio

Beantwoording per indiener en wens/opvatting

Leeswijzer

Voor u ligt de Nota van beantwoording behorend bij het Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio. Versie 2 van het Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio is tussen 17 mei en 12 juli 2021 voorgelegd aan gemeenteraden en waterschappen in de MRA en provinciale staten van Noord-Holland en Flevoland. In deze nota zijn alle 23 binnengekomen brieven met wensen en opvattingen van een antwoord voorzien. Wensen en opvattingen zijn soms per deelregio, soms vanuit de deelregio en aanvullend met een verbijzondering per gemeente ingediend. Daarnaast zijn wensen en opvattingen soms ook individueel per gemeente ingediend. Waterschapen hebben een gebundelde reactie gegeven.

De wensen en opvattingen leiden tot wijzigingsvoorstellen, zowel in tekst als op kaart. Op deze manier hebben raden, Staten en waterschappen een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio. Het resultaat, versie 3 van het Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio, wordt ter vaststelling voorgelegd aan raden, Staten en waterschappen en daarna aan het bestuurlijk overleg tussen Rijk en regio. Pas dan is het Verstedelijkingsconcept definitief en vormt het de gezamenlijke koers voor de MRA van Rijk en regio.

Deze Nota van beantwoording bevat een volledig overzicht van alle wensen en opvattingen en per wens en opvatting het antwoord daarop. In totaal gaat het om 212 wensen, opvattingen en suggesties. Deze staan uitgesplitst per indienende organisatie in de linker kolom op de pagina. In de rechterkolom staan de antwoorden op de betreffende wens, opvatting of suggestie. Daarin staan ook indien van toepassing, de voorgestelde wijzigingen opgenomen met indien mogelijk een verwijzing naar het betreffende hoofdstuk waar de wijziging is doorgevoerd.

Een aantal wijzigingsvoorstellen en suggesties heeft betrekking op het kaartmateriaal. Indien dit aanleiding is voor een wijziging in het kaartmateriaal, is dit in de beantwoording aangegeven.

Beknopte samenvatting Nota van beantwoording Verstedelijkingsconcept MRA
De wensen en opvattingenperiode liep van 17 mei tot 12 juli 2021. Er zijn 23 reacties op het Verstedelijkingsconcept versie 2 binnen gekomen van raden, Staten en waterschapsbesturen. Soms gebundeld per deelregio met een verbijzondering per gemeente, in andere gevallen individueel met uiteenlopende wensen per gemeente. In de zomerweken is een conceptnota van beantwoording geschreven zodat voor iedereen navolgbaar is wat er is ingebracht en wat en waarom hiervan iets is verwerkt in versie 3.

Proces
Raden, staten en waterschappen willen voor definitieve besluitvorming Rijk en regio over het Verstedelijkingsconcept zich kunnen uitspreken over Versie 3 van het Verstedelijkingsconcept. Hiervoor wordt een extra processtap ingebouwd.

Inhoud
Algemene indruk is dat er op hoofdlijnen inhoudelijk veel steun voor het verstedelijkingsconcept van tussenproduct versie 2 is. Met als belangrijkste *inhoudelijke* aandachtspunten:

- Noordzeekanaalgebied (NZKG):
    - Wijkermeerpolder; verzoek allen: 'niet benutten' voor droog bedrijventerrein
    - Tijdelijke piekwaterberging in de Wijkermeerpolder is mogelijk wel bespreekbaar. Als alternatieve locaties voor de vraag naar bedrijventerrein worden in Flevoland in De Vaart en Haven Flevokust genoemd.
    - Houtrakpolder; eerst huidige terrein intensiveren en terughoudendheid over benutting reservering, zoals ingebracht door gemeente Haarlemmermeer conform overgenomen standpunt van gemeente Haarlemmerliede Spaarnwoude tegen havenontwikkeling in Houtrakpolder)
    - Circulaire economie en energietransitie; meer grip op ruimteclaims nodig
    - Aandacht nodig voor milieu- en veiligheidscontouren voor nieuwe functies rond energietransitie en circulaire economie in relatie tot binnenstedelijke transformaties

- Leefkwaliteit rondom Schiphol in relatie tot toekomstige ontwikkeling luchthaven: redeneerlijn vanuit AM-regio wordt herkend, hoewel men de tekst nog niet helemaal in balans vindt. Vanuit de AM-regio is er een pleidooi om de door Rijk en regio gewenste integrale gebiedsuitwerking de status van MIRT-onderzoek te geven.

- Mobiliteit: in algemene is gebruik gemaakt van SBAB inbreng, er wordt meer aandacht gevraagd voor mobiliteitsonderwerpen die niet onder SBAB vallen. Hierbij worden veel mobiliteitswensen geuit, sommige Rijk-regio relevant, maar ook veel regionale wensen. Daarnaast een meermaals geuite zorg en ergernis over het te veel vooruitlopen op de uitkomsten van het onderzoek Redesign wegennet, waarbij het verschuiven van de functie van de ring A10 wordt onderzocht en gekeken wordt of de A5/A9 deze functie kan overnemen. Hier zitten potentieel negatieve effecten voor gemeenten rondom A5/A9 aan vast en op het onderliggende wegennet.

- Stadsharten: Beverwijk en Amstelveen bepleiten ook de status als stadshart. Dit wordt beargumenteerd vanuit het benutten van de meerkernige metropool én de regioverzorgende functie die beide plaatsen hebben. Bij Beverwijk speelt ook de werkgelegenheidsontwikkeling als argument een rol. Bij Amstelveen is het gekoppeld aan mogelijke afspraken met het Rijk.

- Woonwerkbalans: Meerdere gemeenteraden doen een beroep op inspanningen om de scheve woonwerkbalans in positieve zin te beïnvloeden.

Lijst indieners wensen en opvattingen Verstedelijkingsconcept MRA Rijk regio

Deelregio Zaanstreek-Waterland
Gemeente Zaanstad
Gemeenten Oostzaan en Wormerland (gezamenlijke reactie)
Gemeente Landsmeer
Gemeente Edam-Volendam
Deelregio IJmond
Gemeente Uitgeest
Gemeente Haarlem
Gemeente Bloemendaal
Gemeente Zandvoort
Gemeente Heemstede
Deelregio Gooi en Vechtstreek
Gemeente Amsterdam
Deelregio Amstelland Meerlanden
Gemeente Aalsmeer
Gemeente Amstelveen
Gemeente Diemen
Gemeente Haarlemmermeer
Gemeente Ouder-Amstel
Gemeente Uithoorn
Deelregio Almere-Lelystad (incl. provincie Flevoland)
Provincie Noord-Holland
Waterschappen
Vervoerregio Amsterdam

Nota van beantwoording

Periode wensen en opvattingen MRA Verstedelijkingsstrategie, verstedelijkingsconcept versie 2 (17 mei - 12 juli 2021)

Verseon nummer	Indiener	#	Beschrijving	Antwoord
1	Deelregio Zaanstreek-Waterland	1	Het concept stelt het Rijk-regio-verband centraal, waardoor te veel(deel)regionale vraagstukken achterwege blijven. Hoewel wij niet verwachten dat de strategie een tijdloze, uitputtende beschouwing van de MRA biedt, achten wij een stappenplan, waarin duidelijk wordt hoe de keuzes op macroniveau het microniveau (lokaal/gemeentelijk) beïnvloeden en vice versa,een pre. Wij kunnen het ons nu niet veroorloven om dit soort langetermijnkeuzes aan het toeval over te laten, temeer gezien het huidige proces reeds zoveel tijd, kennis en betrokkenheid van alle partners heeft vereist.	Het Verstedelijkingsconcept zet op hoofdlijnen de koers neer voor de ontwikkeling van de Metropoolregio Amsterdam. Het geeft richting aan samenwerking met het Rijk en ook aan de samenwerking binnen de MRA. In de verdere uitwerking en uitvoering van de koers in MRA-verband en in samenwerking met het Rijk zal de wisselwerking tussen micro- en macroniveau moeten worden opgepakt. Ook zal de koers gemonitord worden en kan deze waar nodig bijgesteld worden.
		2	Wij stellen voor om de strategie een positiever perspectief te geven. Hoewel het voorliggende concept de urgentie en verantwoordelijkheid om tot keuzes en acties te komen duidelijk maakt, dient het definitieve document de kansen als uitgangspunt te nemen.	Deze inbreng van de deelregio Zaanstreek-Waterland sluit aan op opmerkingen van andere indieners. Wij hebben ons deze ter harte genomen door in versie 3 extra aandacht te besteden aantoon, leesbaarheid en aantrekkelijkheid.
		3	De strategie zet in op binnenstedelijke verdichting ergo het buitenstedelijke landschap te sparen waar mogelijk. Dit betekent dat het tekort aan woningen, zowel in aantallen als in kwaliteit/ diversiteit en betaalbaarheid, deels opgelost moet worden via de transformatie van bedrijventerreinen naar een nieuw stedelijk gebied met wonen, werken en voorzieningen.	Dit is een juiste constatering.
		4	ZaWa wordt als een integraal te ontwikkelen gebied beschouwd in de strategie. Daarbij onderscheidt de strategie onderwerpen en ontwikkelingen die de regio samen met het Rijk moet oppakken en welke door de (deel)regio zelf moet worden uitgewerkt. Hierdoor worden bepaalde mobiliteitsontwikkelingen achterwege gelaten, waaronder de HOVZaanIJ. Gezien ontwikkelingen zoals voorgenoemde essentieel zijn voor en integraal zijn aan de stedelijke ontwikkelingen die in samenwerking met het rijk worden uitgevoerd (SBaB, Bereikbare Steden) is het voor ons onbegrijpelijk dat dit ontkoppeld is. Hoewel wij hiermee een glijdende schaal riskeren, achten wij het verstandig om deze afbakening te herzien.	Momenteel wordt binnen Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid onderzocht of de mobiliteitsopgave HOV ZaanIJ de aard heeft van een gedeelde Rijk-regio-opgave. Bij een bevestigende conclusie zal HOV ZaanIJ als Rijk-regio-opgave in het verstedelijkingsconcept worden opgenomen.
		5	De nadruk voor ZaWa ligt op de woningbouwontwikkelingen/werkgelegenheid, de mobiliteit en de landschapsontwikkeling, alsook de interactie tussen deze dossiers. Ondanks de inherente complexiteit zien wij het streven om tot samenhang te komen. De volgende stap is om de verschillende oplossingsrichtingen oftewel de keuzes voor te leggen. Dit hangt samen met het volgende punt. -> Wij zien uit naar het derde concept, ervan uitgaande dat deze versie meer	Mede naar aanleiding van deze reactie van de regio Zaanstreek-Waterland is in Versie 3 meer samenhang aangebracht tussen de verschillende opgaven en is een fasering in hoofdlijnen opgenomen. Verdere aanscherping van de fasering gekoppeld aan investeringsmogelijkheden heeft in verband met de kabinetsformatie en het organiseren van bestuurlijk draagvlak binnen de regio langer de tijd nodig.

			duidelijkheid over de fasering en investeringen zal geven. Dit is voorwaardelijk voor de werkelijke uitvoering van destrategie door gemeenten.	
		6	De deelregio ZaWa is op dit moment bezig een verdieping op te stellen met een overzicht van 'vraag en aanbod', die een aanscherping en duidelijkere prioritering zal opleveren(propositie) van de Samenwerkingsagenda ZaWa. Hiermee duidt de deelregio hetgeen het voor de MRA wilt betekenen alsook wat de inliggende gemeenten daarvoor nodig hebben. Het sluit dan ook nauw aan bij de Verstedelijkingsstrategie. De hoofdpunten zijn:-Een schaalsprong in de woningbouw op grote en kansrijke locaties waarbij de MRA Sleutelgebieden centraal staan; -Ruimte voor bedrijvigheid en een betere match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt; -Een mobiliteitstransitie met goede noord-zuid OV-verbindingen en een beter oost-west fietsnetwerk; -Een transitie in het landelijk gebied en het behoud en de versterking van het landschap; -Het versterken van de kwaliteit en/of toegankelijkheid van water, groen en recreatiegelegenheden, en van de natuurwaarden in de beschermde gebieden. Wij delen dit document, op een daartoe geëigend moment, graag met u opdat het mogelijk bijdraagt aan de uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie.	De voorziene hoofdpunten uit de Samenwerkingsagenda Zaanstreek-Waterland lijken goed aan te sluiten op de Verstedelijkingsstrategie. In de uitwerking zullen beide trajecten elkaar kunnen versterken.
		7	Daarnaast vragen wij aandacht voor het blijven informeren en betrekken van de raden voor het besluitvormingsproces in januari/februari 2022, wanneer versie 3 ter besluitvorming aan de raden en staten wordt aangeboden. Het is cruciaal dat er nog een bijeenkomst komt, b.v. in de vorm van een regionale raadsleden bijeenkomst, om draagvlak en commitment te behouden. Wij zouden dat zeer op prijs stellen ondanks dat de planning daar nagenoeg geen ruimte voor laat.	We onderschrijven het grote belang om de raden en Staten aangehaakt te houden om zo draagvlak, commitment en democratische legitimatie te borgen. Mede naar aanleiding van de reactie van de deelregio Zaanstreek-Waterland zal daarom een extra processtap worden ingebouwd voor bespreking van versie 3 in de raden en Staten, voordat tot definitieve besluitvorming tussen Rijk en regio zal worden overgegaan. Deze stap is voorzien in de periode november 2021-januari 2022, de exacte planning voor het vaststellen van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten wordt voorgelegd aan de Stuurgroep.
1a	Gemeente Zaanstad	1	Het moment van de uitvraag om wensen en opvattingen uit te spreken door de raad van Zaanstad ten aanzien van het conceptverstedelijkingsconcept MRA valt samen met het maakproces van de Zaanse Omgevingsvisie. Hierin maakt Zaanstad keuzes voor onze stad en landschap die een sterke relatie hebben met de voorgestelde ontwikkelingen en keuzevraagstukken in de verstedelijkingsstrategie van de MRA. Het gaat dan om onder andere de keuze om de MRA evenwichtig en polycentrisch te ontwikkelen, de toekomst van het landschap en het versterken van de stadsharten in Bereikbare Steden. Het oplossen van de vraagstukken bijvoorbeeld in Zaandam Oost en de daarvoor noodzakelijke verbinding naar de Achtersluispolder kunnen alleen succesvol aangepakt worden in relatie en samenwerking met de regio. Voor een evenwichtige metropool is het van het grootste belang dat kansengelijkheid wordt bevorderd. Zaanstad vindt dat dit voortvarend moet worden opgepakt. Verstedelijking in Zaanstad gaat hand in hand met een evenwichtige verdeling van lusten	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op de inzet zoals in het maakproces van de Omgevingsvisie van Zaanstad naar voren komt, sterkt ons in de opzet van het Verstedelijkingsconcept MRA. De genoemde opgaven en ambities vanuit Zaanstad illustreren de complexiteit en omvang van de vraagstukken waar we gezamenlijk aan werken.

			en lasten binnen de regio. Hoe beter de metropoolregio functioneert als één samenhangend netwerk, hoe groter de economische kansen voor Zaanstad. Voor vraagstukken omtrent verbeteren bereikbaarheid, evenwichtige woningmarkt en energietransitie heeft Zaanstad de regio hard nodig. De keuze van de MRA om voornamelijk in te zetten op binnenstedelijke verdichting en daarmee te kiezen om niet te bouwen in het metropolitane landschap sluit aan op hoe Zaanstad de ontwikkeling van de stad ziet. De grote woningbouwopgave in de regio is in lijn met de opgave die Zaanstad hierin heeft: er is een tekort aan woningen, zowel in aantallen als in kwaliteit/ diversiteit en betaalbaarheid. In Maak. Zaanstad heeft de stad en de raad zich hier duidelijk over uitgesproken: Zaanstad groeit de komende jaren met 15 tot 20 duizend woningen op binnenstedelijke locaties en wil daarmee de kwaliteit in de stad versterken.	
		2	Naast de grotere woningbouwlocaties zijn ook kleine woningbouwontwikkelingen belangrijk voor de stad. Daarin wil de gemeenteraad van Zaanstad beleidsruimte om zelf een afweging te maken bij het wel of niet toestaan van kleinschalige ontwikkelingen in het Bijzonder Provinciaal Landschap. Zaanstad heeft een visie op linten, dijken en paden opgesteld die voldoende waarborgen in zich heeft om de juiste afweging te maken. De gemeenteraad van Zaanstad vraagt dringend om in de Verstedelijkingsstrategie versie 3 mee te nemen dat het regime binnen de MRA voor Bijzonder Provinciaal Landschap verruimd wordt.	De vraag van de gemeenteraad van Zaanstad is herkenbaar en begrijpelijk, maar kan niet binnen de Verstedelijkingsstrategie worden opgepakt. De zeggenschap over het regime voor Bijzonder Provinciaal Landschap ligt bij de Provincie Noord-Holland.
		3	Zaanstad herkent en onderschrijft de ontwikkelrichtingen In de Verstedelijkingsstrategie van de MRA ten aanzien van verstedelijking, maar ziet zich ook gesteld voor het dilemma of aanvullend op de vastgestelde ambities van Maak.Zaanstad nog verdere groei mogelijk is. Zaanstad is van oudsher een industriestad waar de combinatie van wonen en werken kansen biedt, maar ons ook voor complexe opgaven stelt om de leefbaarheid te verbeteren. Verdere verstedelijking binnen de bestaande stad maakt deze opgave nog groter. Een belangrijk deel van de oplossing voor de woningbouwopgave ligt voor Zaanstad (en de regio) in het transformeren van bedrijventerreinen naar een nieuw stedelijk gebied met wonen, werken en voorzieningen. Voor Zaanstad is de transformatie van de Achtersluispolder en het Hembrugterrein dan ook een vast gegeven binnen de Verstedelijkingsstrategie van de MRA. Tegelijkertijd wil de gemeenteraad van Zaanstad economie een prominente rol geven in een op te stellen afwegingskader. Door per gemeente een goede duiding te maken over welk profiel een bedrijfsterrein heeft en breed te kijken naar welke sterke punten er zijn en welke toegevoegde waarde een bedrijfsterrein heeft in de gemeente en regio. Pas na het opstellen van het profiel per gemeente en per bedrijfsterrein, en na instemming van de gemeenteraden, keuzes voor te leggen in de	Zaanstad wijst op een van de grote dilemma's waarmee we ons geconfronteerd zien: meer woningen, bedrijvigheid en voorzieningen in een gebied waar ruimte schaars is en de leefbaarheid onder druk staat. Waar het gaat om ruimte voor bedrijvigheid in relatie tot de transformatieopgave en de energietransitie schetst het Verstedelijkingsconcept een hoofdrichting die verder uitgewerkt moet worden. Een van de acties voor de korte termijn, voortvloeiend uit het Verstedelijkingsconcept, is het opstellen van een bedrijventerreinenstrategie met bijbehorende bestuurlijke afspraken. Gemeente Zaanstad wordt hier als vanzelfsprekend nauw bij betrokken.

			Verstedelijkingsstrategie 3.0 over de inzet van een bedrijfsterrein in het behalen van doelstellingen uit de Verstedelijkingsstrategie. De komende maanden nemen we de tijd en de ruimte om over bovenstaand dilemma (nog meer woningen, werken en voorzieningen, maar de ruimte is schaars en de leefbaarheid staat onder druk) nog na te denken en de koers te bepalen hoe we met verstedelijken de kwaliteit van de stad kunnen verbeteren. Dit doen we in het kader van de Zaanse omgevingsvisie.	
		4	Dit geldt ook voor de keuzes voor toekomst van het Noordzeekanaalgebied. Het Noordzeekanaalgebied is voor Zaanstad van groot belang. De lastige keuzes die hier gemaakt moeten worden ten aanzien van transformatie, energietransitie, ruimte voor bedrijvigheid enzovoort zien we ook terug in de VS MRA. De impact van de energietransitie op onder andere ruimtegebruik en milieucontouren hebben we onvoldoende in beeld en dat maakt een duidelijke koers uitstippelen ingewikkeld. Ook de samenhang met bijvoorbeeld transformatie van bedrijventerreinen in relatie tot voldoende ruimte voor bedrijvigheid is voor Zaanstad een puzzel waar nog volop over gesproken moet worden de komende weken en maanden.	Ook hierbij speelt het door Zaanstad genoemde dilemma rondom ruimtegebruik, waarvoor in het Verstedelijkingsconcept ten aanzien van de ruimte voor bedrijvigheid in relatie tot de transformatieopgave en de energietransitie een verder uit te werken hoofdrichting is geschetst. Een van de acties voor de korte termijn, voortvloeiend uit het Verstedelijkingsconcept, is het opstellen van een bedrijventerreinenstrategie met bijbehorende bestuurlijke afspraken. Gemeente Zaanstad wordt hier als vanzelfsprekend nauw bij betrokken. Dit zal tevens onderdeel zijn van de samenwerking onder het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied en het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied. Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.
		5	Naast het vraagstuk van de energietransitie willen we specifiek het keuzevraagstuk rondom de toekomstige betekenis van de Wijkermeerpolder benoemen. Op dit moment ziet Zaanstad geen reden om af te wijken van de afspraken die gemaakt zijn in de Visie Noordzeekanaalgebied 2040. Zaanstad meent dat eerst het huidige gebruik van het havengebied geoptimaliseerd moet worden en de terreinen die nu al aangewezen zijn als reserveringen voor bedrijvigheid in het Noordzeekanaalgebied en regionaal (bijvoorbeeld Edam/ Volendam, Purmerend). De komende maanden bekijken we vanuit ons eigen perspectief de kernkwaliteiten van de Wijkermeerpolder (bijvoorbeeld aanwezigheid Stelling van Amsterdam, groene verbindingen. water) en de belangen van omwonenden. Het gebruik van de Wijkermeerpolder als bedrijventerrein past niet binnen onze visie en wordt nadrukkelijk als ongewenst beschouwd.	In het Verstedelijkingsconcept zijn voor het NZKG in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. De Wijkermeerpolder is in het Verstedelijkingsconcept dan ook niet opgenomen als mogelijke bedrijventerreinlocatie. Wel is deze polder gedeeltelijk aangegeven als zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging, aangezien een tijdelijke piekwaterberging als onmisbaar element is geïdentificeerd. Een procesafspraak over hoe verder en waarover verder onderzoek en uitwerking nodig is, zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.
		6	In de Verstedelijkingsstrategie voor de MRA heeft Schiphol grote invloed nu en in de toekomst. Zaanstad vindt een verdere uitbreiding van het aantal vliegbewegingen onwenselijk en dringt aan op stopzetting van de nachtvluchten. De luchthaven Schiphol veroorzaakt ernstige gezondheidsschade en vormt tevens een belemmering voor de woningbouw in het MRA gebied.	Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. De wensen van gemeente Zaanstad kunnen hierbij ingebracht worden. Daarnaast kan de gemeente Zaanstad haar opstelling kenbaar maken bij de Bestuurlijke Regie Schiphol, het samenwerkingsverband van gemeenten en provincies in de Schipholregio.
		7	In de gezamenlijke reactie vanuit Zaanstreek Waterland komt ook de voor Zaanstad essentiële HOV ZaanIJ aan de orde. Zaanstad onderschrijft nadrukkelijk deze inbreng. In het concept verstedelijkingsverstedelijkingsstrategie is Zaanstad	Het grote belang dat Zaanstad hecht aan de HOV lijn ZaanIJ is hier nog eens duidelijk onderstreept. Momenteel wordt binnen Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid onderzocht of de mobiliteitsopgave HOV ZaanIJ de aard heeft van een gedeelde Rijk-regio-

			onderdeel van het integraal te ontwikkelen gebied Zaanstreek Waterland. In deze deelregionale uitwerking maakt de verstedelijkingsstrategie onderscheid in onderwerpen en ontwikkelingen die de regio samen met het Rijk moet oppakken en welke in de (deel)regio zelf moet worden uitgewerkt. Opvallend hierin is dat de HOV lijn ZaanIJ hierin niet in de lijst met Rijk/ regio ontwikkelingen staat maar als ontwikkeling die opgepakt moet worden in de regio. Dat is onbegrijpelijk. Deze HOV lijn is de ruggengraat van een groot aantal ontwikkelingen die ook in samenwerking met het Rijk worden opgepakt: SBaB, Bereikbare Steden, aanpak Zaandam Oost (programma Leefbaarheid en Veiligheid), versnelling van 4 woningbouwlocaties (Achtersluispolder). Voor Zaanstad geldt nog steeds dat op deze HOV lijn op termijn een metro zou moeten gaan rijden. De HOV Lijn ZaanIJ hoort dan ook in de lijst met Rijk/regio trajecten.	opgave. Als de conclusie positief is, zal HOV ZaanIJ als Rijk-regio-opgave in het verstedelijkingsconcept worden opgenomen.
1b	Gemeenten Oostzaan en Wormerland	1	In Oostzaan heeft de commissiebehandeling plaatsgevonden. Het onderwerp stond vervolgens geagendeerd voor de raadsvergadering van 5 juli 2021maar is daar vanwege tijdsgebrek niet behandeld zodat formeel vanuit Oostzaan geen wensen en opvattingen kunnen worden meegegeven aan het Projectteam Verstedelijkingsstrategie. Voor de commissiebehandeling kan wel worden verwezen naar: https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/oostzaan/c2ea8c8a-b8b0-48ce-9f44-ccf7eefe3ff9(van1:48:35 -2:04:12).	Bij ontbreken van schriftelijke reactie hebben wij gebruik gemaakt van de verslaglegging van de commissiebehandeling om zodoende de inbreng van de gemeente Oostzaan Wormerland toch mee te kunnen wegen.
		2	In het Verstedelijkingsconcept dient expliciet te worden vermeld dat het toevoegen van woningen in de kernen en linten, onder meer door bouwen in de tweede lijn, ook kan bijdragen aan de invulling van de woningbouwopgave en bovendien van belang is met het oog op de leefbaarheid in de kernen en linten. Dit geldt ook voor de ontwikkeling van de Zaanoever. TOELICHTING | P. 8: Er wordt hier vermeld dat de inzet op versnelde woningbouw gepaard zal moeten gaan met het versterken van de meerkernige opzet van de metropoolregio doordat er in alle kernen in de MRA gebouwd moet gaan worden om aan de vereiste aantallen te komen. Op p.19 wordt daaraan nog toegevoegd dat er sprake moet zijn van spreiding van woningbouw over de regio. Er kan worden ingebracht dat deze stellingname kan worden onderbouwd door in het Verstedelijkingsconcept expliciet te vermelden (bijvoorbeeld op p.20) dat het toevoegen van woningen in de kernen en linten ook kan bijdragen aan de invulling van de woningbouwopgave en bovendien van belang is met het oog op de leefbaarheid in de kernen en linten. Zonder zo'n passage blijft de meerkernige opzet van de MRA een holle frase.	Naar aanleiding van deze reactie van de gemeenten Oostzaan en Wormerland is in Versie 3 explicieter vermeld dat woningbouw verspreid in de MRA wordt gerealiseerd en binnen de geldende regels en afspraken ook in de kleine kernen. Daarbij is verder opgenomen dat bouwen in kleine kernen ook bijdraagt aan invulling van de woningbouwopgave én van belang is met het oog op de leefbaarheid van kleine(re) kernen. Het zwaartepunt voor de woningbouw blijft echter liggen bij het bouwen in de steden, op goed bereikbare plekken nabij voorzieningen en werk.
		3	In het Verstedelijkingsconcept zou expliciet melding moeten worden gemaakt van de doorontwikkeling van de recreatieve structuur in Zaanstreek-Waterland. Daarbij moet worden gedacht aan het versterken van de recreatieve mogelijkheden in	Deze wens van de gemeenten Oostzaan en Wormerland is al onderdeel van het Verstedelijkingconcept. In de algemene teksten die de koers voor de MRA als geheel beschrijven, gaat het om de hoofdlijnen van de koers. De uitwerking van thema's en opgaven in de deelgebieden wordt beschreven bij de integraal te ontwikkelen gebieden. Als een van de

			de veenweidegebieden. TOELICHTING | P.9: Er wordt hier vermeld dat ook wordt geïnvesteerd in het landschap. Op p.23 wordt zelf aangegeven dat een aantrekkelijke landschappelijke omgeving bijdraagt aan de internationale aantrekkingskracht van de MRA. Op p.34 e.v. wordt ook ingegaan op de waarden van het landschap. Er wordt aangegeven dat functionele ingrepen in het landschap om het landschap te versterken ook de beleving moeten vergroten en moeten bijdragen aan de toegankelijkheid (p.35). Een schaalsprong in het recreatieve netwerk is nodig (p.36) waarbij de recreatieve structuur wordt versterkt en doorontwikkeld. De doorontwikkeling van de recreatieve structuur in Zaanstreek-Waterland ontbreekt hier als voorbeeld. Daarbij moet worden gedacht aan het versterken van de recreatieve mogelijkheden in de veenweidegebieden, de droogmakerijen en langs de Zaanoever zouden hier als voorbeeld niet misstaan. Op p.36 wordt verder terecht aangegeven dat de bereikbaarheid van recreatie-en natuurgebieden moet worden verbeterd. Op p.18 wordt immers ook al aangegeven dat het landschap in de MRA zorgt voor een uitgestrekt recreatiegebied dat voor iedereen in de regio dichtbij is, maar dat het op dit moment niet altijd toegankelijk is. Daarbij gaat het echter niet alleen om de OV-bereikbaarheid zoals het Verstedelijkingsconcept het nu verwoord op p.36. Er dient op aan te worden gedrongen dat aanvullende teksten hier op z'n plaats zijn. Nu wordt alleen op p.28 aangegeven dat fietsroutes moeten worden aangelegd voor woon-werkverkeer waarbij overigens zou moeten worden aangegeven dat dit in Zaanstreek-Waterland vooral op oost-west fietsroutes betrekking heeft hetgeen bijvoorbeeld kan worden vermeld op p.52.	opgaven voor Zaanstreek-Waterland is benoemd de integrale aanpak van het veenweidegebied. Het toegankelijker maken voor recreatief bezoek en het versterken van de verbindende functie van Zaanstreek en Waterland voor recreatie zijn onderdeel van deze aanpak. De beschrijving voorziet zodoende al in de wens van gemeenten Oostzaan en Wormerland.
		4	Er dient op aan te worden gedrongen dat bij de versterking van de groene scheggen ook de groene scheggen in Zaanstreek-Waterland nadrukkelijk worden genoemd. TOELICHTING | Er dient op aan te worden gedrongen dat bij de versterking van de groene scheggen op p.9 ook de groene scheggen in Zaanstreek-Waterland nadrukkelijk worden genoemd. Een groene scheg (afgeleid van het woord 'wig') is een groen gebied van formaat dat vanaf het buitengebied, via de stadsrand doordringt in stedelijk gebied. De stellingname op p.17 dat landschap de MRA verbindt is dan ook uitstekend geformuleerd.	In lijn met wat de gemeenten Oostzaan en Wormerland benadrukken, ligt de essentie van het Verstedelijkingsconcept in het behouden dan wel versterken van een verbindend landschap in de MRA. De veenweidelandschappen rond Zaanstreek-Waterland krijgen in het Verstedelijkingsconcept dan ook veel aandacht, inclusief de daarbij horende betere stad-land verbindingen en de oost-west zone tussen duinen-veenweiden en Markermeer. De specifieke term 'groene scheg' wijst op robuuste groene structuren die vanuit het omringend landschap doorlopen tot diep in het stedelijk gebied. In Zaanstreek-Waterland is vrijwel geen sprake van dit soort landschapselementen.
		5	Hoe verhoudt de stellingname dat de afstand en reistijd tussen wonen en werken optimaal in balans moet zijn, zodat mobiliteit ook voor praktisch en middelbaar opgeleiden betaalbaar blijft zich tot de ervaringen die zijn opgedaan met werken op afstand in Coronatijd en tot de enorme druk op de woningmarkt en de beperkt beschikbare potentiele bouwlocatie. TOELICHTING | De passages in het Verstedelijkingsconcept over de aansluiting tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sluiten goed aan bij de agenda en Propositie van Zaanstreek-Waterland. Op p.5 wordt echter ook aangegeven dat de afstand en reistijd tussen	Met de Verstedelijkingsstrategie wordt ingezet op het zoveel als mogelijk in elkaars nabijheid realiseren van wonen en werken, ook voor praktisch en middelbaar geschoolden. Juist voor deze groep is thuiswerken tijdens de coronacrisis minder een optie geweest en liepen mensen meer risico op besmetting, waarmee de urgentie van het streven naar nabijheid en kortere reisafstanden toeneemt. De druk op de woningmarkt maakt dat het realiseren van betaalbare woningen nabij werkgelegenheid een opgave is. Dat ligt niet aan de beperkte beschikbaarheid van potentiële bouwlocaties, die zijn er voldoende in de MRA. Wel is de vraag vele malen groter dan het huidige productietempo en vanuit de bestaande voorraad is het betaalbare aanbod bovendien sterk afgenomen. Onder de zogenoemde Woondeal werkt de MRA samen met het Rijk aan versnelling van de woningbouw en betaalbaarheid van het wonen.

			wonen en werken optimaal in balans moet zijn, zodat mobiliteit ook voor praktisch en middelbaar opgeleiden betaalbaar blijft. De vraag kan worden gesteld hoe dit uitgangspunt zich verhoudt tot de ervaringen die zijn opgedaan met werken op afstand in Coronatijd en tot de enorme druk op de woningmarkt en de beperkt beschikbare potentiele bouwlocatie.	
		6	De veenweidegebieden, de droogmakerijen en de Zaanoever zijn vanuit toeristisch/recreatief oogpunt interessante gebieden die kunnen bijdragen aan een spreiding van het toerisme over de regio. TOELICHTING | P.25: Hier wordt ingegaan op toerisme. De stellingname dat het toerisme meer over de regio zou moeten worden gespreid kan beter worden onderbouwd. Het versterken van de recreatieve mogelijkheden in de veenweidegebieden, de droogmakerijen en langs de Zaanoever kan bijdragen aan deze gewenste spreiding van het toerisme.	Unaniem gedeeld wordt de visie dat het toerisme meer over de regio gespreid moet worden, zoals ook de gemeenten Oostzaan en Wormerland hier benadrukken. De koers van de Verstedelijkingsstrategie is hierop gericht, met de inzet op het toegankelijker maken voor recreatief bezoek en versterken van de verbindende functie van Zaanstreek-Waterland voor recreatie. Spreiding van toerisme over de regio is daarnaast de centrale doelstelling van het MRA-programma Toerisme. Het programma werkt daaraan met marketing en promotie, het vergroten van de mobiliteit van bezoekers en het aanjagen van hotelontwikkeling in de regio.
		7	Op p.61-63 wordt het Verstedelijkingsconcept uitgewerkt voor MRA-deelregio Zaanstreek-Waterland. In de eerste plaats zou ook hier expliciet dienen te worden vermeld dat het toevoegen van woningen in de kernen en linten, onder meer door bouwen in de tweede lijn, ook kan bijdragen aan de invulling van de woningbouwopgave en bovendien van belang is met het oog op de leefbaarheid in de kernen en linten. Bij de gebiedsopgaven ontbreekt in dit verband ook de ontwikkeling van de Zaanoever. In de tweede plaats ontbreekt ook hier de eerder vermelde doorontwikkeling van de recreatieve structuur in Zaanstreek-Waterland c.q. de veenweidegebieden, de droogmakerijen en de Zaanoever. Dit geldt ook voor het verbeteren van de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van deze recreatieve gebieden en toeristische trekpleisters. Het is opvallend dat het landelijk gebied in de regio Zaanstreek-Waterland op deze pagina's vooral als problematisch wordt gezien vanwege de problematiek van de bodemdaling. Terwijl juist het landelijk gebied van Zaanstreek-Waterland zo veel kansen biedt. De natuur-en landschapsontwikkeling zoals die bijvoorbeeld ook op p.81 wordt genoemd zou eveneens moeten worden genoemd bij de Rijk-Regio-afspraken voor Zaanstreek-Waterland. In de derde plaats zou hier ook aandacht moeten worden gevraagd voor het verbeteren van de oost-west fietsroutes.	Mede naar aanleiding van deze wensen en opvattingen van de gemeenten Oostzaan en Wormerland zijn de kwaliteiten van het landschap van Zaanstreek-Waterland in de tekst van Versie 3 sterker benoemd. Zie in dit verband ook de antwoorden op wensen en opvattingen bij de punten 2 en 6 uit de inbreng van de gemeenten Oostzaan en Wormerland. De natuur- en landschapsontwikkeling is voorts onderdeel van de integrale aanpak door Rijk en regio van de veenweidegebieden.
		8	De vraag of het Oostzanerveld op p.37 het juiste label heeft gekregen. Het is beschermd natuurgebied en dat moet het vooral ook blijven.	Het Oostzanerveld staat in de legenda aangegeven als Natura 2000 gebied conform de aanwijzing. Het is daarmee inderdaad een beschermd natuurgebied.
1c	Gemeente Landsmeer	1	De Verstedelijkingsstrategie heeft een relatief hoog abstractieniveau en integreert het beleid van de afzonderlijke gemeenten, de provincies, de waterschappen en het Rijk. Voornoemde betekent dat onder andere de 'nieuwe' Omgevingsverordening van de provincie Noord-Holland, ofwel Omgevingsverordening NH2020, is gebruikt als onderlegger bij het opstellen van de Verstedelijkingsstrategie. De Omgevingsverordening leidt in de gemeente Landsmeer tot een	De gemeente Landsmeer is bezorgd over het ontbreken van mogelijkheden tot woningbouw binnen de gemeentegrenzen. De Verstedelijkingsstrategie is niet het instrument om deze mogelijkheden te kunnen verruimen. In de Verstedelijkingsstrategie zijn de 'Bijzonder provinciale landschappen' overgenomen. De Omgevingsverordening biedt het wettelijk kader voor deze gebieden. De zeggenschap over de regelgeving ten aanzien van het Bijzonder Provinciaal landschap ligt bij de Provincie Noord-Holland. Ten aanzien van kleinschalige ontwikkelingen in het landelijk gebied heeft de Verstedelijkingsstrategie een te hoog

			verdere minimalisering van het aantal (potentiële) woningbouwlocaties. Dit komt vooral doordat een groot gedeelte van het grondgebied van Landsmeer is opgenomen binnen de werkingsgebieden Bijzonder Provinciaal Landschap en (MRA) Landelijk Gebied. Een combinatie van voornoemde werkingsgebieden sluit woningbouw in de praktijk uit. In de Verstedelijkingsstrategie wordt hier helaas niet op ingegaan. Dit terwijl binnen de gemeente Landsmeer de vraag naar woningen groot is en niet aansluit op het woningaanbod.	abstractieniveau door het hoofdlijnenkarakter. Dit soort ontwikkelingen zijn aan de provincies en de desbetreffende gemeenten
		2	In de Verstedelijkingsstrategie wordt duidelijk gesteld dat de urgentie hoog is en er veel woningen moeten worden gebouwd binnen de MRA. Daarbij wordt gesteld dat voornamelijk wordt ingezet op binnenstedelijk bouwen en het realiseren van woningen rond OV-knooppunten. Daarentegen wordt in het document weinig tot geen rekening gehouden met de lokale situatie en woonvraag van kleine gemeenten. Zoals eerder aangegeven kent de gemeente Landsmeer een grote vraag naar woningen en heeft de gemeente te maken met lokale knelpunten. Zo beschikt de gemeente Landsmeer over weinig binnenstedelijke locaties om woningen te realiseren. Resumerend verzoeken wij u middels voorliggend schrijven om bij de verdere ontwikkeling van de Verstedelijkingsstrategie aandacht te besteden aan de lokale situatie en knelpunten van kleine gemeenten. De gemeente Landsmeer wordt momenteel vooral geduid als gemeente binnen de groene schil rond Amsterdam. Dit terwijl de gemeente Landsmeer ook een lokale woonvraag kent waar rekening mee dient te worden gehouden.	Dit sluit aan op het vorige punt van de gemeente Landsmeer. In de provincie Noord-Holland maakt de provincie per regio afspraken met gemeenten over het aantal te bouwen woningen, met aandacht voor de regionale én lokale woningbehoefte. Deze afspraken dienen vervolgens als basis voor de Verstedelijkingsstrategie.
1d	Gemeente Edam-Volendam	1	In het verstedelijkingsconcept wordt o.a. een mogelijke vernatting van de veenweidegebieden voorgesteld. De provincie Noord-Holland heeft onderzoek gedaan naar de bodemdaling in veenweidegebieden. Uit dit onderzoek blijkt dat er binnen onze gemeente geen sprake is van een urgent probleem met betrekking tot de bodemdaling. Aangezien het probleem van bodemdaling c.q. inklinking van het veen niet zozeer aan de orde is binnen de gemeente Edam-Volendam, wordt vanwege het huidige agrarische beheer en onderhoud van de gronden en daarmee het behoud van het Agrarische Cultuurlandschap van onze gemeente, een vernatting (het onder water zetten) niet voorgestaan. Indien bodemdaling zich in de toekomst in toenemende mate zal voordoen, heeft onderzoek naar andere technische oplossingen (zoals onderwaterdrainage e.d.) de voorkeur.	De voorgestelde integrale aanpak veenweidegebieden zal op basis van diverse onderzoeken invulling krijgen, waaronder het door de gemeente Edam-Volendam genoemde onderzoek. Per gebied zal worden bepaald wat passende maatregelen zijn. Gemeenten die het betreft zullen vanzelfsprekend bij de uitwerking van de integrale aanpak betrokken worden.
		2	Verder wijzen wij u op een tegenstrijdigheid van de aanduiding ontwikkellocatie Lange Weeren op verschillende kaarten. Op de voorpagina van het verstedelijkingsconcept wordt het gebied de Lange Weeren als groen aangeduid. Op de kaart op blz 16 met de aanduiding Verstedelijkingsconcept 2050 en de kaart op blz 22 (Meerkernige metropool) staat de genoemde woningbouwlocatie wel genoemd. Daarentegen staat op de	In Versie 3 zijn de kaartbeelden aangepast.

			kaart op blz 37 (Waardevol en verbindend landschap) het gebied weer aangeduid als groen veengebied. Dit is tegenstrijdig met elkaar. Wij verzoeken u de laatstgenoemde kaart en de voorpagina aan te passen conform de juiste kaart op blz 16 en 22.	
		3	Vanuit onze gemeentelijke beleving wordt in hoofdstuk 4.2 (blz 62/63) alleen aandacht gevraagd voor de opgaven in de veenweidegebieden en sociaal maatschappelijke vraagstukken. Het gaat de bewoners juist met name om verbetering van de mobiliteit (filedruk) en aandacht voor de hoge woningnood (vergroting woningbouwopgave, met name starterswoningen en sociale woningen). Dit wordt door onze inwoners als een groot probleem ervaren. Vanuit gemeentelijk oogpunt wordt dus gevraagd aandacht te schenken aan de woningbouwopgave in en bij de huidige kernen en een verbetering van de mobiliteit.	Terecht wijst de gemeente Edam-Volendam erop dat de gebiedsbeschrijvingen alle grote opgaven herkenbaar moeten bevatten. Daarom zijn in Versie 3 deze gebiedsbeschrijvingen aangepast, waarmee alle grote opgaven die in een gebied spelen worden beschreven.
		4	Verder vragen wij aandacht voor de toekomstige toepassing van de verstedelijkingsstrategie. Voor de leesbaarheid/helderheid zou het stuk korter moeten zijn voor een meer concretere en duidelijker toepassing daarvan. Al gedurende jaren worden wij geconfronteerd met een groot aantal beleidsstukken vanuit het MRA, zonder dat veel aandacht bestaat en wordt gevraagd voor een concrete/praktische toepassing daarvan met ook als gevolg dat het overzicht op het geheel verloren gaat. Ook nu wordt op een hoog abstractie niveau geschreven c.q. beleidsmatig ingestoken, waardoor een meer concretere visie/zicht en strategie op de toekomst (en daarmee echt noodzakelijke investeringen) ontbreekt. Verzocht wordt hieraan meer aandacht te besteden.	Deze inbreng van de gemeente Edam-Volendam sluit aan op opmerkingen van andere indieners. Wij hebben ons deze ter harte genomen door in versie 3 extra aandacht te besteden aantoon, leesbaarheid en aantrekkelijkheid.
		5	Daarnaast vervult onze gemeente/regio in dit stuk beleidsmatig gezien een nogal ondergeschikte rol. Het landschap van ons wordt als zeer waardevol gezien, maar gelijktijdig moet gewaakt worden voor invloeden die juist voor het waardevolle cultuur landschap gevaar kunnen opleveren zoals transitie (waaronder ook vernatting, ander agrarisch gebruik van gronden) en toenemende recreatiedruk (incl. mobiliteit) e.d. Er moet voor gewaakt worden dat het kind niet met het badwater wordt weggegooid.	Met de Verstedelijkingsstrategie worden de verschillende opgaven die raken aan het landschap met elkaar in samenhang gebracht. Uitgangspunt daarbij is om landschappelijke kwaliteiten te beschermen en waar mogelijk te versterken. Dat neemt niet weg dat veranderingen soms noodzakelijk zijn, waarbij goed naar de effecten moet worden gekeken die ten koste kunnen gaan van het landschap en hoe die kunnen worden voorkomen dan wel geminimaliseerd. Een grote rol is hierbij weggelegd voor de lokale overheden.
		6	Gezien het feit dat het concept ook een doorkijk geeft naar 2050 zien wij een doortrekking van de Noord/Zuidlijn richting het noorden (naar Purmerend en/of Edam-Volendam) als gemiste kans. Wij verzoeken u dit als financieringsonderdeel mee te nemen in de nog op te stellen investeringsstrategie. In het verstedelijkingsconcept versie 2 wordt echter alleen gesproken van een mogelijke doortrekking richting Hoofddorp (een heel andere kant op), terwijl een aantakking en doortrekking op het (metro)station Noord een logische voorkeur heeft. Gezien de huidige druk op de mobiliteit (fileprobleem), de aanzienlijke aantrekkingskracht die onze regio op het toerisme en recreatie uitoefent, de vergroting van het industrieterrein	Het Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB) bereidt de grote Rijk-regio-opgaven op het gebied van mobiliteit voor. Momenteel is uit onderzoeken geen noodzaak gebleken voor het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Purmerend/Edam-Volendam. In Versie 3 zijn de vanuit de regio gewenste mobiliteitsinvesteringen voor de lange termijn wel opgenomen als stip op de horizon. Voor de verbinding Amsterdam-Purmerend is dat geformuleerd als "een verbetering van de bus-corridor". Daarbij wordt ook rekening gehouden met de groei van werkgelegenheid, zoals de terecht door de gemeente Edam-Volendam genoemde mogelijke extra ontwikkelingen bij Baanstee-Noord.

			Baanstee-noord /Purmer (ook in relatie tot het vraagstuk opvang NZKG), de corridor Amsterdam/Hoorn (deze corridor vormt een as voor geclusterde economische ontwikkeling, ook buiten de MRA richting het noorden op locaties als de Poort van Hoorn) en een mogelijke verbreding van onderwijsvoorzieningen in de regio (technisch/ict) in relatie tot de in onze regio te vestigen bedrijven, vragen wij hiervoor opnieuw de aandacht.	
		7	Voor wat betreft het Energiesysteem en de gekozen ontwikkelrichting wordt als vastgestelde ordeningsprincipes het volgende gehanteerd: •concentreren op locaties waar capaciteit beschikbaar is in het net en op korte afstand van de opweklocaties voor duurzame energie (energy oriented development), waardoor de energie-infrastructuur een aanknopingspunt vormt om nieuwe ontwikkelingen te faciliteren;•concentreren verstedelijking bij knopen in het energienet, waarmee we de energieleverantie het minst afhankelijk maken van een specifieke bron. Als gemeente vinden wij het lastig op dit moment de gevolgen hiervan te kunnen inschatten voor de komende woningbouwopgave en mogelijkheden binnen onze gemeente/regio. Wij vragen u hierover meer concretere duidelijkheid voor de gevolgen op de langere termijn aan te geven. Daarbij geven wij u in overweging mee, dat vanwege de hoge agrarische cultuurwaarde van de veenweidegebieden grote opweklocaties voor duurzame energie relatief beperkt kunnen zijn.	De gemeente Edam-Volendam verzoekt om de consequenties van de ordeningsprincipes ten aanzien van het energiesysteem duidelijker te maken. Daartoe zijn in Versie 3 de vier eerdere abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen door regionale scenario’s, gebaseerd op de nationale scenario’s van de netbeheerders (II3050) en aangevuld met lokale informatie. In die regionale scenario's zijn de mogelijke ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. Daarbij is gekeken naar de koppeling tussen verstedelijking, zowel op toevoeging woningbouw als industrie en datacenters. Uit de scenario's is een aantal onmisbare elementen gedestilleerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland: no-regret maatregelen. Deze elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.3, systemen van de toekomst. De scenario’s vormen de hoeken van het speelveld: niet om uit te kiezen, maar om van te leren. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt. Voor de hoofdstructuur van het energienetwerk in Nederland verloopt dat via het landelijke programma's Energie Hoofdstructuur. In het kader van de Verstedelijkingsstrategie is tussen Rijk en regio afgesproken bij deze uitwerking ook de ruimtelijke inpassing en ruimtelijke ordening te betrekken.
2a	Deelregio IJmond	1	Het voorliggende concept van een verstedelijkingsstrategie MRA 2050 is een goed leesbaar, en tevens een doorwrocht, kwalitatief hoogstaand, product met veel aanknopingspunten om richting te geven aan de toekomst van de MRA. Dit wat betreft de ruimtelijke inrichting en de grote opgaven die daarin spelen. Dat er nog onzekerheden zijn bij de grote opgaven is logisch en daarmee moeten we zo goed mogelijk zien om te gaan.	Wij zijn erkentelijk voor het onderschrijven van het concept op hoofdlijnen en de geuite complimenten.
		2	In het concept is de IJmond ingedeeld in het Noordzeekanaalgebied, waardoor het erop lijkt dat dit de enige identiteit is van de IJmond. Dat is uiteraard niet het geval. De “verticale dynamiek” met Noord-Holland/Noord en Zuid-Kennemerland is bijvoorbeeld ook groot. Binnen het Noordzeekanaalgebied wordt de IJmond in het concept vooral benaderd als een onderdeel van de vraagstukken op het gebied van energie, circulaire economie, haveneconomie en landschap. Maar er zijn ook andere invalshoeken, zoals woningbouw en mobiliteit. De kwaliteit van de leefomgeving en gezondheid wordt wel nadrukkelijk en terecht als aandachtspunt gezien.	Terecht geeft de regio IJmond aan dat de IJmond ook een duidelijke noord-zuid oriëntatie heeft. In Versie 3 is dit toegevoegd. Verder is in Versie 3 het Noordzeekanaalgebied als apart integraal te ontwikkelen gebied opgenomen. De beschrijving van de opgaven in IJmond en Zuid-Kennemerland worden daarmee minder gedomineerd door de opgaven in het Noordzeekanaalgebied
		3	De ontwikkeling van de woningbouw in de IJmond, waaronder de Spoorzone Beverwijk, IJmuiden centrum en het spoorgebied van Heemskerk, is een gegeven. In het verstedelijkingsconcept wordt aangegeven dat de zogenaamde stadsharten in de MRA	Het benoemen van de 7 (+2 buiten de MRA gelegen Hoorn en Alkmaar) stadsharten, is een uitwerking van de eerdere keuzes die zijn gemaakt in de MRA door platform Ruimte op basis van de Sleutelgebieden (en onderdeel Woondeal MRA – Rijk). Het gaat om gemengde woon-

			delen in "10%-werkgelegenheidsspreiding" van de verwachte groei van Amsterdam. De IJmond heeft echter geen "stadshart" zoals bedoeld in het concept. De IJmond deelt daarmee ten onrechte niet mee in de 10%-werkgelegenheidsspreiding. In die zin is de meerkernige ontwikkeling van de MRA, waar de IJmond een sterk voorstander van is, niet evenwichtig genoeg.	werk ontwikkelingen gelegen aan Intercity stations. In dat traject zijn de regionale MRA centra Beverwijk en Amstelveen niet meegenomen. Tegelijkertijd onderkennen we in de Verstedelijkingsstrategie de regionale verzorgingsfunctie en vergelijkbare opgaven in Beverwijk en Amstelveen. Om die reden zijn deze twee regionale centra wel op de kaart als zodanig aangemerkt. Met de inzet op spreiding van de werkgelegenheidsgroei, waarbij geschat wordt dat 10% daarvan door de overheid beïnvloedbaar is, gaat specifiek aandacht uit naar de steden waar een groot deel van de regionale woningbouwopgave landt. In een deel van die gebieden is nu al sprake van een scheve woon-werkbalans. De woningbouwopgave in de IJmond is vergeleken bij die in andere delen van de MRA relatief beperkt. Daar komt bij dat zowel Velsen als Beverwijk een bovengemiddelde hoeveelheid werkgelegenheid ten opzichte van de beroepsbevolking heeft. Voor de IJmond wordt met de inzet op de omschakeling naar een circulaire economie in het Noordzeekanaalgebied op een andere manier werk gemaakt van toekomstbestendige werkgelegenheid in de IJmond.
		4	Wat betreft het energiesysteem ziet de IJmond met belangstelling uit naar de resultaten van de onderzoeken naar de consequenties van drie scenario's: het concentreren van verstedelijking op plekken waar netcapaciteit beschikbaar is en duurzame opweklocaties dichtbij zijn, het concentreren van verstedelijking bij knopen in het energienet en het concentreren van energievragers in zelfvoorzienende clusters. De IJmond toetst nieuwe initiatieven ook op het gebied van de energietransitie aan eventuele voordelen voor de leefbaarheid en gezondheid, spin off voor schone en innovatieve economie en een beter imago van het IJmond-gebied.	De regio IJmond vraagt naar de resultaten van onderzoeken naar consequenties van ordeningsprincipes ten aanzien van het energiesysteem. Op basis van wat nu bekend is, zijn in Versie 3 de vier eerdere abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen door regionale scenario's, gebaseerd op de nationale scenario's van de netbeheerders (II3050) en aangevuld met lokale informatie. In die regionale scenario's zijn de mogelijke ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. Daarbij is gekeken naar de koppeling tussen verstedelijking, zowel op toevoeging woningbouw als industrie en datacenters. Uit de scenario's is een aantal onmisbare elementen gedestilleerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland: no-regret maatregelen. Deze elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.3, systemen van de toekomst. De scenario's vormen de hoeken van het speelveld: niet om uit te kiezen, maar om van te leren. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt. Voor de hoofdstructuur van het energienetwerk in Nederland verloopt dat via het landelijke programma's Energie Hoofdstructuur. In het kader van de Verstedelijkingsstrategie is tussen Rijk en regio afgesproken bij deze uitwerking ook de ruimtelijke inpassing en ruimtelijke ordening te betrekken.
		5	Op het gebied van mobiliteit en de genoemde schaalsprong daarin, is de IJmond niet tevreden. Onduidelijk is wat de negatieve gevolgen zijn (bereikbaarheid, leefbaarheid, luchtkwaliteit) van de zgn. redesign van het ringwegennet, door de A5 en de A9 onderdeel te maken van de ring rond Amsterdam (MRA programma "Samenwerken aan bereikbaarheid"). Omdat de IJmond niet rechtstreeks in het zgn. platform mobiliteit van de MRA zit, zijn de belangen van de IJmond onvoldoende in beeld, ook in deze verstedelijkingsstrategie. De bereikbaarheid en de leefbaarheid van de IJmond staan nu al zeer onder druk. De IJmond heeft niet alleen te maken met een toekomstige situatie, maar staat nu reeds voor complexe opgaven, voornamelijk van regionaal-, en Rijksbelang. De IJmond is van mening dat er maatregelen moeten worden aangekondigd en genomen om tot een verbetering te komen van de situatie in de IJmond: - het verlagen van de maximumsnelheid op de A22,	De IJmond-regio wijst op serieuze mobiliteitsknelpunten, maar we wijzen erop dat deze slechts gedeeltelijk in de Verstedelijkingsstrategie een plaats kunnen krijgen. Een mogelijke 'redesign' van het wegennet is momenteel in onderzoek binnen het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB). Daarbij worden de gevolgen voor het hele wegennet in de gehele regio in ogenschouw genomen. Voor wat betreft de concreet genoemde gewenste maatregelen zijn enkele maatregelen primair de verantwoordelijkheid van de gemeente: het verbeteren/aanleggen van langzaam verkeer routes, doorgaande fietsroutes, verkeersmaatregelen spoorzone Beverwijk, verbetering Pontplein IJmuiden en het station Beverwijk toegankelijker maken aan de Oostkant. Als het gaat om regionale fietsroutes zijn er onder het MRA programma Metropolitane Fietsroutes de afgelopen paar jaar 9 projecten gerealiseerd in de IJmond en staan er nog 6 in de planning. Het organiseren van financiering waar die nog ontbreekt, loopt via de Vervoerregio en Platform Mobiliteit, niet via de Verstedelijkingsstrategie. De realisatie van de A8-A9 verbinding is momenteel in voorbereiding onder verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Holland, vooralsnog wordt start realisatie voorzien voor 2025. Het ministerie van IenW heeft eerder aangegeven niet in te kunnen stemmen met een verlaging van de snelheid op de A22. De Velserverbinding is eerder onderzocht, waarbij nut en noodzaak onvoldoende zijn aangetoond. De OV-verbinding met Schiphol en Amsterdam Zuid zal verbeterd worden met de verbetering van de HOV-verbinding tussen deze stations en Haarlem.

			- de verbinding A208-A9 ("Velserverbinding"), - de verbinding A8/A9, - rechtstreekse en snelle verbinding OV naar Amsterdam, Schiphol en Zuidas (30 minuten, evt. light rail), - verbeteren/aanleggen langzaam verkeer routes, - doorgaande fietsroutes, - verkeersmaatregelen spoorzone Beverwijk, - verbetering Pontplein IJmuiden, - het station Beverwijk toegankelijker maken aan de Oostkant.	
		6	Reactie keuzevraagstuk NZKG Energietransitie: De IJmond realiseert zich dat NZKG en de MRA niet zelfvoorzienend kunnen zijn en is bereid naar andere locaties (buiten NZKG) te kijken, zoals Flevoland en buiten de MRA, zoals Groningen en Den Helder en naar andere trace's voor de 380KV kabel, zoals in het concept geschetst. Eventuele extra aanlanding van wind op zee wordt in de IJmond getoetst aan economische spin off, leefbaarheid, gezondheid en verbetering imago. Kortom, voordeel voor de IJmond is voorwaarde en in dat licht staat de IJmond open voor een gesprek hierover. Daarbij is het belangrijk dat er een directe relatie is met verduurzaming van Tata en versnelling van de energietransitie van Tata. Circulaire economie: Gezien de geschetste onduidelijkheid van deze ruimteclaim (wanneer wordt dat duidelijker?) en de druk op de ruimte voor andere functies, ligt het op dit moment niet voor de hand hiervoor significante additionele ruimte te reserveren. Eventuele toekomstige ruimteclaims die substantieel bijdragen aan de circulaire economie worden integraal getoetst aan alle ruimtelijke thema's. Transformatie: in de IJmond is nauwelijks uitgeefbare ruimte op droge bedrijventerreinen (vgl. monitor NZKG-Uitvoeringsprogramma). De IJmond vindt het een goed idee als wordt verkend of dit buiten NZKG zou kunnen of buiten de MRA. Wijkermeerpolder: Om andere locaties in de regio bij dit vraagstuk te betrekken, zoals Baanstee Noord/De Purmer in Purmerend en/of Boekelermeer in Alkmaar of Almere en Lelystad, vindt de IJmond een goede richting. Een deel van de Wijkermeerpolder hiervoor benutten (welk deel?) ligt niet voor de hand gelet op alle provinciale beschermingsregimes, het zoekgebied waterbuffers langs het Noordzeekanaal en het belang van de groene buffer tussen de verstedelijkingsgebieden in de IJmond en Zaanstad. De IJmond staat nog steeds achter de afspraken gemaakt over de Houtrakpolder in NZKG visie 2040... [en verder]	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in Versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. De verduurzaming van Tata, een zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging en het hebben van een *backbone* voor waterstoftransport zijn van die onmisbare elementen. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.

		7	Reactie keuzevraagstuk Schiphol: Wettelijke- en beleidsontwikkelingen, alsook de mogelijke groei van de luchtvaart hebben een grote impact op allerlei vraagstukken en ambities in deze regio die elkaar beconcurreren in ruimte, zoals de woningbouwopgave, bereikbaarheid en de energietransitie. Het gaat hierbij niet alleen om regionale of lokale ambities, maar ook om gezamenlijke ambities die Rijk en de regio hebben. Ontwikkelingen die ook nadrukkelijk aandacht vragen voor de bescherming van het leefklimaat enerzijds en oog voor samenhang tussen de landzijdige ambities en de belangen in de lucht anderzijds. De IJmond wil dat het leefklimaat, dat nu al onder druk staat, voldoende wordt beschermd, waarbij de aandacht uitgaat naar een herijking van het normenkader voor de luchtvaart. Waar het nu nog te vaak gaat over aantallen 'ernstig gehinderden' (volgens een bepaalde definitie), moet er een betere definiëring komen van hinderbeleving. Uiteindelijk moet het normenkader bijdragen aan de bescherming van een basisleefomgeving.	Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. De wensen van de regio IJmond kunnen hierbij ingebracht worden. Daarnaast kan de regio IJmond haar opstelling kenbaar maken bij de Bestuurlijke Regie Schiphol, het samenwerkingsverband van gemeenten en provincies in de Schipholregio.
		8	In de raad van Beverwijk is bij de bespreking van de reactie unaniem een motie aangenomen: "Verzoekt het college om in de begeleidende brief te benadrukken dat voor Beverwijk verbetering van de leefomgeving en van de gezondheid van de inwoners van Beverwijk een absolute vereiste is bij de uitwerking van de opgaven in de verstedelijkingstrategie van de MRA; Dit kracht bij te zetten in de verschillende gremia door uit te dragen dat voor Beverwijk de verbetering van de leefomgeving en de gezondheid van de inwoners van Beverwijk absolute prioriteit heeft "	Het zorgen voor een gezondere leefomgeving is expliciet een van de uitgangspunten van de Verstedelijkingsstrategie. Het is een belangrijke opgave. Met de Verstedelijkingsstrategie agenderen we de opgave op dit vlak in de IJmond en worden afspraken gemaakt die verder worden uitgewerkt in de samenwerking onder het NOVI-gebied Noordzeekanaalgebied en het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied. De Verstedelijkingstrategie vormt zo dan ook een ondersteuning voor de door de gemeenteraad van Beverwijk gewenste verbetering van de leefomgeving en gezondheidsbevordering.
3a	Gemeente Haarlem	1	De Haarlemse raad vindt de aandacht voor bereikbaarheid in Zuid-Kennemerland in de verstedelijkingsstrategie onderbelicht. De raad wil met deze zienswijze specifiek aandacht vragen voor de mobiliteitstransitie en de ketenmobiliteit. Het gaat om een aantal bovenregionale projecten die opgenomen zijn in het MRA OV Toekomstbeeld, in relatie staan tot de verstedelijking in het westelijk deel van de MRA en een bovenregionale impact hebben op A9, spoor en de OV schaalsprong in het algemeen: • OV knooppunt Nieuw-Zuid, Oostpoort, Haarlem Centrum • De HOV Corridor Amsterdam-Schiphol-Haarlem (lightrail) • Velserverbinding A9-N208 • MRA fietsroutenetwerk voltooien De ontwikkeling van de OV-knooppunten wordt in de Verstedelijkingsstrategie goed geagendeerd, ook in het licht van de noodzakelijke mobiliteitstransitie en de ontwikkeling van nieuwe werkfuncties. Dit geldt zeker voor het nieuwe bovenregionale OV-knooppunt HaarlemNieuw-Zuid, maar ook voor stationsgebied Haarlem centrum en Oostpoort.	We zijn blij met de waardering van de Haarlemse gemeenteraad voor de wijze waarop de ontwikkeling van de HOV-knooppunten Nieuw-Zuid, Oostpoort en Haarlem Centrum in de Verstedelijkingsstrategie zijn geagendeerd. Deze ontwikkeling is ook onderdeel van een paralleltraject waar de investeringen in deze en andere knooppunten worden voorbereid. Het kan zijn dat Rijk en regio niet voor alle gewenste ontwikkelingen op korte termijn afspraken kunnen maken. Voor de HOV-corridor Amsterdam-Schiphol-Haarlem wordt momenteel onderzoek gedaan naar de manier waarop de huidige capaciteit van het hoogwaardig openbaar vervoer (HOV) verder uitgebreid moet worden, rekening houdend met de toekomstige ontwikkelingen in de regio, zoals de woningbouwopgave. De resultaten worden eind 2021 verwacht. De uitkomsten hiervan kunnen leiden tot Rijk-regio samenwerking op deze corridor, maar vooralsnog is hier geen sprake van. De Velserverbinding is eerder onderzocht, waarbij nut en noodzaak onvoldoende zijn aangetoond. De werkzaamheden aan het MRA fietsnetwerk worden komende jaren voortgezet.

		2	• De Haarlemse raad is positief over de rijk-regio samenwerking in de Verstedelijkingsstrategie • Het concept van de poly-centrische metropool sluit goed aan op de ambities die Haarlem heeft en de positie van Haarlem in de MRA • Het is goed dat de complexiteit van ruimtelijke ontwikkelingen integraal wordt aangepakt	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op uw inzet, sterkt ons in de opzet en uitwerking van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.
		3	Ondanks dat de Koepel en het C-district vermeld worden in de gebiedsbeschrijving vraagt de raad wel meer aandacht voor de uitwerking van de economische functie. De onderbouwing van de spreiding van werkgelegenheid over de regio is nog mager. De economische ambitie van Haarlem is steviger dan nu in het Verstedelijkingsconcept staat verwoord. Redenerend vanuit het idee van de poly-centrische ontwikkeling van de metropool zou het uitgangspunt moeten zijn dat in de deelregio's de groei van het aantal banen minimaal gelijke tred houdt met de toename van het aantal inwoners. Dit ter voorkoming van het verder scheef trekken van de woonwerkbalans en de hieraan gerelateerde benodigde mobiliteitsinvesteringen. Het toevoegen van werkfuncties rondom de eerdergenoemde drie Haarlemse ov-knooppunten is daarbij cruciaal om deze woon-werkbalans te behouden. Hierbij is de mate van kwaliteit van de openbare ruimte en de hoogstedelijkheid van deze knooppunten essentieel voor het succes ervan.	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de gemeente Haarlem zijn in Versie 3 van het verstedelijkingsconcept de economische profielen van de verschillende deelgebieden van de MRA aangescherpt. Deels bij de algemene teksten van het verstedelijkingsconcept, deels bij de gebiedsspecifieke beschrijvingen. Ten aanzien van de ambitie in te zetten op spreiding van de werkgelegenheidsgroei is de inschatting dat 10% daarvan door de overheid beïnvloedbaar is. Om de spreiding te bewerkstelligen, wordt ingezet op ontwikkeling van de stadsharten – d.w.z. gemengde stedelijke milieus rond ov-knooppunten – van de gemeenten die een fors aandeel hebben in de woningbouwopgave.
		4	Veel bestaande bedrijventerreinen worden getransformeerd tot gemengde woonwerklocaties. Het behouden van gezoneerde bedrijventerreinen zoals Waarderpolder Haarlem Business Park is belangrijk om voldoende ruimte voor bedrijvigheid te blijven bieden. Het versterken van de economische samenwerking aan de westflank van de MRA (Zuid-Kennemerland, IJmond, Haarlemmermeer) is belangrijk en biedt kansen. Haarlem en Zuid-Kennemerland zijn meer dan een fijne woon-, leef- en bezoekregio.	Deze reactie onderschrijft de met het Verstedelijkingsconcept ingeslagen koers. We waarderen deze ondersteuning.
		5	In de verstedelijkingsstrategie is meer aandacht voor de impact van recreatie en toerisme gewenst. Deze onderwerpen hebben niet alleen een grote economische impact, maar ook effect op de ruimte en op de leefkwaliteit van de inwoners. Voor de coronacrisis was er sprake van een hoge groeiverwachting van het aantal (internationale) toeristen. Nu leidt de groei van het aantal woningen en aantal inwoners en banen ook tot een groei van de recreatiebehoefte, zowel in de steden als in het buitengebied.	Deze reactie van de Haarlemse gemeenteraad is opgepakt door in Versie 3 ook aandacht te schenken aan recreatie en toerisme in het stedelijk gebied, naast de aandacht die in het verstedelijkingsconcept al uitging naar recreatiedruk en verbeteringen van de recreatieve structuren en voorzieningen in het landschap Daarbij is de algemene lijn van het MRA Programma Toerisme leidend: het opvangen van de groei door het ontlasten van drukke plekken en het spreiden van toeristen en de economische voordelen over de regio.
		6	Naarmate de verstedelijking toeneemt, is het des te belangrijker te investeren in natuur en recreatie. Dit is bij uitstek een bovenlokale opgave en het is goed dat zowel de investeringskant als de beheerkant in de Verstedelijkingsstrategie worden geagendeerd. Minder duidelijk is tot welke concrete acties dit gaat leiden.	In het verstedelijkingsconcept wordt het belang van investeren in natuur en recreatie in relatie tot verdere verstedelijking geagendeerd. De Verstedelijkingsstrategie beschrijft de gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de MRA op hoofdlijnen, inclusief voor de komende jaren de bijbehorende samenwerking en investeringsagenda. De uitwerking in concrete acties is een vervolgstap. Tegelijkertijd wordt daar soms al aan gewerkt, bijvoorbeeld aan het versterken van het Natuurnetwerk Nederland. Op een aantal concrete

				projecten volgen mogelijk Rijk-regio afspraken die dan opgenomen zullen worden in het bij de Verstedelijkingsstrategie behorende Verstedelijkingsakkoord.
		7	In het kader van het "keuzevraagstuk Noorzeekanaalgebied" wil de raad meegeven dat de Houtrakpolder een belangrijk onderdeel is van de groene buffer tussen Amsterdam en Haarlem. Gelet op het voorgaande punt is de gewenste lijn hier een versterking van de natuurwaarden en de recreatieve mogelijkheden	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord. De Haarlemse raad vraagt in het bijzonder aandacht voor de Houtrakpolder. Ten aanzien van deze polder houdt de Verstedelijkingsstrategie vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040. Dit betekent dat eerst intensiever gebruik moet worden gemaakt van het huidige haventerrein. Eventuele discussie over anders inzetten van gronden verloopt via het Bestuursplatform conform diezelfde afspraken uit de Visie NZKG 2040.
		8	Het abstractieniveau van de Verstedelijkingsstrategie en de hieruit voortvloeiende afspraken met Rijk en regio is hoog. De genoemde thema's en opgaven vragen om een degelijke uitwerking in programma's en projecten. De Haarlemse raad blijft graag betrokken bij deze uitwerking.	Ook de MRA wil de Haarlemse raad, net als de andere raden en Staten graag betrokken houden bij het vervolg. In het proces tot de vaststelling van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten zal aandacht worden besteed aan het informeren en betrokken houden van raden en Staten. Voor de verdere uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie wordt de komende maanden een voorstel uitgewerkt voor de samenwerking met het Rijk. Voor de hand ligt dat hierin, net als tot nu toe, een grote rol is weggelegd voor MRA Platform Ruimte. MRA-bestuurders kunnen hierin, met ruggenspraak van hun raden, de belangen van de deelregio naar voren brengen. Daarnaast zullen raden en Staten geïnformeerd worden over de voortgang van en verdere uitwerking van de verstedelijkingsstrategie en zullen belangrijke besluiten aan hen worden voorgelegd.
3b	Gemeente Bloemendaal	1	De gemeente Bloemendaal onderschrijft de centrale gedachte achter de verstedelijkingsstrategie van een polycentrische ontwikkeling. De MRA bestaat uit veel verschillende en krachtige kernen, die elkaars kwaliteiten versterken, Ze liggen in een landschap dat al even gevarieerd is. Het dorpse en groene karakter van Bloemendaal, met de afzonderlijke kernen, is een te behouden kwaliteit voor de metropoolregio. In de verstedelijkingsstrategie wordt ingezet op een goede verdeling van de werkgelegenheid in de MRA en balans in woon- en werklocaties. In de doorontwikkeling van de MRA regio wordt daarnaast niet enkel ingezet op het toevoegen van woningen, maar nagedacht hoe de MRA leefbaar blijft met ook aandacht voor klimaatadaptatie en landschap. Dit zijn logische keuzes en sluiten goed aan op de ambities die de regio Zuid-Kennemerland heeft en de positie van Zuid-Kennemerland in de MRA.	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op uw inzet, sterkt ons in de opzet en uitwerking van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.
		2	Het verbeteren van de bereikbaarheid is een belangrijke randvoorwaarde voor de verdere ontwikkeling van de regio Zuid-Kennemerland. In de regio wordt stevig ingezet op een mobiliteitstransitie en hiervoor zijn een schaalsprong van het regionale OV, het versterken van het regionale fietsroutenetwerk en het verbeteren van de voorzieningen voor ketenmobiliteit onontbeerlijk. De ontwikkeling van de OV-knooppunten wordt in de verstedelijkingsstrategie goed geagendeerd, ook in het licht van	Deze reactie onderschrijft de inzet op het thema mobiliteit van het Verstedelijkingsconcept. We waarderen deze ondersteuning.

			de noodzakelijke mobiliteitstransitie en de ontwikkeling van nieuwe werkfuncties.	
		3	In de verstedeliikingsstrategie is meer aandacht voor de impact van recreatie en toerisme gewenst. Deze onderwerpen hebben niet alleen een grote economische impact, maar ook effect op de ruimte, op de natuurwaarden en landschappelijke kwaliteit en op de leefkwaliteit van de inwoners. voor de coronacrisis was er sprake van een hoge groeiverwachting van het aantal (internationale) toeristen. Nu leidt de groei van het aantal woningen, aantal inwoners en banen ook tot een groei van de recreatiebehoefte, zowel in de steden als in het buitengebied. Naarmate de verstedelijking het toeneemt is des te belangrijker te investeren in natuur en recreatie. Dit is bij uitstek een bovenlokale opgave en het is goed dat zowel de investeringskant als de beheerkant in de verstedelijkingsstrategie worden geagendeerd. Minder duidelijk is tot welke concrete acties dit gaat leiden.	In het verstedelijkingsconcept wordt het belang van investeren in natuur en recreatie in relatie tot verdere verstedelijking geagendeerd. De Verstedelijkingsstrategie beschrijft de gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de MRA op hoofdlijnen, inclusief voor de komende jaren de bijbehorende samenwerking en investeringsagenda. De uitwerking in concrete acties is een vervolgstap. Tegelijkertijd wordt daar soms al aan gewerkt, bijvoorbeeld aan het versterken van het Natuurnetwerk Nederland. Op een aantal concrete projecten volgen mogelijk Rijk-regio afspraken die dan opgenomen zullen worden in het bij de Verstedelijkingsstrategie behorende Verstedelijkingsakkoord.
		4	Met betrekking tot de kwaliteitsimpuls van de Noordzeekust vinden wij het belangrijk om in te gaan op de zonering van de verschillende kustplaatsen. In de omschrijving van de opgaven van Zuidprofiel Kennemerland wordt omschreven dat de kustplaatsen een sterk toeristisch profiel hebben en dat dit onder de noemer Amsterdam Beach wordt versterkt. De verscheidenheid van de Noordzeekust komt hier onvoldoende in naar voren, terwijl dit een belangrijke kwaliteit is in de regio die geborgd moet worden. Naast het ontwikkelen van jaarrond-voorzieningen op de recreatiestranden (Zandvoord en IJmuiden aan Zee) is het voor een kwaliteitsimpuls belangrijk dat de verscheidenheid van de kustplaatsen behouden blijft. Dit is van belang voor de leefkwaliteit in de regio en de verschillende doelgroepen die de Noordzeekust bedient.	Naar aanleiding van deze wens van de gemeente Bloemendaal is de beschrijving in versie 3 aangevuld in hoofdstuk 4.2.
		5	Betreffende het "keuzevraagstuk Noorzeekanaalgebied" zijn wij van mening dat de Houtrakpolder een belangrijk onderdeel is van de groene buffer tussen Amsterdam en Haarlem. Gelet op de recreatieve druk in het buítengebied is de gewenste lijn hier een versterking van de natuurwaarden en de recreatieve mogelijkheden.	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord. De raad van Bloemendaal vraagt in het bijzonder aandacht voor de Houtrakpolder. Ten aanzien van deze polder houdt de Verstedelijkingsstrategie vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040. Dit betekent dat eerst intensiever gebruik moet worden gemaakt van het huidige haventerrein. Eventuele discussie over anders inzetten van gronden verloopt via het Bestuursplatform conform diezelfde afspraken uit de Visie NZKG 2040.
		6	De onderbouwing van de spreiding van werkgelegenheid over de MRA-regio is nog mager. De economische ambitie van Zuid-Kennemerland is steviger dan nu in het verstedelijkingsconcept staat verwoord. Redenerend vanuit het idee van de polycentrische ontwikkeling van de metropool zou het uitgangspunt moeten zijn dat in de deelregio's de groei van het aantal banen minimaal gelijke tred houdt met de toename van	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de gemeente Bloemendaal zijn in Versie 3 van het verstedelijkingsconcept de economische profielen van de verschillende deelgebieden van de MRA aangescherpt. Deels bij de algemene teksten van het verstedelijkingsconcept, deels bij de gebiedsspecifieke beschrijvingen. Ten aanzien van de ambitie in te zetten op spreiding van de werkgelegenheidsgroei is de inschatting dat 10% daarvan door de overheid beïnvloedbaar is. Om de spreiding te bewerkstelligen, wordt ingezet op ontwikkeling van de stadsharten –

			het aantal inwoners. Dit ter voorkoming van verdere scheefgroei van de woon-werkbalans en de hieraan gerelateerde benodigde mobiliteits-investeringen. Het toevoegen van werkfuncties rondom de ov-knooppunten is daarbij cruciaal om deze woon-werkbalans te behouden.	dwz gemengde stedelijke milieus rond ov-knooppunten – van de gemeenten die een fors aandeel hebben in de woningbouwopgave.
		7	Veel bestaande bedrijventerreinen worden getransformeerd tot gemengde woonwerklocaties. Het behouden van voldoende gezoneerde bedrijventerreinen zoals waarderpolder Haarlem Business park is belangrijk om voldoende ruimte voor bedrijvigheid te blijven bieden. Het versterken van de economische samenwerking aan de westflank van de MRA (Zuid-Kennemerland, IJmond, Haarlemmermeer) is belangrijk en biedt kansen, Zuid-Kennemerland is meer dan fijne woon-, leef- en bezoekersregio.	Deze reactie onderschrijft de met het Verstedelijkingsconcept ingeslagen koers. We waarderen deze ondersteuning.
		8	Het abstractieniveau van de verstedelijkingsstrategie en de hieruit voortvloeiende afspraken met Rijk en regio is hoog. De genoemde thema's en opgaven vragen om een degelijke uitwerking in programma's en projecten. Wij blijven graag betrokken bij deze uitwerking.	Ook de MRA wil de Bloemendaalse raad, net als de andere raden en Staten graag betrokken houden bij het vervolg. In het proces tot de vaststelling van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten zal aandacht worden besteed aan het informeren en betrokken houden van raden en Staten. Voor de verdere uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie wordt de komende maanden een voorstel uitgewerkt voor de samenwerking met het Rijk. Voor de hand ligt dat hierin, net als tot nu toe, een grote rol is weggelegd voor MRA Platform Ruimte. MRA-bestuurders kunnen hierin, met ruggenspraak van hun raden, de belangen van de deelregio naar voren brengen. Daarnaast zullen raden en Staten geïnformeerd worden over de voortgang en verdere uitwerking van de verstedelijkingsstrategie en zullen belangrijke besluiten aan hen worden voorgelegd.
3c	Gemeente Zandvoort	1	De Zandvoortse raad is in beginsel positief over de rijk-regio samenwerking in de Verstedelijkingsstrategie. Wel is de raad kritisch op de (wederom) korte reactietermijn die vanuit het MRA-bureau geboden wordt voor de bestuurlijke behandeling. Graag een volgende keer een realistisch tijdspad aanhouden.	Conform het convenant Versterken Samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam (2016) is de reactietermijn van 8 weken gehanteerd.
		2	Het concept van de polycentrische metropool sluit goed aan op de waarde die de afzonderlijke deelregio's hebben voor de MRA. Er komen de komende decennia complexe ontwikkelingen op ons af en het is goed dat erop regionale schaal, samen met het Rijk, integraal nagedacht wordt over de ruimtelijke consequenties hiervan.	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op uw inzet, sterkt ons in de opzet en uitwerking van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.
		3	De raad vraagt meer aandacht voor de uitwerking van de economische functie. De onderbouwing van de spreiding van werkgelegenheid over de regio is nog mager. De economische en toeristische ambitie van Zandvoort is steviger dan nu in het Verstedelijkingsconcept staat verwoord. Voor Zuid-Kennemerland en in het bijzonder voor Zandvoort is recreatie en toerisme een hele belangrijke economische pijler. Dit verdient in de Verstedelijkingsstrategie meer aandacht. Zandvoort heeft de ambitie om als dé badplaats van de MRA "werken aan zee" te stimuleren als onderscheidend werkmilieu in de MRA. Deze ontwikkeling hangt sterk samen met de aanwezigheid van het station. Graag zou Zandvoort ook zien dat voor de knooppuntontwikkeling naar de stationsomgeving van Zandvoort wordt gekeken. De omgeving van het station	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de gemeenteraad van Zandvoort zijn in Versie 3 van het verstedelijkingsconcept de economische profielen van de verschillende deelgebieden van de MRA aangescherpt. Deels bij de algemene teksten van het verstedelijkingsconcept, deels bij de gebiedsspecifieke beschrijvingen. Ten aanzien van de ambitie in te zetten op spreiding van de werkgelegenheidsgroei is de inschatting dat 10% daarvan door de overheid beïnvloedbaar is. Om de spreiding te bewerkstelligen, wordt ingezet op ontwikkeling van de stadsharten – d.w.z. gemengde stedelijke milieus rond ov-knooppunten – van de gemeenten die een fors aandeel hebben in de woningbouwopgave.

			Zandvoort aan Zee met het Entreegebied en Badhuisplein biedt kansen voor het toevoegen van werk- en commerciële functies. Hier wordt de uitstraling van Zandvoort de komende jaren fors verbeterd. Het belang van recreatie wordt de komende jaren steeds groter. Voor Zandvoort is naast de kustrecreatie ook de natuurrecreatie van belang. Om in de toenemende recreatieve en toeristische vraag in de MRA te kunnen voorzien gaat Zandvoort graag regionaal het gesprek aan over de ontwikkeling van meer jaarrond voorzieningen aan de kust.	
		4	Een ander belangrijk punt dat onvoldoende in het Verstedelijkingsconcept naar voren komt is de bereikbaarheid van de kust voor alle modaliteiten. Deze modaliteiten zijn gelijkwaardig en de auto blijft ook in komende jaren belangrijk voor een goede bereikbaarheid; investeringen in infrastructuur kunnen niet achterwege blijven. Eén van de maatregelen die leidt tot een verbetering van de bereikbaarheid van de kust is de aanleg van de verbinding A208-A9 (de zogenaamde "Velserverbinding").	De gemeenteraad van Zandvoort wijst op het belang van de zogeheten Velserverbinding voor de bereikbaarheid. De Velserverbinding is eerder onderzocht, waarbij nut en noodzaak onvoldoende zijn aangetoond. Daarom is deze verbinding niet in de Verstedelijkingsstrategie opgenomen.
		5	Uitbreiding van het Nationaal Park is een goede zaak, maar mag er niet toe leiden dat aan de kust de ruimte voor economische en toeristische ontwikkeling verder ingeperkt wordt.	Het plan voor uitbreiding van Nationaal Park Zuid-Kennemerland zal worden uitgewerkt in samenspraak met betrokken gemeenten, waaronder Zandvoort. Deze gemeenten hebben ook een rol in de uiteindelijke besluitvorming over uitbreiding.
		6	Het is een goede zaak dat, in het licht van de klimaatveranderingen, de noodzaak tot versterking van de kustverdediging wordt onderzocht. Zandvoort wil graag met het rijk en de regio verkennen wat dit kan betekenen voor Zandvoort en de ontwikkeling van de boulevardzone.	Dit onderzoek vindt plaats binnen het deltaprogramma voor Nederland. Hierin wordt de kustverdediging in zijn totaliteit beschouwd en gezocht naar mogelijke oplossingen: https://www.deltaprogramma.nl/deltaprogramma/kennisontwikkeling/zeespiegelstijging
4	Deelregio Gooi en Vechtstreek	1	De raden realiseren zich dat het traject van de Verstedelijkingsstrategie MRA van groot belang is voor het agenderen van agendapunten waarop de samenwerking met het Rijk de komende jaren essentieel is. De afstemming op MRA schaal is daar een belangrijk (lobby) middel voor, mede doordat het Rijk zelf de keuze heeft gemaakt via verstedelijkingsconcepten tot prioriteringen van Rijks inzet te komen. We pleiten voor een zo nauw mogelijke betrokkenheid van de raden en Staten in dit proces. Graag zien we deze democratische legitimiteit ook in het vervolgtraject voldoende geborgd. We vinden de timing van het vaststellen van het verstedelijkingsconcept begin 2022 zo vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen onhandig gepland. Dit had of veel eerder of juist over de verkiezingen heen getild moeten worden.	We onderschrijven het grote belang om de raden en Staten aangehaakt te houden om zo draagvlak, commitment en democratische legitimatie te borgen. Mede naar aanleiding van de reactie van de Gooi en Vechtstreek zal daarom een extra processtap worden ingebouwd voor bespreking van versie 3 in de raden en Staten, voordat tot besluitvorming tussen Rijk en regio zal worden overgegaan. Deze stap is voorzien in de periode november 2021-januari 2022, de exacte planning voor het vaststellen van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten wordt voorgelegd aan de Stuurgroep. Het signaal van de regio Gooi en Vechtstreek over de timing in relatie tot de raadsverkiezingen zal daarbij kenbaar gemaakt worden.
		2	Wij vinden het een positieve ontwikkeling dat gezamenlijk met het Rijk wordt gewerkt aan de opgaven in het gebied. Als metropool kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan de doelstellingen van de Nationale Omgevingsvisie, zowel op stedelijke als landschappelijke ontwikkeling. Inzet van het Rijk is	In Versie 3 zijn de belangrijkste opgaven in de gebieden en op de verschillende thema's benoemd, waarbij er minder nadruk ligt op het onderscheid tussen Rijk-regio opgaven en regio-opgaven. Op basis van het Verstedelijkingsconcept maken Rijk en regio afspraken om samen te werken aan de ontwikkeling van de regio. In het geval er in de toekomst

			echter ook onmisbaar voor realisatie van deze doelen. Zeker in het licht van de druk die al bij gemeenten aanwezig is door decentralisatie van diverse taken. Daarom willen wij als aandachtspunt meegeven goed te letten op onderwerpen waarop in het verstedelijkingsconcept wordt aangegeven dat dit wel of juist geen Rijk-regio opgave zou zijn. Een belangrijk voorbeeld is de urgentie voor meer Rijksinzet voor landschap. Hier komen wij verder in deze brief op terug.	Rijksmiddelen voor landschap beschikbaar komen, kunnen mogelijk afspraken gemaakt worden over Rijk-regio samenwerking op dat thema.
		3	Wij zijn voorstander van het uitwerken van een polycentrisch model. Een sterke metropool heeft baat bij zowel een kernstad als een krachtige regio met kernen daaromheen. Dat draagt bij aan zowel de leef kwaliteit in Amsterdam, onze regio Gooi en Vechtstreek als ook van de andere gebieden in de metropool. Het versterken van de identiteit van de verschillende gebieden in de metropool complementair aan elkaar helpt om samen de hele metropoolregio te versterken. Het is dan ook sterk en logisch dat in het stuk de aandacht goed verdeeld is over de verschillende deelgebieden die onze metropool beslaat, o.a. via de uitwerking van verschillende integraal uit te werken gebieden. Als Gooi en Vechtstreek dragen wij bij aan de gehele metropool. We hebben een aantrekkelijk woon- en werkgebied in de metropool met hoge natuur- en recreatieve waarde en een sterk economisch profiel. De regio ontwikkelt zich steeds verder, zoals langs de Gooicorridor en HOV-lijnen (zie het recent gesloten woonakkoord met de provincie) en het landschap (bijvoorbeeld het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen).	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op uw inzet, sterkt ons in de opzet van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.
		4	Doel van de verstedelijkingsstrategie is dat 'in internationaal perspectief de regio zich niet alleen moet (blijven) onderscheiden door economische groeimogelijkheden, maar ook door de goed opgeleide beroepsbevolking, het sociaal evenwicht en de hoge kwaliteit van de leefomgeving'. Het onderdeel sociaal evenwicht of ook wel de inclusiviteit van de regio is misschien wel de lastigste en moeilijkste, maar tegelijk ook de meest essentiële opgave voor de komende jaren. Meer nog dan in de afgelopen periode zal deze pijler, die o.a. vorm en inhoud moet krijgen onder de paraplu van bereikbare steden, de komende tijd volop ontwikkeld moeten worden. Zo kunnen bijvoorbeeld niet alleen voldoende, maar ook voldoende betaalbare woningen op goed bereikbare plekken voor voldoende praktijkgeschoolde werknemers, de toekomstige welvaart en welzijn in onze regio borgen. Dit onderdeel zou nog verder uitgewerkt moeten worden in het verstedelijkingsconcept.	Het verstedelijkingsconcept is mede naar aanleiding van deze reactie van de deelregio Gooi- en Vechtstreek aangepast. In Versie 3 zijn de handelingsperspectieven op de sociaal-maatschappelijke verstedelijkingsopgaven daartoe verder uitgewerkt. In de latere uitwerking en uitvoering van de verstedelijkingsstrategie zal hier verder invulling aan worden gegeven. Verder zijn ook in Woondeal tussen Rijk en Regio afspraken gemaakt over de inzet voor voldoende betaalbare woningen. Binnen het traject Bereikbare Steden worden voorts per stadshart integrale gebiedsplannen opgesteld. Betaalbaar wonen zal hier ook een thema in zijn.
		5	Wij zijn voorstander van het uitwerken van een polycentrisch model met sterke deelgebieden die economisch complementair zijn aan elkaar. Het genoemde en al bestaande economisch profiel van Media, ICT, zorg en vrijetijdseconomie voor onze regio is sterk. Versterken van het economisch profiel Gooi en Vechtstreek op media met het perspectief van een AI-campus is	In Versie 3 van het verstedelijkingsconcept zijn de economische profielen van de verschillende deelgebieden van de MRA aangescherpt. Deels bij de algemene teksten van het verstedelijkingsconcept, deels bij de gebiedsspecifieke beschrijvingen. De kwalitatieve beschrijving van het economisch profiel van Gooi en Vechtstreek en ambities voor de toekomst zijn hierin meegenomen. Als het gaat om Rijksbetrokkenheid bij lokale/regionale

			een belangrijke ontwikkeling dat wet degelijk ook inzet en betrokkenheid van het Rijk vraagt en wij dan ook graag zo zien terugkomen op p.71. Doel is het verder benutten, versterken en verbreden van het bestaande ecosysteem door cross-sectorale vervlechting met ICT, CI en Tech (AI, AR, VR en Gaming), en toepassen vaardigheden in het ecosysteem voor maatschappelijke uitdagingen in bijv. zorg, onderwijs en het verrijken van de mediawijsheid van de Nederlandse bevolking. Het waardevolle landschap is een stevige pijler onder vestigingsvoorwaarden van werkgelegenheid. Ondanks beperkte ruimte in onze regio door het waardevolle landschap is er zeker plaats voor meer werkgelegenheid. Een goede woon-werkbalans en versterkte focus op behoud van praktijkgeschoold werk is relevant voor behoud en versterking van de leefbaarheid.....(p.8 reactie) Wat betreft de opgave van de ontwikkeling van een AI-Campus wordt dit in het verstedelijkingsconcept als regionale opgave gezien. Dat klopt grotendeels, echter wordt ook urgentie van betrokkenheid van de ministeries van BZK en OCW op onderdelen gezien.	economische ontwikkeling, dan zitten hier voorwaarden aan: de opgave moet van nationaal belang zijn, grote urgentie kennen en niet zonder Rijksinzet kunnen.
		6	Een aanvullende opmerking over de kaart op p.26 (veerkrachtige, schone en inclusieve economie) wat betreft ontwikkelingen rondom knooppunten Hilversum en Hilversum Mediapark: Hoewel het bolletje overlappend op beide knooppunten staat lijkt de kaart te suggereren dat (geplande) economische ontwikkeling rondom station Hilversum wegvallen en alles zich concentreert rondom het Hilversum Mediapark. Dat klopt niet. Hoewel inderdaad kansen worden gezien voor veel banengroei rondom het Mediapark, zijn er ook ontwikkelingen en kansen voor werkgelegenheidsgroei rondom station Hilversum. Wij gaan er vanuit dat deze bollen nu samen zijn genomen en dit niet alleen gaat om ontwikkeling van Mediapark en zien in de volgende versie dit graag verduidelijkt terugkomen in de legenda of met aparte bollen op de kaart.	Het algemene kaartbeeld wordt aangepast op deze reactie van de Gooi- en Vechtstreek. Per deelgebied is in Versie 3 tevens een meer gedetailleerd kaartbeeld toegevoegd waarbij het onderscheid tussen Mediapark en station Hilversum duidelijker is.
		7	Het valt op dat de mobiliteitsoplossingen voortkomen uit het programma Samen bouwen aan Bereikbaarheid. Dit programma heeft echter niet exact dezelfde doelen en reikwijdte als de Verstedelijkingsstrategie. Ook zijn niet alle deelregio's direct vertegenwoordigd in de besluitvormende gremia in dit programma. Dit vraagt daarom extra aandacht bij de integratieslag.	Het Rijk-regio Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) bereidt de grote Rijk-regio-opgaven op het gebied van mobiliteit voor. Gooi en Vechtstreek is in dit programma vertegenwoordigd via de provincie Noord-Holland. Er wordt intensief afgestemd tussen de Verstedelijkingsstrategie en SBaB.
		8	De doorstroom op de A1, A27 en Gooicorridor is essentieel voor ontwikkelingen en de leefbaarheid in onze regio. We zien deze urgentie met inzet op knelpunten op de doorstroming op de A1 en Gooicorridor in de volgende versie graag nadrukkelijker terug. De A1 en Gooicorridor zijn van essentieel belang voor de verbindingen met andere metropolen en het oosten van NL. Onterecht is dat de A1 niet wordt genoemd in het	De beschrijving van de opgaven in het mobiliteitssysteem is in Versie 3 aangepast op het oplossen van knelpunten in de doorstroming A1, A27, Gooicorridor waar Gooi- en Vechtstreek op wijst.. Ook is de relatie van de opgave op de A1 met de Gooicorridor benoemd in de deelgebied-beschrijving. Het functioneren van de corridors in de MRA is onderdeel van het Multimodaaltoekomstbeeld dat binnen Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB) wordt opgesteld, waarbij ook ontwikkelingen van buiten de MRA worden meegenomen.

			systeemvraagstuk mobiliteit en de fasering. Daarnaast is ook de Gooicorridor (trein) een belangrijke ader voor onze regio en een belangrijke verbinder met de regio Amersfoort en verder richting het Oosten. Versterking van de Gooicorridor kan een belangrijke bedrage leveren aan vermindering van NMCA knelpunt A1. De Gooicorridor moet daarom benoemd worden als Rijk-MRA opgave op p.71 en de tekst op p.52 moet hierop worden aangepast. Relevant is de afgesproken (BO MIRT 2020) vervolgstudie naar de gevolgen van besluitvorming OV SAAL voor de trajecten die reistijdverlies ondervinden en waar aanvullende maatregelen mogelijk en nodig zijn, zoals voor de verbinding Hilversum-Amsterdam CS. Voor A1 en Gooicorridor, de verbinding van Oost NL met de MRA, is het belangrijk de opgaven langs deze as bij elkaar op te tellen. De prognose tot 2040 is dat naast de 11.500 woningen en 115.000 banen in de Gooi en Vechtstreek, opgeteld nog eens 62.000 woningen en 367.000 arbeidsplaatsen extra aan deze corridor in de regio Amersfoort en Foodvalley en de Cleantechregio met de MRA worden verbonden. Daar komt bij dat met oog op toename van thuiswerken steeds meer mensen verder van hun werk verhuizen. Wij pleiten daarom voor een vervolg van het MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam, zowel in maatregelen als nader onderzoek naar de langere termijn via een integraal MIRT-onderzoek A1 (multimodaal, incl Gooicorridor). + Moties gem. Laren en Gooise Meren met wens dat hierbij de ondergrondse variant wordt meegenomen, ihkv leefbaarheid en mogelijk te creëren nieuwbouwlocaties en verbindingen.	
		9	Daarnaast willen we aandacht vragen voor doorwerking op het onderliggend wegennet bij het Re-design van het wegennet, in relatie tot de belasting van de A9. Het effect op onderliggend wegennet moet breder worden onderzocht dan nu onder het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid wordt gedaan. Effecten kunnen ook verderop op het wegennet doorwerking hebben. Om dit uit te kunnen sluiten of beter rekening mee te houden pleiten we ervoor ook hier de N201 en N236 in mee te nemen. Wij willen negatieve effecten voor de leefbaarheid of natuurwaarden voorkomen, zoals in Wijdemeren en Hilversum, waar de N201 door de stad aansluiting vindt op de A27/A1, of langs de N236.	In Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB) wordt het herontwerp van het wegennet onderzocht in het traject Multimodaal toekomstbeeld. Daarbij wordt, naast naar effecten elders in het hoofdwegennet, ook gekeken naar effect op het onderliggend wegennet van N-wegen. Bij een mogelijke verdere uitwerking komen thema's als leefbaarheid en natuurwaarden nadrukkelijk ook aan bod.
		10	Verder missen wij in het verstedelijkingsconcept op de kaart in het hoofdstuk mobiliteit de gewenste HOV route Gooi-Amsterdam Zuid (via Muiden P+R). Het inpassen van ruimte voor haltering op Amsterdam Zuid is hiervoor van belang. Zeker met de keuze voor Amsterdam Autoluw is dit een belangrijke aanvullende kansrijke verbinding. Daarnaast is doorontwikkeling van de HOV-verbinding tussen Almere, Gooi en Utrecht langs de A27 een kans.	Dit betreft een buslijn (321) die op dit moment al rijdt hij als spitslijn (221). Met de Vervoerregio Amsterdam is besproken dat de uiteindelijke route van de bus langs het busstation bij Zuid zal zijn. Hier is momenteel nog geen ruimte voor en tijdens de verbouwing ook niet. Er zijn op dit moment daarvoor een aantal tijdelijke haltes aangelegd. Sinds augustus rijdt lijn 200 van Huizen busstation naar Utrecht Science Park. Op halte Blaricum Carpoolplaats kan op dit moment overgestapt worden van lijn 326 uit Almere naar lijn 200. Er zijn bij de provincie Noord-Holland op dit moment geen plannen om daar iets op aan te

				passen. Wel staat de doorontwikkeling van de HOV-verbinding tussen Almere, Gooi en Utrecht langs de A27 opgenomen in het OV Toekomstbeeld.
		11	Tot slot een opmerking over kaartbeeld mobiliteit op p.22. Hier is Naarden-Bussum onterecht niet als halte gemarkeerd. Dit zien wij graag juist opgenomen in de volgende versie van het verstedelijkingsconcept.	Het kaartbeeld is op deze reactie aangepast.
		12	Landschap en recreatie is niet alleen een tegenhanger van verstedelijking, ook een zeer belangrijke randvoorwaarde voor verstedelijking als we dat inderdaad op een manier willen doen die bijdraagt aan de leefbaarheid. En leefbaarheid is immers een belangrijk uitgangspunt van het verstedelijkingsconcept. Wij kunnen ons goed vinden in het voorstel op p.36. Behoud van waardevolle cultuurlandschappen in onze regio, maar ook de gehele MRA is een urgente opgave. Daar zou ook het Rijk zich meer aan moeten committeren. Op dit moment ontbreekt een adequaat wettelijk en financieel kader voor beheer van recreatieve voorzieningen, waardoor feitelijk dit vraagstuk vooral bij gemeenten en terreinbeheerders landt. We willen het belang benadrukken om het Rijk vanuit de MRA om hun verantwoordelijkheid hierin te wijzen en vragen aan het Rijk een structurele financiële bijdrage hieraan te gaan leveren.	Het ministerie van OC&W wil dat iedereen cultuur kan beleven. Het stelt ook middelen beschikbaar voor behoud van waardevol cultuurlandschap, bijvoorbeeld via de erfgoeddeal. Het beheer van recreatieve voorzieningen valt in de huidige verdeling van taken niet onder Rijksverantwoordelijkheid, daarom is er hiervoor geen Rijksbudget beschikbaar. Indien er door het beheer aan Rijksdoelen bij wordt gedragen kan er mogelijk aansluiting worden gezocht bij bijbehorende Rijksinstrumenten. Volledig in lijn met deze suggestie van regio Gooi en Vechtstreek willen we vanuit de VS MRA de situatie m.b.t. de beheertekorten in kaart brengen om te agenderen bij het nieuwe kabinet en aan te sturen op het gezamenlijk oplossen ervan.
		13	We zijn tevreden over de aandacht die het onderwerp water krijgt in het verstedelijkingsconcept. Dat is immers een belangrijke randvoorwaarde voor verdere verstedelijking, leefbaarheid en natuurwaarden. Wij dragen graag bij aan het voorgenomen Rijk-regio onderzoek naar een waterrobuuste inrichting van Gooi en Vechtstreek en de tijdelijke waterbufferlocaties. Op pagina 40/41 worden de benodigde acties benoemd voor een water robuuste inrichting en klimaatadaptatie. Graag vragen wij daar in het bijzonder de aandacht voor drinkwater, waarvan de noodzaak om voldoende te hebben evident is. Daarnaast speelt hier in het bijzonder de integratieslag met de gebieden, dit wordt ook onderkend. Ook kan de keuze voor een gebied consequenties hebben voor een ander (zoals het Oer IJ en het Amsterdam Rijnkanaal qua waterberging of het IJmeer en onze drinkwaterwinning). Mocht het noodzakelijk zijn dat er ruimte gevonden moet worden in onze regio dan zullen we meedenken wat een meest geschikte plek is. Daarbij dient dan wel gezocht te worden naar passende oplossingen voor de huidige functies in dat gebied. Als lokale overheden hebben wij hier uiteraard een belangrijke stem in....(p9 reactie inz Noordzeekanaalgebied) De keuzevraagstukken die ons gebied wel indirect raakt is de keuze voor waterbuffering in het Oer IJ. Keuze hierop beïnvloedt de noodzaak van een tijdelijke piekwaterberging in de Vechtstreek. Wij zijn niet tegen een tijdelijke waterberging in het Oer IJ en zien de noodzaak de mogelijkheden daar eerst goed te	We waarderen de ondersteuning van de Gooi en Vechtstreek voor de aandacht in het verstedelijkingsconcept voor het onderwerp water. In Versie 3 is een verdere integratieslag uitgevoerd als het gaat om de verbinding van de wateropgave met andere opgaven. In de uitwerking van het onderzoek naar een waterrobuuste inrichting van Gooi en Vechtstreek en klimaatadaptatie kunnen de benoemde aandachtspunten een plek krijgen, waarbij uiteraard een rol is voor de betrokken gemeenten.

			onderzoeken. Tevens zullen we niet weglopen voor verantwoordelijkheid voor het zoeken naar een piekwaterberging in de Vechtstreek, waar nodig. Echter dient wel rekening te worden gehouden met beïnvloeding op aanwezige functies en dienen de gemeenten waar gezocht wordt vanaf het begin nauw aangehaakt te worden in het traject.	
		14	Wij kunnen ons goed vinden in het belang dat het ecologisch systeem goed op orde is. Wij leveren hier als gebied een belangrijke bijdrage aan met een grote hoeveelheid waardevolle natuur. Specifieke opmerking in deze betreft ecologische verbindingen. Dit is een cruciaal onderdeel voor het functioneren van het Nederlandse Natuurnetwerk. Er wordt gesproken over zones, maar daarnaast zijn concrete maatregelen voor ontsnippering minstens zo van belang, zeker als de hoeveelheid infrastructuur toeneemt of verbreed. Deze verbindingen zijn ook niet zo helder aangewezen als het stuk suggereert. In Noord-Holland zijn deze wel met een lijn in de verordening aangeduid, maar hier zit geen aangewezen (wettelijke) taak voor realisatie aan vast en het is dus geen gegeven dat deze er ook komen. Voorbeeld is de verbinding tussen de oostkant van het Gooi en Flevoland langs de A27. Er is en wordt ook veel geïnvesteerd om tussen het Naardermeer en het IJmeer de barrières door wegen te doorbreken voor de natuurverbinding 'Waterlandtak'. Verder is de verbinding tussen de Vechtstreek (inclusief Diemerscheg) en Waterland erg kwetsbaar, deze missen wij expliciet benoemd....(p.8 reactie) Hierboven hebben wij al het belang van ecologische verbindingen benoemd. Dit speelt zeker in onze regio, waar bijvoorbeeld de verbinding tussen alle heidegebieden afhangt van een ecoduct over de A1. Er is ook een sterke afhankelijkheid van de natte natuur in de Vechtstreek met de droge natuur op de Heuvelrug door het watersysteem. Hierbij kan worden verwezen naar het onderzoek naar dit systeem.	In de provinciale verordening zijn de maatregelen om ecologische barrières te slechten benoemd. Het verstedelijkingsconcept gaat over de hoofdlijnen van inrichtingsvraagstukken en dit meer algemene karakter betekent dat zulke maatregelen daarin niet zijn opgenomen. In de uitwerking van het NOVI-gebied Groene Hart, de groene zones en de uitwerking van de integrale aanpak van het watersysteem komen deze wel concreet aan bod.
		15	Wat wij nog missen in het stuk is verbetering van Natura 2000 in tot verstedelijking. Zo wordt weinig gesproken over stikstof. Compensatie van stikstof kan een belangrijke showstopper worden voor de verstedelijkingsopgave, hier zou meer aandacht naar uit moeten gaan in het stuk. Dit geldt ook voor de Kaderrichtlijn water. Wij merken nu al dat beoogde (recreatieve) ontwikkeling stuit op de waterkwaliteit.	In lijn met deze inbreng is in Versie 3 meer expliciet aandacht besteed aan de stikstofproblematiek en de invloed ervan op de verstedelijkingsopgave. Voor wat betreft de Kaderrichtlijn water en de waterkwaliteit is al afdoende aandacht in het verstedelijkingsconcept, zowel in relatie tot het watersysteem als tot ecologie.
		16	Daarnaast missen wij voldoende aandacht voor behoud van de leefbaarheid in bestaande kleinere kernen. Inzet op bereikbaarheid (OV, fiets, waar nodig uitbreiding P+R bij OV knooppunten) van deze kleinere kernen naar de regiokernen en (H)OV knooppunten is een gezamenlijke opgave die volgt op de keuze voor met name verstedelijken rondom de regiokernen en overstap op deze OV knooppunten. Ook moet meer aandacht uitgaan naar het op peil kunnen houden van voorzieningen en	Mede naar aanleiding van deze reactie wordt Versie 3 in de tekst expliciet aandacht besteed aan de leefbaarheid in kleine kernen. Vanuit de Provincie Noord-Holland is er inzet op het versterken van de leefbaarheid van kleine kernen, zoals door het tegengaan van winkelleegstand. Ook werkt de provincie aan het versterken van het HOV. De MRA werkt daarnaast met het programma Metropolitane fietsroutes ook in het Gooi aan het verbeteren van de fietsbereikbaarheid.

			de leefbaarheid in deze kernen. Verdere uitwerking, mede in het licht van voorgaande alinea, verdient de paragraaf over een sociaal sterke metropool.	
		17	Wat in het stuk gemist wordt is het goed verder kijken over de MRA grenzen heen. De MRA is in verbinding met Utrecht, Zuid-Holland, Noord-Holland Noord. De afstemming en verbinding met deze regio's komt weinig terug. Aanvullend op eerdere opmerkingen in deze brief van benodigde aandacht voor verbinding met buiten de MRA (zoals dit ook geldt voor de A1 corridor en Gooicorridor (trein), is dat daarbij juist afstemming goed gezocht moet worden. De verstedelijkingsstrategie MRA komt volgend jaar samen met die van Utrecht in landsdeel NW Nederland. Laat in de verstedelijkingsstrategie het belang van deze corridors sterker terugkomen en zo goed samenvallen met de (gezamenlijke) opgaven van Utrecht. Van belang daar nu al goed op voor te sorteren in dit verstedelijkingsconcept en juiste prioritering aan te geven.	In Versie 3 is de relatie van de MRA met omliggende regio's meer uitgewerkt.
		18	Overigens vinden wij dat het relevant dat in het verstedelijkingsconcept de bodem als randvoorwaarde aan de orde wordt gesteld. Deze is randvoorwaardelijk voor veel ruimtelijk te maken keuzes, zoals verstedelijking, waterhuishouding en biodiversiteit.	In Versie 3 is de bodem en ondergrond meer expliciet benoemd als randvoorwaarde voor verstedelijking.
		19	Markermeer en IJmeer(kusten) behoren in veel opzichten tot de grote ruimtelijke kwaliteiten van de MRA. Dat wordt ook genoemd in het verstedelijkingsconcept (o.a. p. 67). Het verstedelijkingsconcept laat de grote druk in dit gebied zien. Wij willen in het bijzonder wijzen op de opstapeling van mogelijke ingrepen op dit waardevolle landschap, zoals een mogelijke 380kV leiding en een IJmeerverbinding. De noordelijke Vechtstreek en Diemerscheg zijn al sterk versnipperd en het landschap in dit Unescowerelderfgoed heeft zijn laadvermogen al aardig bereikt. Tegenstrijdig met wat later in de alinea staat: Als nut en noodzaak vaststaan kunnen tracévarianten worden uitgewerkt, al dan niet deels ondergronds. Wij zijn zeer tegen een bovengrondse IJmeerverbinding in het IJmeer. Wat ons betreft zou deze zeker ondergronds moeten worden aangelegd als belangrijke randvoorwaarde. Wij zijn ervan overtuigd dat je bij verstedelijking rond het IJmeer alleen het kwalitatieve ambitieniveau kunt waarmaken als dit niet ten koste gaat van de landschappelijke en ecologische kwaliteit van dit gebied.	Wij zijn het met u eens dat Markermeer en IJmeer(kusten) een stapeling kennen van opgaven en mogelijke ingrepen. De versterkt de noodzaak voor een integrale visie en samenhangende realisatie. Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). Daarbij wordt gekeken naar alle relevante belangen.
		20	Verder valt op dat het ontwikkelen van de oevers van het Gooimeer gezien wordt als regionale opgave. Wij zien betrokkenheid van het Rijk hier echter ook van essentieel belang. Dit zou een Rijk-regio opgave moeten zijn. Een onderdeel is de waterplantenproblematiek die zowel de waterkwaliteit (Kaderrichtlijn water) als de mogelijkheid tot recreatie beïnvloeden aan beide zijden van het Gooimeer.	De tekst in Versie 3 is hierop aangepast en aangegeven is nu dat dit om een Rijk-regio opgave gaat. Er staan in dit gebied vanuit het Rijk in ieder geval maatregelen vanuit de Kaderrichtlijn Water geprogrammeerd.

			Behoud van de waarden van dit N2000 gebied is niet alleen een regionale opgave.	
		21	We erkennen het belang van Almere om te komen tot een eigen economisch profiel. Gezien wordt de urgentie dat het economisch te ontwikkelen profiel niet concurreert met andere profielen in de MRA.	Het is goed om te zien dat de achterliggende analyses breed worden gedeeld.. Binnen de MRA wordt met de regionale economische strategie uitgewerkt wat de huidige en kansrijke economische profielen van de deelgebieden binnen de MRA zijn en hoe die elkaar kunnen versterken. Deze profielen zijn overgenomen in de Verstedelijkingsstrategie.
		22	We zijn tevreden over de uitwerking van stadshart Hilversum in het stuk. Wat betreft dit hoofdstuk dat meer inzoomt op het gebied wordt gemist dat dat naast Hilversum er ook aandacht uitgaat naar de andere gemeenten in deze regio. Aanvullende opmerking is op zijn plaats dat naast Hilversum, dat zeker de grootste stempel drukt, ook de hele regio bijdraagt aan werkgelegenheid op het economisch profiel. Dit komt niet sterk tot uiting in de tekst (p70). Het klopt dat de meeste banengroei en woningbouw in Hilversum kan plaatsvinden, echter elders in de regio zijn ook veel kansen voor binnenstedelijke ontwikkelingen, m.n. rondom (H)OV knooppunten.	Naar aanleiding van deze reactie van de Gooi en Vechtstreek is de tekst in Versie 3 aangepast.
		23	Keuzes voor dit deel van de MRA zijn ruimtelijk gezien zeer complex. Afweging van lokale overheden uit dit gebied moeten zeer serieus genomen worden. De toekomst/doorontwikkeling van Tata aan de ene kant staat tegenover verhoogde druk bij extra woningen in Amsterdam westelijk Havengebied die de industrie verder de stad uit duwen. Urgent is dat naast aandacht voor economie en wonen ook de leefbaarheid voor bestaande bewoners in het Noordzeekanaalgebied zeer goed worden meegenomen in de afweging bij te maken keuzes.	In versie 3 is een paragraaf over leefkwaliteit en gezondheid opgenomen.
		24	Zuidflank: Het is positief dat met de ontwikkelingen rondom Amsterdam Oost/ Duivendrecht ook aanvullend ingezet wordt op het opvangen van de daarmee toenemende recreatiedruk en daarmee de druk in andere delen van onze metropoolregio (bijvoorbeeld Diemerscheg en Gooi en Vechtstreek) te verlichten	We zijn blij dat u de in uw brief geschetste ontwikkelingen onderschrijft.
		25	Aan de orde komt dat rond Schiphol in een integrale aanpak gekeken wordt naar de leefkwaliteit in het gebied dat onder de invloed van Schiphol ligt, waarin de ruimtelijk economische ontwikkelingen rond Schiphol en de ontwikkeling van Schiphol zelf (in samenhang met de Luchtvaartnota) in samenhang worden bekeken(p77). Wij willen benadrukken dat bij de verdere ontwikkeling van Schiphol en besluitvorming rondom de luchtvaartnota ook goed gekeken (blijft) worden naar bestaand stedelijk gebied ook verder in onze regio waaronder ook de Gooi en Vechtstreek waarover gevlogen wordt. Aanvullende verstedelijking onder de rook van Schiphol kan ook van invloed zijn op toekomstige vliegbewegingen. Deze mogen niet ten nadele gaan van andere gebieden in de metropoolregio waarvan het belang van de leefbaarheid in het kader van de geluidshinder goed moet worden meegenomen in de afwegingen.... (p9 reactie) Zoals al eerder in deze brief aangegeven vinden we de leefbaarheid van inwoners onder de	Een van de uitwerkingsopgaven van het Verstedelijkingsconcept is het uitwerken van een integrale gebiedsaanpak met als doel het verbeteren van de balans tussen leefkwaliteit in het invloedsgebied van Schiphol in de MRA met inzet op vermindering overlast en meer ruimte voor ruimtelijke ontwikkelingen. De wensen van de Gooi en Vechtstreek kunnen hierbij ingebracht worden. Daarnaast kunnen de gemeenten in de Gooi en Vechtstreek hun opstelling kenbaar maken bij de Bestuurlijke Regie Schiphol, het samenwerkingsverband van gemeenten en provincies in de Schipholregio.

			rook van Schiphol van belang. Zo ook iets verder van Schiphol vandaan waaronder in de Gooi en Vechtstreek. Wij zien Schiphol als een belangrijke motor van Nederland en de MRA. Aanvullend denken we dat verdere verstedelijking mogelijk moet zijn rondom Amsterdam om de bestaande druk en vraag daar deels op te kunnen vangen. Wel is het belangrijk dat hierdoor ook goed naar de belangen van al bestaand stedelijk gebied verder in de MRA waarover gevlogen wordt gekeken of daar de geluidshinder en daarmee de leefbaarheid niet achteruit gaat. Keuze om vliegen te beperken kan een optie zijn, of uit te wijken naar Lelystad Airport.	
		26	Wij begrijpen het belang van het bevorderen van autoluwe stad voor behoud en versterking van de leefbaarheid in Amsterdam. Meer aandacht zou moeten uitgaan in het verstedelijkingsconcept naar de consequenties voor de andere delen van de metropoolregio, waaronder Gooi en Vechtstreek, omdat dit zal leiden tot een waterbedeffect. Hiervoor hebben de gemeenten in de Gooi en Vechtstreek ook al aandacht gevraagd in de zienswijzereactie op de Omgevingsvisie van Amsterdam. Het wordt lastiger om met de auto locaties binnen Amsterdam te bereiken of er te kunnen parkeren. Om mensen eerder uit de auto op het OV te kunnen laten stappen zijn opvanglocaties nodig, zoals benodigde uitbreiding van P+R locaties bij OV knooppunten elders in de MRA. Keuzes voor opvanggebieden raken de gebieden rondom Amsterdam. Naast dat dit extra financiële middelen vereist die niet (alleen) door de gemeenten rondom Amsterdam zouden moeten worden betaald, is het ook urgent om in samenspraak met deze gebieden de plekken voor afvang van reizigers te maken. Wij vragen aandacht voor afstemming met Utrecht dat ook autoluwer wordt. Opvang in onze deelregio werkt beide kanten op naar zowel Amsterdam als Utrecht. Wij zien dat het autoluwer maken van Amsterdam ook kansen biedt voor versterking van gebruik van bestaande en nieuwe (H)OV verbindingen op de stad Amsterdam en het urgenter worden van aanleg van het snel- en doorfietsroutenetwerk.	In Versie 3 is meer aandacht besteed aan de consequenties van autoluw-beleid. Binnen de MRA wordt onder Platform Ruimte gewerkt aan verdere ontwikkeling van P+R-locaties, (H)OV-verbindingen en regionale (snel)fietsverbindingen. Waar sprake is van samenwerking met het Rijk, vindt afstemming plaats in Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB).
		27	Het is goed dat er al een eerste schets gemaakt wordt van een mogelijke fasering, zodat raads- en statenleden hier ook op kunnen reageren vooraf aan het BO MIRT dit najaar. Zeer positief zijn de raadsleden over de inzet op de integrale aanpak van de veenweidegebieden en van het watersysteem in Gooi en Vechtstreek en in de fasering dit te plaatsen om de komende jaren al verder vorm te geven, naast het verder werken aan de integrale systeemvisie ten behoeve van een klimaatrobuuste regio. Ook de inzet voor stadsharten verspreid over de MRA tot 2030 (en verder) zien wij positief en sluit goed aan bij het daadwerkelijk uitvoeren van het polycentrisch model. Wij begrijpen de keuze voor inzet voor de Noord-Zuidlijn en ontwikkeling van Zuidasdok, wat effecten heeft op het gehele OV en spoorsysteem en daar profiteert iedereen in de regio (en	De fasering in Versie 3 omvat de ideale fasering van ontwikkelingen in de regio. De komende maanden wordt deze verder aangescherpt op basis van onderzoek en mede op basis van samenwerking tussen de programma's MRA Verstedelijkingsstrategie en Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid. Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). De uitkomsten worden meegenomen in de fasering van stedelijke ontwikkelingen in de MRA.

			zelfs landelijk) van mee. Wel zien we dat, althans bij mobiliteit, het ingezette polycentrisch model minder goed uit de verf komt en in prioritering de aders naar en van de deelregio's niet goed aan bod komen. Waar we van schrikken is dat bij de fasering de A1 totaal niet genoemd wordt. Meer inzet voor de A1 is zeer op zijn plaats. We willen de inzet te komen tot uitvoering van een MIRT onderzoek A1 (multimodaal) opgenomen zien in de fasering tot 2030. Wat betreft fasering voor een mogelijke IJmeerverbinding is het noodzakelijk dat bij eerdere verstedelijking er versneld de nodige maatregelen worden getrokken in het mobiliteitssysteem in de tussentijd, waarbij de bereikbaarheid van de Gooi en Vechtstreek geen nadeel mag ondervinden. Daarnaast moet het ook niet zijn dat de wens om een IJmeerverbinding versneld aan te leggen ertoe leidt dat het een bovengrondse verbinding wordt. Behoud van de kwaliteiten van het IJmeer mogen niet ondergesneeuwd worden.	
		28	Voor de keuze van het tracé van het 380 kV-netwerk dient goed te worden meegewogen dat verrommeling in waardevolle natuur en landschappen zoveel mogelijk wordt voorkomen. Kijk waar het niet mogelijk is dit uit de weg te gaan en waar mogelijk een tracé deels ondergronds kan lopen. Ook moet worden gerealiseerd dat een 380 kV lijn andere ontwikkelingen beperkt.	Momenteel wordt in het Programma Energiehoofdstructuur onderzoek gedaan naar de behoefte aan uitbreiding van het 380kV-net. Bij uiteindelijke uitbreiding worden voor tracékeuzes verschillende belangen, zoals de genoemde, afgewogen. In het kader van de Verstedelijkingsstrategie hebben Rijk en regio afgesproken intensiever samen te werken ten behoeve van een integrale besluitvorming op nationaal en regionaal niveau over ruimtelijke en economische ontwikkeling aan de ene kant en een robuust en duurzaam hybride energiesysteem aan de andere kant. Op basis van verder onderzoek zijn de 4 abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen. Door middel van regionale scenario’s, gebaseerd op de nationale scenario’s van de netbeheerders (II3050) en verrijkt met lokale informatie, zijn ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. Daarbij is gekeken naar de koppeling tussen verstedelijking, zowel op toevoeging woningbouw als industrie en datacenters. Uit de scenario’s is een aantal onmisbare elementen gedestilleerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland: no-regret maatregelen. Verder wordt gekeken naar de mogelijkheden tot het plaatsen van lokale (wijk) opslag voor elektriciteit om het netwerk te ontlasten. Wanneer elektriciteit lokaal (voor een korte tijd) wordt opgeslagen in batterijen, kan dit zorgen voor een ontlasting van het elektriciteitsnetwerk. Deze en meer elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.3, systemen van de toekomst. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt
		29	Vooraf aan definitieve keuze voor de voorkeurslocatie van een vierde hyperconnectiviteitscluster bij Almere/Zeewolde dient te worden bekeken wat dit vraagt aan benodigd water voor koeling en welke effecten dat heeft voor benodigd water in het Gooimeer of IJmeer. Daarnaast benadrukken we dat een hyperconnectiviteitscluster een nationaal belang is, waardoor afwegingen voor het plaatsen elders buiten de MRA ook een optie kan zijn. Verder zouden investeringen ook vanuit het Rijk moeten komen.	Momenteel wordt voor de eventuele vestiging van een vierde hyperconnectiviteitscluster bij Almere-Zeewolde een inpassingsonderzoek uitgevoerd, waar de behoefte aan water voor koeling en de consequenties daarvan ook aan bod komen. Ook financiering is onderdeel van dit onderzoek. Het Rijk laat de inpassing van datacenters, ook hyperconnectiviteitsclusters, conform de NOVI aan de regio en speelt alleen een faciliterende rol waar dat nodig is. Rijksinvesteringen zijn daarmee ook niet te verwachten.
		30	Tenslotte, en dat geldt voor ieder keuzevraagstuk, hechten wij zeer aan de Unescostatus van de Stelling van Amsterdam (en hopelijk binnenkort Nieuwe Hollandse Waterlinie). Behoud van	Deze reactie onderschrijft het Verstedelijkingsconcept, waarin behoud van erfgoedwaarden, waaronder UNESCO-status, reeds zijn opgenomen. En we zijn natuurlijk met Gooi en Vechtstreek verheugd dat Nieuwe Hollandse Waterlinie inderdaad de Unescostatus heeft verkregen.

			deze status is wat ons betreft randvoorwaarde en ontwikkelingen dienen zich daartoe te verhouden.	
		31	Reactie Gemeente Hilversum: In het verstedelijkingsconcept hebben wij een aantal foutieve kaartbeelden geconstateerd: • Pagina 22: hier staat onterecht een rode bol geprojecteerd op Hilversum Noord. Zulke plannen heeft de gemeente Hilversum niet. • Pagina 26: de `stadshartontwikkeling' is ingetekend bij het verkeerde station (Mediapark). Dit moeten de stations Hilversum en Sportpark zijn. • Pagina 37: de Utrechtse Heuvelrug mist als waardevol landschap. Met name over de eerste twee genoemde kaartbeelden zijn wij buitengewoon ontstemd, omdat zij de politieke realiteit in Hilversum niet lijken te erkennen. In het afgelopen jaar is de MRA bestuurlijk en ambtelijk meermaals op deze fouten gewezen. Wij zijn zeer teleurgesteld dat deze fouten niet gerepareerd zijn en onze gemeenteraad opnieuw met een document is geconfronteerd dat het een bestaand sentiment dat `de MRA-organisatie zaken doordrukt' lijkt te bevestigen. Het niet herstellen van zulke fouten is schadelijk voor het vertrouwen in de bovenregionale samenwerking. De gemeenteraad heeft duidelijk uitgesproken dat als deze fouten niet worden hersteld, de gemeenteraad van Hilversum in 2022 in geen geval zal instemmen met de uiteindelijke verstedelijkingsstrategie MRA. Met andere woorden: herstel van deze fouten is een noodzakelijke voorwaarde om in 2022 vaststelling van de uiteindelijke verstedelijkingsstrategie MRA te willen overwegen.	We betreuren het zeer dat door de door de gemeente Hilversum genoemde fouten een beeld van 'doordrukken' is ontstaan, want dat is beslist niet onze werkwijze of intentie. In Versie 3 zijn de fouten in het kaartbeeld nu volledig hersteld.
		32	Reactie gemeente Hilversum • Te constateren dat het verstedelijkingsconcept de bestaande ambities, beleid en projecten van Hilversum en Gooi en Vechtstreek in de teksten en verbeelding `verstedelijkingsconcept 2050' op pagina 16 op een juiste manier weergeeft. • Op korte termijn meer helderheid te geven hoe de investeringsstrategie er uit kan zien. • Dat een zienswijzeprocedure voor gemeenteraden en Provinciale Staten nodig is voor de fasering en investeringsstrategie en deze zienswijzeprocedure voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 of te ronden. • Dat er voldoende tijd moet worden ingeruimd in het besluitvormingsproces na het BO MIRT van 25 november 2021 voor regionale onderlinge afstemming op het niveau van gemeenteraden, voor een toets aan de opbrengst van fase 2 (denkrichtingen) van het proces van de Omgevingsvisie en dat daarvoor naar onze inschatting een kwartaal extra voor nodig is.	De investeringsstrategie werkt verschillende financieringsmogelijkheden voor de benoemde opgaven uit en bestaat daarnaast uit een investeringsagenda die in samenhang met de fasering op regelmatige basis wordt geactualiseerd. In het vigerende convenant 'Versterken Samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam' (2016) is afgesproken dat raden en Staten worden geconsulteerd over regionale afspraken, in ieder geval over de MRA Agenda, het werkplan, de begroting en wijzigingen aan het convenant. Daarnaast leggen "de vertegenwoordigers van deelnemers betrokken bij de uitvoering van het convenant aan het eigen college en het vertegenwoordigend orgaan verantwoording af over de door hen in het kader van de MRA gemaakte afspraken. Zij geven daartoe op verzoek van het college of het vertegenwoordigend orgaan alle informatie die zij nodig achten voor de uitoefening van hun taak." De Verstedelijkingsstrategie is niet expliciet benoemd in het convenant. Voor de Verstedelijkingsstrategie is besloten tot een ronde wensen en opvattingen op het verstedelijkingsconcept, aangezien dat raakt aan de gemeentelijke/provinciale omgevingsvisies. De fasering en de investeringsagenda betreffen de onderdelen van de verstedelijkingsstrategie gericht op uitvoering, waarbij sprake is van bovenlokale belangenafwegingen. Eventuele onderhandelingen hierover in regionaal verband zullen plaats moeten vinden via de bestuurlijke platforms van de MRA. De wens het proces van de verstedelijkingsstrategie af te stemmen de eigen Omgevingsvisie is begrijpelijk. Het regionale proces kan echter niet wachten op lokale beleidsprocessen, wel kan de wisselwerking

				georganiseerd worden, bijvoorbeeld door deelregio-bijeenkomsten. In het proces tot de vaststelling van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten zal aandacht worden besteed aan het informeren en betrokken houden van raden en Staten. Er wordt onder meer een extra processtap ingebouwd voor bespreking van versie 3 in de raden en Staten.
		33	Reactie Gemeente Hilversum: Aanpassen van de eerste zin op pagina 4 van de inleiding door het toevoegen van de woorden `de gemeenteraden en Provinciale Staten'.	De tekst is conform de wens van Hilversum aangepast.
		34	Reactie gemeente Hilversum: Toevoegen van het begrip `kringlooplandbouw' in verband met N2000 gebieden en stikstof.	De tekst is conform de wens van Hilversum aangepast.
		35	Reactie gemeente Hilversum: Duidelijker toelichten dat het in de regionale zienswijze aangegeven aantal van 11.500 woningen voor de Gooi en Vechtstreek uit de Regionale Woonvisie komt en dat deze woningen binnen de bestaande plancapaciteit gerealiseerd kunnen worden.	In de gebiedsbeschrijving in Versie 3 is dit nu toegelicht.
5	Gemeente Amsterdam	1	We zijn zeer tevreden met deze tweede versie met de belangrijke boodschap: We bouwen niet alleen woningen maar complete steden. Er is gezamenlijk met het Rijk en de regio veel uitgezocht en er ligt een goed inhoudelijk concept met inzicht in en ambities op de meest prangende ruimteclaims voor de komende 30 en 50 jaar: de enorme woningbouwopgave, de benodigde infrastructuur, de transities op het gebied van energie, (circulaire) economie en de knelpunten op het gebied klimaat en ecologie.	We zijn blij met deze ondersteuning en waarderen de complimenten.
		2	De MRA Verstedelijkingsstrategie sluit ook goed aan bij onze eigen Amsterdamse (concept) Omgevingsvisie en ambities. • De 150.000 woningen uit de Omgevingsvisie passen naadloos in de woningbouwambitie van de Verstedelijkingsstrategie • Het Verstedelijkingsconcept is een integraal concept met zowel aandacht voor de enorme woningbouwopgave als de benodigde voorwaarden op het gebied van mobiliteit, energie, klimaat, landschap. • Het polycentrische model voor de regio sluit aan bij de beoogde meerkernigheid binnen de gemeente Amsterdam. De gemeente Amsterdam ondersteunt het streven om een betere spreiding van de economische groei in de regio krijgen. We willen hier graag regionaal in optrekken. • De sociaal-maatschappelijke achterkant van het succes van stad en metropool (segregatie, ongelijkheid, verdringing, vervoersarmoede etc.) wordt in deze versie goed beschreven. Amsterdam wil met de verstedelijkingsstrategie ook de sociaal-maatschappelijke structuur van de regio versterken. • Amsterdam is blij met de regionale inzet om de landschappen en de scheggen open te houden en te verbeteren, zoals de Westereinderscheg. Dit gaat samen met de regionale inzet om zoveel mogelijk te bouwen binnen bestaand stedelijk gebied door het maken van keuzes en/of transformatie. Met de MRA Verstedelijkingsstrategie kunnen we de beperkte ruimte in de	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op de Amsterdamse Omgevingsvisie en ambities sterkt ons in de opzet en uitwerking van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.

			MRA zo goed mogelijk benutten door gezamenlijk met zowel de regio als het Rijk ruimtelijke keuzes te maken.	
		3	De Verstedelijkingsstrategie onderstreept de noodzaak om niet alleen met de regio maar ook met het Rijk samen te werken. Er is in het BO MIRT van vorig jaar afgesproken dat een deel van woningbouwopgave versneld gerealiseerd moet worden. In het BOL van dit jaar is bevestigd dat MRA hier graag aan bijdraagt, maar dat deze opgave alleen (versneld) gerealiseerd kàn worden als het Rijk eveneens inzet pleegt op knelpunten zoals de aanpak van stikstof en geluidscumulatie en de investeringscapaciteit van corporaties en voorwaarden zoals bereikbaarheid (OVschaalsprong), energietransitie, klimaatadaptatie en landschappelijke ontwikkeling. De gemeente Amsterdam is erkentelijk voor de reservering van het Groeifonds, maar er is meer nodig. Als in het komende BO MIRT geen invulling wordt gegeven aan bovenstaande randvoorwaarden en er geen extra financiële middelen (of benodigde regelgeving) beschikbaar komen, dan loopt niet alleen de woningbouwopgave, maar ook de benodigde transities op het gebied van mobiliteit, klimaat en energie onherroepelijk vast.	Wij zijn het eens dat samenwerking tussen Rijk en regio onontbeerlijk is. We zullen ons gezamenlijk in moeten spannen om noodzakelijke randvoorwaarden rond transities, woningbouwambities én het invullen van de daarbij benodigde randvoorwaarden waar te maken. Dit vraagt om een langjarig commitment op een gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de MRA en om afspraken over hoe we aan die gezamenlijke inspanning vormgeven. Deze afspraken leggen we vast in een Verstedelijkingsakkoord tussen Rijk en regio.
		4	Van versie 2 naar 3: fasering van het Verstedelijkingsconcept. In deze versie zit al een goede aanzet voor de fasering. Alle systemen zijn benoemd in deze fasering, maar het is nog geen integrale afweging van alle opgaven. Tot 2030 lijken de woningbouwopgave en de infrastructuur bepalend voor de fasering. Mogelijk komt dit omdat er nog veel onzekerheden zijn over opgaven en ruimtelijke consequenties van de energietransitie, circulaire economie en klimaatadaptatie. Wij adviseren in de 3e versie duidelijk aan te geven waar onzekerheden zitten, waar onderzoek nodig is, en hoe, ook bij onvolledige informatie, toch keuzes gemaakt kunnen worden.	In versie 3 is fasering verder uitgewerkt ten opzichte van versie 2. Per samenhangend gebied is inzichtelijk gemaakt welke ontwikkelingen samenhangen zowel functioneel als in de tijd. Het gaat om een zogenaamde ideale fasering. Deze fasering dient als een startpunt om na vaststelling van de Verstedelijkingsstrategie als Rijk en regio samen de uitvoering ter hand te nemen. Al naar gelang de (on-)mogelijkheden die er zijn, kunnen Rijk en regio samen bijsturen in tempo en prioritering van de gewenste ontwikkelingen.
		5	Uitwerken sociale maatschappelijke effecten van de verstedelijkingsstrategie. De 2e versie van het verstedelijkingsconcept geeft een goed inzicht in wat de sociaal-maatschappelijke effecten zijn van de verstedelijking en aandachtspunten zoals een betaalbaar vervoer en woningen, leefbaarheid en veiligheid. Dit inzicht leidt echter nog niet tot een integrale afweging met de andere opgaven en is ook geen onderdeel van de fasering. Wij adviseren deze opgave beter uit te werken in de verstedelijkingsstrategie. Tevens vragen we aandacht om inzicht te geven in de benodigde sociaal-maatschappelijke voorzieningen bij de verstedelijking.	De sociaal-maatschappelijke onderwerpen uit versie 2 zijn mede naar aanleiding van de reactie van de gemeente Amsterdam in versie 3 nu voorzien van een handelingsperspectief. Ze zijn opgenomen in verschillende onderdelen van het verstedelijkingsconcept.
		6	Zelfbewoonplicht en anti-speculatiebeding De bouwopgave moet leiden tot betaalbare huur- en koopwoningen. In de MRA wordt veel gespeculeerd. Wij gaan daarom graag met u in overleg over de mogelijkheden voor een anti-speculatiebeding en een zelfwoonplicht voor	De wens van de Amsterdamse gemeenteraad om te komen tot een anti-speculatiebeding en zelfbewoonplicht zijn gericht op het betaalbaar maken én houden van woningen. Voor de MRA is dit een belangrijke inzet om in lijn met de Woondeal als Rijk en regio tot gezamenlijke maatregelen hiervoor te komen, zodat woningen bereikbaar blijven voor alle doelgroepen. Via het MRA programma bouwen en wonen wordt kennis en ervaring uitgewisseld en

			nieuwbouwwoningen. Zie ook bijgaande Amsterdamse raadsmoties 620 en 621.	samengewerkt op gebied van maatregelen die bijdragen aan de betaalbaarheid van het wonen.
		7	Keuzevraagstukken energietransitie, circulaire economie en transformatie van bedrijven. In deze keuzevraagstukken wordt gevraagd of er bereidheid is ten aanzien van de energietransitie, circulaire economie en transformatie extra ruimte te reserveren, deels binnen de MRA, waaronder de Wijkermeerpolder, deels buiten de MRA. Conform haar (concept) Omgevingsvisie wil Amsterdam de bestaande landschappen openhouden en verbeteren. Over een mogelijke uitbreiding van het Havenareaal in de Noordelijke Houtrakpolder zijn afspraken gemaakt in de visie NZKG 2040. Dit geldt niet voor de Wijkermeerpolder. De transformatie van de Houtrakpolder is ook een nee, tenzij. Deze polder komt pas in beeld na maximale intensivering van bestaande terreinen en afstemming met ruimte op terreinen binnen, en buiten, de MRA. Daarnaast zal de uitbreiding samen moeten kunnen gaan met de woningbouwopgave die er ligt in Haven Stad. Tot slot adviseren we inzake de circulaire economie en de energietransitie nadrukkelijk om meer gezamenlijk onderzoek te doen om te komen tot reële, goed onderbouwde ruimteclaims. Er zijn nog te veel onzekerheden. Keuzevraagstuk gezonde leefomgeving nabij NZKG Wij zijn niet zonder meer bereid om de hogere grenswaarden voor geluid en risico maximaal uit te nutten voor nieuwe woningen. De nieuwe woningen, hoe groot ook in aantal, moeten in principe alle komen te staan in gebieden waar een goede leefkwaliteit gewaarborgd is. Bij twijfel over de leefkwaliteit, bijvoorbeeld in gemengde woonwerkgebieden, moet worden onderzocht hoe de kwaliteit van de leefomgeving alsnog op het gewenste niveau kan worden gebracht.	Voor het keuzevraagstuk rondom het NZKG is nader onderzoek verricht om meer inzicht te krijgen in keuzes en effecten van keuzes in samenhang. Tevens zijn de wensen en opvattingen van raden en staten betrokken bij de voorgestelde wijzigingen in versie 3. Dit heeft ertoe geleid dat het voorstel voor het NZKG in versie 3 als volgt luidt: De Wijkermeerpolder wordt gereserveerd als zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging (en dus niet voor bedrijventerrein). Voor bedrijven die door transformatie een andere plek zoeken wordt een aantal bedrijventerreinen in en net buiten de MRA betrokken (Boekelermeerpolder Alkmaar, Baanstee Noord Purmerend, Flevopolder). Conform de wens van de gemeente Amsterdam en overigens ook de gemeente Haarlemmermeer blijven de afspraken over de Houtrakpolder onveranderd. Dit betekent eerst maximaal intensiveren van het huidige haventerrein en het betrekken van andere locaties binnen en buiten de MRA waaronder Almere en Lelystad. Er wordt ruimte gereserveerd voor nationale en regionale waterstofleidingentracés. Waterstof wordt grotendeels geïmporteerd via deze leidingen van elders in Nederland en via de internationale scheepvaart. Tata verduurzaamt. In het kader van Het Novigebied NZKG wordt nader onderzoek uitgevoerd naar exactere ruimteclaims van energietransitie en circulaire economie
		8	Omgeving Schiphol, Zuidflank: Keuzevraagstukken leefkwaliteit en verrommeld glas (Westeinderscheg). De vraag wat de juiste balans is tussen woningbouw, leefomgevingskwaliteit, gezondheid en de ruimte voor luchtvaart in de Zuidflank van de MRA is een nogal academische. Niettemin staat het buiten kijf dat het een uiterst belangrijk gebied is om in te investeren, met name in allerlei landschapsaspecten. De leefkwaliteit staat er sterk onder druk door Schiphol, maar ook door de aanwezigheid van rijkswegen en bedrijventerreinen met logistieke en aan de luchthaven verbonden functies ('dozenlandschap') en het verrommeld glas van de tuinbouw. Dat neemt niet weg dat een kwalitatieve impuls geven aan dit gebied een kostbare en ingewikkelde operatie is. Ook liggen hier verantwoordelijkheden van betrokken gemeenten, provincie en het Rijk. Om zicht te krijgen op de mogelijkheden en consequenties van deze investering, adviseren wij voor dit gebied een nadere uitwerking te maken over de mogelijke financiering, regelgeving en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen in dit gebied (Schiphol, bedrijven, Rijk, Provincie en betrokken	Het advies van de gemeente Amsterdam voor een nadere uitwerking wordt overgenomen en zal worden opgenomen in de bij de Verstedelijkingsstrategie behorende afspraken in het Verstedelijkingsakkoord. Het belang van de multimodale knoop Schiphol voor (inter)nationaal treinverkeer wordt onderkend en zal mede bijdragen aan de ambitie voor een substitutie van middellang vliegverkeer naar het spoor. Reeds gemaakte afspraken over het versterken van de multimodale knoop Schiphol en de voorgenomen doortrekking van de NoordZuidlijn onderstrepen dit belang.

			gemeenten). Het recent opgeleverde Toekomstperspectief Oostflank Haarlemmermeer kan hierbij benut worden. Ten aanzien van mobiliteit willen we voor dit gebied het volgende meegeven. De trend van substitutie draagt bij duurzaamheidsdoelen en minder overlast voor de leefomgeving. Ook voor het treinverkeer zien wij Schiphol daarom in toenemende mate als het internationale knooppunt (en niet meer als een eindpunt).	
		9	Keuzevraagstuk waterbuffering: Door de klimaatverandering zijn extra mogelijkheden voor waterberging in de MRA vereist. Allereerst moeten hiertoe de lokale bergingsmogelijkheden worden geoptimaliseerd of daar waar mogelijk gerealiseerd (op daken, in de haarvaten van veenweidegebieden in combinatie met tegengaan bodemdaling). Dit is waarschijnlijk niet voldoende, dus daarnaast moet rekening gehouden worden met ruimteclaims voor grootschalige extra waterbuffering. Onderzoek of het Oer-IJ gereserveerd kan worden voor waterbuffering. Daarnaast is Vechtplassengebied (nabij het Amsterdam-Rijnkanaal)een goed zoekgebied. Beide opties bieden goede mogelijkheden om de opgaven inzake water en landschap met elkaar te combineren en om water beschikbaar te hebben in drogere perioden. Een laatste, maar beduidend minder wenselijke keuze, is een peilverhoging van Noordzeekanaal en Amsterdam-Rijnkanaal. Deze optie heeft verstrekkende gevolgen voor doorvaarthoogten van zowel het Amsterdam-Rijnkanaal, IJ en Noordzeekanaal als op de Amstel en hiermee verbonden waterwegen zoals de grachten binnen Amsterdam. Daarnaast werkt een hoger waterpeil door op de bebouwing en gebiedsontwikkelingen direct langs het IJ en Noordzeekanaal. Voordat kan worden overgegaan tot besluitvorming over waterbuffering en bijhorende locaties, zullen de ruimtelijke en economische effecten in beeld moeten worden gebracht. Zolang deze nog niet duidelijk zijn, adviseren we om voor locaties die onder druk staan (zoals de Houtrakpolder en Wijkermeerpolder) nog geen onomkeerbare besluiten te nemen die eventuele waterbuffering in de weg staan. De waterbuffering dient ook meegenomen worden in de fasering.	De steun voor het aanwijzen van zoekgebieden van onder meer Amsterdam heeft geresulteerd in het aanwijzen van een tweetal zoekgebieden voor waterbuffering in versie 3, opgenomen in hoofdstuk 3.3 onder watersysteem en hoofdstuk 4.1 Noordzeekanaalgebied. Peilverhoging als mogelijke oplossing en de voor- en nadelige effecten daarvan worden meegenomen in het onderzoek van het project Toekomstbestendig watersysteem NKG/ARK.
		10	Keuzevraagstuk Hyperconnectiviteitshub. Ten aanzien van de Vierde Hyperconnectiviteitshub (in samenhang met onderzoek 4e HCH/datacenterstrategie MRA) sluiten wij aan bij de MRA Datastrategie.	Amsterdam onderschrijft de met het Verstedelijkingsconcept ingeslagen koers ten aanzien van de datastrategie. We waarderen deze ondersteuning. De voorlopige resultaten zijn reeds verwerkt in het Verstedelijkingsconcept versie 2. Het Rijk is blij met de inzet van de MRA op de datacenterstrategie, staat daarover in contact met de MRA en is ermee akkoord dat dit document leidend is in de regionale keuzes.
		11	De Verstedelijkingsstrategie bevat een goede samenhang tussen verstedelijking en mobiliteit voor de hoofdstructuren. Wij benadrukken het belang van een MRA-brede duurzame mobiliteitstransitie van regio en Rijk om de druk op het verkeerssysteem te verlichten. Een belangrijk onderdeel hiervan is het doortrekken van de Noord Zuidlijn en het sluiten van de	We ontvangen het uitgesproken compliment met waardering. Overige benodigde investeringen voor stedelijke mobiliteit worden meegenomen in het programma Samen Bouwen aan bereikbaarheid (SBAB) bij het onderdeel Bereikbare steden. Daarnaast zal dit onderwerp onderdeel uitmaken van de gezamenlijke inspanning richting uitvoering na vaststelling van de verstedelijkingsstrategie.

			kleine ring. We zijn erkentelijk voor de reservering hiervoor in het Groeifonds. Daarnaast vragen wij aandacht voor overige benodigde investeringen in stedelijke mobiliteit. Met name die bijdragen aan de grote woningbouwopgave in de MRA.	
		12	Publieksversie: Het verreist specifieke kennis om het verstedelijkingsconcept te lezen. Wij adviseren om van de 3e versie ook een publieksversie te maken, die de toegankelijkheid van de informatie verder vergroot.	Deze suggestie nemen we graag over. Van het definitieve verstedelijkingsconcept zal een (digitale) publieksversie worden gemaakt.
		13	Overwegende dat er binnen de MRA veel gespeculeerd wordt met woningen; speculatie leidt tot minder kansen voor starters en middeninkomens op een eigen woning, verzoek om met andere gemeenten binnen de MRA in gesprek te gaan over de invoering van een anti-speculatiebeding voor nieuwbouwwoningen en indien gewenst de mogelijkheden voor de invoering van een anti-speculatiebeding gezamenlijk te verkennen.	Deze wens sluit direct aan op wat in punt 6 van de reactie van de gemeente Amsterdam staat. We zetten in lijn met de Woondeal als rijk en regio gezamenlijk in op maatregelen om woningen betaalbaar te maken én te houden, voor alle doelgroepen. Via het MRA programma bouwen en wonen wordt kennis en ervaring uitgewisseld en samengewerkt op gebied van maatregelen die bijdragen aan de betaalbaarheid van het wonen.
		14	overwegende dat er in de MRA veel wordt gespeculeerd op vastgoed; speculatie leidt tot verminderde kansen voor starters en middeninkomens op de woningmarkt. Verzoek om met gemeenten in de MRA in gesprek te gaan over een zelfwoonplicht voor nieuwbouw; met gemeenten in de MRA te lobbyen bij het Rijk voor een zelfwoonplicht voor nieuwbouw.	Er bestaat al de mogelijkheid voor een zelfbewoningplicht voor nieuwbouw. Een aantal gemeenten hebben dit ook al ingevoerd, voor betaalbare nieuwbouw (grenzen verschillen) of specifiek project. Nieuw is de zelfbewoningsplicht – opkoopbescherming- in (een specifiek deel van) de bestaande voorraad die per 1 januari 2022 mogelijk wordt gemaakt door het ministerie van BZK. Gemeenten zijn nu bezig met de voorbereiding. We zijn van plan komende tijd te inventariseren of gemeenten in de MRA bezig zijn of interesse hebben in opkoopbescherming, en of we hierin samen kunnen optrekken.
6	Deelregio Amstelland Meerlanden	1	verzoek om mee betrokkenheid van de gemeenteraden in de stap van versie 2 naar versie 3 Nogmaals dank dat de raden en staten in de MRA de kans krijgen om wensen en opvattingen in te dienen op Verstedelijkingsconcept 2 van de MRA Verstedelijkingsstrategie. Hiermee kunnen de raden hun mening geven op versie 2, maar in het proces is nog geen stap opgenomen dat Raden ook betrokken worden bij versie 3 vóórdat deze met het Rijk besproken wordt. Wij zijn uiteraard benieuwd wat er met de ingediende opmerkingen gebeurt en of dat al dan niet tot wijzigingen leidt in de derde versie. De aangekondigde Reactienota helpt daarbij, maar deze dient ter informatie terwijl mogelijk juist discussie of reflectie/toelichting nodig is. Vaststelling van de derde versie ná het BO MIRT zonder tussentijds betrekken van de Raad, zoals nu voorgesteld is, kan dan ook niet op onze goedkeuring rekenen. Graag dus procesmatig een extra stap inbouwen.	We onderschrijven het grote belang om de raden en Staten aangehaakt te houden om zo draagvlak, commitment en democratische legitimatie te borgen. Mede naar aanleiding van de reactie van de deelregio Amstel Meerlanden zal daarom een extra processtap worden ingebouwd voor bespreking van versie 3 in de raden en Staten, voordat tot besluitvorming tussen Rijk en regio zal worden overgegaan. Deze stap is voorzien in de periode november 2021-januari 2022, de exacte planning voor het vaststellen van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten wordt voorgelegd aan de Stuurgroep. Daarbij merken we op dat de Verstedelijkingsstrategie en het daarbij behorende Verstedelijkingsconcept voor de MRA van begin af aan mét de Rijksoverheid wordt opgesteld. De grondgedachte bij de start van de opdracht is om niet over maar met elkaar te praten over mogelijke gezamenlijke inspanningen van Rijk en regio om de MRA-ontwikkelingen te ondersteunen. Dat betekent dat alle versies, dus ook deze Versie 3, samen met het Rijk worden opgesteld.
		2	versie 2 is nog niet compleet, er is ook nog geen investeringsstrategie: hoe worden gemeenteraden hierbij betrokken? In aansluiting op het vorige punt merken wij op dat wij nu reageren op een Verstedelijkingsconcept dat nog niet compleet is. In het tweede concept mist bijvoorbeeld de uitwerking van de sociale component. Er zijn hier weliswaar een aantal	Aan het begin van het proces is met raden en Staten afgesproken dat zij tijdens het maakproces op tussenproducten kunnen reageren. Dat betekent dat er een onvoltooid product wordt voorgelegd met de idee dat via wensen en opvattingen invloed kan worden uitgeoefend op het definitieve product. In de nu voorliggende Versie 3, zijn naast de wensen en opvattingen ook de laatste onderzoeksresultaten meegenomen op de door Amstelland-Meerlanden genoemde onderwerpen sociaal en economie alsmede energie. Zoals aangegeven bij de reactie van Amstelland Meerlanden onder 1 wordt deze versie in een extra processtap aan de raden en Staten voorgelegd.

			keuzevraagstukken genoemd, maar nog niet bekend is tot welke (concrete) afspraken dit gaat leiden. Ook voor het onderwerp economie volgt een inhoudelijk uitwerking, zoals in versie 2 is aangekondigd "De MRA is dit jaar gestart met het opstellen van economische profielen". De uitwerking betreft een kwalitatief economische bouwsteen in aanvulling op de (reeds ingebrachte) kwantitatief economische bouwsteen. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande informatie zoals (economische) onderzoeken en gemeentelijke visies. Ander aandachtspunt betreft het maken van afspraken. Er wordt bijvoorbeeld gesproken over afspraken over verdeling van ruimte voor wonen en werken. Deze afspraken kunnen op MRA-schaalniveau niet gemaakt worden, dat is aan de gemeenteraden. De MRA stelt immers niks vast, die bevoegdheid is aan de raden en staten. Daarnaast ontbreekt de Investeringsstrategie nog volledig. Dit document zouden wij ook graag nog beoordelen alvorens dit met het Rijk besproken wordt.	
		3	Uitwerking keuzevraagstuk Leefkwaliteit Schiphol Wij zijn blij te vernemen dat het keuzevraagstuk Leefkwaliteit Schiphol als één van de belangrijke keuzevraagstukken wordt genoemd in de MRA Verstedelijkingsstrategie. Schiphol levert de gemeenten in de AM-regio lusten, maar ook lasten. Wij hebben de afgelopen jaren gemerkt dat het luchtvaartbelang regelmatig voor het bredere integrale ruimte-, milieu- en gezondheidsbelang wordt gesteld. We zien de MRA Verstedelijkingsstrategie als een goed podium om de wonen-vliegen discussie integraal en vanuit wederkerigheid te voeren, inclusief de afwegingen ten aanzien van leefkwaliteit. De teksten in het tweede concept bieden hier al eerste aanzetten toe, maar wij zien de balans toch regelmatig uitslaan richting de luchtvaart en een groei van Schiphol. Dat is voor ons geen gegeven. Wij gaan uit van een integrale aanpak leidend tot vergroting van de leefkwaliteit in de AM-regio (vermindering overlast, meer ruimte voor ruimtelijke ontwikkelingen, kansen voor opruimen verrommeld glas en vergroening) én een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol. De Corona crisis en de (harde) gevolgen voor de luchtvaart geeft hiervoor ook kansen. Inwoners moeten weer centraal staan.	De hier onder de punten 3, 4, 5 en 6 weergegeven wensen en opvattingen van de deelregio Amstel-Meerlanden hebben betrekking op de samenhang van complexe vraagstukken als leefkwaliteit, woningbouw, mobiliteit en economie. In de Verstedelijkingsstrategie worden deze vraagstukken in hun onderlinge verwevenheid bezien. Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. De wensen van de deelregio Amstelland Meerlanden kunnen hierbij ingebracht worden. Daarnaast kan de deelregio haar opstelling kenbaar maken bij de Bestuurlijke Regie Schiphol, het samenwerkingsverband van gemeenten en provincies in de Schipholregio.
		4	De grote opgaven in onze regio op het gebied van woningbouw, economie, mobiliteit, energietransitie en groen vragen om een brede belangenafweging en een zorgvuldige toedeling van functies aan de schaarse ruimte. Drie cruciale en soms conflicterende factoren spelen in dit keuzevraagstuk een rol: (1) de nodige verbetering van de leefkwaliteit voor onze inwoners, o.a. op het gebied van geluidhinder, luchtkwaliteit en gezondheid, (2) de grote bouwopgave in de regio en (3) de ontwikkeling van Schiphol. De luchthaven is van waarde voor de regio, net zoals woningbouw van waarde is voor het versterken	Zie de reactie op punt 3 hiervoor.

			van het vestigingsklimaat en als bijdrage aan de bouwopgave. De luchtvaart is in beweging, net zoals ontwikkelingen op de grond. Uitgangspunt voor de regio is het principe van wederkerigheid tussen 'de lucht' en 'de grond': Schiphol houdt rekening met ruimtelijke ontwikkelingen op de grond en vice versa. Bovendien staat vanuit de regio leefkwaliteit centraal. Bewoners van onze regio moeten daar van op aan kunnen, rechtszekerheid op dit punt is noodzakelijk. Uiteraard verliezen wij ook het economische en luchtvaartbelang niet uit het oog. De belangen van de luchtvaart, de ruimtelijk-economische ontwikkeling en de leefkwaliteit moeten met elkaar in evenwicht zijn. Dat vergt een integrale afweging. Ook de Commissie m.e.r. heeft recentelijk in haar adviezen met betrekking tot de LVB en Luchtruimherziening weer het belang van een integrale afweging en transparante keuzes tussen verschillende belangen benadrukt.	
		5	Deze afwegingen moeten voor de korte en middellange termijn (tot 2030 en daarna) worden uitgewerkt. Vragen die daarbij spelen zijn onder andere: hoe kan de luchtvaart de ruimte geven aan de leefkwaliteit in de regio? Alleen innovatie en vlootvernieuwing geven onvoldoende perspectief op de noodzakelijke verbetering van de leefkwaliteit, daar is meer voor nodig. welke basisleefkwaliteit hanteert de rijksoverheid als norm (normstelling), voldoet de leefsituatie van omwonenden hier ook inderdaad aan (monitoring), waarop kunnen de betreffende omwonenden aanspraak maken indien hun leefsituatie hier niet aan voldoet (wat) en waar kunnen zij zich daarvoor melden (hoe)? Conform het advies van Van Geel. of en zo ja hoe stedelijke ontwikkelingen met maatwerk en een brede belangenafweging vorm kunnen krijgen ondanks de beperkingen die de luchtvaart in beginsel met zich meebrengt? hoe wij in een gezamenlijke rijk-regio inspanning de leefkwaliteit versterken door vergroening? In gebieden waar geen woningen gebouwd kunnen worden wegens veiligheid of te veel hinder vanuit de lucht(haven), zou versterking van groen, recreatie en natuur bij kunnen dragen aan de leefkwaliteit in de regio. Hier ligt wel een gezamenlijke verantwoordelijkheid van partijen. hoe geven we, met ook hier wederkerigheid als vertrekpunt, vorm aan nieuwe rekenregels voor cumulatie van vliegtuiggeluid in combinatie met een gewijzigde omvang van het werkingsgebied voor die cumulatie? Het zondermeer verzwaren van de bijdrage van luchtvaart in het gecumuleerde geluidniveau (zoals werd voorgesteld in de Aanvullingsregeling	Zie de reactie op punt 3 hiervoor.

			geluid) zet de woningbouwopgave in de regio gevaarlijk onder druk. Naast verhoogde procesrisico's gaat het om vertraging en zelfs uitval van (delen van) belangrijke locaties.	
		6	Alleen het keuzevraagstuk Leefkwaliteit Schiphol noemen in de Verstedelijkingsstrategie leidt nog niet tot actie. Dit keuzevraagstuk moet leiden tot een concrete Rijk-regio afspraak in het BO MIRT van november 2021. Het MIRT zien wij als de plek waar op een integraal vlak rijk-regio belangen samenkomen en vanuit AM stellen wij dan ook het volgende besluit voor: Rijk en regio spreken af voor het keuzevraagstuk Leefkwaliteit Schiphol een MIRT Onderzoek te starten met als doel de vraagstukken rond dit keuzevraagstuk integraal op te pakken. Dit MIRT Onderzoek start eind 2021 en de resultaten worden besproken in het BO MIRT van het najaar 2022. Vanuit het ministerie van IenW is in 2020 al een visie neergelegd in de Luchtvaartnota waarbij een bijbehorende Uitvoeringsagenda is opgesteld. Deze stukken en de rijk-regio overleggen, bijvoorbeeld met de BRS, worden bij het MIRT traject betrokken. Het MIRT traject kan het vraagstuk echter breder trekken in een integraal ruimtelijk onderzoek, zodat een brede en transparante belangenafweging tot zijn recht komt.	Zoals aangeven in de reactie bij punt 3 zal de integrale aanpak van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol door Rijk en regio gezamenlijk worden uitgewerkt. Bezien zal worden welke systematiek het meest passend is voor deze gezamenlijke uitwerking. Centraal staat in ieder geval de gezamenlijke integrale afweging.
		7	Onderzoek naar afwaarderen A10 Om de autobereikbaarheid in de MRA te behouden, is het van belang dat de draaischijf (de ring A10) draaiende blijft. Daar zijn wij het over eens. Eén van de opties is om het doorgaand verkeer meer via de A5 en de A9 te leiden als "tweede ring" om Amsterdam heen. Hier wordt komende maanden binnen het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) onderzoek naar verricht. Het is van belang dat dit in het Verstedelijkingsconcept ook als onderzoek wordt genoemd en er niet vooruit wordt gelopen op nog te nemen besluiten. In het kaartmateriaal zien wij bijvoorbeeld al de tweede ring ingetekend en de huidige Ring A10 wat vager, nauwelijks zichtbaar gemaakt. Dit klopt niet en dient (voorlopig) aangepast te worden. Voor de AM-gemeenten is het van belang om uit te zoeken of het extra verkeer op de A5 en de A9 past, zowel qua doorstroming als qua leefkwaliteit / milieueffecten. Daarnaast willen wij in het onderzoek ook graag de effecten op de belangrijkste provinciale wegen (in ieder geval de N201 en N522) en op het onderliggend wegennet in de Zuidoostlob (Diemen/Ouder Amstel/ Amsterdam Zuidoost) meegenomen hebben. Pas na afronding van en akkoord op het SBaB-onderzoek kan het definitieve verhaal in het Verstedelijkingsconcept opgenomen worden, en niet eerder.	Mede naar aanleiding van deze inbreng van Amstelland Meerlanden is de aanduiding van een tweede ring in Versie 3 van de kaart verwijderd. Het onderzoek naar het toekomstig functioneren van de ring A10, een eventueel functioneren van een tweede ring en de effecten op het onderliggend wegennet worden in het genoemde onderzoek binnen het programma Samen Bouwen aan bereikbaarheid (SBAB) uitgevoerd. Volstaan wordt met een beschrijving in de tekst van het onderzoek.
6a		1		

			De leefkwaliteit van onze gemeente wordt voor een groot deel bepaald door de nadrukkelijke aanwezigheid van de luchthaven Schiphol. Zowel qua overlast (geluid en lucht/fijnstof) als qua ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden ervaren wij de negatieve consequenties voor de enorme beperkingen in de leefkwaliteit in onze gemeente en in de regio. Om de ervaren overlast van Schiphol voor onze gemeente op te lossen, zien voorlopig wij maar één echte oplossing: krimp in het aantal vluchten. In de toekomst zouden technologische ontwikkelingen mogelijk kunnen helpen, maar dat helpt voor nu nog niet. Gesprekken met het Rijk over Schiphol zijn de afgelopen jaren vooral gevoerd vanuit het luchtvaartbelang en dit belang gaat duidelijk voor alle andere belangen. Wij verwachten dat vanuit het Schiphol-keuzevraagstuk in de Verstedelijkingsstrategie er een evenwichtig integraal Rijk-regio traject gaat lopen vanuit wederkerigheid. Een MIRT-onderzoek vinden wij daarvoor het meest geschikte traject.	Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. Bezien zal worden welke systematiek het meest passend is voor deze gezamenlijke uitwerking. Centraal staat in ieder geval de gezamenlijke integrale afweging.
	Gemeente Aalsmeer	2	Voor de regionale bereikbaarheid van Aalsmeer en ook voor bereikbaarheid van de Greenport Aalsmeer is doorstroming van de N201 van groot belang. Eventueel extra verkeer mag ook niet ten koste gaan van de leefbaarheid in de nabijheid van deze weg. In het onderzoek over afwaardering van de A10 dient dan ook gekeken te worden naar de gevolgen voor de N201 zijn wanneer er meer verkeer over de A5 en de A9 wordt geleid. Wanneer deze wegen vast staan, zal het verkeer automatisch een ring verder kijken en dan komt de N201 in beeld. Vooruitlopend op resultaten van het onderzoek moet derhalve niet de indruk gewekt worden dat er al sprake is van een tweede ring en het verplaatsen van verkeer naar de A9 en de A5. Daarnaast is bereikbaarheid per openbaar vervoer en (elektrische) fiets voor gemeenten aan de randen van de MRA van groot belang. Juist door hier op in te zetten wordt er een volwaardig alternatief voor de auto geboden. Voor Aalsmeer en Kudelstaart gaat het niet alleen om directe verbinding met hoogwaardig openbaar vervoer, maar ook om mobiliteitshubs (zoals de hub die nu onderzocht wordt bij bedrijventerrein Amstelveen Zuid) om over te kunnen stappen op het openbaar vervoer. Zoek ook aansluiting bij de noordkant van Zuid-Holland: de MRA houdt wel op na Aalsmeer, maar de verbindingen lopen door.	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de gemeente Aalsmeer is de aanduiding van een tweede ring in Versie 3 van de kaart verwijderd. Het onderzoek naar het toekomstig functioneren van de ring A10, een eventueel functioneren van een tweede ring en de effecten op het onderliggend wegennet worden in het genoemde onderzoek binnen het programma Samen Bouwen aan bereikbaarheid (SBAB) uitgevoerd. Volstaan wordt met een beschrijving in de tekst van het onderzoek. Verbetering van de regionale fietsstructuur is inderdaad van belang en loopt in via de regionale programma's van de vervoerregio in samenspraak met de provincie. Hierbij wordt in lijn met de inbreng van Aalsmeer ook contact gelegd met de provincie Zuid-Holland.
		3	Aanvullend hebben wij een tweetal aandachtspunten bij de ontwikkeling van de Westeinderscheg. In dit gebied komen tal van ruimtelijke opgaven samen. En er liggen unieke kansen voor meer natuur, ecologische en recreatieve verbindingen en versterking van cultureel erfgoed zoals de Stelling van Amsterdam, de Ringvaart en de Amstel. Voor Aalsmeer zijn de volgende onderwerpen van belang: transformatie van tuinbouw naar een groen/recreatief landschap, de vergroting van de recreatieve bereikbaarheid van de Westeinderplassen en de Bovenlanden, de groen/recreatieve verbindingen naar en tussen	In het Verstedelijkingsconcept is in Versie 3 een direct verband gelegd tussen de elementen zoals in deze inbreng van de gemeente Aalsmeer wordt voorgesteld. Dat sluit ook goed aan op de tekst en beelden in het verstedelijkingsconcept en we waarderen de ondersteuning voor de achterliggende visie. Voor een vervolgactie naar concrete afspraken over de koppeling van de bossenstrategie en invulling van de Westeinderscheg, wordt een afspraak opgenomen in het bijbehorende Verstedelijkingsakkoord.

			de deelgebieden van de Westeinderscheg, de Drechtdoorsteek, de vergroting van de leefbaarheid en beleving van Aalsmeer via de thema's water, bloemen, fietsen en wandelen op basis van het plan Villagedressing Aalsmeer, de versterking van de promotie van het gebied. Eerste aandachtspunt betreft de bossenstrategie van het Ministerie van LNV. In de Verstedelijkingsstrategie wordt namelijk regelmatig gesproken over deze bossenstrategie als een kansrijk traject om de Westeinderscheg door het aanplanten van bossen meer groen en leefbaar te maken. Hier zijn echter nog geen concrete afspraken over gemaakt en wij zien dat wel graag gebeuren. Tweede aandachtspunt is dat wij een directe link zien tussen het keuzevraagstuk leefkwaliteit Schiphol en de Westeinderscheg om daadwerkelijk stappen te zetten in het transformeren van 850 hectare verouderde glastuinbouw. Dit zorgt voor een vergroting van de leefkwaliteit van Aalsmeer en geeft een boost aan de ontwikkeling van de Westeinderscheg. Die versterking van de leefkwaliteit zit in de Zuidflank van de MRA in wonen en recreatie. Ontwikkelingen in dit gebied zouden hierop moeten aansluiten.	
		4	Opmerkingen over gevolgen uitgangspunt polycentrische en inclusieve metropool. De Verstedelijkingsstrategie gaat uit van deze gedachte; een MRA waar Amsterdam weliswaar de centrumstad is, de losse kernen zelfstandig functioneren, maar waar ook een meerwaarde ontstaat doordat de kernen onderdeel uitmaken van een stedelijk netwerk. Daarnaast gaat de Verstedelijkingsstrategie uit van een metropool waarin de welvaart gelijkmatig verdeeld is over de deelregio's, een ongedeelde inclusieve metropool. De vraag is of dit een (volledig) haalbare kaart is; theoretisch is het een mooi uitgangspunt maar is het reëel? Wij zijn van mening dat het goed is om zaken af te stemmen binnen de MRA, maar vinden dat de Verstedelijkingsstrategie er niet toe mag leiden dat kansrijke en gewenste (ruimtelijke) ontwikkelingen in Aalsmeer en omgeving niet door kunnen gaan als gevolg van de uitwerking van dit uitgangspunt. Ongedeeldheid moet niet hét belangrijkste criterium worden.	Zoals terecht door de gemeente Aalsmeer opgemerkt is het uitgangspunt voor het Verstedelijkingsconcept een polycentrische ontwikkeling van de MRA. Daarbij is de strategie om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de kernkwaliteiten van de verschillende deelregio's binnen de MRA, zoals die van Aalsmeer. Het doel daarbij is een evenwichtige ontwikkeling van de MRA waarbij zoveel mogelijk kansen en gewenste (ruimtelijke) ontwikkelingen worden benut om in alle delen van de MRA voldoende welvaartsniveau te ontwikkelen en behouden.
		5	Een belangrijke notie is dat de deelregio Amstelland-Meerlanden een belangrijke economische regio in de MRA is met een relatief groot aandeel in de (internationale) economie van de MRA. Economische versterking van de verschillende deelregio's buiten de kernstad Amsterdam is daarom van groot belang. Dit mag in de Verstedelijkingsstrategie nadrukkelijk worden benoemd.	Alle deelregio's in de MRA leveren een specifieke bijdrage aan de sterke economie van de MRA als geheel met een nationaal belang. Mede naar aanleiding van deze suggestie van de gemeente Aalsmeer zijn in Versie 3 voor elke deelregio teksten toegevoegd in het onderdeel integraal te ontwikkelen gebieden. Zo worden de bijdragen van de deelregio’s nadrukkelijker weergegeven. Daarbij is gebruik gemaakt van de in het kader van Plabeka opgestelde economische profielen en daarbij behorende strategische lijnen.
8	Provincie Noord-Holland	1	Wij herkennen in het Verstedelijkingsconcept veel van wat wij eerder in de provinciale Omgevingsvisie hebben gezegd. Het concept is op hoofdlijnen in lijn met het provinciaal beleid, waar wij dan ook blij mee zijn. Het gaat daarbij dan onder meer om de uitgangspunten van binnenstedelijke verdichting, van knooppuntontwikkeling, het doorontwikkelen van het	De constatering dat de lijn in het Verstedelijkingsconcept MRA goed aansluit op uw inzet, sterkt ons in de opzet van het Verstedelijkingsconcept MRA. Van deze constatering is met waardering kennis genomen.

			metropolitane landschap, de aanpassing van het mobiliteitssysteem, het watersysteem en van het energiesysteem en de ecologische versterking. Het is goed te lezen dat deze uitgangspunten mede in het licht staan van het behouden en versterken van de leefkwaliteit.	
		2	Maar wij zien ook dat bepaalde onderdelen nog onvoldoende zijn uitgewerkt of tegen elkaar zijn afgewogen. Over de wijze waarop het concept realiteit zou moeten worden en onder welke condities, moet nog wel het nodige worden uitgewerkt en afgesproken. Wij voelen als provincie een verantwoordelijkheid om bestaande kaders en liggende afspraken, of die nu het schaalniveau van de hele MRA betreffen, of het schaalniveau van (delen van) de MRA overstijgen, bij de Verstedelijkingsstrategie te betrekken. Twee belangrijkere nationale economische clusters, Schiphol en het Noordzeekanaalgebied, zijn verbonden aan de metropoolregio en liggen in onze provincie. Die zijn continu onderwerp van maatschappelijke discussie. Uit oogpunt van zorgvuldigheid en duurzaamheid vinden wij het een voorwaarde dat bestaande afspraken en kaders goed bij de afwegingen worden betrokken.	De constatering van de provincie dat onderdelen nog verder uitgewerkt moeten worden is juist. Bestaande afspraken en kaders zijn daarvoor leidend. De opgaven rondom Schiphol en het Noordzeekanaalgebied worden bovendien verder uitgewerkt in verbinding met de reeds bestaande samenwerkingen op deze gebieden.
		3	Wij hebben vorig jaar het programma Gezonde Leefomgeving vastgesteld. Een gezonde leefomgeving is een woon-werkomgeving die als prettig wordt ervaren, waar je zo min mogelijk wordt blootgesteld aan ongezonde stoffen en veiligheidsrisico's, waar de druk op de gezondheid minimaal is én die uitnodigt tot gezond gedrag. Alle aspecten voorde gezonde leefomgeving zien we in meer of mindere mate wel terug in het Verstedelijkingsconcept. In het verstedelijkingsconcept wordt hierbij de term leefkwaliteit gehanteerd. We stellen voor om dit begrip in het verstedelijkingsconcept te wijzigen in gezonde leefomgeving, zodat het aansluit bij de Omgevingswet. In de lijst met keuzevraagstukken roept u de vraag op hoever we willen gaan in het benutten van de maximale wettelijke mogelijkheden voor hogere grenswaarden voor leefkwaliteit. In onze Omgevingsvisie NH2O5O hebben wij uitgesproken te streven naar het behalen van de WHO-normen in 2050, voor de hele provincie. Wij hebben in januari 2020 het Schone lucht Akkoord (SLA) ondertekend net als andere partijen binnen de MRA. Daarbij streven we actief naar het behalen van WHO-advieswaarden voor luchtkwaliteit per 2030 voor de stoffen fijnstof (PM10 en PM2.5) en stikstofdioxide. We beseffen dat dit consequenties heeft voor de mogelijkheden voor woningbouw en willen dan ook inzetten op het vinden van innovatieve oplossingen hiervoor. Voor de korte termijn achten wij een nadere uitwerking nodig naar hoe de stedelijke ontwikkeling in relatie tot gezonde leefomgeving en de normen vorm kan krijgen.	Naar aanleiding van deze suggestie van de provincie is in Versie 3 van het Verstedelijkingsconcept op de plaatsen waar de term 'leefkwaliteit' gewijzigd in 'gezonde leefomgeving' als daarop wordt gedoeld. Het begrip leefkwaliteit in Versie 3 betekent nu 'aantrekkelijke leefomgeving'. Ten aanzien van stedelijke ontwikkeling en normen voor een gezonde leefomgeving is in het traject van de MRA Verstedelijkingsstrategie samenwerking gestart met het RIVM. Het RIVM heeft de huidige stand van zaken m.b.t. leefomgeving en gezondheid in de MRA in beeld gebracht, en een inschatting gemaakt waar in de MRA opdrachten, kansen en risico's liggen om een gezonde leefomgeving te creëren of juist alert te zijn om deze onder verstedelijkingsdruk te behouden. Op basis van deze RIVM-verkenning worden verdere handelingsperspectieven voor het werken aan een gezondere leefomgeving uitgewerkt. Dit is onderdeel van de uitvoering van de Verstedelijkingsstrategie.

		4	Schiphol Airport is een essentieel onderdeel van de Noord-Hollandse economie. Het vormt een belangrijke spil in de internationale connectiviteit van ons land. Maar dit heeft ook een keerzijde, de impact op de leefomgeving is groot. Doel is te komen tot een gezond woon-, werk- en leefklimaat in de Schipholregio. De grote opgaven in onze regio op het gebied van woningbouw, economie, mobiliteit, energietransitie, klimaat, natuur en biodiversiteit vragen om een integrale belangenafweging. Luchtvaart is slechts één van die belangen en staat dus niet op zichzelf (zie ook adviescommissie MER over samenhang lucht en land). De uitdaging is de balans te vinden tussen de verschillende, soms met elkaar schurende opgaven en ambities. Hoewel de problematiek rond luchtvaart prominent aanwezig is in de Zuidflank, speelt het principiële vraagstuk over de integratie van luchtvaart in het stelsel van het omgevingsrecht in de hele MRA en zelfs daarbuiten. Wij pakken dit daarom op vanuit de Bestuurlijke Regie Schiphol om hier richting Rijk gezamenlijk onze koers in te bepalen. Wij willen dan ook voor dit keuzevraagstuk een andere, meer centrale plek in het Verstedelijkingsconcept.	In Versie 3 heeft de integrale opgave rondom Schiphol een centralere plek gekregen. Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA.
		5	Daarbij moeten ook de consequenties van de uitbreiding van het werkingsgebied voor cumulatie van vliegtuiggeluid in combinatie met nieuwe rekenregels worden betrokken. De verzwaring van de bijdrage van luchtvaart in het gecumuleerde geluidniveau geeft problemen bij het realiseren van de woningbouwopgave in de hele MRA. Naast verhoogde procesrisico's gaat het om vertraging en zelfs uitval van (delen van) belangrijke locaties. Om zinvol te kunnen cumuleren moeten eerst principiële vraagstukken rond de regulering van vliegtuiggeluid worden opgelost. Onze oproep aan het Rijk is om hiermee voortvarend aan de slag te gaan en in de tussentijd te voorkomen dat er via de Aanvullingsregeling geluid Omgevingswet nieuwe belemmeringen voor de gezamenlijke woningbouwopgave in de MRA worden opgeworpen. In afwachting van de uitwerking van een deugdelijk stelsel voor de regulering van luchtvaartgeluid is de beproefde systematiek van het "rekenschap geven", zoals we dat conform de wonen-vliegen-afspraken in LIB 5 doen, een werkbaar alternatief om vliegtuiglawaai op een zorgvuldige manier mee te wegen bij ruimtelijke ontwikkelingen.	We zijn het eens met de provincie en onderkennen dat hier sprake is van een complexe problematiek. De discussie hierover wordt niet via de Verstedelijkingsstrategie MRA maar via het proces van de Luchtvaartnota gevoerd.
		6	De provincie werkt al lang samen met gemeenten, Rijk en havenbeheerders in het Bestuursplatform NZKG. In 2013 hebben alle betrokken partners de Visie NZKG 2040 vastgesteld. De provincie heeft ze vervolgens in haar Omgevingsvisie NH2050(2018) overgenomen. Voor ons zijn ze dan ook de basis voor regionale afspraken als het gaat om het NZKG. Wij staan nog steeds achter beide visies en de samen gemaakte	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord. Wat de Houtrakpolder betreft, houdt de Verstedelijkingsstrategie vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040. Dit betekent dat eerst intensiever gebruik moet worden gemaakt van het huidige haventerrein.

			afspraken. Dat betekent dat we ook nog steeds achter de ambitie staan om bepaalde gebieden te transformeren, mede gelet op de grote behoefte aan woningen inde regio. We wijzen onder andere op Havenstad, Achtersluispolder en Hembrugterrein. In lijn met de afspraken hebben wij als provincie dan ook meegewerkt aan de dezonering van Sloterdijk I, waarmee daar de ontwikkeling naar een gemengd woonwerkgebied is mogelijk gemaakt. Natuurlijk zijn wij ons ervan bewust dat de wereld sinds 2013 en 2018 niet heeft stilgestaan. Er zijn nieuwe ontwikkelingen met daarbij behorende ruimteclaims waarmee destijds geen of onvoldoende rekening is gehouden. Ook dienen bepaalde ontwikkelingen zich sneller aan dan verwacht. Die ontwikkelingen worden in het Verstedelijkingsconceptgoed beschreven. …Al deze opgaven komen samen in het Noordzeekanaalgebied, wat spanning oplevert voor de manier waarop daaraan aan tegemoet kan worden gekomen. Duidelijk is dat niet alles kan, of dat niet alles tegelijk kan en dat dus een zorgvuldige afweging is vereist. Wat ons betreft bieden de afspraken in het kader van Visie NZKG 2040 nog steeds het kader voor het maken van die afwegingen. Wij onderstrepen de afspraken over de te benutten locaties voor wonen, werken en recreatie. Echter, wel binnen de daarbij gestelde randvoorwaarden in de Visie NZKG 2040; daar hechten wij sterk aan. Het tempo waarin de gebieden kunnen ontwikkelen of transformatie kan plaatsvinden is afhankelijk van de invulling van die randvoorwaarden. Voor de volledigheid voegen we het rompbesluit uit 2013 als bijlage bij deze brief.	Eventuele discussie over anders inzetten van gronden verloopt via het Bestuursplatform conform diezelfde afspraken uit de Visie NZKG 2040.
		7	De energietransitie vraagt van ons om rekening te houden met alles wat met de aanlanding van de windenergie op land te maken heeft. De omvang van de benodigde ruimte is nog uiterst onzeker. De lopende strategieën en onderzoeken die in dat kader worden uitgevoerd, zoals Regionale Energie Strategie (RES)en Cluster Energie Strategieën (CES), geven ons op afzienbare termijn wel meer inzicht daarin. Voor de aanlanding van wind op zee, alsmede de productie en distributie van waterstof kijken wij verder dan alleen de MRA en het NZKG. Wij dringen aan op een integrale en gezamenlijke ontwikkeling met de gemeenten en bedrijven in de Noordkop en de Port of Den Helder (PoDH). De Noordkop en de haven van Den Helder zijn ideaal gesitueerd voor de aanlanding van wind op zee en de productie van waterstof. Deze samenwerking verlicht niet alleen de druk op de schaarse ruimte in de MRA, het biedt ook een stevige en duurzame economische en werkgelegenheidsimpuls voor deze regio. In plaats van een 'ieder voor zich' benadering zien wij graag een nauwe samenwerking tussen de MRA en de Noordkop/PoDH bij de	Zoals in reactie op de onder punt 6 weergegeven inbreng van de provincie is aangegeven, zijn wat het NZKG betreft in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord. De suggestie van de provincie met betrekking tot de afstemming met de Noordkop en Port of Den Helder betreft, deze kunnen worden meegenomen in de afstemming die plaatsvindt via het Bestuursplatform NZKG en het landelijke programma Hoofdinfrastructuur Energie.

			verdere uitwerking van de strategie op dit gebied. Heronderzoek naar de benodigde ruimte voor de energietransitie ondersteunen we. We nemen echter niet eerder een standpunt over de ruimte die moet worden gereserveerd in, dan nadat de uitkomsten bekend zijn.	
		8	Ook de transitie naar circulaire economie gaat met onzekerheden in het ruimtebeslag gepaard. Het is onduidelijk of die geheel binnen de contouren van het bestaande haven- en bedrijventerreincluster kan plaatsvinden; zowel de fysiek-ruimtelijke contour als de bestaande milieucontouren. De ruimte die nodig is voor circulaire economie moet ons inziens gevonden worden binnen de grenzen van bestaande haven-, industrieën bedrijventerreinen; daarvoor kunnen geen nieuwe gebieden binnen het Noordzeekanaalgebied worden aangewezen. We zijn dan ook niet bereid de Wijkermeerpolder aan te merken als (te reserveren) bedrijventerrein, ook niet voor uit te plaatsen niet-haven-gebonden bedrijven. We zijn er voorstander van dergelijke bedrijven te verwijzen naar bestaande terreinen in de omgeving, zoals in Purmerend en Alkmaar. Dit biedt in onze ogen tevens een kans om bij te dragen aan de werkgelegenheidsontwikkeling in deze gebieden. Vanwege de grotere woningbouwopgave dan waarmee eerder rekening is gehouden, wordt onderzocht of bepaalde bedrijventerreinen (zoals Coen- en Vlothaven Amsterdam, Achtersluispolder Zaanstad, De Pijp Beverwijk) nu – al dan niet eerder of in een sneller tempo dan gedacht – kunnen worden getransformeerd. Dat brengt met zich mee dat ruimte gevonden moet worden voor bedrijven die op zoek moeten naar een alternatieve locatie. Vooral als we ze willen behouden voorde regio.	Zoals eerder aangegeven zijn in het Verstedelijkingsconcept voor het NZKG in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. In lijn met de stellingname van de provincie is de Wijkermeerpolder in het Verstedelijkingsconcept dan ook niet opgenomen als mogelijke bedrijventerreinlocatie. Wel is het gedeeltelijk aangegeven als zoekgebied voor tijdelijke piekwaterberging, aangezien een tijdelijke piekwaterberging als onmisbaar element is geïdentificeerd. Een procesafspraak over hoe verder en waarover verder onderzoek en uitwerking nodig is, zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.
		9	Ingebed in een natte en groene omgeving heeft het gebied ook te maken met vraagstukken rond bijvoorbeeld klimaatverandering, groenrecreatief landschap en natuur. Er moeten maatregelen worden getroffen om de piekbelasting van water op te vangen. Niet alleen door het peil van het Noordzeekanaal te verhogen, maar ook door ruimte te zoeken voortijdelijke waterbuffering. Wat betreft waterbuffering in het gebied zien wij mogelijkheden voor en zijn wij bereid om een deel van het Oer-IJ als tijdelijke waterbuffer, in combinatie met recreatie en natuurontwikkeling, te reserveren en in te richten.	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. De tijdelijke waterbuffer is een dergelijk onmisbaar element en is als zoekgebied opgenomen in versie 3 van het Verstedelijkingsconcept. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.
		10	Juist in het traject NOVI-gebied NZKG is het zaak om al deze aspecten, ruimte vragers, in samenhang te bekijken en tegen elkaar af te wegen. We verwachten dat de kaders die vanuit de Verstedelijkingsstrategie worden meegegeven voldoende ruimte bieden om binnen het traject van NOVI-NZKG ook eigen afwegingen te kunnen maken, pilots te kunnen doen en besluiten te nemen. Wij verwachten hierover goede afspraken in het kader van de Verstedelijkingsstrategie te kunnen maken.	Wat het NZKG betreft zijn in het Verstedelijkingsconcept in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord. Wat de Houtrakpolder betreft, houdt de Verstedelijkingsstrategie vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040. Dit betekent dat eerst intensiever gebruik moet worden gemaakt van het huidige haventerrein.

				Enige discussie over anders inzetten van gronden verloopt via het Bestuursplatform conform diezelfde afspraken uit de Visie NZKG 2040.
		11	De energietransitie heeft impact op de energie-infrastructuur met ruimtelijke consequenties op de schaal van de MRA, maar ook op gebiedsniveau binnen de MRA. Bij de NZKG zijn we daar al op in gegaan. Wij benadrukken het belang van de energievraag en welke voorzieningen daarvoor ruimtelijk nodig zijn op gebiedsniveau. Wij willen dat de richting die het energiesysteem op gaat, wordt geconcretiseerd inclusief de ruimtelijke consequenties. Niet alleen de ruimtelijke impact van het systeem zelf, maar ook de uitwerking daarvan op andere ontwikkelingen, zoals wonen en werken. We willen dit dan ook terug zien in de volgende versie van het verstedelijkingsconcept.	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de provincie is in Versie 3 is een volgende stap gezet in het in beeld brengen van de knelpunten in het energiesysteem op de korte termijn (tot 2030) en van de richting voor het hybride energiesysteem van de toekomst. De laatste is echter afhankelijk van verschillende trajecten op nationaal niveau, waarin nog bepalende keuzes gemaakt moeten worden. Het Programma Energiehoofdstructuur is hier in grote mate bepalend. In de Verstedelijkingsstrategie worden wel dezelfde scenario's toegepast als in het programma PEH: de landelijk II3050 scenario's. Voor de verdere uitwerking van het energiesysteem hebben Rijk en regio in het kader van de Verstedelijkingsstrategie afgesproken intensiever samen te werken ten behoeve van een integrale besluitvorming op nationaal en regionaal niveau over ruimtelijke en economische ontwikkeling aan de ene kant en een robuust en duurzaam hybride energiesysteem aan de andere kant.
		12	In de Verstedelijkingsstrategie wordt geconstateerd dat het mobiliteitssysteem vraagt om een transitie: "een duurzame, gezonde en slimme mobiliteit, die het mensen gemakkelijk maakt om hun reis van deur tot deur te organiseren, op betaalbare wijze en beperkt afhankelijk van een eigen auto". Dit sluit goed aan bij de drie pijlers van ons Perspectief Mobiliteit: Verminder, Verander, Verbeter. Daarom ook benadrukken wij de belangrijke relatie tussen het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) en meer specifiek het Multi Modaal Toekomstbeeld 2040. Juist deze multimodale strategie is van groot belang om de verstedelijkingsstrategie te laten slagen, ook met het oog op de Mobiliteitstransitie (die ook wordt uitgewerkt binnen datzelfde Multi ModaleToekomstbeeld). De relatie met het Regionaal OV Toekomstbeeld (ROVT) willen we uitgebreider hebben verwoord in de Verstedelijkingsstrategie. ROVT-projecten zoals HOV A9-corridor en HOV Hillegom-Schiphol horen ook te worden benoemd (naast HOV ZaanIJ, dat wel staat benoemd). Tenslotte vragen wij aandacht voor mobiliteitsvraagstukken die niet in het programma SBaB zijn ondergebracht, denk daarbij in ieder geval aan de Gooicorridor en de A22. Maar ook aan de doorwerking van het programma SBaB op het regionale wegennet, bijv, n.a.v. het onderzoek naar het "redesign" van het weggennet dat op dit moment wordt uitgewerkt in het Multi Modaal Toekomstbeeld.	Terecht wijst de provincie op de nauwe samenhang tussen de Verstedelijkingsstrategie en het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid, w.o. het Multimodaal Toekomstbeeld. In lijn hiermee wordt dan ook nauw samengewerkt.. Bevindingen uit Programma SBaB worden geïntegreerd in het Verstedelijkingsconcept en vanuit de Verstedelijkingsstrategie wordt geborgd dat de mobiliteitsopgaven in SBaB gekoppeld zijn aan de integrale verstedelijkingsopgave. De elementen van het Regionaal OV Toekomstbeeld worden geïntegreerd in het verstedelijkingsconcept, waarbij wordt aangegeven of er momenteel voor ROVT-projecten al dan niet sprake is van Rijksbetrokkenheid. Zoals de provincie vraagt, wordt bij het onderzoek naar het herontwerp van het wegennet in het traject Multimodaal toekomstbeeld – naast naar effecten elders in het hoofdwegennet – ook gekeken naar de effecten op het onderliggend wegennet van N-wegen.
		13	Wij zien de verstedelijkingsstrategie als een stip op de horizon waar we binnen de MRA en met het Rijk gezamenlijk naar toe werken. Het kan zijn dat de verstedelijkingsstrategie nu of in de toekomst op onderdelen af zal wijken van lokale of regionale visies. Of dat ontwikkelingen in andere programma's consequenties hebben voor keuzes in de verstedelijkingsstrategie. Zie bijvoorbeeld het eerdergenoemde NOVI-gebied NZKG, waarbinnen de verdere gebiedsgerichte	Zoals gesignaleerd door de provincie markeert de Verstedelijkingsstrategie inderdaad een nieuwe wijze van samenwerken tussen regio en Rijk. Binnen de MRA wordt dit opgepakt en uitgewerkt door platform Ruimte. Ten aanzien van de samenwerking worden de komende tijd afspraken uitgewerkt over de manier waarop aan de verstedelijkingsopgaven in de MRA wordt gewerkt en hoe verschillende trajecten zich tot elkaar verhouden. Belanghebbenden worden betrokken bij het formuleren van die afspraken.

			uitwerking plaatsvindt van de daar spelende opgaven uit de Verstedelijkingsstrategie. We gaan ervan uit dat over deze punten het gesprek met elkaar wordt gevoerd binnen de MRA en waar nodig met het Rijk. We zien de Verstedelijkingsstrategie in die zin dan ook als een startpunt, waarbij de sturing op het invullen van de randvoorwaarden, die we noodzakelijk achten om de doelen te bereiken, en het maken van afspraken hoe we dat samendoen, centraal moet staan. Wij pleiten daarnaast voor het borgen van de afspraken, in het licht van de lopende programma's, om te vermijden dat partijen naar elkaar kijken in plaats van actie te ondernemen waar afgesproken en nodig. Dit geldt onder meer voor de lopende trajecten, programma's en onderzoeken in het kader van de nationale Energietransitie en voor klimaatadaptatie.	
		14	Klimaatverandering heeft terecht een stevige positie in het verstedelijkingsconcept gekregen. We moeten ons als samenwerkende overheden voorbereiden op de grote gevolgen die klimaatverandering voor de MRA kunnen hebben. Klimaatverandering leidt, naast wateroverlast, steeds meer tot watertekort, waarmee overlast in een ander perspectief komt te staan. Het is daarom belangrijk dat de Verstedelijkingsstrategie rekening houdt met lopende water- en klimaatprogramma's van Rijk, regio, provincie en waterschappen. Denk aan Deltaplan Zoetwater, Programma Toekomstbestendig Amsterdam-Rijnkanaal/ Noordzeekanaalgebied en Gebiedsprogramma Laag-Holland.	We waarderen de steun van de provincie voor de keuze om klimaatverandering een centrale positie te geven in het Verstedelijkingsconcept. Het Verstedelijkingsconcept agendeert de opgaven hiervoor en schetst een koers hoe deze kunnen worden aangepakt. In Versie 3 wordt verbinding gemaakt met lopende programma's op dit terrein. In de uitwerking van de opgaven zal vervolgens gekeken worden wat aanvullend op die programma's nodig is.
		15	De verstedelijkingsstrategie richt zich op kansengelijkheid en betaalbare woningen voor alle inwoners en refereert aan de grote bouwopgave van 175.000 woningen voor de hele regio. Er worden in de huidige versie geen expliciete strategische keuzes gemaakt over fasering en prioriteiten en regionale verdeling op woonmilieus, woningtypes en aantallen, noch over onderlinge taakverdeling tussen de samenwerkende partijen en hoe deze keuzes – gezamenlijk en op integrale, sector overstijgende wijze – gerealiseerd gaan worden, terwijl focus op de afgesproken locaties het juist mogelijk moet maken om andere plekken te vrijwaren van nieuwe grootschalige bebouwing. Een dergelijke expliciete keuze zou onderdeel moeten worden van een volgende versie van de verstedelijkingsstrategie cq daarin nader uitgewerkt zijn.	Tot 2030 heeft de MRA een woningbouwopgave van 175.000 woningen, tot 2050 een opgave van 325.000 woningen. In de Verstedelijkingsstrategie is gesteld dat tot 2030 alles nodig is om te voldoen aan de woningbouwopgave. Voor de decennia erna is meer sprake van keuzes maken. De fasering is in Versie 3 is in hoofdzaak een ideale fasering, aangescherpt ten opzichte van Versie 2 waar mogelijk. Verdere aanscherping en prioritering vergen een zorgvuldig proces en draagvlak. De komende maanden worden voor dit proces benut. De resultaten van de handelingsperspectieven sociaal-maatschappelijke opgaven bieden hier ook aanknopingspunten voor. En binnen MRA Bouwen en Wonen gesprekken gevoerd over de afstemming als het gaat om woningtypes, woonmilieus en spreiding van betaalbare woningen in de regio. Met de Woondeal hebben de MRA en het Rijk afspraken gemaakt over de Rijksinzet op investeringscapaciteit van woningcorporaties en betaalbaarheid. Betaalbaarheid heeft niet alleen betrekking op nieuwbouw maar is ook sterk gerelateerd aan de woningvoorraad.
		16	Tot slot willen we ingaan op de aangekondigde integratieslag richting versie 3 van het Verstedelijkingsconcept. Wij zien uit naar de wijze waarop de samenhang tussen functies en systemen inversie 3 vorm krijgt, want die stap is zeker nodig. Het gaat om de verweving van de meerkernige metropool met het groenblauwe netwerk, en dat we de stap zetten van het	De provincie wijst op het belang van een verdere integratie van de bouwstenen in het Verstedelijkingsconcept. In Versie 3 is een integratieslag doorgevoerd, voor de eerdere vraagstukken uit versie 2 zijn keuzevoorstellen opgenomen waarbij tevens is gelet op herkenbaarheid ten opzichte van versie 2.

			benoemen van schuurpunten naar het maken van daadwerkelijke keuzes, waarbij de consequenties van die keuzes op alle onderdelen inzichtelijk zijn gemaakt.	
6b	Gemeente Amstelveen	1	De Metropoolregio Amsterdam is een samenwerkingsverband en is niet democratisch gelegitimeerd zelfstandig besluiten te nemen, dat is aan de Raden en Staten in het gebied. Het is daarom van groot belang dat wij als gemeenteraad van Amstelveen goed betrokkenzijn in dit voor de regio én Amstelveen belangrijke traject. Ons college heeft ons geïnformeerd dat hier meermaals aandacht voor gevraagd is in ambtelijke overleggen en bij bespreking in de bestuurlijke MRA-platforms Economie en Ruimte/Wonen. Zoals eerder aangegeven is betrokkenheid bij de kaders tot op heden onvoldoende geweest, hierdoor is er in de Raad van Amstelveen geen mogelijkheid geweest hier een politieke discussie over te voeren. In het proces "van versie 2 naar versie 3" wordt de Raad ook niet actief betrokken. Dit kan niet en is niet conform de democratische legitimatie. Wij verzoeken u hier uitdrukkelijk om procesmatig een extra stap voor in te voeren.	Aan het begin van het proces is met raden en Staten afgesproken dat zij tijdens het maakproces op tussenproducten kunnen reageren. Tot op heden is op die wijze elke stap in het proces ter informatie aangeboden aan raden en Staten. De wensen- en opvattingenperiode is bedoeld om het inhoudelijke debat in raden en Staten te kunnen voeren en wensen en opvattingen mee te geven die van invloed zijn op de nu voorliggende Versie 3 van het Verstedelijkingsconcept. Mede naar aanleiding van de reactie van de gemeenteraad van Amstelveen wordt een extra processtap ingebouwd voor bespreking van Versie 3 in de raden en Staten, voordat tot besluitvorming tussen Rijk en regio zal worden overgegaan. Deze stap is voorzien in de periode november 2021-januari 2022, de exacte planning voor het vaststellen van het verstedelijkingsconcept door raden en Staten wordt voorgelegd aan de Stuurgroep..
		2	Het is terecht dat wij als Amstelland Meerlanden-regio een eigen plek in het Verstedelijkingsconcept hebben als gebied Zuidflank. De MRA is namelijk méér dan alleen Amsterdam. Juist de deelregio's binnen de MRA hebben hun eigen kwaliteiten en specifieke opgaven, dienen verder versterkt te worden en dragen zo ook bij aan het versterken van Amsterdam. Deze relatie tussen Amsterdam en de Zuidflank moet wat ons betreft evenwichtig zijn. Er kan geen sprake zijn van het (ongevraagd) afschuiven of overdragen van stedelijke problematiek op randgemeenten. Dit mag in het Verstedelijkingsconcept sterker neergezet worden.	Alle deelregio's in de MRA leveren een specifieke bijdrage aan de sterke economie van de MRA als geheel met een nationaal belang. Mede naar aanleiding van deze suggestie van de gemeente Amstelveen zijn in Versie 3 voor elke deelregio teksten toegevoegd in het onderdeel integraal te ontwikkelen gebieden. Zo worden de bijdragen van de deelregio's nadrukkelijker weergegeven. Daarbij is gebruik gemaakt van de in het kader van Plabeka opgestelde economische profielen en daarbij behorende strategische lijnen. Het uitgangspunt is een evenwichtige ontwikkeling van de MRA waarbij in samenspraak (dus niet ongevraagd) de ontwikkelingen als geheel worden geschetst.
		3	Als gemeente herkennen we ons in de gezamenlijke AM-reactie en wij hebben tevens een aantal aanscherpingen. Als Amstelveen ervaren wij ook de lusten en de lasten van de luchthaven Schiphol en bemerken wij dat de gesprekken met het Rijk over (de ontwikkeling van) Schiphol steeds meer vanuit het luchtvaartbelang gevoerd zijn de afgelopen jaren. Wat ons betreft moet het belang van de inwoners centraler staan en moet de ontwikkeling van Schiphol ook bezien worden vanuit zaken als leefkwaliteit, schonere lucht, ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden. De Verstedelijkingsstrategie zien wij als grote kans om het gesprek over Schiphol integraal te voeren, vanuit de wederkerigheid van grond en lucht. Een MIRT Onderzoek zien wij als het juiste middel om het onderzoek ook echt integraal op te pakken.	Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijke willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. Bezien zal worden welke systematiek het meest passend is voor deze gezamenlijke uitwerking. Centraal staat in ieder geval de gezamenlijke integrale afweging.
		4	Voor de regionale bereikbaarheid van Amstelveen en in het bijzonder de bereikbaarheid van onze bedrijven en inwoners is de A9 van groot belang. Daarom wordt deze ook de komende jaren verbreed en verdiept om de doorstroming op de weg en de leefkwaliteit langs de weg te verbeteren én om de	Mede naar aanleiding van deze inbreng van Amstelveen is de aanduiding van een tweede ring in Versie 3 van de kaart verwijderd. Het onderzoek naar het toekomstig functioneren van de ring A10, een eventueel functioneren van een tweede ring en de effecten op het onderliggend wegennet worden in het genoemde onderzoek binnen het programma Samen Bouwen aan

			tweedeling van de stad te verminderen. Wij begrijpen dat voor de bereikbaarheid van de MRA het belangrijk is dat de Ring A10 (als draaischijf) door moet blijven stromen. Een eventuele afwaardering van de A10 betekent echter een groot risico dat verkeer zich verplaatst naar de A9 (als tweede ring) en mogelijk ook de N201 (als derde ring). De A9 loopt door het centrum van Amstelveen en extra verkeersbelasting zal zowel ten koste gaan van de doorstroming als de leefkwaliteit en gezondheid in Amstelveen. Wij verwachten dat het onderzoek naar een mogelijke afwaardering van de A10 dit ook zal uitwijzen. Voor de gemeente Amstelveen is een afwaardering van de A10 dan ook geen optie! Vooruitlopend op de resultaten van het onderzoek kan derhalve niet in de Verstedelijkingsstrategie de indruk gewekt worden dat er reeds sprake is van een "tweede ring" en het verplaatsen van doorgaand verkeer naar de A9 en de A5. Dit moet zowel op kaarten als in tekst aangepast worden. Alvorens dit in het Verstedelijkingsconcept op te nemen zullen eerst de resultaten van het onderzoek en het SBaB-traject rond de multimodale netwerkstrategie, waaronder onderzoek afwaardering A10, met ons besproken moeten worden.	bereikbaarheid (SBAB) uitgevoerd. Volstaan wordt met een beschrijving in de tekst van het onderzoek.
		5	Naast bovenstaande punten uit de AM-reactie willen wij wat opmerkingen meegeven over de gevolgen van het uitgangspunt van een polycentrische en inclusieve metropool. De Verstedelijkingsstrategie gaat uit van deze gedachte: een MRA waar Amsterdam weliswaar de centrumstad is, de losse kernen zelfstandig functioneren, maar waar ook een meerwaarde ontstaat doordat de kernen onderdeel uitmaken van een stedelijk netwerk. Daarnaast gaat de Verstedelijkingsstrategie uit van een metropool waarin de welvaart gelijkmatig verdeeld is over de deelregio's, een inclusieve en ongedeelde metropool. Theoretisch een mooi uitgangspunt, maar wij betwijfelen of dit haalbaar is. Rekening moet worden gehouden met de specifieke kenmerken van de verschillende deelregio's. Daarbij kunnen sterkere deelregio's de MRA als geheel naar een hoger welvaartsniveau brengen. Wij zijn van mening dat het goed is om zaken af te stemmen binnen de MRA, maar vinden dat de Verstedelijkingsstrategie er niet toe mag leiden dat kansrijke en gewenste (ruimtelijke) ontwikkelingen in Amstelveen en de Zuidflank niet door kunnen gaan als gevolg van de uitwerking van dit uitgangspunt. Ongedeeldheid is een mooie ambitie, maar kan geen uitgangspunt of randvoorwaarde worden. Zie ook onze eerdere opmerking over de deelgebieden.	Zoals terecht door de gemeente Amstelveen opgemerkt is het uitgangspunt voor het Verstedelijkingsconcept een polycentrische ontwikkeling van de MRA. Daarbij is de strategie om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de kernkwaliteiten van de verschillende deelregio's binnen de MRA, zoals die van Amstelveen. Het doel daarbij is een evenwichtige ontwikkeling van de MRA waarbij zoveel mogelijk kansen en gewenste (ruimtelijke) ontwikkelingen worden benut om in alle delen van de MRA voldoende welvaartsniveau te ontwikkelen en behouden.
		6	De Raad van Amstelveen heeft recentelijk de notitie 'Positie van Amstelveen in de regio' vastgesteld. Eén van de aandachtspunten hierin is dat de MRA de deelregio Amstelland-Meerlanden erkent als belangrijke deelregio met een relatief groot aandeel in de (internationale) economie van de MRA. Amstelveen geeft prioriteit aan een aantal thema's in de MRA, waaronder de economische versterking van de verschillende	Dit verzoek van de raad van Amstelveen is verwerkt door voor de deelregio Amstelland Meerlanden net als voor andere deelregio's een eigen profiel in Versie 3 op te nemen, waarin de specifieke bijdrage aan de sterke economie van de MRA als geheel is weergegeven. Daarbij is gebruik gemaakt van de in het kader van Plabeka opgestelde economische profielen en daarbij behorende strategische lijnen.

			deelregio's buiten de kernstad Amsterdam. Dit zien wij in de Verstedelijkingsstrategie graag nadrukkelijker terugkomen.	
		7	Nadat het Stadhart Amstelveen in een eerdere versie van het Verstedelijkingsconcept geheel ontbrak, is het in de tweede versie aangemerkt als "regionaal centrum". Toch is nog altijd onduidelijk hoe in het Verstedelijkingsconcept gekomen is tot de zeven geselecteerde Stadsharten (die toevallig allen nabij een NS-Station liggen) en waarom Amstelveen aangemerkt is als regionaal centrum en niet op korte termijn als rijk-regio project opgepakt wordt. Wij zijn van mening dat het Stadshart Amstelveen als goed bereikbaar centrum van een stad binnen de MRA met bijna 100.000 inwoners en met een belangrijke functie voor een veel groter verzorgingsgebied in de Verstedelijkingsstrategie aangemerkt zou moeten worden als één van de Stadsharten in de MRA. Dat hier toevallig, omdat er geen NS-Station in het Stadshart ligt, geen rijk-regio traject voor is opgestart moet geen reden zijn om het Stadshart niet de plek geven die het verdient.	Het benoemen van de 7 (+2 buiten de MRA gelegen Hoorn en Alkmaar) stadsharten, is tot stand gekomen in het programma Samen bouwen aan bereikbaarheid, bij het onderdeel bereikbare steden en in lijn met de MRA Sleutelgebieden (onderdeel Woondeal MRA-Rijk), voor zover gelegen in een stadscentrum. Het gaat om gemengde woon-werk ontwikkelingen gelegen aan Intercity stations. In dat traject zijn de regionale MRA centra Amstelveen en Beverwijk niet meegenomen. Tegelijkertijd onderkennen we in de VS de regionale verzorgingsfunctie en vergelijkbare opgaven in Amstelveen en Beverwijk. Om die reden zijn deze twee regionale centra wel op de kaart als zodanig aangemerkt. Daarbij geldt verder dat het leeuwendeel van de woningbouwopgave van Amstelveen niet in het Stadshart wordt gerealiseerd, maar vooral in Sleutelgebied Kronenburg en Woningbouwimpuls-/versnellingsproject Legmeer.
		8	De Amstelscheg is een voormalige Rijksbufferzone en vormt één van de landschapsparels van de MRA. In dit gebied komen veel opgaven samen: landbouw, weidevogels, klimaat, energie en een toenemende recreatieve druk vanwege ruimtelijke ontwikkelingen. Belangrijk dus dat deze scheg prominent genoemd wordt en dat wij bevestigen dat in deze scheg wat Amstelveen betreft geen ruimte is voor windenergie. Het bestaande Bestuurlijk Overleg Amstelscheg is weer opgepakt, er wordt een Ontwikkelvisie voor het gebied opgesteld en wij zijn benieuwd welke rol het Rijk wil pakken in de verdere ontwikkeling van dit gebied.	We zijn blij met de bevestiging van de gemeente Amstelveen omtrent de functie en status van de Amstelscheg. Wat de plaatsing van windturbines betreft wordt de input vanuit de RES Noord-Holland Zuid gevolgd. Wat betreft de betrokkenheid vanuit het Rijk wordt aansluiting gezocht met het NOVI-gebied Groene Hart.
		9	Wij vernemen graag hoe onze opvattingen verwerkt worden in de volgende versie (versie 3) van het MRA Verstedelijkingsconcept (inclusief de Investeringsstrategie). We verwachten ook actieve betrokkenheid en willen gekend worden voordat de derde versie met het Rijk besproken gaat worden in het BO MIRT. Dat geldt ook voor de uitkomsten van het SBaB-traject rond de multimodale netwerkstrategie. Veel succes gewenst met het verwerken van alle opmerkingen.	De werkwijze is als volgt. De wensen en opvattingen van alle betrokken raden en Staten worden voorzien van een antwoord en in de vorm van deze Nota van Beantwoording aan raden en Staten gestuurd, samen met Versie 3 van het Verstedelijkingsconcept. Zo kunnen alle betrokken zien hoe de wensen en opvattingen zijn verwerkt. Zoals aangegeven bij de reactie van Amstelveen onder 1 wordt deze versie in een extra processtap aan de raden en Staten voorgelegd. Daarbij merken we op dat de Verstedelijkingsstrategie en het daarbij behorende Verstedelijkingsconcept voor de MRA van begin af aan mét de Rijksoverheid wordt opgesteld. De grondgedachte bij de start van de opdracht is om niet over maar met elkaar te praten over mogelijke gezamenlijke inspanningen van Rijk en regio om de MRA-ontwikkelingen te ondersteunen. Dat betekent dat alle versies, dus ook deze Versie 3, samen met het Rijk worden opgesteld.
9	Waterschappen	1	Allereerst willen we u complimenteren met het Verstedelijkingsconcept dat nu voorligt. Er is een evenwichtig verstedelijkingsconcept opgesteld, waarin de belangen van 'water en klimaat' goed zijn meegenomen in de opgaven, systeemlagen en gebieden. Wel hebben we een aantal serieuze aandachtspunten, die vooral gaan over de integratie van opgaven en het borgen van de ambities in de praktijk.	Met waardering nemen we de uitgesproken complimenten in ontvangst.

			De MRA-verstedelijkingsstrategie vormt een belangrijk kader voor de ontwikkeling van de Metropoolregio Amsterdam de komende jaren. Daarbij blijven we benadrukken dat door water mede sturend te laten zijn in de ruimtelijke ordening, we er samen voor kunnen zorgen dat we zowel nu als in de toekomst kunnen blijven wonen, werken en recreëren in dit mooie maar laaggelegen deel van Nederland.	
		2	Lange termijn perspectief Bij klimaatadaptatie, het aanpassen aan de impact van klimaatverandering, is geschetst dat het van belang is nu al rekening te houden met klimaatveranderingen op de lange termijn (2050 - 2100). Het Verstedelijkingsconcept gaat tot 2050, waarbij de focus ligt op de nabije toekomst (2030). De ruimtelijke ontwikkelingen in de MRA hebben echter een langere levensduur en stimuleren bovendien weer nieuwe toekomstige ontwikkelingen. Daarom is het van belang bij de huidige ruimtelijke ontwikkelingen al rekening te houden met de lange termijn impact van klimaatverandering, die zich uit in toenemende extreme neerslag, hitte, droogte en overstromingen. En de huidige ruimtelijke ontwikkelingen te benutten om de robuustheid van landschap en watersysteem te vergroten. Dit voorkomt afwenteling van kosten naar de toekomst, zoals in de studie 'Resilience by design' duidelijk is geworden. De ambitie is om in 2050 klimaatbestendig te zijn (zie ook het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie), maar klimaatadaptatie is een continu proces. Klimaatveranderingen zetten door en zullen ook daarna blijvend om adaptatie vragen. We merken op dat deze opgave nog onvoldoende doorwerking krijgt in alle andere thema's van het verstedelijkingsconcept. En dat vinden wij zorgelijk.	In Versie 3 gaat net als in versie 2 aandacht uit naar het belang van het hanteren van een lange termijn perspectief als het gaat om klimaatadaptatie en waterrobuustheid. Wij zijn het met u eens dat in de uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie en afzonderlijke ontwikkelingen dit lange termijn perspectief op de opgave verder doorwerking moeten krijgen waarbij klimaatadaptatie en waterrobuustheid continu moeten worden betrokken.
		3	Borging van de ambities De ambities op het gebied van klimaatadaptatie, energie, biodiversiteit en toetsen aan lange termijn scenario's zijn mooi, maar ook noodzakelijk om het hele gebied in de toekomst aangenaam leefbaar te houden. De ervaring leert echter dat ambities kunnen sneuvelen als gevolg van korte termijnbeleid of gebrek aan kennis bij de uitvoering van deelprojecten. Om dat te voorkomen roepen wij u op om de ambities te borgen in de uitvoering van de verstedelijkingsstrategie en de investeringsbeslissingen die daaraan ten grondslag liggen.	In lijn met deze suggestie van de Waterschappen zal de uitvoering van de verstedelijkingsstrategie worden gemonitord. De ambities op het gebied van 'klimaat en water' zullen vanzelfsprekend onderdeel zijn van deze monitor. De monitoring zal in overleg met onder andere de Waterschappen worden vormgegeven.
		4	Door de opgaven en ambities voor duurzaamheid (waaronder klimaatadaptatie) en landschap (waaronder biodiversiteit) in aparte paragrafen te behandelen, mist de doorwerkte integratie met de ambities voor wonen, werken en bereikbaarheid in het verstedelijkingsconcept. Het is een gezamenlijke opgave om te werken aan robuuste ruimtelijke ontwikkelingen om de leefbaarheid nu en in de toekomst te waarborgen en afwenteling naar de toekomst te voorkomen.	De door de Waterschappen bepleitte verdere integratie is in Versie 3 doorgevoerd, waarbij de opgaven van duurzaamheid (waaronder klimaatadaptatie en ecologie) een prominente rol heeft in het groenblauwe netwerk in en om de stad en ook bij de ontwikkeling van wonen, werken en bereikbaarheid. Deze staan verwoord in hoofdstuk 3. Verdere integratie zal bij de uitwerking van deze ontwikkelingen gerealiseerd moeten worden.

		5	Ook in de uitwerking van het faseringsbeeld missen we de integratie van de opgaven. Door het onderscheid dat is aangebracht in de fasering voor de meerkernige metropool en de groenblauwe netwerken mist de onderlinge afhankelijkheid. Als er nu minder klimaatadaptief wordt ontwikkeld, ontstaan er sneller problemen in het blauwe netwerk (watersysteem) waarbij er mogelijk niet genoeg tijd is om maatregelen te nemen, of mogelijk hele dure tijdelijke investeringen nodig zijn. Wij verzoeken u het volgende te verwerken in een volgende versie van de fasering: • Er wordt niet op ingegaan hoe de verschillende maatregelen die nodig zijn voor wonen, werken, energie, water, landschap ook in tijd van elkaar afhankelijk zijn. • Voor de systeemlagen water en ecologie worden de ingrepen niet duidelijk gemaakt. Ook in deze systeemlagen zitten faseringsvraagstukken, we willen u vragen om deze ook een plek te geven in de fasering. • Fase 2021-2030: hier graag toevoegen dat we: o in de eerste periode inzetten op verder optimaliseren van het huidige watersysteem (met dijkversterking etc.), o daarnaast inzetten op onderzoek en planvorming voor locaties voor piekwaterbergingsgebieden, o en vanuit de integrale systeemvisie water en RO de juiste keuzes maken voor mogelijke systeemveranderingen per gebied. • Fase 2031-2040: We missen in de fasering de maatregelen die sowieso nodig zijn voor het watersysteem, denk aan dijkversterkingen, aanleggen van extra gemalen om de spuicapaciteit te vergroten e.d. om deze regio op de toekomst voor te bereiden. • Fase 2041-2050: De invloed van trends waar wij maar weinig invloed op hebben wordt niet benoemd, denk aan klimaatverandering. De snelheid en grootte van deze trends weet men niet. Dit is een onzekerheid die mogelijk relevant wordt voor de latere fases, het is daarom goed deze te noemen.	Mede naar aanleiding van deze reactie van de Waterschappen is in Versie 3 de fasering aangescherpt, waarbij ook meer aandacht is voor de opgaven op het gebied van 'klimaat en water'.
		6	Water- en bodemsysteem medesturend bij ruimtelijke keuzes Het verstedelijkingsconcept maakt zichtbaar dat er een duidelijke concurrentie is om ruimte. Daarbij worden economische belangen afgezet tegen de belangen van een gezonde en veilige leefomgeving. Gezien de snelheid van de diverse ruimtelijke ontwikkelingen en de klimaatverandering, is het noodzakelijk dat het verstedelijkingsconcept gaat leiden tot ruimtelijke keuzes. Als gezamenlijke waterbeheerders vinden wij het van essentieel belang dat bij het maken van die keuzes het water- en bodemsysteem (inclusief de gevolgen van klimaatverandering) als een van de richtinggevende principes wordt gehanteerd.	In Versie 3 is de tekst van het verstedelijkingsconcept op dit punt aangescherpt in het intro van hoofdstuk 3.2 en verspreid over de tekst bij concrete situaties. Het is een uitwerking van de opgave die in Versie 2 was benoemd in de bijlage: " Klimaatadaptiviteit en waterrobuustheid moeten vanzelfsprekende onderdelen worden van ruimtelijke keuzes voor stad en land. Ook de bodemsoort en bodemkwaliteit worden meer dan voorheen sturend voor het ruimtegebruik."
		7	Investeren in het (toekomstige) waterbeheer De grenzen van ons watersysteem komen steeds meer in zicht. Voor een klimaatrobuust watersysteem is het noodzakelijk dat	De investeringen die nodig zijn voor het (toekomstig) waterbeheer zullen (mede) een plek krijgen in de investeringsagenda van de Verstedelijkingsstrategie. De opgaven worden

			er voldoende ruimte is voor (extra) waterberging (zowel in de ruimte als in het kunnen toestaan van meer flexibele waterpeilen), water aan- en waterafvoer. Dit geldt voor alle schaalniveaus, van stoeptegel tot hoofdwatersysteem. Dit wordt in het verstedelijkingsconcept weergegeven, maar we zien ook dat de druk op de ruimte groot is. De ruimtelijke en economische afwegingen die in het verstedelijkingsconcept gemaakt moeten worden, zullen (grote) financiële gevolgen hebben voor het (toekomstige) waterbeheer. We verzoeken u daarom om dit in het faseringsbeeld ook duidelijk zichtbaar te maken. En daarin naast de onderzoeken ook de fysieke maatregelen op te nemen die voor het watersysteem genomen moeten worden. Zoals aanleg piekwaterbergingen, maatregelen om verhoging calamiteitenpeil mogelijk te maken, aanleg extra gemalen etc. We willen ervoor waken dat de lasten eenzijdig bij de waterbeheerders vallen en verzoeken u om bij de verdere uitwerking van het verstedelijkingsconcept hiermee rekening te houden.	benoemd in het verstedelijkingsconcept en de fasering. De fasering is daarbij, samen met de investeringsagenda, een dynamisch onderdeel van de Verstedelijkingsstrategie.
		8	Neem de verschillende wateraspecten echt mee als een belangrijke ontwerpopgave voor diverse ruimtelijke en economische ontwikkelingen. De waterschappen hebben daarvoor de nodige (gebieds)kennis en kunde. Het verzoek is om ons hier vroegtijdig bij te betrekken. Enkele gebiedsspecifieke voorbeelden: • Westflank Haarlemmermeer. Hier kan sterker worden benadrukt dat investeringen in woningbouw (als dominante opgave) ook stevige investeringen vragen om deze water- en klimaatrobuust te maken, o.a. waar het gaat om de bescherming van vitale en kwetsbare infrastructuur tegen mogelijke overstromingen en het voorkomen van wateroverlast bij extreme neerslag. • OerIJ gebied. Waterberging in dit gebied zal meegenomen moeten worden bij de verschillende ruimteclaims. Bij een waterberging kan overigens sprake zijn van meervoudig ruimtegebruik (combinatie met bijvoorbeeld natuur en recreatie). • De wens ligt er om Nationaal Park Zuid-Kennemerland te verbinden met Spaarnwoude en PARK21. Hier liggen kansen in termen van een versterking van de groenblauwe structuur, inclusief ruimte voor extra waterberging. • Gooise Heuvelrug. Het watersysteem is nu al aan zijn grenzen en komt in de toekomst verder onder druk te staan door klimaatverandering en verstedelijking. Daarnaast is er een toenemende drinkwatervraag. Het is van belang om deze complexe opgave integraal te benaderen. En om op korte termijn knelpunten op te lossen, met de lange termijn in beeld. • Noord-Holland. Ten gevolge van het perforeren van de ondergrond bij de aanleg van verticale drainage ten behoeve van woningbouw, treedt de kans op verzilting op. Dit leidt tot effecten voor de grondwater- en oppervlaktewaterkwaliteit. Dit	In Versie 3 is de tekst op deze wens van de Waterschappen aangescherpt, zowel in de beschrijving van de koers van meerkernige ontwikkeling van wonen, werken en voorzieningen als in die van het groenblauwe netwerk in en om de stad. Opmerkingen over concrete locaties (zoals Haarlemmermeer) zijn opgenomen in de gebiedsuitwerkingen.

			is een knelpunt wat mee moet worden genomen in locatiekeuze en ontwerp.	
		9	De eerder gevraagde integratie van alle opgaven mist bij de keuze om (clusters van) datacenters in de Haarlemmermeer en in Flevoland te plaatsen, in diepe polders. Daarbij lijkt geen rekening te zijn gehouden met klimaatadaptatie, de extra aandacht voor klimaatbestendigheid van vitale en kwetsbare (maatschappelijke) functies en waterbeschikbaarheid. Wat betreft het koelvraagstuk van datacenters willen we benoemen dat nuttig inzetten van restwarmte nagestreefd moet worden. Hiermee wordt de koelwatervraag sterk gereduceerd. De beschikbaarheid van voldoende zoet water ten behoeve van datacenters kan niet worden gegarandeerd zeker niet op langere termijn. Er zullen daarom afspraken moeten worden gemaakt over een continue inspanningsverplichting bij datacenters om laagwaardige toepassing van drinkwater, oppervlaktewater en grondwater sterk te beperken.	De MRA Datacenterstrategie is geïntegreerd in het Verstedelijkingsconcept. Bij de keuzes voor verdere ontwikkeling van datacenters is rekening gehouden met de huidige datainfrastructuur en met de nabijheid van energiehoofdnet. Ook in diepe polders kunnen datacenters klimaatbestendig worden ontworpen, getuige het datacenter in Amsterdam Watergraafsmeer. In de MRA Datacenterstrategie worden verder vestigingsvoorwaarden gesteld aan nieuwe datacenter, waarbij expliciet aandacht is voor water en klimaatbestendigheid. De tekst van Versie 3 is in lijn met de MRA Datacenterstrategie aangescherpt op de opmerkingen van de Waterschappen. Het Rijk steunt de opvatting dat de inzet van restwarmte nagestreefd moet worden. De zorgen over de beschikbaarheid van koelwater verhoudt zich moeilijk met de berichten uit de sector dat er slechts op de warmste dagen van het jaar met water gekoeld wordt, waarvoor ook nog eens gebruik wordt gemaakt van hemelwateropslag. Indien de nood onverhoopt toch groot zou worden, vallen datacenters onder de eerste groepen afnemers die worden afgesloten om te verzekeren dat de vitale onderdelen van de maatschappij over voldoende drinkwater blijven beschikken. Het Rijk is kritisch op de milieuprestaties van datacenters en heeft dit onlangs in de casus 'Tulip' ook gecommuniceerd naar de regionale overheden.
		10	Ook in het hoofdstuk over energietransitie missen we de aandacht voor de klimaatbestendigheid van de nieuw aan te leggen infrastructuur. Wat betreft de energietransitie willen we de potentie van aquathermie, geothermie en restwarmte benoemen. De waterschappen zijn betrokken bij de ontwikkeling hiervan en brengen graag kennis in, daarbij rekening houdend met andere belangen zoals bijvoorbeeld de afstand van warmteleidingen ten opzichte van drinkwaterleidingen.	De opmerkingen van de Waterschappen worden geagendeerd voor de verdere uitwerking van het energiesysteem. Op basis van verder onderzoek zijn de 4 abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen. Door middel van regionale scenario's, gebaseerd op de nationale scenario's van de netbeheerders (II3050) en verrijkt met lokale informatie, zijn ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. In deze scenario's is ook expliciet gekeken naar geo- en aquathermie. Locaties van geothermie zijn indicatief, over de potentie van geothermie is nog veel onbekend. De locaties zijn alleen ingetekend op locaties met een goede technische potentie van minimaal 5 MWth. Daarbij is gekeken naar de koppeling tussen verstedelijking, zowel op toevoeging woningbouw als industrie en datacenters. Daarbij zijn een aantal onmisbare elementen geanalyseerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland: no-regret maatregelen. Deze elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.3, systemen van de toekomst. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt.
		11	Kansen voor versterken landschap. watersysteem en biodiversiteit Er is in dit gebied een sterke link tussen het landschap en het watersysteem. Die link wordt in het Verstedelijkingsconcept maar een keer genoemd: "De noodzaak om tot een waterrobuuste, klimaatadaptieve inrichting te komen kan landschappelijke versterking aanjagen in gebieden die met verdroging of verzilting te maken hebben en ook natuurontwikkeling geeft kans op landschappelijke versterking". Om deze kansen ook werkelijk te verzilveren vragen we u om die koppeling sterker te leggen in de verdere uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie. Meer in detail vragen wij hierin ook aandacht voor het watererfgoed als belangrijk en waardevol onderdeel van het landschap.	In Versie 3 is de tekst op deze inbreng van de Waterschappen aangepast in hoofdstuk 3.2, in de beschrijving van de koers voor het groenblauwe netwerk in en om de stad.
		12	Opgaven in het landelijk gebied De nadruk ligt natuurlijk op verstedelijking. Opvallend afwezig vinden wij de landbouw en voedselvoorziening als thema in het	Naar aanleiding van deze reactie van de Waterschappen is in Versie 3 een afzonderlijke tekstbox over kringlooplandbouw ingevoegd. Ook op andere plaatsen in de tekst is de relatie

			verstedelijkingsconcept. Het wordt wel aangestipt, onder andere in het hoofdstuk Waardevol en Verbindend Landschap. Maar zelfs binnen dat hoofdstuk niet als apart onderwerp benoemd. Terwijl een groot deel van het oppervlak van de regio op dit moment agrarisch in gebruik is en van strategisch belang in ieder geval gedurende de transformatieperiode tot 2050 die het rapport beziet. Daarnaast spelen er allerlei opgaven zoals landbouwtransitie naar duurzaam en kringlooplandbouw en duurzame voedselproductie nabij de stad, die in samenhang moeten worden bezien met de verstedelijkingsopgave. We vragen u hier meer aandacht voor te hebben.	met landbouw gelegd. Behoud van goede landbouwgrond wordt in 3.2 opgevoerd als een vast criterium bij afwegingen over het ruimtegebruik in het landelijk gebied.
		13	• Voor wat betreft het klimaatadaptief bouwen missen we de verwijzing naar het document 'Basisveiligheidsniveau klimaatbestendige nieuwbouw' van de MRA. Het lijkt ons goed om betreffend document, na ondertekening van de intentieovereenkomst waar dit document onderdeel van is, stevig in de verstedelijkingsstrategie te verankeren.	Deze suggestie is overgenomen en de tekst is hierop aangepast.
		14	• Op blz. 40 worden medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen en bemesting genoemd als bron van waterverontreiniging. Dat is juist, maar verontreiniging is ook afkomstig van riooloverstorten, foutieve aansluitingen (riool op hemelwaterafvoer) en overmatige organische belasting door bladeren en groenafval. Zeker in stedelijk gebied spelen deze laatste factoren een belangrijke rol. Daarnaast wordt de waterkwaliteit ook bepaald door de inrichting van wateren. We willen u vragen deze aspecten ook te benoemen, het voldoen aan de normen van de Kaderrichtlijn Water is immers ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk.	Deze suggestie is overgenomen en de tekst is hierop aangepast.
6c	Gemeente Diemen	1	De Diemerscheg is een natuur- en recreatiegebied met een belangrijke functie voor meerdere omliggende deelgebieden. In het Verstedelijkingsconcept is de Diemerscheg opgenomen in het integraal te ontwikkelen gebied Gooi- en Vechtstreek (paragraaf 4.4). In de tekst komt de Diemerscheg echter nauwelijks voor. Daarom is het verzoek om op blz. 70 het volgende tekstblok toe te voegen: Door de verdere verstedelijking aan de randen van de Diemerscheg wordt een groene Diemerscheg steeds belangrijker. De betrokken partijen zetten in op een kwaliteitsverbetering van de Diemerscheg: landschappelijk, ecologisch, cultuurhistorisch en qua recreatieve voorzieningen. Om toekomstbestendig te zijn wordt gedacht aan het ontwikkelen van klimaatbossen, met een hogere grondwaterstand en opvangmogelijkheden van water en minder CO2 uitstoot. Ook moet er ruimte zijn voor de energietransitie, mits deze goed landschappelijk wordt ingepast. Voor de eventuele aanleg van de IJmeerlijn geldt ook dat deze goed landschappelijk moet worden ingepast om de ingezette versterking van de Diemerscheg niet teniet te doen	Terecht stelt de gemeente Diemen dat de Diemerscheg een belangrijk onderdeel vormt binnen het totale metropolitane landschap. Voorgesteld tekstdeel is overgenomen in hoofdstuk 4.4, integraal te ontwikkelen gebieden.

			(opgenomen bij het deelgebied Oostflank) en dat compensatie plaatsvindt in de Diemerscheg.	
		2	Daarnaast kan op een paar andere punten in deze paragraaf de Diemerscheg worden toegevoegd achter Gooi- en Vechtstreek omdat de betreffende opgaven ook in de Diemerscheg spelen (klimaat robuuste inrichting, natte natuur, rijke cultuurhistorie). Bij de afspraken over dit gebied staat de Diemerscheg al wel goed opgenomen. In de samenvatting vooraan dient in de tekst over dit gebied de Diemerscheg ook te worden opgenomen. De OV-bereikbaarheid van de Diemerscheg is een belangrijk aandachtspunt. Die is nu nog minimaal. Dit kan worden toegevoegd in paragraaf 2.6 bij de beleving van het landschap (blz. 36)	De passage over de Diemerscheg is in Versie 3 nu ook opgenomen in hoofdstuk 4.4, de paragraaf over de Oostflank, vanwege de nauwe relatie met de verstedelijking in dit deelgebied (w.o. mogelijke aanleg van de IJmeerlijn) en de landschappelijke verwevenheid met het IJmeer
		3	In hoofdstuk 3 over de toekomstig bestendige systemen komt ook het energiesysteem aan de orde. Daarbij worden vier ontwikkelrichtingen beschreven (blz. 49 en 50) . Het lijkt erop dat in deze ontwikkelrichtingen ruimte wordt geboden voor verstedelijking in de Diemerscheg nabij het energieknooppunt Diemen. Dit is in strijd met de rest van het Verstedelijkingconcept waarin het belang van het openhouden van de scheggen duidelijk is verwoord. De tekst bij het energiesysteem dient hier beter op te worden afgestemd.	Op basis van verder onderzoek zijn de 4 abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen door regionale scenario's, gebaseerd op de nationale scenario's van de netbeheerders (II3050) en aangevuld met lokale informatie. In die regionale scenario's zijn de mogelijke ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. Volledig in lijn met de opmerking van de gemeente Diemen is in geen van deze drie scenario's verstedelijking gekoppeld aan energieknooppunt Diemen: de scenario's sluiten aan op ruimtelijke ontwikkelingen uit de MRA Verstedelijkingsstrategie. Wel zijn voor energieknooppunt Diemen 3 mogelijke functies op de kaart gezet variërend in omvang en betekenis. De scenario's vormen de hoeken van het speelveld: niet om uit te kiezen, maar om van te leren. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt.
		4	In het Verstedelijkingsconcept staat dat gekeken wordt naar een nieuwe metroverbinding tussen Almere en Amsterdam via het IJmeer. Aangezien dit een forse doorsnijding betekent van het IJmeer en de Diemerscheg vinden wij het belangrijk dat deze oplossing goed wordt afgewogen tegen andere mogelijke oplossingen via de bestaande verbindingen tussen Amsterdam en Almere. Voor wat betreft het onderzoek naar de aanleg van een IJmeerlijn is voor Diemen cruciaal dat de barrièrewerking hiervan geminimaliseerd wordt en dat de inpassing in de Diemerscheg en in Diemen zelf zeer zorgvuldig plaatsvindt. Dit betekent dat naast een bovengrondse oplossing in ieder geval ook een ondergrondse oplossing op het tracédeel door Diemen dient te worden onderzocht. Bij een bovengrondse oplossing dient te worden uitgegaan van een viaduct om het ruimtebeslag en de barrièrewerking te minimaliseren. Indien de IJmeerlijn er komt kan een metrostation bij de keerlus van tram 19 bij Plantage de Sniep een goede aanvulling zijn op het OV-netwerk aan de oostkant van Amsterdam.	Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). Daarbij wordt tevens nut en noodzaak bezien van een mogelijke combinatie met een wegverbinding.
		5	De IJmeerlijn sluit aan op station Diemen Zuid. De positie van station Diemen Zuid als OV knooppunt in de Zuidoostlob van Amsterdam zal daarmee verder worden versterkt. Daarvoor dient dit station wel een goede aansluiting te behouden op het NS-netwerk als sprinter-station. Dit is ook een belangrijke randvoorwaarde voor de grootschalige woningbouw die bij dit	De huidige functie als sprinterstation Diemen Zuid is mede naar aanleiding van deze opmerking van de gemeente Diemen als zodanig opgenomen op de kaarten van het Verstedelijkingsconcept. Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). Daarbij wordt ook gekeken naar de aanlanding in de Amsterdamse regio.

			station al in gang is gezet. Bij de afspraken voor het deelgebied Zuidflank MRA is dit punt daarom ook specifiek opgenomen (blz. 77). Op de kaartbeelden dient dit sprinterstation daarom als zodanig te worden aangegeven.	
		6	In het onderzoek naar de IJmeerlijn wordt op dit moment de optie van een IJmeerweg meegenomen. In het Verstedelijkingsconcept wordt deze optie niet genoemd. Voor Diemen is van belang dat deze wegverbinding er niet komt omdat dit tot een nog grotere aantasting zal leiden van de Diemerscheg en ook tot grote problemen zal leiden op het onderliggend wegennet.	Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). Daarbij wordt tevens nut en noodzaak bezien van een mogelijke combinatie met een wegverbinding.
		7	Bij het onderzoek naar het aanpassen van de rol van de A10 en de A9 in het hoofdwegennet rond Amsterdam is het belangrijk dat de gevolgen voor het hoofdwegennet in de Zuidoostlob (Diemen, Ouder-Amstel en Amsterdam Zuidoost) goed in beeld worden gebracht en worden meegenomen in de verdere besluitvorming. In dit kader is het vanuit leefbaarheidsoverwegingen van groot belang dat op de A1 en de A10 de maximum snelheid wordt verlaagd naar 80 km/uur.	Mede naar aanleiding van deze inbreng van de gemeente Diemen is de aanduiding van een tweede ring in Versie 3 van de kaart verwijderd. Het onderzoek naar het toekomstig functioneren van de ring A10, een eventueel functioneren van een tweede ring en de effecten op het onderliggend wegennet worden in het genoemde onderzoek binnen het programma Samen Bouwen aan bereikbaarheid (SBAB) uitgevoerd. Volstaan wordt met een beschrijving in de tekst van het onderzoek.
		8	Bij het benoemen van de huidige plancapaciteit voor woningbouw in paragraaf 2.2. moet goed worden aangesloten bij de meest actuele opgave. Vanaf 1 mei zijn de actuele cijfers immers beschikbaar. Wij missen uitspraken over de gewenste differentiatie naar prijs en kwaliteit van de woningen.	Uiteraard zijn wij het eens met de gemeente Diemen dat voor woningbouwplannen de meest actuele cijfers gebruikt moeten worden. Voor de plancapaciteit wordt daartoe gebruik gemaakt van de plancapaciteitsmonitor van de MRA, die minimaal een keer per jaar wordt geactualiseerd en door gemeenten zelf wordt ingevuld. Deze cijfers zullen altijd dynamisch zijn. Om die reden wordt ook van de monitor gebruik gemaakt, ook na vaststelling van de Verstedelijkingsstrategie. Voor het opstellen van het Verstedelijkingsconcept hanteren we als peildatum mei 2020. Voor het concept hebben de fluctuaties in cijfers geen invloed. Voor de uitvoering wel. Bij de uitvoering worden de meest recente cijfers uit de plancapaciteitsmonitor wel gebruikt. Met betrekking tot de differentiatie: In de Woondeal hebben Rijk en Regio afgesproken zich in te zetten voor voldoende aanbod in alle segmenten, in het bijzonder voor lage en middeninkomens. Het gesprek over differentiatie naar prijs en kwaliteit wordt gevoerd in deelregio's, met de provincies (in NH via de Woonakkoorden) en in het PHO Bouwen en Wonen.
		9	De bestaande stad blijft onderbelicht. Paragraaf 2.4 Sociaal sterke metropool is nog niet verder uitgewerkt. Gezien het belang van deze ambitie is een nadere analyse en uitwerking benodigd. De kaart op pagina 29 die bij dit onderdeel hoort geeft slechts één van de vele indicatoren weer die deze ambitie in zouden moeten vullen richting sterke wijken, dorpen en steden. Van mogelijke scenario's of gewenste ontwikkelingen voor spreiding van de werkgelegenheid, gewenste woningbouwdifferentiatie of gewenste inzet op het voorzieningenniveau (zorg en welzijn) is nog geen sprake. Wij missen een uitwerking van de handelingsperspectieven die worden genoemd (op blz. 27 en 28).	In lijn met deze opmerking van de gemeente Diemen zijn voor de sociaal maatschappelijke onderwerpen drie handelingsperspectieven opgesteld. De resultaten daarvan zijn opgenomen in versie 3 in onderdeel 3A, meerkernige ontwikkeling met menselijke maat.

		10	In het Verstedelijkingsconcept is er weinig aandacht voor ZZP'ers en thuiswerkers, terwijl dit groepen werknemers zijn die wel veel impact gaan hebben op meerdere aspecten zoals wonen en mobiliteit. Door de toename van het aantal ZZP'ers en thuiswerkers nemen bijvoorbeeld forensenstromen af, is er meer behoefte aan flex-werkplekken dichtbij woonwijken en aan ontmoetings/vergaderlocaties etc.	Het is juist dat in het Verstedelijkingsconcept geen aandacht is voor ZZP'ers in relatie tot bijvoorbeeld mobiliteit. De huidige situatie rondom ZZP 'ers, waarbij onder andere de discussie woedt op het gebied van arbeidsrecht, maakt de structurele effecten en noden op dit moment moeilijk in te schatten.
		11	Ook is er weinig aandacht voor de kantorenparken terwijl die, doordat thuiswerken waarschijnlijk iets blijvends gaat zijn, met meer leegstand te maken kunnen krijgen. Er liggen daarom kansen om meer met de bestaande kantorenparken te doen dan nu het geval is. Bovendien zullen er in de toekomst minder nieuwe kantorenparken nodig kunnen zijn dan voor de corona-crisis werd becijferd. In paragraaf 2.3 staat dat de MRA tot 2040 alle beschikbare harde en zachte plancapaciteit nodig heeft om te voorzien in de behoefte aan bedrijventerreinen, zowel voor nieuwe bedrijven als bedrijven afkomstig van te transformeren terreinen. Die capaciteit is onder andere te vinden in de Zuidflank. Het wordt noodzakelijk gevonden om deze ruimte de komende 20 jaar vast te houden. In het hoofdstuk over de fasering staat dat er korte termijn (voor 2023) een uitgekiende bedrijventerreinenstrategie voor de MRA zal komen met bijbehorende bestuurlijke afspraken. In het Verstedelijkingsconcept zien wij graag duidelijker aangegeven dat deze reservering van plancapaciteit voor bedrijven de aanleg van nieuwe grote bedrijventerreinen betreft. Voor bestaande bedrijventerreinen in de Zuidflank dient er de mogelijkheid te blijven voor gemeenten om een eigen afweging te maken.	Op dit moment zijn de structurele effecten van de Coronapandemie waar de gemeente Diemen aandacht voor vraagt nog moeilijk in te schatten. Aan de actuele data valt vooralsnog niet af te lezen dat er substantieel en structureel minder vierkante meter kantooroppervlak wordt afgenomen. Wel is de inschatting dat op zijn minst de inrichting van kantoren sterk zal veranderen. Wat de economische ontwikkelingen betreft, is zijn aan versie 3 van het concept de strategische lijnen per deelregio toegevoegd.
		12	Voor wat betreft de vestgingsmogelijkheden voor datacenters is het belangrijk dat de MRA datacentercenterstrategie op korte termijn beschikbaar komt en hier voldoende duidelijkheid over geeft richting marktpartijen en gemeenten. Gelet op alle andere ruimteclaims vinden wij een meer terughoudende opstelling voor het MRA-gebied gewenst, waarbij wordt uitgegaan van concentratie in de bestaande drie clusters en een nieuwe vierde cluster in Flevoland.	We onderschrijven de door de gemeente Diemen bepleite terughoudendheid voor de vestiging van nieuwe datacenters conform NOVI. Dat betekent dat hyperscales bij voorkeur aan de randen van Nederland worden gesitueerd. Daarnaast gaat het om geconcentreerde ontwikkelingen zoals de 3 bestaande clusters in de MRA. Een locatie in Flevoland voor een eventuele hyperconnectiviteitshub ten behoeve van datacenters is onderwerp van lokale en regionale besluitvorming. We onderschrijven de ambitie te onderzoeken of en hoe een 4e hyperconnectiviteiteshub in Flevoland kan landen. Het lopende onderzoek van de gemeente Almere naar de mogelijkheid en wenselijkheid van deze hyperconnectiviteitshub en de door de gemeente Almere en de Provincie Flevoland nieuwe, nog op te stellen datacenterstrategie vormen hiervoor de basis.
		13	Bij toerisme wordt de impact van de coronacrisis op het aantal zakelijke bezoeken aan de MRA niet benoemd en waarschijnlijk onderschat. Een stijging van het aantal video-vergaderingen en een blijvende daling van het aantal fysieke bijeenkomsten ten opzichte van voor de coronacrisis is zeer waarschijnlijk	Op dit moment zijn de exacte structurele effecten van de Coronapandemie op dit vlak nog moeilijk in te schatten. Ze vormen wel een aandachtspunt richting uitvoering.
6d	Gemeente Haarlemmermeer	1	Het lijkt erop dat regionaal onvoldoende helder is wat voor precair onderwerp dit in Haarlemmermeer is. Op pagina 9 en 59, 84 en op de kaart op pagina 16 van het Verstedelijkingsconcept MRA van de tweede versie van het	Het standpunt aangaande de strategische reservering van de Houtrakpolder voor havenactiviteiten is duidelijk en tijdens het opstellen van het proces gehoord. Alle partners rond het NZKG hebben in 2013 de visie NZKG 2040 vastgesteld waarbij de gemeente Haarlemmerliede Spaarnwoude niet heeft ingestemd op het punt van de strategische

			Verstedelijkingsconcept MRA wordt de Houtrakpolder in Haarlemmermeer genoemd als strategische reservering voor Havenontwikkelingen. Dit is voor ons onacceptabel. Het is juist dat dit zo omschreven is in de visie Noordzeekanaalgebied 2040 en dat genoemd wordt dat Haarlemmermeer hier een afwijkend standpunt over heeft. Dit is voor ons niet voldoende. Wij willen dat deze reservering vervalt, omdat wij, de gebiedsautoriteit, dit gebied structureel open willen houden. Kortom de Houtrakpolder is niet (meer) beschikbaar voor Havenactiviteiten ook niet als strategische reservering. In een regio waar goed wordt samengewerkt wordt naar elkaar geluisterd en worden elkaars (sterke) wensen gerespecteerd, bij dit onderwerp ervaren wij dat niet en betreuren dat zeer. Wij verzoeken u in de tekst van het Verstedelijkingsconcept MRA hierop aan te passen en aan te geven dat de Hourakpolder in de gemeente Haarlemmermeer niet beschikbaar is voor haven activiteiten. Wij vinden dat uitbreiding van het Westelijk Havengebied van Amsterdam richting de Houtrakpolder niet past bij het open en groene karakter van de oorspronkelijke groene buffer tussen Haarlem en Amsterdam. Onze inzet is op diverse manieren vastgelegd in ons beleid en we hebben dat ook uitgedragen, ook richting de partners in het Bestuursplatform NZKG, waaronder de gemeente Amsterdam. In verschillende documenten is vastgelegd dan wel aangegeven dat de Houtrakpolder open moet blijven en niet beschikbaar is voor havenactiviteiten of voor de ruimtelijke opgaven voortvloeiend uit de Regionale Energie Strategie(RES).	reservering van de Houtrakpolder. In de Verstedelijkingsstrategie wordt gekeken naar de opgaven die op de regio afkomen. Deze opgaven rond onder andere energietransitie, circulaire economie en woningbouw doen zich allen in grotere omvang voor dan 8 jaar geleden werd voorzien en ook in een hoger tempo dan toen kon worden ingeschat. Dit vraagt om een zorgvuldige afweging of en hoe sprake zou kunnen zijn van veranderend grondgebruik. Wat de Houtrakpolder betreft, houdt de Verstedelijkingsstrategie vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040. Dit betekent dat eerst intensiever gebruik moet worden gemaakt van het huidige haventerrein. Eventuele discussie over anders inzetten van gronden verloopt via het Bestuursplatform conform diezelfde afspraken uit de Visie NZKG 2040. Letterlijke quote uit het betreffende besluit: "Alvorens het besluit tot de daadwerkelijke aanleg van een haven in de Houtrakpolder wordt genomen, wordt een voorstel hiertoe via een breed samengestelde stuurgroep voorgelegd aan de betrokken bestuurscolleges in het NZKG." Dit betekent dus dat de gemeente Haarlemmermeer als gebiedsautoriteit altijd betrokken is en moet worden bij een dergelijk besluit. In het Verstedelijkingsconcept zijn in versie 3 alleen die onderdelen opgenomen die als onmisbaar element zijn geïdentificeerd. Elementen waar geen overeenstemming over is of die nader onderzoek vergen, zijn als zodanig aangegeven en zullen in het gezamenlijk proces in het NOVI-gebied NZKG verder worden onderzocht en besproken. Een procesafspraak daarover zal onderdeel uitmaken van het bij het aan de Verstedelijkingsstrategie verbonden Verstedelijkingsakkoord.
		2	De algemene indruk is dat het stuk goed in elkaar zit en dat de meeste ontwikkelingen op een gunstige manier met elkaar verbonden worden. Complimenten voor de wijze waarop de vele opmerkingen op eerdere versies zijn verwerkt en hoe er met de meeste gemaakte opmerkingen is omgegaan.	De complimenten worden met waardering in ontvangst genomen
		3	Samen met onze (deel)regionale partners willen we vol inzetten op de doortrekking van de Noord/Zuidlijn tot Hoofddorp. De plannen voor deze doortrekking zijn in voorbereiding. Door de betere bereikbaarheid van Haarlemmermeer kunnen er 40.000 woningen worden toegevoegd in en rondom Hoofddorp, een ontwikkeling die wenselijk, zo niet noodzakelijk is in de toekomst perspectief van de MRA. Dit betekent dat komende decennia nog eens een middelgrote stad aan Haarlemmermeer wordt toegevoegd. Een opgave van nationaal en regionaal belang. De totale verstedelijkingsopgave is er een waarbij rijk, regio en gemeente de handen ineen moeten slaan. Dit gaat immers om meer dan huizen bouwen en infrastructuur aanleggen alleen. Dit gaat over mensen, samenleving opbouwen, goede voorzieningen,(internationale) economie en hoogwaardige leefomgeving.	De verdere onderbouwing van nut en noodzaak voor het doortrekken van de Noordzuidlijn naar Hoofddorp wordt via het programma Samen bouwen aan bereikbaarheid en de aanpak Bereikbare Steden uitgevoerd. In het Nationaal Groeifonds is hiervoor een financiële reservering opgenomen. Het doortrekken van de Noord/Zuidlijn naar Hoofddorp in combinatie met de Verstedelijkingsontwikkeling in Hoofddorp wordt onderschreven en is opgenomen in het Verstedelijkingsconcept voor de MRA. In versie 3 onderdeel 3.1 meerkernige ontwikkeling met menselijke maat, zijn handelingsperspectieven opgenomen die bijdragen aan de door Haarlemmermeer genoemde opgaven om naast woningen en infrastructuur, aan samenlevingen te bouwen.
		4		

			De polder ligt in het recreatiegebied Spaarnwoude, da t is ontwikkeld als reactie op de behoefte van de stedelijke bevolking. Naast dagrecreatie wordt het gebied onder meer gebruikt voor grote evenementen. Het recreatiegebied Spaarnwoude maakt onderdeel uit van het Natuurnetwerk Nederland en ontvangt jaarlijks 5,5 miljoen bezoekers. De Houtrakpolder neemt daar van ongeveer 900.000 bezoekers voor zijn rekening. De natuurwaarde van het gebied is hoog. Wij willen die recreatieve functie en landschappelijke openheid behoud en wijzen daarom elke vorm van havenactiviteit in de Houtrakpolder van de hand. Wij willen zien dat deze wens over ons grondgebied wordt gerespecteerd in de MRA en dat de Houtrakpolder een open en niet verstedelijkte polder blijft die op natuurontwikkeling en recreatie gericht is. Wij menen dat de hele transformatie opgave waar de MRA, het NZKG en de Amsterdamse Haven zich voor geplaatst ziet zodanig moet en kan worden ingevuld dat de bestemming van de Houtrakpolder daardoor niet verandert. Wij verwachten dat deze wens ook uitgangspunt is bij de verdere samenwerking in MRA verband.	Zie het antwoord bij 6 d1: de Verstedelijkingsstrategie houdt vast aan eerdere afspraken uit de visie NZKG 2040 ten aanzien van de Houtrakpolder.
6e	Gemeente Ouder-Amstel	1	We zijn blij dat verschillende van onze eerder ingebrachte punten (zowel via de Redeneerlijn van de AM gemeenten, als via de Raadsledensessie en ambtelijke inbreng) zijn opgenomen in de 2e versie en complimenteren u met al het werk wat al verzet is. Uiteraard zien wij ook nog punten die meer aandacht of verdere uitwerking behoeven.	Wij nemen de complimenten met waardering in ontvangst
		2	Projecten De Nieuwe Kern, Werkstad OverAmstel en EntradaGemeente: Ouder-Amstel neemt haar verantwoordelijkheid in de grote bouwopgave voor onze regio en heeft een grote bouwambitie met 5000 – 10.000 woningen tot 2030. Een deel hiervan wordt gerealiseerd in samenwerking met Amsterdam. In het Verstedelijkingsconcept staan verschillende bouwlocaties in de metropoolregio genoemd en sommigen krijgen meer urgentie dan anderen. Er zijn bijvoorbeeld voor verschillende grote ontwikkellocaties en Stadsharten al afspraken gemaakt met het Rijk, zoals in het Programma Bereikbare Steden. De ontwikkellocaties in Ouder-Amstel zoals De Nieuwe Kern, Werkstad OverAmstel en Entrada zijn alleen benoemd onder de kop Amsterdam Zuidoost/ Duivendrecht en de positie en mogelijkheden van de individuele projecten blijven zo onbenoemd. De bolletjes die refereren aan woningaantallen bij de kaartjes (op pagina 22) maken de projecten niet expliciet. De versnellingslocatie in Duivendrecht zoals getoond op deze kaart, omvat niet Werkstad OverAmstel en Entrada. Wij willen deze graag opgenomen hebben onder de versnellingslocatie omdat deze drie projecten gelegen rondom station Duivendrecht onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Wat ons daarnaast opvalt is dat in het Verstedelijkingsconcept op een aantal plekken wel Duivendrecht is opgenomen en op andere niet. Waar met Amsterdam-Zuidoost ook Duivendrecht wordt bedoeld, vragen wij om dat expliciet op te nemen	In versie 3 zijn conform de wensen en opvattingen van de gemeente Ouder-Amstel Werkstad OverAmstel en Entrada opgenomen als versnellingslocaties gekoppeld aan versnellingslocatie Duivendrecht vanwege de onlosmakelijke verbondenheid van de projecten. Tevens hebben wij Duivendrecht in de tekst opgenomen als bij Amsterdam Zuidoost ook Duivendrecht bedoeld is. Een verwijzing naar de gebruikte bron, de plancapaciteitsmonitor van de MRA is tevens opgenomen.

			(bijvoorbeeld op pagina 83). Wij wensen aandacht en positie voor de projecten De Nieuwe Kern, Werkstad en Entrada zodat deze waar nodig ondersteund kunnen worden en in ieder geval niet worden belemmerd. Verder valt het op dat de projecten schematisch staan opgenomen in de kaartbeelden. Wij stellen voor om hierbij te verwijzen naar de monitor plancapaciteit als brondocument voor de projecten. Dan weten we zeker dat ze correct zijn 5overgenomen.	
		3	Knelpunten voor woningbouw: De Verstedelijkingsstrategie heeft als een van de grote onderwerpen woningbouw. Juist hier ligt een grote en ingewikkelde opgave. Daarom bevreemdt het ons dat het adresseren van de knelpunten voor woningbouw niet zijn opgenomen. Wij denken hierbij aan de beperkende regelgeving en specifieke knelpunten voor kleinere gemeenten. Een voorbeeld is de woningbouwontwikkeling bij De Nieuwe Kern, Werkstad OverAmstel en Entrada, onderdeel van de genoemde vijf kernprojecten binnen de Verstedelijkingsstrategie waarbij gezocht wordt naar een versnelling van de bouwopgave. Aan randvoorwaarden zoals nu gesteld in de Woondeal of andere subsidietrajecten kan door ons als gemeente, ondanks deze enorme bouwopgave, niet worden voldaan.	Ouder-Amstel wijst op de knelpunten bij de woningbouwopgaven. De oplossingen die voor deze knelpunten moeten worden gevonden, zijn echter veelal locatiespecifiek en vragen om maatwerk. Deze passen daarom niet bij het hoofdlijnenkarakter van de Verstedelijkingsstrategie. Het gaat bij die oplossingen om uitvoering, waaraan o.a. via de MRA versnellingsaanpak en Woningbouwpuls invulling wordt gegeven. Overigens worden de knelpunten zelf wel besproken in het derde deel van de Verstedelijkingsstrategie, de investeringsstrategie.
		4	Nieuwe A2 Entree Mobiliteit is een ander belangrijk onderdeel van de Verstedelijkingsstrategie. In het Verstedelijkingsconcept wordt hiervoor verwezen naar SBaB (Samen Bouwen aan Bereikbaarheid), maar aangezien mobiliteit onlosmakelijk is verbonden aan de verstedelijkingsopgave vragen wij ook hier aandacht voor dit thema. Voor de ontsluiting van het te ontwikkelen gebied in Duivendrecht is een Nieuwe A2 Entree in onderzoek. Dit betreft het afwaarderen van het eerste deel van de A2 (vanaf de Utrechtsebrug tot aan het knooppunt A9). De nieuwe aansluiting van de A2 (kruispunt Van de Madeweg en Johan Muyskenweg) geeft mogelijkheden voor een betere ontsluiting van het te ontwikkelen gebied van De Nieuwe Kern en Werkstad. Binnen SBaB is dit onderzoek gekoppeld aan de ontwikkelingen van Zuidasdok. In de fasering in het Verstedelijkingsconcept staat Zuidasdok genoemd. Wij wensen dat bij deze fasering ook de Nieuwe A2 Entree expliciet moet worden opgenomen.	In lijn met deze opmerking van de gemeente Ouder-Amstel is in Versie 3 de Nieuwe A2 Entree opgenomen als onderdeel van de integrale ontwikkeling in Amsterdam Zuid-Oost/Duivendrecht en in bijbehorende fasering. Het Rijk-regio Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) bereidt de grote Rijk-regio-opgaven op het gebied van mobiliteit voor. Er wordt intensief afgestemd tussen de Verstedelijkingsstrategie en SBaB.
		5	Aanvulling op verrommeld glastuinbouwgebied: Wij zien de verrommeling zoals wij hebben benoemd in de AM reactie niet alleen bij de kassen, maar ook in breder opzicht in het landelijk gebied. Daarom willen wij het opruimen van verrommeld glas graag uitbreiden naar de noodzaak voor een bredere kwaliteitsimpuls.	Het vraagstuk over verrommeling in het landelijk gebied is in brede zin is opgenomen in de tekst in hoofdstuk 3.2, groenblauw netwerk. Het gaat daar o.m. om het versterken van landschappen en een kwaliteitsimpuls voor landschappen met bijzondere waarden. Sanering van tuinbouwkassen is een hardnekkig probleem dat ook afzonderlijk benoemd dient te worden. Tevens is het geagendeerd als onderdeel waarop mogelijk afspraken kunnen worden gemaakt in het Verstedelijkingsakkoord dat aan de Verstedelijkingsstrategie wordt gekoppeld.
6f	Gemeente Uithoorn	1	Wij onderschrijven het belang van de Verstedelijkingsstrategie, en zien het als een instrument om samen een gezamenlijke ruimtelijke strategie van de MRA en het Rijk uit te zetten. De	Wij waarderen de duidelijke ondersteuning door de gemeente Uithoorn van de hoofdambitie in de Verstedelijkingsstrategie.

			gemeenteraad van Uithoorn sluit zich aan bij de ambitie voor de MRA die uit het document blijkt; (door)ontwikkelen tot duurzame meerkernige metropoolregio van grote klasse, die sociaal en economisch sterk is, met menselijke maat. Ook wij kennen in onze gemeente grote en complexe uitdagingen op het gebied van wonen, mobiliteit, werken, verduurzaming, landschap en leefbaarheid, in een gebied waar de ruimte voor deze opgaven zeer beperkt is. Dat dit keuzes vereist, op ieder schaalniveau, is zonneklaar. Wij maken deze keuzes graag in overleg met andere overheden en stakeholders.	
		2	Potentie van de Stelling van Amsterdam voor grote opgaven Op het gebied van landschapsontwikkeling ligt de focus in de zuidflank voornamelijk op de scheggen (de Diemerscheg, Amstelscheg, ontwikkeling van de Westeinderscheg). Op het kaartbeeld 'Waardevol en verbinden landschap' (p.37) staan zij genoemd onder 'aan de slag'. De raad van Uithoorn is positief over de manier waarop er naar deze landschappen wordt gekeken. Er is druk op deze ruimten vanuit verstedelijking, en er zijn uitdagingen zoals bodemdaling. Maar ze kunnen ook bijdragen aan opgaven zoals klimaatadaptatie, energietransitie, natuur, ecologische en recreatieve verbindingen en toerisme. Samen kan er een integraal perspectief ontstaan, dat door gebieds-ontwikkeling dit erfgoed en de beleving daarvan versterkt. Lokaal zijn wij daar in Uithoorn mee bezig: er wordt gekeken naar een groene recreatieve verbinding tussen de Westeinderplassen en de Amstel, onder andere via de Vuurlijn — het gedeelte van de Stelling van Amsterdam dat over ons grondgebied loopt. Wij zien in dit gebied ruimte voor de opgaven die op de gemeente afkomen, en de potentie om een verbinding van regionaal belang te vormen. Wij zouden dit graag in het verstedelijkingsconcept terug zien, en gaan hierover (ambtelijk) graag met u in gesprek	We zijn het met de gemeenteraad van Uithoorn eens dat het belangrijk is cultureel erfgoed te behouden en versterken en daarbij een koppeling te zoeken met andere opgaven die hier goed aan kunnen worden verbonden. In het Verstedelijkingsconcept is daartoe in algemene zin een zinsnede opgenomen in hoofdstuk 3.2, groenblauw netwerk en specifiek in de paragraaf over de multifunctionele 'Groene Zones'. Vuurlijn wordt opgenomen in de gebiedsparagraaf over de Zuidflank. Tevens stellen we voor te onderzoeken waar dit leidt tot regionale of Rijks- regionale afspraken in de uitvoering. Mogelijke afspraken hierover kunnen worden opgenomen in het bij de Verstedelijkingsstrategie behorende Verstedelijkingsakkoord.
		3	Knelpunten voor woningbouw: Voor het realiseren van de woningbouwopgaven (tot 2030 175.000 nieuwe woningen in de MRA) ligt de focus van het Verstedelijkingsconcept voornamelijk op grote ontwikkelingen, de zogenaamde stadsharten. Daarnaast wordt er gekeken naar grote ontwikkellocaties. Er moet echter ook aandacht zijn voor kleinere gemeenten met woningbouwopgave op de middellange termijn en lange termijn (na 2030). Vanwege de leefbaarheid in dorpen, om de doorstroom van doelgroepen te bevorderen, etc. Om de woningbouwproductie op gang te houden is het van belang om hier nu al in te investeren. De nieuwe locaties zijn in vergelijking tot het verleden veelal ingewikkelder om te ontwikkelen, en de gemeentelijke budgetten om in te zetten beperkt. U geeft aan dat beleid voor ruimtelijke ontwikkeling per definitie te maken heeft met onzekerheid, en dat ruimtelijke programma's voortdurend moeten worden herijkt en aangepast aan ontwikkelingen die nu nog onzeker zijn. U stelt daarom voor om een monitoringssysteem te verbinden aan de	We onderschrijven het dynamische karakter van de ontwikkeling van woningbouwlocaties waar de gemeente Uithoorn op wijst. Aan de Verstedelijkingsstrategie wordt een Verstedelijkingsakkoord verbonden. Hierin worden naast het vaststellen van een gezamenlijk verhaal in de vorm van het Verstedelijkingsconcept ook afspraken gemaakt richting uitvoering van gezamenlijke ambities en hoe we daar de komende jaren gezamenlijk aan werken. Onderdeel in het gezamenlijk werken aan ambities is het monitoren waar we wanneer ontwikkelen. Hierbij wordt ook ruimte ingebouwd voor actualiseringen bijvoorbeeld in de woningbouwplannen. Daarmee geven we invulling aan de reactie van Uithoorn over het dynamische karakter van woningbouwopgaven. Een en ander wordt beschreven in hoofdstuk 5, Van concept naar uitvoering.

			verstedelijkingsstrategie (p.3). Wij herkennen dit dynamische proces en vragen daarom, om bij het opstellen van dit systeem ook rekening te houden met ontwikkelingen die wel aan de randvoorwaarden voldoen, maar in de besluitvorming nog niet zover zijn dat zij mee kunnen worden genomen in deze versie van het verstedelijkingsconcept. Wanneer er, bijvoorbeeld in het kader van de gemeentelijke Omgevingsvisie, wel besloten is over een project, zouden wij graag de mogelijkheid hebben deze voor te dragen om opgenomen te worden in de strategie, zodat deze eventueel kan meelopen in de BO-MIRT cyclus.	
		4	Situatie Leefomgeving rond Schiphol: In aanvulling op de hierboven ingebrachte AM-reactie omtrent Schiphol stelt de gemeenteraad van Uithoorn dat zijn standpunt met betrekking tot de leefbaarheid in de omgeving van Schiphol, zoals weergegeven in een raadsbrede motie "Minder vliegen is minder hinder" van 4 maart 2021 nog onveranderd is. Hierin wordt aangegeven dat de raad van Uithoorn van mening is dat minder hinder echt alleen mogelijk is door minder vliegbewegingen.	De genoemde motie van de raad van Uithoorn over leefbaarheid in de omgeving van Schiphol valt buiten de reikwijdte van de Verstedelijkingsstrategie van de MRA. De discussie over de luchtzijdige kant van de ontwikkelingen van Schiphol wordt niet via de Verstedelijkingsstrategie MRA maar via het proces van de Luchtvaartnota gevoerd. Wel spreken Rijk en regio af een gezamenlijke integrale gebiedsuitwerking voor Schiphol en omgeving te maken waarin een integrale afweging wordt gemaakt over het verbeteren van de leefkwaliteit en een robuuste ontwikkeling van de luchthaven.
7	Deelregio Almere-Lelystad/Oostflank	1	In brede zin kunnen wij ons vinden in de inhoud van dit concept. Het heeft een heldere opzet. De bijzondere aandacht voor landschap en de systeemlagen mobiliteit, ecologie, water en energie onderschrijven wij.	Deze reactie onderschrijft de met het Verstedelijkingsconcept ingeslagen koers en de opzet. We waarderen deze ondersteuning.
		2	Wij onderstrepen het beeld van een evenwichtige meerkernige metropool, waarin niet alleen ruimte is voor wonen, maar ook voor werken en recreëren. Wij bouwen aan een samenleving. Een betaalbare woningmarkt voor alle doelgroepen die de MRA samen tot een succes maken, is daar bij voor ons een belangrijke randvoorwaarde. In de 'Metropool van grote klasse met menselijke maat ' ligt een grote opgave om de sociaal-maatschappelijke veerkracht in de samenleving te versterken. Hoe de verstedelijking ten dienste staat aan deze opgave is nog onvoldoende uitgewerkt. Naast een menselijke maat een hoge leefkwaliteit, gecombineerd met een internationale oriëntatie.	Mede naar aanleiding van deze reactie van de Oostflank MRA zijn voor de sociaal maatschappelijke onderwerpen drie handelingsperspectieven opgesteld. De resultaten daarvan zijn opgenomen in versie 3 in onderdeel 3A, meerkernige ontwikkeling met menselijke maat.
		3	De MRA is feitelijk een nationaal (mobiliteits)knooppunt. De meervoudige ontsluiting van dit nationale knooppunt is niet alleen voor het rijk maar ook voor ons van groot belang. Indien de verbinding naar het noorden wordt versterkt, dient er rekening mee te worden gehouden dat de IJmeerverbinding extra capaciteit op een verbinding naar het noorden biedt.	Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding inclusief capaciteitsafwegingen en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB). Daarbij wordt ook gekeken naar de effecten van een IJmeerverbinding op het bestaande spoornetwerk.
		4	De Oostflank is een belangrijk onderdeel van de MRA. Er wordt veel gebouwd en er is veel ruimte om te bouwen (deels ook om tegemoet te komen aan de eigen woningbehoefte). Zo is het programma RRAAM/Almere2.0 en Lelystad NextLevel volop in uitvoering. De aandacht voor een veerkrachtige, schone en inclusieve economie waarderen wij, zeker ook in verband met de inzet op versterking van de stadsharten en de versterking van de economische profielen van Almere en Lelystad. De inzet opstuwende werkgelegenheid, een krachtige human capital agenda en onderwijs is voorwaarde voor succesvolle	We zijn het eens met de opmerkingen van de Oostflank MRA over het economisch profiel en het economisch potentieel. In Versie 3 zijn de door de regio opgestelde strategische lijnen voor economische ontwikkeling nu ook toegevoegd. De BO MIRT afspraak wordt inmiddels uitgevoerd. Mogelijke vervolgafspraken tussen Rijk en regio over dit onderwerp richting uitvoering kunnen worden opgenomen in het bij de Verstedelijkingsstrategie behorende Verstedelijkingsakkoord.

			ontwikkeling van de steden en behoeft versterkte inzet van rijk en regio? Daarbij benadrukken we het belang van de vorig jaar tijdens het bestuurlijk overleg MIRT gemaakte afspraak over het versterken van het kennisprofiel van Almere en de kansen die de luchtvaart en de logistiek hebben voor het kennisprofiel van Lelystad? Kortom, de Oostflank is een gebied met veel economisch groeipotentieel.	
		5	Verstedelijkingsstrategie ondersteunt afspraken Handelingsperspectief Oostflank en Lelystad NextLevel. Het is van belang te concluderen dat Rijk-regioprogramma's zoals het Handelingsperspectief Oostflank en Lelystad NextLevel bouwstenen zijn voor deze Verstedelijkingsstrategie. Deze programma's zijn nog volop in ontwikkeling en leiden in de komende tijd tot afspraken met lokale, regionale en Rijkspartners. Wij benadrukken dat afspraken die in het kader van de Verstedelijkingstrategie worden gemaakt in het verlengde liggen van de afsprak en die vla deze programma's worden gemaakt, dan wel deze afspraken versterken.	Terecht wijst de Oostflank MRA erop dat de genoemde bestaande Rijk-regio gebiedsprogramma's als bouwstenen dienen voor het Verstedelijkingsconcept en de afspraken in elkaar verlengde moeten liggen. Er wordt daarom expliciet aandacht aan besteed aan hoe verschillende trajecten zich tot elkaar verhouden.
		6	Versnelling woningbouw Almere en Lelystad. De woningbouwopgave in de MRA is groot en urgent. Almere (2e bouwgemeente van de MRA) en Lelystad kunnen en willen daar een belangrijke bijdrage aan leveren. En we zijn bereid in te zetten op versnelling van de woningbouw, met in achtneming van onze kernwaarden voor verstedelijking: leefbaarheid, betaalbare woningen, banen, goede voorzieningen en bereikbaarheid. Immers, we bouwen niet alleen woningen, maar een stedelijke samenleving. De bereikbaarheid van de Oostflank via alle vervoersmodaliteiten dient van een uitstekend niveau te zijn wanneer de regio verder voorziet in de regionale woningbehoefte. Een IJmeerverbinding is daar voor een randvoorwaardelijke toevoeging. De capaciteit van alle vervoersmodaliteiten dient ten minste gelijk op, maar beter nog, vooruit te lopen op de verstedelijkingen de ontwikkeling van de stedelijke samenleving. Zowel ruimtelijk als in de tijd. Ook aandacht voor een nachtnet is daarbij van belang.	We onderschrijven dat het bij Verstedelijking niet alleen gaat om het bouwen van woningen maar om het bouwen aan samenlevingen met alle randvoorwaarden die daarbij horen waaronder een goede bereikbaarheid. Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). De regio is daarbij intensief betrokken.
		7	Wat de fasering betreft zijn de afspraken van het bestuurlijk overleg MIRT van november 2020 voor ons leidend: tot 2030 prioriteit bij het versnellen van woningbouw en noodzakelijke randvoorwaarden in de 7 stadsharten (waaronder die van Almere en Lelystad) en de 5 grote ontwikkellocaties (waaronder AmsterdamBayArea/AlmerePampus). Dit is een aanscherping van de afspraak die bij BO Leefomgeving van juni 2020 was gemaakt over prioriteiten voor verstedelijking in de MRA en die ook terugkomt in de tekst van de Verstedelijkingsstrategie. 'Concreet moet er op veel plekken binnen de MRA vol op worden gebouwd. In tegenstelling tot de suggestie die de afspraak van BO Leefomgeving wekt, is de Oostflank volgens ons de sleutel in de woningbouw- en noodzakelijke versnellingsopgave. De Oostflank is onlosmakelijk onderdeel van	Het onderzoek naar de mogelijke komst van een IJmeerverbinding en de ruimtelijke inpassing daarvan verloopt via het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBAB). De uitkomsten hiervan worden meegenomen in de fasering van stedelijke ontwikkelingen in de MRA.

			de internationale corridor Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad airport.' In de komende periode moeten Rijk en regio met urgentie daar om voor de Oostflank een aantal cruciale besluiten nemen, zoals over de vorm van de IJmeerverbinding en de voorbereidingen voor Almere Pampus. Daarbij melden we nog eens dat de ontwikkeling van Pampus als krachtige woon- en werklocatie zonder volwaardige IJmeerverbinding geen optie is. En dat ook de autobereikbaarheid en fietsverbindingen daarbij op orde dient te zijn, waarbij alle opties -inclusief een IJmeerweg-onderzocht dienen te worden."	
		8	In de tekst over fasering tot 2030 vragen we -naast de Inzet op de ontwikkeling van het stadshart van Lelystad- aandacht voor uitbreiding in Lelystad Zuid (Warande), de versterking van de bestaande stad (w.o. Lelystad Oost, onderdeel van Programma Leefbaarheid en Veiligheid van BZK) en de ontwikkeling van de Kustzone Inclusief bovenregionale voorzieningen zoals vrijetijdseconomie, stedelijk wonen en natuurontwikkeling. Alleen onder de voorwaarde dat er een juiste mix van woonmilieus wordt ontwikkeld kan versnelling van de woningbouwopgave in Lelystad plaatsvinden. De woningbouw- en transformatieopgave dient een bijdrage te leveren aan de noodzakelijke "sterke schouders" en aan" extraschouders" in de stad. "Opnieuw eenzijdige woningbouwontwikkeling leidt onherroepelijk tot herhaling van problemen uit het verleden. In de periode na 2030 zijn voor de groeien leefbaarheid van Lelystad een station Lelystad Zuid en de bochtafsnijding N23/A23 (de doorgaande route Alkmaar-Zwolle) van belang. Het verkeer vanuit Enkhuizen richting Flevokust haven door Lelystad wordt daarmee voorkomen. Daarnaast is een aantakking van het spoor op Flevokusthaven voor een multimodale logistieke hub gewenst. Bij de aanleg van een Lelylijn vinden wij een intercity-stop op station Lelystad vanzelfsprekend.	We zijn het volledig eens met de visie van Oostflank MRA dat de ontwikkelingen van stadsharten en locaties als Lelystad Zuid niet een eenzijdige woningbouwontwikkeling, maar een gemengde ontwikkeling moet zijn. Vraag en aanbod op de markt zijn vervolgens bepalend voor de fasering van deze ontwikkeling. Die marktontwikkeling zal de komende jaren gezamenlijk gemonitord worden, om de beoogde functiemenging te kunnen bewaken. Mogelijke ingrepen in de bereikbaarheid na 2030, die passen bij de ontwikkeling van Lelystad, zullen op termijn geagendeerd moeten worden op het BO MIRT Noordwest.
		9	Flevoland -Gooicorridor: In Versie 2 staat onder 'mobiliteit' dat naast de hoofdkeuzes voor wegen openbaar vervoer de opgaven op specifieke corridors zoals Almere-Utrecht en de Gooicorridor "met lokale maatregelen kunnen worden opgelost". Dit is geenszins het geval. We verwijzen in dit verband naar de uitkomsten van het Regionaal OV Toekomstbeeld 2040 Noord-Holland&Flevoland uit 2019. In dit toekomstbeeld zijn ingrijpende maatregelen opgenomen. Momenteel loopt er een MIRT-verkenning naar de aanpak van knelpunten op de A27 tussen Almere Haven en knooppunt Eemnes. In de toekomst krijgen meerdere wegdelen van de A27 met knelpunten te maken. In dit verband zien wij graag terug dat de reservering die thans bestaat, in stand wordt gehouden voor een Stichtselijn van Almere naar Utrecht. De Intercity-of gelijkwaardige verbinding tussen Utrecht en Almere is niet alleen belangrijk voor de ontwikkeling van de Gooi-corridor maar ook voor de MRA als regionaal en nationaal knooppunt.	Het Programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) bereidt de grote Rijk-regio-opgaven op het gebied van mobiliteit voor. In dat kader is in het BO MIRT van najaar 2020 afgesproken te starten met een MIRT-verkenning A27 Almere-knooppunt Eemnes. Voor het spoor zijn het OV Toekomstbeeld en de gemaakte afspraken over OV SAAL leidend.

		10	Nieuwe vormen van beheer, preventieve aanpak bestaand stedelijk gebied: jonge steden zoals Lelystad en Almere staan aan de vooravond van een heel nieuwe intensieve periode. Naast groei is dóórontwikkeling noodzakelijk. Daarbij mag het beheer van het bestaande niet worden vergeten. Net als in andere steden, is er aandacht nodig voor beheer, waarbij rekening moet worden gehouden met de leeftijdsopbouw van de wijken en het karakter van deze jonge steden (in verhouding kwalitatief goede woningvoorraad en leefomgeving). Beheer moet zich daarbij niet alleen richten op problemen op fysiek en/of sociaal terrein na dat ze zich manifesteren en er eenmaal zijn. Het Is juist nodig dit vroegtijdig aan te pakken, dan wel preventief. Steden zoals Almer een Lelystad zijn jonge steden waarde onderhouds- en beheer opgave zich ook meer dan in de oude steden massiever gaat voordoen. In het kader van de Verstedelijkingsstrategie pleiten wij er voordat er tussen Rijk en regio nieuwe vormen van beheer voor deze voormalige groeikernen worden uitgewerkt.	Het is terecht dat de Oostflank MRA de aandacht vestigt op de beheer- en onderhoudsopgaven in voormalige groeikernen. In de tekst van Versie 3 van het verstedelijkingsconcept is daar nu in hoofdstuk 3.1 een zinsnede aan gewijd. Dit onderwerp wordt later ook besproken in het kader van te maken afspraken als onderdeel van het Verstedelijkingsakkoord dat verbinden is aan de Verstedelijkingsstrategie.
		11	De Oostflank een gezonde en groene leefomgeving. De Oostflank heeft unieke landschappen en wateren die een nog grotere betekenis kunnen krijgen (Nationaal Park Nieuw Land, IJmeer als waterpark voor de MRA). De steden hebben attractieve groene suburbane woonwijken die door de bewoners worden gewaardeerd. Almere en Lelystad gaan ook bij de verdere ontwikkeling van de steden voor groene verstedelijking. Ons groen groeit mee met de verstedelijking. De groene scheggen en buffers van Almere en de polycentrische structuur zijn een kernwaarde van onze steden. Zo profileert Lelystad zich als Hoofdstad van de Nieuwe Natuur. Binnen de MRA biedt de Oostflank een gezonde en groene leefomgeving, in tegenstelling tot grote delen van de MRA die te maken hebben met een minder gezonde leefomgeving. Wij menen dat de kansen die de Oostflank op dit vlak biedt sterker In de Verstedelijkingsstrategie, en de keuzes die daarin worden gemaakt, zowel qua stads- als natuurontwikkeling, duidelijker terug mogen komen.	We herkennen het profiel van een gezonde en groene leefomgeving in de Oostflank van de MRA. Dit komt ook naar voren uit de analyse die we door het RIVM hebben laten opstellen op dit punt. Tegelijkertijd is het noodzakelijk, zoals de Oostflank MRA in haar brief eerder ook heeft gesteld, dat de economische potenties van de Oostflank worden benut. Ontwikkeling van de economie met groei van circulaire bedrijvigheid en Lelystad Airport heeft een onmiskenbaar positief effect op de werkgelegenheid en het economisch vestigingsklimaat. Ook kan Lelystad Airport bijdragen aan het verminderen van het aantal nachtvluchten op Schiphol. Tegelijkertijd hebben dergelijke ontwikkelingen ook een (plaatselijke) invloed op de leefomgeving. De gezonde leefomgeving van de Oostflank is een grote kwaliteit. In de verdere ontwikkeling van de Oostflank zal de balans tussen deze kwaliteit van de gezonde leefomgeving en economische belangen zorgvuldig bewaakt moeten worden. Activiteiten die worden toegevoegd bijvoorbeeld voor circulaire economie, zijn in het verstedelijkingsconcept op een selectief aantal plekken aangegeven in lijn met door gemeenten en provincies aangemerkte bedrijventerreinen.
		12	Verwevenheid stad en landschap in Lelystad en Almere Wij hebben onze waardering uitgesproken voor de aandacht voor het landschap en ecologie. Waar het gaat om de inhoud op deze thema's, kan de kwaliteit van Flevoland krachtiger voor het voetlicht worden gebracht. In woord en kaartbeeld moet sterker tot uitdrukking komen wat in Flevoland de kwaliteiten en opgaven van het landschap zijn. Concreet gaat het om de groenblauwe opzet van Lelystad en Almere en de daarmee samenhangende woonkwaliteit, de bestaande Flevolandse bossen en de rol die ze spelen als recreatie/rustgebied, de Bossenstrategie en nieuwe ecologische verbindingen in het stedelijk gebied.	In lijn met deze reactie is de samenhang in ontwerp en ontwikkeling stad-landschap expliciet benoemd in de paragraaf kernkwaliteiten. Nieuwe ecologische verbindingen in stedelijke gebied zijn (op de kaart) opgenomen als 'aanleg groene zones'. Gelet op het hoofdlijnenkarakter van de Verstedelijkingsstrategie MRA zijn kansen voor de Flevolandse bossen voortvloeiend uit de nationale bossenstrategie in algemene zin benoemd.

		13	Samenhangende uitwerking energiesysteem, inclusief Waterstof, Warmte en CO2 In het licht van het streven naar duurzaamheid en robuustheid van de energievoorziening missen wij een samenhangende uitwerking met naast aandacht voor elektriciteit ook aandacht voor waterstof (ook transport en mogelijke aanlanding in Flevokusthaven), warmte (in verband met geothermie en restwarmte) en CO2 (onder meer gebruik van 'oude' gasleidingen naar opslag).	Op basis van verder onderzoek zijn in Versie 3 de vier eerdere abstracte scenario's over de toekomstige energiesystemen vervangen door regionale scenario's, gebaseerd op de nationale scenario's van de netbeheerders (II3050) en aangevuld met lokale informatie. In die regionale scenario's zijn de mogelijke ruimtelijke gevolgen inzichtelijk gemaakt. Daarbij is gekeken naar de koppeling tussen verstedelijking, zowel op toevoeging woningbouw als industrie en datacenters. Uit de scenario's is een aantal onmisbare elementen gedestilleerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland: no-regret maatregelen. Deze elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.3, systemen van de toekomst. De scenario's vormen de hoeken van het speelveld: niet om uit te kiezen, maar om van te leren. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt. Voor de hoofdstructuur van het energienetwerk in Nederland verloopt dat via het landelijke programma's Energie Hoofdstructuur.
		14	Keuzevraagstuk 4e hyperconnectiviteitshub is onderwerp van provinciale en lokale besluitvorming Het is goed om nogmaals te benadrukken, zoals de Verstedelijkingsstrategie ook al wel stelt, dat een locatie in Flevoland voor een eventuele hyperconnectiviteitshub ten behoeve van datacenters onderwerp is van lokale en regionale besluitvorming. We onderschrijven de ambitie te onderzoek en of en hoe een 4e hyperconnectiviteiteshub in Flevoland kan landen. Het lopende onderzoek van de gemeente Almere naar de mogelijkheid en wenselijkheid van deze hyperconnectiviteitshub en de door de gemeente Almere en de Provincie Flevoland nieuwe, nog op te stellen datacenterstrategie vormt hiervoor de basis. In de Verstedelijkingsstrategie is iedere concrete locatiekeuze prematuur.	Flevoland staat positief tegenover een 4e connectiviteitshub. De Provincie onderzoekt samen met lokale overheden waar en hoe dit kan landen. Het lopende onderzoek van de gemeente Almere naar de mogelijkheid en wenselijkheid van deze hyperconnectiviteitshub en de door de gemeente Almere en de Provincie Flevoland nieuwe, nog op te stellen datacenterstrategie vormen voor de verstedelijkingsstrategie de basis op dit onderwerp.
		15	Keuzevraagstuk Extra 380kV tracé Bij de toekomstige energievoorziening in de MRA is sprake van een mogelijk nieuw 380kV-tracé als keuzevraagstuk. Momenteel vindt al een verzwaring plaats van de bestaande 380kV-leidlng die door Flevoland loopt en dwars door het stedelijk gebied van Almere. Mocht een nieuw380kV-tracé nodig zijn in de MRA, dan dient rekening te worden gehouden met verstedelijking in Flevoland. Wij vinden het belangrijk dit vanuit de Verstedelijkingsstrategie MRA aan het ministerie van EZK mee te geven.	Zoals aangegeven in reactie op punt 13 van de reactie van de Oostflank MRA zijn nu drie scenario's voor energiesystemen uitgewerkt. Daarbij is een aantal onmisbare elementen geanalyseerd die hoe dan ook noodzakelijk zijn om ook in de toekomst een robuust energienetwerk te hebben in de MRA en in Nederland. Onderdeel daarvan zijn ook de mogelijke 380KV tracé's. Deze elementen zijn opgenomen in hoofdstuk 3C, systemen van de toekomst. In de komende jaren moet gekoppeld aan de discussie over regionale en landelijke hoofdstructuur voor energie besloten worden welke invulling gekozen wordt. Voor de hoofdstructuur van het energienetwerk in Nederland verloopt dat via het landelijke programma's Energie Hoofdstructuur (EHS). Vanuit de Verstedelijkingsstrategie is aan het programma EHS, de wens en opvatting vanuit de Oostflank MRA aangegeven om te betrekken bij de afwegingen over mogelijke nieuwe tracés voor een 380KV.
		16	Keuzevraagstukken Noordzeekanaalgebied en Schiphol in relatie tot mogelijkheden in de Oostflank De keuzevraagstukken voor het Noordzeekanaalgebied, de haven van Amsterdam en de omgeving Schiphol zijn taaie vraagstukken. Hier kan de Oostflank een oplossing bieden. Openstelling van Luchthaven Lelystad voor vakantievluchten geeft mogelijkheden om een deel van de problematiek rond Schiphol te verlichten. Daarnaast is er rond Lelystad ruimte te vinden voor logistieke bedrijvigheid. Lelystad Airport en Flevokust Haven als multimodaal knooppunt zijn de motor voor de economische ontwikkelingen. Waar het gaat om de ruimte voor wonen of	De Oostflank van de MRA wordt nadrukkelijk meegenomen in de zoektocht naar ruimte voor bedrijven en benutten van economische kansen voor de Oostflank. Uiteraard is het de bedoeling dat bedrijven voor wie Flevoland een alternatief kan zijn, het economisch profiel van de Oostflank zo veel mogelijk versterken. We herkennen het genoemde *unique sellingpoint* van de Oostflank van de MRA. Dit komt ook naar voren uit de analyse die we door het RIVM hebben laten opstellen op dit punt. Tegelijkertijd is het noodzakelijk, zoals in de brief van de Oostflank eerder is gesteld, dat de economische potenties van de Oostflank worden benut. Ontwikkeling van de economie met groei van circulaire bedrijvigheid en Lelystad Airport heeft een onmiskenbaar positief effect op de werkgelegenheid en het economisch vestigingsklimaat. Ook kan Lelystad Airport bijdragen aan het verminderen van het aantal nachtvluchten op Schiphol. Tegelijkertijd hebben dergelijke ontwikkelingen ook een

			voor bedrijvigheid in het Noordzeekanaalgebied of in de haven van Amsterdam, kan de Oostflank met bedrijventerreinen zoals De Vaart en Flevokust Haven kansen en schuifruim te bieden als alternatief voor bedrijven van elders. Voorwaarde is dat dergelijke bedrijven en functies (zoals de energiehub) het economische profiel van de Oostflank versterken, er veel directe en indirecte arbeidsplaatsen mee gemoeid zijn en een duurzame bedrijfsvoering hebben. Om de kwaliteiten de leefbaarheid van de regio te behouden (onze unique sellingpoint), zijn overlast en hinder op de directe omgeving ongewenst.	(plaatselijke) invloed op de leefomgeving. De gezonde leefomgeving van de Oostflank is een grote kwaliteit. In de verdere ontwikkeling van de Oostflank zal de balans tussen deze kwaliteit van de gezonde leefomgeving en economische belangen zorgvuldig bewaakt moeten worden. Activiteiten die worden toegevoegd bijvoorbeeld voor circulaire economie, zijn in het verstedelijkingsconcept op een selectief aantal plekken aangegeven in lijn met door gemeenten en provincies aangemerkte bedrijventerreinen.
3d	Gemeente Heemstede	1	Wij onderschrijven de centrale gedachte achter de Verstedelijkingsstrategie van een polycentrische ontwikkeling. De MRA bestaat uit veel verschillende en krachtige kernen, die elkaars kwaliteiten versterken. Ze liggen in een landschap dat al even gevarieerd is. Iedere partner brengt daarbij zijn eigen kwaliteit in. Zo bezien is het goed om te constateren dat naast de inzet op woningbouw, een goede verdeling van werkgelegenheid in de MRA en balans in woon- en werklocaties, ook wordt nagedacht hoe de MRA leefbaar blijft met aandacht voor duurzaamheid, klimaatadaptatie en landschap. Dit sluit goed aan op de ambities die Heemstede met betrekking tot de regio Zuid-Kennemerland heeft en de positie van Zuid-Kennemerland in de MRA. Vanuit dit perspectief en met inachtneming van de inzet van de regio, zoals deze is vastgelegd in documenten als de Zuid-Kennemer agenda, het ontwikkelperspectief voor de Binnenduinrand en de regionale Bereikbaarheidsvisie, hebben wij het voorliggende Verstedelijkingsconcept beoordeeld.	Deze reactie onderschrijft de met het Verstedelijkingsconcept ingeslagen koers. We waarderen deze ondersteuning en het is goed te lezen dat het direct aansluit op de ambities van de gemeente Heemstede.
		2	Voor de toekomst heeft de raad van Heemstede uitgesproken dat groen, natuur en ruimte voor rust(recreatie) gebied belangrijke functies zijn, die even belangrijk als woon- en werkfuncties zijn. Heemstede fungeert in toenemende mate als toegangspoort tot de natuurgebieden in de Binnenduinrand en de MRA en vervult hierbij de functie van een duurzame, groene, historische en recreatieve oase. De door de raad aangenomen motie 'Heemstede; Groene Oase in de MRA/Binnenduinrand', waarin deze positionering nader is toegelicht, is als bijlage bij de zienswijze gevoegd. Daarbij past geen grote Verstedelijkingsambitie, de bijdrage van Heemstede aan de woningbouwopgave is afgelopen decennia geleverd.	Het Verstedelijkingsconcept is in lijn met de uitspraken van de gemeenteraad van Heemstede. In Heemstede staat geen grootschalige verstedelijkingsambitie geprojecteerd. Uitgegaan wordt van door de gemeente zelf aangedragen initiatieven voor woningbouw zoals opgegeven in de plancapaciteitsmonitor MRA. Tegelijkertijd hebben we door opname van Nationale Parken Nieuwe Stijl, verbinding proberen te leggen met de ambities van de gemeente in de Binnenduinrand waarbij natuur, recreatie, historisch erfgoed en gebieden om rust te vinden, een plek krijgen.
		3	Het verbeteren van de bereikbaarheid is voor Heemstede een van de belangrijke randvoorwaarden voor de verdere ontwikkeling van de regio Zuid-Kennemerland. Alle vervoerwijzen (auto, OV en fiets) zijn daarbij van even groot belang. De vervoerwijze(n) die voor een maatregel het beste resultaat biedt of bieden, moeten voor die maatregel in beeld komen. De ontwikkeling van de OV-knooppunten wordt in de Verstedelijkingsstrategie goed geagendeerd. Het is goed om te constateren dat station Heemstede-Aerdenhout op de kaart (blz	Alle modaliteiten zijn van belang in het MRA netwerk. Als MRA partners werken we aan de mobiliteitstransitie richting fiets en OV voor de doorstroming van de bestaande wegen en voor een gezonde leefomgeving in dorpen en steden. Het toekomstig functioneren van de N201 wordt in de netwerkstudie, het Multimodaal toekomstbeeld verder uitgewerkt en voor de deelregio's fijnmaziger in kaart gebracht.

			54.) voor de ontwikkelrichting van het mobiliteitssysteem van de MRA als Intercitystation is aangeduid. De HOV-as Zandvoort-Heemstede-Hoofddorp is gedeeltelijk (als onderdeel van andere verbindingen) wel aangeduid, maar wij missen deze verbinding als geheel op de genoemde kaart. In het Verstedelijkingsconcept wordt de problematiek rond de N201 alleen geadresseerd in de context van de uitbreiding van de ring rond Amsterdam. Wij verzoeken u deze problematiek ook in de context van de leefbaarheid in de Westflank te bezien. In het bijzonder wordt daarbij gedacht aan een extra oost-westverbinding, die een substantiële bijdrage kan leveren aan de nu al te grote verkeersdruk op de N201. Een verkeersdruk die nog wordt vergroot door de substantiële woningbouwambitie voor de Westflank van Haarlemmermeer.	
		4	Gezien de forse woningbouwopgave voor een al sterk verstedelijkte regio, is het van groot belang dat de natuurwaarden en de openheid die er tussen de kernen aanwezig is, wordt gekoesterd. Heemstede zet voor het eigen grondgebied en voor de gehele Binnenduinrand in op behoud en versterking van deze waarden, van volbouwen van het buitengebied kan geen sprake zijn. Tegelijkertijd komen deze waarden steeds meer onder druk te staan dor de groeiende recreatiebehoefte. De groei in recreatie en toerisme heeft niet alleen een groeiende economische impact, maar ook effect op de ruimte, op de natuurwaarden en landschappelijke kwaliteit en op de leefkwaliteit van de inwoners. Voor de Coronacrisis was er sprake van een hoge groeiverwachting van het aantal (internationale) toeristen. Nu leidt de groei van het aantal woningen, aantal inwoners en bannen ook tot een groei van de recreatiebehoefte, zowel in de steden als in het buitengebied. In het Verstedelijkingsconcept wordt hier al de nodige aandacht aan besteed. De bevestiging van de ecologische verbindingszone van de duinen naar het achterland, met de gewenste recreatieve fietsverbinding naar de kust als koppelkans en de vergroting van het Nationale Park en de doorontwikkeling van het recreatiegebied Spaarnwoude bieden goede kansen om zowel de in de regio aanwezige natuurwaarden te beschermen als de recreatieve druk te verminderen door deze meer over de hele MRA te spreiden. Naar mate de verstedelijking toeneemt is het des te belangrijker te investeren in natuur en recreatie. Dit is bij uitstek een bovenlokale opgave en het is goed dat zowel de investeringskant als de beheerkant in de verstedelijkingsstrategie worden geagendeerd. Minder duidelijk is echter nog tot welke concrete acties dit gaat leiden. In de verstedelijkingsstrategie is hiervoor meer aandacht gewenst.	Met waardering constateren wij dat voor natuur en recreatie de inhoud goed aansluit op de wensen van de gemeente Heemstede. In het Verstedelijkingsconcept schetsen we het gezamenlijke verhaal van Rijk en regio voor de MRA. Uiteraard moet dit leiden tot concrete acties naar uitvoering. Hiervoor zal aan de Verstedelijkingsstrategie als geheel een Verstedelijkingsakkoord worden gekoppeld met daarin naast het uit te spreken commitment op het gezamenlijke verhaal, de concrete acties die we als Rijk en regio samen oppakken, procesafspraken voor verdere uitwerking van plannen en hoe we dat met elkaar gaan organiseren én monitoren.
		5	De onderbouwing van spreiding van werkgelegenheid over de MRA regio is nog mager. De economische ambitie van Zuid-Kennemerland is steviger dan nu in het verstedelijkingsconcept staat verwoord. Redenerend vanuit het idee van de	Werkgelegenheidsontwikkeling laat zich moeilijk sturen, zeker als het om vestiging van bedrijven gaat. Net als de gemeente Heemstede beoogt de MRA de balans tussen wonen en werken te behouden en te verbeteren. Daarom is de inzet in het verstedelijkingsconcept, om bedrijven te verleiden zich in de verschillende deelregio's te vestigen, steeds passend bij de

			polycentrische ontwikkeling van de metropool zou het uitgangspunt moeten zijn dat in de deelregio's de groei van het aantal banen minimaal gelijke tred houdt met de toename van het aantal inwoners. Dit ter voorkoming van verdere scheefgroei van de woon-werkbalans en de hieraan gerelateerde mobiliteitsinvesteringen. Het toevoegen van werkfuncties rondom de ov-knooppunten is daarbij cruciaal om deze woon-werkbalans te behouden. Veel bestaande bedrijventerreinen worden getransformeerd tot gemengde woon-werklocaties. Het behouden van voldoende gezoneerde bedrijventerreinen zoals Waarderpolder Haarlem business park is belangrijk om voldoende ruimte voor bedrijvigheid te bieden. Het versterken van economische samenwerking aan de westflank van de MRA (Zuid-Kennemerland, IJmond, Haarlemmermeer) is belangrijk en biedt kansen, mits de balans met de unieke kenmerken van Zuid-Kennemerland behouden blijft.	eigen kwaliteiten van die deelregio's. Alle deelregio's in de MRA leveren daarbij een specifieke bijdrage aan de sterke economie van de MRA als geheel met een nationaal belang. Om nog meer duiding te geven aan die verschillende bijdragen, zijn in versie 3, puttend uit de in het kader van Plabeka opgestelde economische profielen en daarbij behorende strategische lijnen voor elke deelregio teksten toegevoegd in het onderdeel integraal te ontwikkelen gebieden. In hoofdstuk 3A is een alinea opgenomen over ongemengde bedrijventerreinen.
		6	Het abstractieniveau van de Verstedelijkingsstrategie en de hieruit voortvloeiende afspraken tussen Rijk en regio is hoog. De genoemde thema's en opgaven vragen om een degelijke uitwerking in programma's en projecten. De regio Zuid-Kennemerland blijft graag betrokken bij deze uitwerking.	De uitwerking van de Verstedelijkingsstrategie vraagt om een langjarig commitment op een gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de MRA en om afspraken over hoe we aan die gezamenlijke inspanning vormgeven. Deze afspraken leggen we vast in een Verstedelijkingsakkoord tussen Rijk en regio. De regio Zuid-Kennemerland zal daarbij vanzelfsprekend betrokken worden.
2b	Gemeente Uitgeest	1	Het Oer-IJ als buffergebied voor de regio is een interessant idee waarbij aandacht moet zijn voor de inrichting van het landschap en de consequenties voor landbouw en natuur.	Wij zijn blij met de brede interesse, onder meer van de gemeente Uitgeest voor het idee om het Oer-IJ als zoekgebied voor waterberging aan te wijzen. In versie 3 van het Verstedelijkingsconcept is dit zoekgebied nu ok opgenomen.. De verdere uitwerking van exacte locatie, inrichting en consequenties vindt plaats in het vervolg in het project NOVI-gebied NZKG.
		2	De invloed van Schiphol - op bijvoorbeeld de mogelijkheid om te bouwen en de geluidshinder - zou sterker naar voren moeten komen.	Mede naar aanleiding van de reactie van de gemeente Uitgeest is in Versie 3 in hoofdstuk 3.3 meer aandacht gegeven aan de impact van Schiphol en ruimtelijk economische ontwikkelingen op elkaar. Ter vergelijking: in de vorige versie stond het keuzevraagstuk over leefkwaliteit en Schiphol in het hoofdstuk integraal te ontwikkelen gebieden onder gebied Zuidflank.
		3	Bij verandering van verkeersstromen en daarmee gepaarde hogere belasting van bepaalde wegen moet goed gekeken worden of die wegen inderdaad extra belast kunnen worden en of dit niet leidt tot extra geluidshinder.	Voor alle eventuele veranderingen in het mobiliteitsnetwerk geldt dat via modelberekeningen, berekend wordt wat de eventuele extra belasting is. Effecten als eventuele toename van geluidshinder worden hierbij ook meegenomen.
		4	Bij de voorbeelden over behoud en versterken van OV-bereikbaarheid ook de Kennemerlijn en de Zaancorridor noemen.	Deze wens van de gemeente Uitgeest is overgenomen. In Versie 3 is de ZaanIJ-corridor opgenomen in de hoofdstukken 3, 3.3 en 4 en is de Kennemerlijn opgenomen in hoofdstuk 4.
		5	Bij ontwikkelingen met gevolgen voor het grondgebied van Uitgeest, zoals verdichting van woningbouw rond OV-knooppunten en de uitbreiding van het 380-KV netwerken, moet aansluiting worden gezocht bij de gebiedsvisie van Uitgeest en het zijn van een groene HUB.	In lijn met deze reactie wordt de gebiedsvisie van Uitgeest betrokken bij het opstellen van dit Verstedelijkingsconcept van de MRA en in het vervolg bij de uitwerking hiervan.

24	Vervoerregio Amsterdam	1	Wij steunen de inzet op het poly-centrische model waarbij de nadruk ligt op het verdichten van centrum- en knooppuntlocaties van harte. Juist omdat er bij	Wij zijn blij met de door de VRA uitgesproken steun voor het polycentrische model en de daarin opgenomen knooppuntontwikkelingen. We onderschrijven dat

			knooppunten veel bij elkaar komt blijkt het ontwikkelen van deze locaties in de praktijk lastig. Wij zouden graag zien dat er meer aandacht wordt gegeven aan wat er nodig is om dit mogelijk te maken en te vereenvoudigen. Bijvoorbeeld door regelgeving of nieuwe samenwerkingsvormen waarbij wij binnen de MRA nauw samenwerken en elkaar vasthouden bij het kiezen van de locaties en de daaraan te stellen eisen. Los je dit niet op, dan bestaat het risico dat toch eerst de 'makkelijke' locaties worden bebouwd. Deze locaties zijn vaak slechter bereikbaar en lokken vervolgens op langere termijn grotere investeringen uit	voorkomen moet worden dat de zogenaamde 'makkelijke' locaties toch als eerste worden bebouwd. De afstemming over fasering en prioritering van te ontwikkelen locaties is op hoofdlijnen in het faseringsbeeld opgenomen in hoofdstuk 5. De nauwe samenwerking binnen de regio en het gesprek met het Rijk dient continu te worden gevoerd waarbij obstakels in de uitvoering onderwerp van gesprek zijn. Over de samenwerkingsvorm die daarbij past, vindt nog onderzoek plaats.
		2	Een van de meest complexe delen van de ruimtelijke puzzel bevindt zich rond Schiphol. Woningen bouwen bij de stations van Hoofddorp en Nieuw Vennep is lastig door de geluidscontouren terwijl de bereikbaarheid per OV daar erg goed is. Ons verzoek is om dit mee te nemen bij de integrale gebiedsaanpak in samenwerking met de luchtvaartnota om te kijken wat op dergelijke plekken wel mogelijk kan worden gemaakt.	Rijk en regio staan de integrale benadering van het vraagstuk verhogen leefkwaliteit en een duurzame en robuuste ontwikkeling van Schiphol voor. Dit vergt een nadere uitwerking die we als Rijk en regio gezamenlijk willen oppakken. Daartoe wordt een afspraak aan de Verstedelijkingsstrategie gekoppeld die naar verwachting zal worden opgenomen in het Verstedelijkingsakkoord MRA. De gebiedsontwikkeling rond station Hoofddorp is opgenomen in het Verstedelijkingsconcept.
		3	Op basis van de verstedelijkingsstrategie is het ons nog niet duidelijk of ook daadwerkelijk de beste keuzes worden gemaakt op het gebied van ruimte en mobiliteit. De kosten en baten van de investeringen in verkeer en vervoer die samenhangen met de ruimtelijke keuzes zijn onduidelijk. Voor het vervolgproces is het essentieel om voor elke ruimtelijke ontwikkeling duidelijk te hebben welke investeringen op het gebied van verkeer en vervoer op alle schaalniveaus nodig zijn. Bij het ene te ontwikkelen gebied kan daarbij gebruik worden gemaakt van bestaande systemen met restcapaciteit en zullen in het beste geval veel bestemmingen nabij liggen en per fiets bereikbaar zijn. Bij het andere gebied moeten er mogelijk miljarden geïnvesteerd worden in mobiliteitsoplossingen. Alleen door dit inzichtelijk te maken kan de beste integrale keuze worden gemaakt voor zowel mobiliteit als de ruimtelijke ordening. Daarbij dienen wat ons betreft de afspraken zoveel als mogelijk bij te dragen aan een duurzame mobiliteit (conform afspraken uit het klimaatakkoord). Wij verzoeken dan ook om dit expliciet te maken in het vervolgproces en ook ruimte in het proces in te bouwen om ruimtelijke keuzes te heroverwegen indien de kosten voor het mobiliteitssysteem bij bepaalde keuzes niet in verhouding staan met de baten.	In lijn met deze reactie van de VRA is in versie 3 van het verstedelijkingsconcept een uitgebreidere koppeling gemaakt in het hoofdstuk fasering. Deze kan helpen bij de afwegingen zoals de VRA vraagt. Die afwegingen zullen een continu gesprek vergen op basis van inzichten die worden opgedaan in concrete gebiedsuitwerkingen. In het concept schetsen we in samenhang de koers voor de MRA naar 2050. In de fase van uitvoering zullen we aandacht besteden aan de door de VRA gevraagde afwegingen.
		4	De ontwikkeling van het mobiliteitssysteem als randvoorwaarde is voor ons zeer logisch. Ons zorgpunt daarbij is wel dat het erg leunt op drie nieuwe metroverbindingen. Daar bovenop worden in de kaart voor 2050 zelfs nog een handvol "Potentiële HOV metrolijnen" toegevoegd. In de praktijk zijn de kosten om dergelijk verbindingen te realiseren erg hoog en het risico dat financiering hiervoor niet rondkomt groot. Ons verzoek is dan ook om daarnaast ook te focussen op minder omvangrijke opgaven waar meer gebruik wordt gemaakt van verbeteringen in het bestaande netwerk. Daarbij vragen wij ook meer aandacht voor nabijheid van werkgelegenheid en voorzieningen of voor zoiets als een 10-minutenstad waarbij veel meer verplaatsingen met actieve modaliteiten kunnen worden afgelegd. Dergelijke verbeteringen zijn zowel in het belang van rijk als regio.	De VRA stipt een terecht punt aan. Het Verstedelijkingsconcept heeft de door de VRA gevraagde nabijheid en het optimaal benutten van het bestaande mobiliteitsnetwerk als uitgangspunten. In de komende 10 jaar wordt vooral ingezet op de ontwikkeling van locaties die nu al goed ontsloten zijn of waar een beperkte aanpassing van de bestaande infrastructuur volstaat. Voor de periode daarna staat een aantal grotere gebiedsontwikkelingen op de kaart die naast de door de VRA genoemde aandachtspunten ook vragen om een transitie in het mobiliteitssysteem voor alle modaliteiten, waaronder voor het OV.
		5	Het concept stelt het Rijk-regio-verband centraal. Regio's lossen waar mogelijk onderling problemen op. Er zijn echter ook veel regionale projecten die een belangrijke bijdrage leveren aan landelijke doelstellingen. Er dreigen echter wel te veel (deel)regionale vraagstukken buiten de 'Rijk-regio-boot' te vallen. Keuzes op landelijk, regionaal en lokaal niveau hangen sterk samen en hebben invloed op elkaar. Verzoek is dan ook om alle schaalniveaus in samenhang te blijven bekijken en gezamenlijke doelen centraal stellen in plaats van de scheiding rijk-regio.	We zijn het eens met de VRA dat er naar de samenhang van grote en kleine, Rijks- en regionale projecten moet worden gekeken. Daarbij is echter ook selectiviteit in de vorm van de bijdrage aan de doelstellingen van het Verstedelijkingsconcept een belangrijk aandachtspunt. Als input voor Versie 3 is gebruik gemaakt van het multimodaal toekomstbeeld.

			Daarmee kan ruimte worden geboden voor het oplossend vermogen van vele regionale/lokale oplossingen voor een landelijk/regionale knelpunten zoals sprong over het IJ, HOV ZaanIJ, HOV Haarlem-A9-Amsterdam maar ook kleinere projecten en investeringen in stedelijke mobiliteit buiten de prioritaire/sleutelgebieden. Andersom doet de Vervoerregio ook soms mee met een rijksproject omdat dit primaire regionale doelen raakt. Daarom verzoeken wij om dergelijke projecten ook bij de Rijk-regio opgaven te noemen op pagina 64.	
		6	De HOV ZaanIJ is bijvoorbeeld noodzakelijk voor de gepland ruimtelijke ontwikkelingen. Bijvoorbeeld met trambus-concept als faseringsoplossing en met lightrail in het eindbeeld. Dat vraagt om de structurerende werking van OV die samen met de verstedelijkingsopgave zekerheid kan bieden voor marktpartijen en investeerders op de lange termijn. En mogelijk biedt de uitkomst van het onderzoek ook een kans om het hoofdrailnet te ontlasten, waaronder de knelpunten in de Hemtunnel en op de Hoornselijn. Het project HOV ZaanIJ betreft om deze reden een regionale opgave met landelijke betekenis, waarbij directe betrokkenheid van Rijk en regio van groot belang zijn.	Mede naar aanleiding van deze wens van de VRA is in Versie 3 van het Verstedelijkingsconcept de HOV ZaanIJ opgenomen.
		7	Dit is ook het geval bij de substantiële woningbouwprojecten in Zuid, waarvan de grootste in Haarlemmermeer zijn. Bij de projecten die op korte termijn gaan lopen (Hoofddorp Station/Centrum en Lisserbroek), is er wel al rijk-regio samenwerking en financiering. Bij Hoofddorp natuurlijk in de vorm van het Nationaal Groeifonds en het traject Bereikbare Steden. Bij Lisserbroek mogelijk in de vorm van de woningbouwimpuls van BZK. Om de binnenstedelijke woningbouw (15.500) en arbeidsplaatsen (6.200) rondom het stationsgebied Hoofddorp mogelijk te maken en daarmee bij te dragen aan de versnellingsambities die door het Rijk zijn geformuleerd in o.a. de NOVI, het noodzakelijk is om de Noord-zuidlijn naar Hoofddorp door te trekken. We gaan ervanuit dat het Rijk daaraan substantieel zal bijdragen.	Conform de suggestie van de VRA is in Versie 3 het doortrekken van de Noordzuidlijn opgenomen, mede gekoppeld aan de ontwikkelingen in Hoofddorp. Besluitvorming vindt plaats in het kader van het Nationaal Groeifonds.
		9	Logistiek wordt slechts één keer genoemd. Voor een gezonde en leefbare MRA is logistiek onmisbaar, zeker gezien de grote woningbouwopgave. De logistiek moet daarom goed gefaciliteerd worden maar wel gericht zijn op verduurzaming (zie afspraken uit het Klimaatakkoord) en het slimmer maken (digitalisering, bundelen, meer via een netwerk van logistieke hubs). Wij ontwikkelen dit jaar een netwerkvisie duurzame logistieke hubs voor de MRA. In 2018 is de Samenwerkingsagenda Logistiek voor de MRA vastgesteld. Deze is nog steeds actueel en kan zo worden overgenomen in de verstedelijkingsstrategie.	Terecht wijst de VRA op het belang van goede logistiek. Dit is in Versie 3 nadrukkelijk aangegeven door middel van een aparte alinea over logistiek. Tevens is er een toevoeging over goederenvervoer gedaan.
		10	Helaas zijn de mobiliteitsopgaven in de Verstedelijkingsstrategie hoofdzakelijk te lezen als (grote) infra-opgaven. Verschonen van mobiliteit, inspelen op veranderende reispatronen en beprijzen ontbreken nog grotendeels. Belangrijke punten waarop juist afspraken tussen rijk en regio gewenst zijn.	Zie de reactie onder punt 4 van de VRA.
		11	Ook is het belangrijk om flexibiliteit in te bouwen. Het is goed mogelijk dat wat er nodig is flink afwijkt van wat nu geschetst is volgens de oude verwachtingen qua bevolkingsontwikkeling, mobiliteitspatronen en keuzes voor woon- en werklocaties. We hebben bijvoorbeeld nog geen goed beeld van de mobiliteitsontwikkeling na COVID-19. De relatie tussen economische groei, vestigingsplaats, mobiliteitsgroei en spitsreizen is na corona zeer waarschijnlijk blijvend veranderd (denk aan meer thuis werken, wens om groener en rustiger te gaan wonen). Alleen weten we nog niet precies op welke manier. Het is wenselijk om deze inzichten te benoemen en te zorgen voor flexibiliteit.	We zijn ons bewust van de onzekerheden waar de VRA op wijst die spelen bij toekomstige ontwikkelingen. Het Verstedelijkingsconcept is daarom een adaptief concept dat meebeweegt met toekomstige ontwikkelingen en de opgaven die daaruit voortvloeien. Dit vergt continu aandacht en periodiek aanpassen van het Verstedelijkingsconcept en het nemen van daarop afgestemde uitvoeringsbesluiten. In het concept schetsen we in samenhang de koers voor de MRA naar 2050. In het vervolgtraject naar uitvoering zullen we aandacht besteden aan de door u gevraagde afwegingen.

metropool
regioamsterdam

Retouradres: Strawinskylaan 1779, 1077 XX Amsterdam

Aan:
Colleges van burgemeester en wethouders en
gemeenteraden
Colleges van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten
Dagelijks bestuur Vervoerrregio en Regioraad

Datum 8 november 2021
Behandeld door P.A. Menting

Onderwerp Verstedelijkingsstrategie 2030/2050 Metropoolregio Amsterdam: Verzoek tot onderschrijven Verstedelijkingsconcept MRA

Geachte deelnemers van de Metropoolregio Amsterdam,

Wij informeerden u eerder dit jaar via brieven op 5 maart, 31 maart en 12 mei jongstleden over het Rijk-regio-project Verstedelijkingsstrategie, waarmee gezamenlijk de koers wordt uitzet voor de ruimtelijke ontwikkeling van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) op de middellange (2030) en lange termijn (2050). De Verstedelijkingsstrategie omvat diverse onderdelen:

1. het Verstedelijkingsconcept (de inhoudelijke basis);
2. de fasering;
3. de investeringsstrategie.

In deze brief informeren wij u over de stand van zaken van het eerste onderdeel en verzoeken wij u of u het Verstedelijkingsconcept kunt onderschrijven. Deze wordt aangeduid als versie 3 (eindversie).

Verstedelijkingsconcept als gemeenschappelijke basis
Met genoegen sturen wij u versie 3 (eindversie) van het Verstedelijkingsconcept (voorzien van een samenvatting)**.** Dit is de afgelopen twee jaar tot stand gekomen met inbreng van alle MRA-deelnemers en diverse departementen. Het vormt een gemeenschappelijke basis voor het maken van afspraken tussen Rijk en regio als input voor op lokaal en regionaal niveau op te stellen beleid voor de toekomst van de MRA. Het Verstedelijkingsconcept is integraler van aard dan de koers die we regionaal voorheen zijn ingeslagen met het Ontwikkelingsbeeld Noordvleugel 2040.

Belangrijke wijziging is de nadrukkelijke inzet op de evenwichtige ontwikkeling van onze regio als *meerkernige metropool*. En de aandacht die er naast wonen, werken en mobiliteit is voor de grote maatschappelijke opgaven en transities waar we voor staan zoals klimaatadaptatie, energietransitie, landschap en gezondheid. Anders is ook dat de koers in dit proces van begin af aan samen met het Rijk ontwikkeld is. Draagvlak voor het Verstedelijkingsconcept onder de gekozen volksvertegenwoordigers is essentieel, zodat we als MRA met een sterke positie eensgezind en gezamenlijk met het Rijk kunnen werken aan de realisatie van de grote opgaven die voor ons liggen.

Eerdere wensen en opvattingen raden/Staten

De voor het zomerreces door raden en Staten ingediende wensen en opvattingen op voorgaande versie van het Verstedelijkingsconcept (versie 2) vormden belangrijke inbreng bij de totstandkoming van versie 3 (eindversie) van het Verstedelijkingsconcept, dat nu voorligt. De nota van beantwoording op uw wensen en opvattingen op de voorgaande versie treft u hierbij aan.

Resultaten Rijk-regio samenwerking Verstedelijkingsconcept

Op 3 november jl. heeft de Rijk-regio Stuurgroep versie 3 (eindversie) van het Verstedelijkingsconcept MRA en daarmee de volgende ambities voor de ontwikkeling van de Metropoolregio Amsterdam vastgesteld:

- De hele metropoolregio laten profiteren van de groei.
- Voldoen aan de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woon- en werkmilieus.
- Diversiteit en verbondenheid in de economie versterken.
- Meer balans brengen in wonen en werken.
- Zorgen voor een gezonde leefomgeving.
- Bereikbaarheid en bereisbaarheid in de MRA bevorderen.
- De uitstoot van broeikasgassen terugdringen.
- Doorontwikkelen van het metropolitane landschap.
- De regio klimaatadaptief inrichten.
- De biodiversiteit vergroten.

Essentieel is de nadrukkelijke inzet op de verdere ontwikkeling van onze regio als een toekomstbestendige, evenwichtige *meerkernige metropool.* Met deze koers wordt ruimte gegeven aan 325.000 extra woningen tot 2050, waarvan minimaal 175.000 tot 2030 en ongeveer evenveel aan banen. En met de integrale aandacht die er is voor de grote maatschappelijke opgaven en transities waar we voor staan, bouwen we niet alleen woningen, maar duurzame steden en samenlevingen in een aantrekkelijk en vitaal landschap. Daarmee versterken de afzonderlijke gebieden van de MRA elkaar en de regio als geheel.

We hebben binnen onze regio en met het Rijk overeenstemming bereikt over hoe de veelheid aan onderwerpen in samenhang 'landen' in het Verstedelijkingsconcept. Kortheidshalve verwijzen wij u naar de samenvatting. De Stuurgroep kan zich vinden in de eindversie van het Verstedelijkingsconcept.

Verzoek tot onderschrijven eindversie Verstedelijkingsconcept
Gemeentesecretarissen en griffiers zijn reeds verzocht om ruimte te reserveren in uw agenda's voor behandeling van het Verstedelijkingsconcept. *Wij verzoeken uw college/dagelijks bestuur en raad/Staten de eindversie van het Verstedelijkingsconcept MRA te onderschrijven.*

Uw college/dagelijks bestuur wordt verzocht ons uiterlijk vrijdag 11 februari 2022 schriftelijk op de hoogte te brengen: Metropoolregio Amsterdam, Voorzitter bestuurlijk kernteam Verstedelijkingsstrategie, t.a.v. projectsecretaris Femke Kaptein (femke.kaptein@haarlemmermeer.nl). Uiteraard hopen wij dat het Verstedelijkingsconcept een breed draagvlak zal krijgen.

Vervolgproces
Indien het Verstedelijkingsconcept wordt onderschreven gaan we een nieuwe fase in. Daarin worden verstedelijkingsopgaven in onze regio geagendeerd die we verder gaan oppakken in het vervolgproces. We willen in de MRA met elkaar en met het Rijk concretere uitwerking van de opgaven, oplossingen en de fasering opnemen in de investeringsstrategie (bekostiging en financiering). In een uitvoeringsprogramma gaan we met het Rijk hierover afspraken maken.

Vooruitlopend daarop willen we als MRA over de opgaven uit de Verstedelijkingsstrategie met het nieuwe kabinet afspraken maken in een Verstedelijkingsakkoord. Mede op basis daarvan kunnen alle overheidspartners op de diverse schaalniveaus de komende jaren ook zelf handen en voeten geven aan de verstedelijking, ieder vanuit de eigen bevoegdheden en instrumenten. Het Rijk beoogt de Verstedelijkingsstrategie op te nemen in de Omgevingsagenda Noordwest Nederland en daarmee in het rijksbeleid. Binnen de MRA zal het Verstedelijkingsconcept doorwerken in de relevante lopende uitvoeringslijnen. Bestuurlijke gesprekken daarover vinden plaats in de diverse MRA-platforms.

Uiteraard blijven de bevoegdheden van alle MRA-deelnemers en de betrokkenheid van raden en Staten in het vervolgproces volkomen overeind. Onder andere in de MRA Raadtafel zal worden besproken wanneer en hoe het vervolgproces vorm kan worden gegeven. Wij verwachten u in het voorjaar van 2022 over gezamenlijke MRA- en Rijk-regio vervolgacties nader te kunnen informeren.

Contact en informatie
We houden de MRA-website actueel, inclusief de bijlagen die u ook kunt downloaden:
www.metropoolregioamsterdam.nl/project/Verstedelijkingsstrategie
Voor eventuele vragen naar aanleiding van deze brief kunt u contact opnemen met projectsecretaris Femke Kaptein (femke.kaptein@haarlemmermeer.nl).

Hoogachtend,
Namens het Bestuurlijk Kernteam MRA Verstedelijkingsstrategie,

Marieke van Doorninck,

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam
info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

Voorzitter Rijk-regio Stuurgroep en Bestuurlijk Kernteam MRA Verstedelijkingsstrategie
Samenstelling Bestuurlijk Kernteam MRA Verstedelijkingsstrategie
Marieke van Doorninck (voorzitter), MRA platform Ruimte
Jan de Reus, MRA platform Mobiliteit en platform Ruimte
Maaike Veeningen, MRA platform Economie en platform Ruimte
Marja Ruigrok, MRA platform Economie en platform Mobiliteit
Songül Mutluer, MRA platform Ruimte, Portefeuillehoudersoverleg Bouwen en Wonen

Een afschrift van deze brief wordt verstuurd aan de dagelijks besturen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, het Hoogheemraadschap van Rijnland, het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en het Waterschap Zuiderzeeland.

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam
info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl